

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

2015. 4. szám

SZAKMAI SZEMLE

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János	vezérőrnagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Fürjes János Norbert	alezredes
	Dr. Kenedli Tamás	alezredes
	Dr. Magyar Sándor	alezredes
	dr. Sabjanics István	főhadnagy
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Simon László	alezredes
	Dr. Vida Csaba	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás	alezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix	törzsszászlós

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.kfh.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

DR. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN

**A FRANCIA SZOLGÁLATOK ÁTSZERVEZÉSÉRŐL ÉS JELENLEGI
HELYZETÉRŐL** 5

DR. BÉRES JÁNOS

**MUSZLIM TEORETIKUSOK HATÁSA AZ ISZLÁM VALLÁS
RADIKÁLIS IRÁNYZATAINAK KIALAKULÁSÁRA**..... 29

SZENTIRMAI PÉTER

**A 2011-ES LÍBIAI LÉGI INTERVENCIÓ ÉS TAPASZTALATAINAK
FELHASZNÁLHATÓSÁGA** 63

TECHNIKAI RENDSZEREK

DR. MAGYAR SÁNDOR – MOLNÁR PÉTER

**VÁLLALATI MOBILTELEFONOK VÉDELMÉNEK LEHETŐSÉGE
MDM MEGOLDÁSSAL**..... 89

PROF. DR. RAJNAI ZOLTÁN – NYIKES ZOLTÁN

**A BIG DATA ALKALMAZÁSA A NEMZETI DIGITÁLIS
KÖZMŰBEN** 103

ALKALMAZOTT NEMZETBIZTONSÁGI-ELHÁRÍTÓ ISMERETEK

BALOGH PÉTER

**A MAGYAR HONVÉDSÉG TANÁCSADÓI TAPASZTALATAI
ÉSZAK-AFGANISZTÁNBAN**..... 119

FÓRUM

DR. CSEGE GYULA

**A MAGYARORSZÁGI MIGRÁCIÓS JELENSÉGEK BÜNTETŐ- ÉS
ELJÁRÁSJOGI VETÜLETEI**..... 137

DR. SABJANICS ISTVÁN	
A PÁRIZSI TERRORTÁMADÁSSAL KAPCSOLATOS JOGI KÖVETKEZTETÉSEK.....	156

AZ OLVASÓHOZ

BÁNYÁSZ PÉTER	
KÉMEK KRÉMJE - RECENZIO	168

DR. KENEDLI TAMÁS	
A NYÍLT INFORMÁCIÓGYŰJTÉS FEJLŐDŐ TERÜLETEI BUDAPEST, 2015. KONFERENCIA BESZÁMOLÓ	171

DR. SABJANICS ISTVÁN	
GLOBALIS MIGRÁCIÓS FOLYAMATOK ÉS MAGYARORSZÁG – KIHÍVÁSOK ÉS VÁLASZOK KONFERENCIA BESZÁMOLÓ	176

DR. VOGEL DÁVID	
AFRIKA: KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK KONFERENCIA BESZÁMOLÓ	178

DEVECSERI GÁBOR	
ÁTFOGÓ VÉDELMI INDEX KONFERENCIA BESZÁMOLÓ	180

SAJTÓKÖZLEMÉNY KEOP-2015-5.7.0 PÁLYÁZATRÓL	183
--	-----

E SZÁMUNK TARTALMA	184
--------------------------	-----

CONTENTS.....	185
---------------	-----

SZERZŐINK	194
-----------------	-----

E SZÁMUNK LEKTORAI.....	195
-------------------------	-----

A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI.....	196
------------------------------	-----

MELLÉKLET DR. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN: A FRANCIA SZOLGÁLATOK ÁTSZERVEZÉSÉRŐL ÉS JELENLEGI HELYZETÉRŐL CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ.....	199
---	-----

DR. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN

A FRANCIA SZOLGÁLATOK ÁTSZERVEZÉSÉRŐL ÉS JELENLEGI HELYZETÉRŐL¹²

Bevezetés

A francia szolgálatok legutóbbi, nagyobb átfogó reformjának kezdete 2007-re, Nicolas Sarkozy elnökségi idejére vezethető vissza és szervesen illeszkedik abba a folyamatba, mely az új Védelmi Fehér Könyv (2008) létrehozását övezte.

Hogyan jutottak el a francia szolgálatok a reformok szükségességéig? Milyen elemeket hoztak az új reformok, és mi változott – min kellett változtatni – már a Hollande-adminisztráció idején? Hogyan fonódnak össze a katonai és a civil hírszerzés szálai az új struktúrában? Mik a reformok már kézzelfogható eredményei az elmúlt időszakban? Milyen illegális titkosszolgálati tevékenységre derült fény a Snowden által kiszivárogtatott anyagokból?

Jelen tanulmány célja röviden áttekinteni a szolgálatok intézményes fejlődését, melyet botrányok sorozata kísér (1965: Ben Barka-ügy, 1985: a SATANIC-akció kudarca, 2012: Mohamed Merah merénylet, 2015: Charlie Hebdo elleni merénylet, hogy csak a legfontosabbakat említsük.). Terjedelmi okok miatt külön hangsúlyt csak a DGSE bemutatására helyezünk. E szervezet létrehozását és az ezt követő SATANIC-akció fiaskójának egyes elemeit párhuzamba állítjuk a 2007-ben kezdődött átszervezés keltette hasonló interferenciákkal és a 2010-es évek merényleteinek tanulságaival.

A francia titkosszolgálat egységei a 2008-as átszervezés előtt³

A 2008-as átszervezés előtt a francia titkosszolgálatok a következő egységekből álltak: az Ötödik Köztársaság (1958-) új rendszerében a miniszterelnökhöz kapcsolva 1962-ben hozták létre a 2010-ig létező SGDN-t (*Secrétariat Général de la Défense Nationale*), a Nemzetbiztonság Főtitkárságát. 1965-ig az SDECE (*Service de Documentation Extérieure et de Contre-espionnage*), a Külügyi Dokumentációs és Kémelhárító Szolgálat is a miniszterelnök alá volt rendelve, majd pedig a honvédelmi minisztériumhoz került. 1962-től a nemzetvédelem második pillérét a honvédelmi minisztérium alá rendelt EMA (*État-major des Armées*), az új összhaderőnemi vezérkar hivatott ellátni.

¹ Az elemzés megírását az MTA Bólyai János Kutatási Ösztöndíja támogatta, amelyért a szerző ezúton is szeretné köszönetét kifejezni. A szerző köszönettel tartozik továbbá Soós Eszter Petronella politológusnak, segítségéért.

² A szerző által a témához kapcsolódóan készített szervezeti ábra a kiadvány utolsó, 199. oldalán található.

³ F.A.S. – Intelligence Ressource Program
<http://fas.org/irp/world/france/defense/dgse/index.html> - Az amerikai honlap igen alapos, mégsem pontos teljesen, mert 1-2 francia rövidítés feloldása pontatlan, ezeket kijavítottam. (Letöltés ideje: 2015.10.01.)

A SDECE 1982-ig létezett, az 1981-es baloldali fordulat – a szocialista François Mitterrand elnökké választása – után szerepét a DGSE (*Direction Générale de la Sécurité Extérieure*), a Külső Biztonsági Főigazgatósága vette át, jelenleg 6000 fős létszámmal. Állománya civil igazgatás alatt áll (Bernard Bajolet) és csak 27%-ban alkotják katonák, kiemelkedően magas: 23% az eseti szerződéssel foglalkoztatottak száma, ami aggodalomra ad okot. Jelmondata: „Partout où nécessité fait loi”, azaz: „Ott, ahol szükség törvényt bont”.

Ugyanekkor hozták létre a szintén a HM alá rendelt DPSD-t, (*Direction de la Protection et de la Sécurité de la Défense, 1981-*) a Belbiztonság és a Belső Elhárítás Igazgatóságát, melynek feladata – jelenleg Jean-François Hogard tábornok vezetése alatt – védett katonai személyek, berendezések, eszközök és információk védelme. 1100 fős állományának 80%-a katonai személyzet.

A HM keretéhez 1992-ben kapcsolódott az újonnan létrehozott DRM (*Direction du Renseignement Militaire*), a Katonai Felderítés Igazgatósága, melynek feladata – jelenleg Christophe Gomar tábornok vezetése alatt – a stratégiai és taktikai felderítés aktuális és leendő műveleti területeken. 1600 fős állományának 80%-a katona.

További kapcsolódó egységeként meg kell említeni a következőket:

- A szárazföldi erőkhöz tartozó BR vagy BRENS⁴ (*Brigade de Renseignement, 1993*) a Felderítő Dandár, mely a Vezérkar számára gyűjt információkat a műveleti területeken.
- A DCSSI (*Direction centrale de la sécurité des systèmes d'information, 2001-2009*)⁵ az Információs Rendszerek Biztonságának Központi Igazgatósága, a miniszterelnök fennhatósága alá rendelve.
- A DISSI (*Délégation Interministérielle pour la Sécurité des Systèmes d'Information, 1986*) az Információs Rendszerek Biztonságát Felügyelő Minisztériumközi Delegáció⁶.

A Belügyminisztérium alatt működött az egyik legkomolyabb múlttal rendelkező szerv, az 1907-ben létrehozott (DC)RG (*Direction Centrale des Renseignements Généraux*), az Általános Felderítések Központi Igazgatósága, valamint az 1944-ben létrehozott DST (*Direction de la Surveillance du Territoire*), a Területvédelmi Igazgatóság. Ezekhez csatlakozott 1966-ban a DCPJ (*Direction Centrale de la Police Judiciaire*) az Igazságügyi Nyomozóhatóság Központi Igazgatósága.

⁴ 1998-ig BRGE (*Brigade de Renseignement et de Guerre Électronique*) – Felderítési és Kiberháborús Dandár, Forrás: Le commandement à Strasbourg, Dernières Nouvelles d'Alsace

<http://www.dna.fr/defense/2015/08/14/le-commandement-a-strasbourg>; Brigade de Renseignement, Site du Ministère de la Défense, <http://www.defense.gouv.fr/terre/presentation/organisation-des-forces/brigades/brigade-de-renseignement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 23.)

⁵ Elődje az SCSSI (*Service central de la sécurité des systèmes d'information, 1986*) – Információs Rendszerek Biztonságának Központi Szolgálata, utódja, 2009-től az ANSSI (Agence nationale de la sécurité des systèmes d'information): a szolgálatból Nemzeti Ügynökség lett kb. 500 ügynökkel és 75 millió eurós költségvetéssel.

⁶ ESTEVE Patrick: *Le Cyberespace et la sécurité de l'information*, Publibook, 2003, p. 100.

A DCRG – vagy röviden „az RG-k” – feladatát a kormányzat informálása a közvélemény állapotáról, valamint a politikusok, újságírók, gazdasági és társadalmi vezetők védelmének ellátása jelentette. A fentiek munkáját legalsó szinten a CRS (*Compagnies Républicaines de Sécurité*) – Köztársaság Biztonságának Századai, a Nemzeti Rendőrség egyik testülete egészíti ki, melyek a tüntetések biztosításáért és a polgári védelemért felelősek.

A Külügyminisztérium részéről hírszerző tevékenységet egyrészt az elsősorban nemzetközi gazdasági, vallási és demográfiai folyamatokkal foglalkozó CAP (*Centre d'analyse et de prévision, 1974*⁷) – Elemző, Megelőzési és Stratégiai Központ – folytatott. A CAP szoros együttműködést alakított ki olyan francia kül- és biztonságpolitikával, diplomáciával foglalkozó think tank-ekkel, mint az IFRI az IRIS, a Science Po CERI⁸.

Másrészt az 1991-ben felállított CNCIS (*Commission Nationale de Contrôle des Interceptions de Sécurité*), a Biztonsági Szolgálatokat Ellenőrző Nemzeti Bizottság folytat még hírszerzési tevékenységet. Ezt a bizottságot az Elysée palota telefonlehallgatási botránya⁹ után állították fel. Az Elysée terrorellenes sejtjét 1982-ben hozatta létre Mitterrand elnök, és az 1983-1986-os időszakban 3000 telefonbeszélgetést (1386 fő) hallgatott le ez a lényegében kellő demokratikus felhatalmazás nélküli és titokban felállított szerv, mely felett a *Rainbow Warrior* ügybe belebukott Hernu védelmi miniszter is bábáskodott a terrorizmus elleni „szent harc” jegyében¹⁰. A sejtet 1988-ban feloszlatták, de az elmarasztaló bírósági ítéletre 2005-ig kellett várni. (A DST és az RG révén pedig jogszerűen is le tudtak volna hallgatni telefonhívásokat, de a szocialisták feltételezhetően – mint ahogy a SDECE kapcsán, ld. lejjebb – ez esetben sem voltak meggyőződve az „örökölt szervek” lojalitásáról.)

⁷ Más források 1973-at említik a létrehozás éveként. Vezetői közül Thierry de Montbrial (1974-1978.) az IFRI, a Nemzetközi Kapcsolatok Francia Intézetének alapítója és igazgatója (1979-) lett. Forrás: GOURRADA, Raphaël: Les relations entre l'État français et les français et les think tanks internationalistes privés dans la construction de la politique étrangère: usages routinisés, affaiblissement relatif et transformations: le cas de l'IFRI. Univ Paris I Sorbonne (MA tézis) 2013. p. 14. és p. 84.

⁸ IFRI: Institut français des relations internationales (<http://www.ifri.org/>), IRIS: Institut de Relations Internationales et Stratégiques (<http://www.iris-france.org/>) – a két legjelentősebb francia külügyi intézet. Science Po CERI (Centre de Recherche Internationale) : a Párizsi Politikatudományi Egyetem Nemzetközi Kutatóközpontja.

⁹ VILLACH, Paul: Les écoutes de l'Élysée: la cour d'appel de Paris à l'écoute... d'une nouvelle civilisation, Agoravox.fr, 2007.03.19.
<http://www.agoravox.fr/tribune-libre/article/les-ecoutes-de-l-elysee-la-cour-d-20952>
(Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)

¹⁰ Itt jegyezzük meg, Franciaországban már 1984-ben létrehozták a Belügyminisztérium alá rendelt UCLAT-ot, a Terrorizmus-ellenes Küzdelem Koordinálásának Egységét, mely a rendőrség és csendőrség egységeinek munkáját hivatott összehangolni. Ehhez csatlakozott az „egyszerűsítés jegyében” 9/11 hatására a 2003-ban létrehozott BLAT, a Terrorizmus-ellenes Küzdelem Irodája, melyet a katonai ügyészség és a csendőrség alá rendelték. E szervek szorosan együttműködnek a titkosszolgálatokkal.

A CNCIS elnökét hat évre a köztársasági elnök jelöli ki, 3 tagja közül 1-1 képviselő és szenátor. Hatásköre tehát a tevékenységek utólagos ellenőrzésére terjed csak ki¹¹.

A francia szolgálatok fenti, szövevényes rendszere kikristályosítható a szolgálatok „klasszikus” területei szerint is:

- katonai és polgári hírszerzés /valamint a légi felderítés/ (DRM, RG, 54.E),
- külső és belső elhárítás (DGSE, DPSD) és a
- technikai szervek (BRGE).

A civil kontrollt a rendszerben két szerv látja el, a DISSI, de főleg a CNCIS.

A DGSE létrehozása (1982) és a SATANIC kudarca (1985)

A francia hadsereg 1942-ben hozta létre a BCRA-t, az Információs és Akcióirodát. 1943-ban jött létre a DGSS, azaz a Speciális Szolgálatok Általános Igazgatósága. 1944. november 6-án a Francia Ellenállás titkosszolgálati egységeit integrálták a DGSS-be, melynek új neve DGER¹², Stratégiai és Nyomozóiroda lett. Ebből hozták létre 1946-ban az SDECE-t (*Service de Documentation Extérieure et de Contre-espionnage*), a Kémelhárító és Küldokumentációs Szolgálatot a miniszterelnök alá rendelve¹³.

Az SDECE-ről viszonylag sok információt tudhattunk meg az elmúlt évtizedekben. Műveleteket hajtott végre a vietnami és az algériai háborúban, illetve azt megelőzően a Szovjetunió és a szocialista országok elleni kémtevékenysége is nagyrészt megismerhetővé vált. Nem egy gyilkosság, szabotázsakció, hajórobbantás fűződik a szervezet névéhez, de ez aligha szokatlan vonás egy titkosszolgálat történetében. A szolgálat állt 1956. október 22-én Ben Bella algériai vezető gépének eltérítése, az FLN (Nemzeti Felszabadítási Front – Algéria) vezetőjének fogságba ejtése mögött is. Ebbe a botrányba bukott bele a szocialista Guy Mollet-kabinet 1957-ben¹⁴.

Az SDECE-t 1965-ben, Charles de Gaulle elnöksége idejében a Ben Barka-ügy kapcsán helyezték át a hadügyminisztérium hatáskörébe. A Ben Barka-ügy volt az V. Köztársaság idején lényegében az első, a titkosszolgálatok „pozitív irányultságú” tevékenységét a közvélemény előtt komolyabban megkérdőjelező akció. 1965-ben ugyanis az SDCE beleegyezett abba, hogy a marokkói rezsim francia területen számolhasson le ellenzékének vezetőjével, Ben Barkával.

¹¹ FOLLOROU, Jacques - FRANCK Johannès: La tentation d'un Patriot Act à la française, LeMonde.fr, 2015. 01. 12., http://www.lemonde.fr/police-justice/article/2015/01/12/la-tentation-d-un-patriot-act-a-la-francaise_4554308_1653578.html#obo2Z9jOWuuZoLWj.99 (Letöltés ideje: 2015. 06. 29.)

¹² Direction générale des études et recherches

¹³ F.A.S. – Intelligence Ressource Program <http://fas.org/irp/world/france/defense/dgse/index.html>, (Letöltés ideje: 2015.10.01.)

¹⁴ DGSE (nem hivatalos) honlapja <http://www.dgse.org>, (Letöltés ideje: 2005. 05. 23) (A honlap a 2000-es évek elején egyfajta Wikileaks-előfutár szerepet töltött be a DGSE kapcsán, azóta tevékenységét felfüggesztették.) A hivatalos honlap elérhetősége: <http://www.defense.gouv.fr/dgse>

1981 után elterjedt az a híresztelés, hogy a szolgálatot fel akarják oszlatni. De Charles Hernu hadügyminiszter meggyőzte Mitterrand elnököt arról, hogy a szervezetre – némi átszervezés után, DGSE néven – igen is szükség van, és az általa vezetett hadügyminisztérium majd megfelelően kontrollálni fogja tevékenységét.

A francia külső biztonsági szolgálat, a DGSE tehát 1982 óta működik ezen a néven az SDECE utódjaként a Honvédelmi Minisztérium alá rendelve, feladata kémtevékenység és kémelhárító tevékenység folytatása a nemzeti határokon kívül. A DGSE létrehozásáról a korábbiaktól eltérően, példátlan módon egy nyilvános dekrétum határozott.

Az átszervezett DGSE élére először rövid ideig Hernu bizalmasa, a tapasztalatlan Pierre Marion került, de őt hamar felváltotta Pierre Lacoste tengernagy¹⁵. 1985. július 10-én a SATANIC művelet keretében a DGSE ügynökei felrobbantották a Muruora zátonynál (New-Zeeland közelében) végrehajtott francia atomrobbantások ellen tiltakozó Greenpeace *Rainbow Warrior* nevű hajóját. A számos amatőr hibával végrehajtott akcióban a nyomozók hamar eljutottak a DGSE-ig, illetve a francia hadügyminisztériumig. Hernu bele is bukott ebbe az akcióba. Csak évtizedekkel később derült ki, hogy a történet nem írható le egyszerűen csak egy Franciaország contra Greenpeace akcióként. A robbanások egyetlen áldozata, a Greenpeace fényképésze, aki az utolsó pillanatban valamilyen oknál fogva vissza akart menni a hajóra, ugyanis a KGB beépített embere volt. Továbbá azt is tudjuk, hogy a Greenpeace fellépését a Muruora zátonynál részben – a francia atomrobbantásokban ellenérdekelt – BP olajcég finanszírozta¹⁶.

Olyan magyarázat is létezik, miszerint egyrészt az SDCE-DGSE átszervezése által keltett „interferencia” volt a kudarc oka. (Ez azért is érdekes, mert a 2012-es és 2015-ös merényletek idején szintén átszervezésben voltak a szolgálatok, erről később részletesebben írok.) A szocialisták több évtizedes „karantén” után 4 kommunista miniszterrel a kormányukban egy nagyobb baloldali összefogás eredményeként 1981-ben először kerültek a hatalom közelébe az V. Köztársaságban. Széleskörű államosítási programba kezdtek, mely nem csak a vagyonosabb konzervatív körökben keltett pánikot.

A volt gaullista ügynökök tehát érdekeltek lehetek abban, hogy az új DGSE „bakizzon”, lejárassa a szocialistákat, arra számítva, hogy a botrányba a Fabius-kormány, sőt maga Mitterrand elnök is bukik. 1985. szeptember 17-én a jobboldali elfogultsággal aligha vádolható *Le Monde* napilap végül közzétette, hogy a *Rainbow Warrior* a DGSE különlegesen képzett békaemberei süllyesztették el július 10-én. Az akcióban részt vett egy mindeddig ismeretlen kéttagú kommandó is, mely az akkorra már lebukott két egységgel, a hamis svájci útlevelemmel rendelkező ál-Turengé házaspárral és az Ouéva yacht legénységével működött együtt. Ezeket az információkat a DGSE két tisztje szivárogtatta ki. E kínos tényállást 1985. szeptember 22-én maga Laurent Fabius miniszterelnök – jelenleg 2012-től hivatalban lévő francia külügyminiszter – hivatalosan is megerősítette.

¹⁵ BARACS Dénes: Társbérlet Párizsban, Budapest, Kossuth, 1986., pp. 157-158.

¹⁶ Opérations spéciales (SATANIC) Objectif Rainbow Warrior, *DGSE* (nem hivatalos) honlapja, <http://www.dgse.org>, (Letöltés ideje: 2005. 05. 23)

Ahogy Baracs Dénes fogalmazott, a szocialista kormányzatnak pedig nemhogy nem sikerült a bonyolult titkosszolgálati viszonyok sűrűjében rendet teremteni, hanem még bensőségesebb viszonyt sikerült kialakítani a politika és a titkosszolgálatok között, melynek kevés eredménye az lett, hogy a nyugati szövetségesek kezdeti aggodalmait a négy kommunista miniszterrel szemben sikerült katonai-biztonsági tere is kiterjeszteni.¹⁷

A DGSE felépítése, központi objektumai, költségvetése¹⁸

A DGSE 3 fő szakosztályra oszlik:

- 1.) Technikai részleg
- 2.) Operációs részleg
 - ARMA /eszközök megsemmisítése, megszerzése/
 - HOMO /célszemélyek likvidálása vagy elrablása/
 - OBS /megfigyelés/
- 3.) Akciórészlegek
 - Légi műveletek: GAM 56 (Groupe aérien mixte 56), Közös Air Group 56
 - Kommandók
 - Vízi műveletek.

A technikai részleget a volt GCR-t (*Groupement des Controles Radio-électriques*) – Rádió és Elektronikus Kontrollcsoport alkotja. Stratégiai szinten felelős az elektronikus felderítésért, számtalan lehallgatóállomással rendelkezik a világon. A műveleti részleg feladata a titkos akciók megszervezése. Főleg katonákból áll, akiket a szárazföldi, a tengeri és a légi hadsereg elit alakulataiból verbuválnak. Az akciórészlegek rendelkezésére állnak a cercottes-i (Loiret), a roscanveli és a perpirmani kiképzőbázisok. Fegyveres részlegeinek alapját a 11. ejtőernyős ezred képezte, melyet még 1946-ban állítottak fel, majd többszöri átalakuláson ment keresztül. Az algériai háború végén jelentősen karcúsították. A Satanic-akció után Mitterrand reaktiválta őket, 11. Rohamejtőernyős Ezred (*Régiment Parachutistes de Choc*) néven 1992-ben. 1995-ben azonban újra felosztották és funkcióit három központ vette át: a CEPS Cercottes-ban, a CIPS Perpignan-ban és a CPEOM Roscanvelben¹⁹. A szárazföldi csapatok közül hivatalosan a 44. orléans-i gyalogezred lett 1986-tól a DGSE-höz rendelve. A DGSE és a CIA együttműködését 9/11 kapcsán a 2002-2009. között létező *Alliance Base* nevű szervezet hangolta össze.

A DGSE két fő kaszárnyaszerű épülettömb-negyeddal rendelkezett egészen addig, míg Sarkozy elnöksége alatt meg nem kezdődött a honvédségi épületek privatizációs folyamata. A Mortier és a Tourelles-nek nevezett tömbök közül főleg az utóbbi a fontos. Ha valaki Párizsban jár, akkor a város keleti peremén, a Porte de Bagnolet körül keresse őket (128 Boulevard Mortier)²⁰. Az épületek igencsak feltűnőek minden titokzatosságuk ellenére: felismerhetőek a túlzottan nagy számú

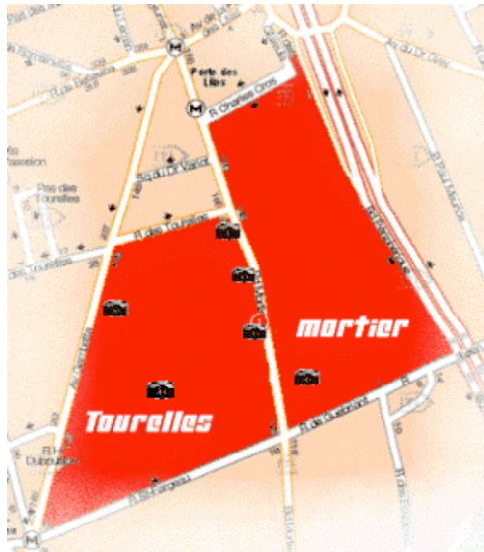
¹⁷ BARACS Dénes: Társbérlet Párizsban. op. cit., pp. 157-158.

¹⁸ Patrimoine; Divisions; Finances, a DGSE (nem hivatalos) honlapja, <http://www.dgse.org>, (Letöltés ideje: 2005.05.23.)

¹⁹ CEPS: Centre Parachutiste d'Entraînement Spécialisé, CIPS: Centre Parachutiste d'Instruction Spécialisée, CPEOM: Centre Parachutiste d'Entraînement aux Opérations Maritimes

²⁰ DGSE (nem hivatalos) honlapja, <http://www.dgse.org> (Letöltés ideje: 2005.05.23.)

figyelőkamerákról és a szerteágazó parabolaantenna-rendszerről a tetőkön. A lehallgatott elektromágneses jellegű információkat (telefonbeszélgetések, e-mailek, SMS-ek) a Mortier-központban tárolja egy szuperszámítógép, mely a földfelszín alatt 3 szintet foglal el.

1. ábra: A DGSE objektuma

Forrás: <http://www.dgse.org> (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)

1992-ben kezdték el építeni a DGSE új központjait Noisy-Le-Sec-ben és Romainville-ben az „Erőd 2000” Program keretében. A DGSE éves költségvetése 1989 és 1996 között közel megkétszereződött, 717 millió frankról 1350 millióra emelkedett és 2001-re elérte az 1622 millió frankot. 2012-ben 578,5 millió eurós büdzsével gazdálkodhatott. Ezen idő alatt személyi állománya 3950 főről közel 4500, majd napjainkra 5161 főre emelkedett. A forrásokat a szolgálat 50%-ban diplomáciai és politikai tárgyú, 25%-ban katonai, ill. gazdasági felderítésre fordítja.

A hírszerző szervezetek reformja Nicolas Sarkozy elnöksége alatt (2007-2012.)

A 2007-ben hatalomra került Nicolas Sarkozy elnök a védelmi szektor komplex stratégiai-intézményes átalakítását a hírszerző szolgálatok területére is kiterjesztette, melynek alapjait a 2008-as Védelmi Fehér Könyv fektette le. Legfontosabb cél Sarkozy elnök szavai szerint – amerikai mintára – a „hírszerzés közösségének” (*communauté de renseignement*) a megteremtése lett.

Az új struktúra élén is a köztársasági elnök áll, a minisztériumok és a hírszerző szervek közötti konkrét koordinációért azonban – némi nem hivatalos előzmények után – 2008. december 24-től immár a Hírszerzés Nemzeti Koordinátora²¹ felel. (Az

²¹ Franciául: *Coordonnateur national du renseignement*. Rövidíteni nem szokták, mert szerencsétlen módon egybeesne a Hírszerzés Nemzeti Tanácsának (CNR) rövidítésével.

új funkció létrehozását kivételesen a szocialista ellenzék is üdvözölte²². A jelenlegi koordinátort, Didier Le Bret-et 2015 június negyedikén nevezték ki²³). Elsődleges feladata a köztársasági elnököt tanácsokkal ellátni a nemzetbiztonság területén. Funkciójának alkotmányos problémája, hogy a parlament nem interpellálhatja, mert ezzel sérülne a köztársasági elnök azon joga, hogy a parlamentnek nem felelős²⁴. Kezdetektől fogva felmerült az az igény, hogy a miniszterelnök is igénybe vehesse szolgálatait, amit az intézményi szervezet további bonyolításával oldottak meg, azaz a koordinátort és csapatát adminisztratív és pénzügyi téren a Kormány Főtitkársága alá rendelték.

A hírszerzésben érintett tagok szintén egy új szervben a CNR-ben (*Conseil National du Renseignement, 2008*), a Hírszerzés Nemzeti Tanácsában gyűlnek össze. A CNR tagjai az államelnök, a miniszterelnök, a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter, a külügyminiszter, a pénzügyminiszter, a költségvetési miniszter, a hat, a hírszerzés közösségét alkotó szolgálat (DGSE, DPSD, DRM, DGSI, Tracfin, DNRED) vezetői és a hírszerzés nemzeti koordinátora²⁵. Utóbbi egy kb. 10 fős testületre támaszkodik, melyet a minisztériumok és a szolgálatok delegálnak.

2010-től a CNR az 1959 óta létező CIR-t (*Comité interministériel du renseignement*)²⁶ is felváltotta. A CIR orientációs és koordinációs feladatokat látott el a különböző felderítő szervek munkájának összehangolása kapcsán, kidolgozva – együttműködésben a miniszterelnök biztonságpolitikai tanácsadóival – a Nemzeti Felderítési Tervet, melyet a köztársasági elnök hagyott jóvá.

²² Ugyanakkor változtatásokat is sürgettek: a koordinátort 5 évre válasszák meg egyszer megújítható mandátummal és kvázi a szolgálatok vezetői feletti autoritással látták volna el a CNR határozatainak végrehajtását illetőleg. Mandátuma lejártá után viszont ne vehessen részt egyik szolgálat vezetésében sem (v.ö. Bernard Bajolet.) Javasolták még, hogy hozzanak létre számára egy saját hivatalt az SGR (*Secrétariat Général du Renseignement*), a Felderítési Főtitkárság, a miniszterelnök alá rendelve. Továbbá évente nemzeti hírszerzési tervet terjesszen be a DPR tagjai elé. GUISNEL, Jean: Le projet socialiste pour les services de renseignements français, *Le Point*, 2011. 05. 05., http://www.lepoint.fr/editos-du-point/jean-guisnel/le-projet-socialiste-pour-les-services-de-renseignements-francais-05-05-2011-1327261_53.php (Letöltés ideje: 2015. 07. 02.)

²³ Elődei: Bernard Bajolet (2008-2011, az arab-muzulmán világ szakértője, 2013 óta a DGSE vezetője), Ange Mancini (2011-2013), Alain Zabulon (2013-2015).

²⁴ Décret fondateur n° 2009-1657 du 24 décembre 2009; décret n° 2010-299 du 22 mars 2010

²⁵ Az intézményi szervezet még ennél is kuszább, ugyanis létezik a 2009-ben létrehozott CDSN (*Conseil de Défense et de Sécurité nationale*) Nemzetvédelmi és Biztonsági Tanács is, melynek jogelődjét Jacques Chirac miniszterelnök hozta létre 1986-ban (CIS: Belbiztonsági Tanács). A CDSN is miniszterközi fórum, nagyjából a CNR tagjait is alkotó minisztereket fedi le és adott esetben a titkosszolgálatok vezetői is részt vesznek rajta.

²⁶ Az évente min. 2 alkalommal összeülő CIR-t a miniszterelnök elnökölte, tagjai a honvédelmi miniszter, a belügyminiszter, a külügyminiszter, a gazdasági miniszter, a pénz- és költségvetésügyi miniszter, az ipar- a kutatás- és a telekommunikációs, a világűr-ügyi miniszterek, a DOM/TOM ügyekért felelős miniszter, a gazdasági felderítés fő felelőse és szükség esetén akár a kormány egyéb tagjai és felkért szakértők is. Forrás: Article 2 et 3 du Décret n° 89-258 du 20 avril 1989.

Sarkozy a korábban hadügyminiszteri posztot is betöltő UMP²⁷-s párttársát, Michèle Alliot-Marie (a francia sajtó MAM-ként hivatkozik rá) belügyminisztert bízta meg a titkosszolgálatokat érintő legnagyobb volumenű átalakítással, a belügyminisztériumhoz kötődő szolgálatok átfogó reformjával. Ennek célja az 5000 fős DCRI (*Direction centrale du renseignement intérieur*), a Központi Belügyi Hírszerzés Hivatala, (a „francia FBI”) felállítása lett, több, korábban szintén aktív, de alkalmanként egymással rivális külügyi tevékenységet folytató szerv összevonásával. MAM-ról tudható, hogy saját Afrika-hálózattal rendelkezik, melyet apjától, Bernard Marie-től örökölt, míg élettársa, Patrick Ollier az Elf francia olajipari óriáscég nigériai behatolását készítette elő.

A DCRI végül a tervezettekhez képest fél éves csúszással, egy 2008. július 1-ei rendelettel állt föl, állományát több mint 3600 köztisztviselő (ebből 3000 rendőr) alkotta civil vezetés alatt. Székhelye egy 2007-ben épült ultramodern biztonsági berendezésekkel felszerelt épület a 84 rue de Villiers, Levallois-Perret (Hauts-de-Seine) címen.

A DCRI működésének megkezdésével beolvasztotta a (DC)RG (Általános Hírszerzések Központi Igazgatósága – 4000 fő) állományának egy részét, és a DST (*Direction de la Surveillance du Territoire*), a Területvédelmi Igazgatóság (a belügy korábbi külső elhárítási szerve) állományának egészét. Utóbbi 1500-2000 főből állt, és különösen aktív tevékenységet folytatott Afrikában. Az, hogy a DST is integrálásra került, feltételezi, hogy a belügy külföldi hírszerző tevékenysége²⁸ sem szűnt meg.

A DCRI feladatait szintén elődszerveitől örökölte: kémelhárítás (megelőzés és harc a külföldi behatolások és fenyegetések ellen) terrorelhárítás és terrorizmus elleni küzdelem, kommunikáció felügyelete, kiberterrorizmus elleni fellépés, felforgató mozgalmak, csoportok megfigyelése, ABC fegyverkezés elleni küzdelem.

Az új DCRI 4 fő feladatául az alábbiakat jelölték ki:

- kémelhárítás és külföldi behatolások megakadályozása,
- terrorizmus elleni küzdelem,
- nemzeti vagyonvédelem és nemzetgazdaság-védelem,
- erőszakos mozgalmak felügyelete, társadalmi veszélytényezők kiszűrése.

A DCRI egyik első lépése az ún. EDVIGE- és CRISTINA-akták létrehozása volt, melyek egyenes következményei az RG és a DST beolvasztásának. A CRISTINA- (*Centralisation du renseignement intérieur pour la sécurité du*

²⁷ Union pour un mouvement populaire : Nicolas Sarkozy korábbi francia elnökhöz kötődő mérsékelt jobboldali tömörülés.

²⁸ Itt kell utalnunk Charles Pasqua személyére és az 1986-1988 és az 1993-1995 közötti időszakra. Ekkor az első és második ún. *cohabitation* (=társbérlet) idején baloldali államelnök (Mitterrand) jobboldali kormányokkal (Jacques Chirac majd Édouard Balladur) volt kénytelen együttműködni. Mindkét kormány idején Charles Pasqua töltötte be a belügyminiszteri tisztséget, akit a *Françafrique* (francia gazdasági-politikai befolyás alatti Afrika) utolsó keresztapjaként tartanak számon, főként a szudáni rezsimmel való kapcsolatokra utalva. Tevékenységének köszönhetően a belügyminisztérium berkeihez köthető - nem mindig éppen hivatalos - külpolitikai-hírszerzési tevékenység indult meg. Pasqua a bíróságon a fentieket cáfolta.

territoire et les intérêts nationaux) akta – a terrorizmus elleni harc²⁹ egyik újabb eszköze – a korábbi DST aktákra épül. A nemzetbiztonságot veszélyeztetőkről tartalmaz adatokat, melyekhez telefonos lehallgatások, vagy internetes megfigyelés eredményeként jutottak. Minősített adatokról lévén szó, a CRISTINA-dosszié tényleges tartalmáról lényegében csak találgatások léteznek – feltehetően a megfigyelt személy rokonairól és a vele kapcsolatba került személyekről is fontos adatokat tartalmaz – létrejöttét a Közlönyben nem publikálták.

Az EDVIGE- (*Exploitation documentaire et valorisation de l'information générale - általános adatgyűjtés*) akta a “közrendet veszélyeztetőkről” tartalmaz adatokat, az egészségi állapotról, pszichiátriai háttérrel, szexuális orientációról, vallásról, pártállásról, gazdasági kötődésekről, 13 éves életkor felett.

Tehát nemcsak a “bűnösökről”, hanem a gyanúba keveredhető, hozzájuk szorosabban-lazábban köthető személyekről is aktát vezetnek, mely olyan etikai problémákat is felvetett, hogy mégis kik lehetnek azok, akik ennyire bizalmas adatokat kezelhetnek és egészen pontosan mire használják, használhatják fel ezeket³⁰.

A francia elhárítás igencsak ügybuzgó, eddig a következő fő aktákról tudunk³¹:

- STIC (1985, hivatalosan csak 2001 óta létezik): A rendőrség legterjedelmesebb aktái, szabálysértési ügyeket tartalmaznak. Az adatbázis 5 millió nevet (kiskorúak is beleértve) és 35 millió eljárás adatait tartalmazza;
- JUDEX (1985): ugyanez a csendőrségnél (A STIX- és JUDEX-akták összevonását 2010-re tervezték ARIANE néven³². Ezt napjainkra még mindig nem sikerült megvalósítani, de időközben sikerült új nevet kitalálni az ARIANE helyett: TAJ);
- FNAEG (1998): ujjlenyomat-adatbázis, kb. 500.000 ujjlenyomatot tartalmaz;
- FAED (1987): digitális ujjlenyomatok automatizált adatállománya;

²⁹ az Egyesült Államok hatására

³⁰ Journal officiel „Lois et Décrets” - JORF n° 0152 du 1 juillet 2008, <http://www.legifrance.gouv.fr/eli/jo/2008/7/1> (Letöltés ideje: 2015. 07. 07.)

³¹ LAURENT, Samuel: Cristina, la petite sœur secret défense d'Edvige, Le Figaro.fr, 2008. szept. 8. <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2008/09/08/01016-20080908ARTFIG00400-cristina-la-petite-sur-secret-defense-d-edvige-.php> (Letöltés ideje: 2015. 07. 10.)

³² Komoly problémák adódtak az ARIANE-t kezelő, a korábbi LRT-programot leváltó ARDOISE-szoftverrel, mely aligha könnyítette meg a gyors és hatékony adatkezelést. Jogi problémák miatt az ARDOISE tesztjét fel kellett függeszteni és áttértek a még újabb LRT-PN tesztjére (2010-) majd használatára (2012-) a belügyminisztérium új központi informatikai programja, az NS2I keretében. Forrás: Le ministère de l'intérieur met fin à l'expérimentation du logiciel Ardoise, *LeMonde.fr*, 2008. 04. 22, http://www.lemonde.fr/societe/article/2008/04/22/le-ministere-de-l-interieur-met-fin-a-l-experimentation-du-logiciel-ardoise_1037249_3224.html#ens_id=1034329; Itt utalnánk a francia hadsereg számítógépes adatkezelő rendszereinek – Louvois, Concerto – súlyos hibáira, erről részletesebben ld. TÜRKE András István: The French Army in peril, CSDP Blog, http://europavarietas.org/csdp/csdpblog/the_french_army_in_peril (Letöltés ideje: 2015. 07. 11.)

- FPR (1996): keresett személyek adatbázisa, a rendőrség és csendőrség által leggyakrabban használt adatállomány;
- SALVAC (2003): sorozatgyilkosok adatbázisa;
- FIJAIS (2004): szexuális bűncselekmények;
- ELOI (2006): illegális bevándorlók;
- FNSI (2007): "futballhuligánok";
- PNR (*Passenger Name Record*, 2014) pontosabban „API-PNR France” rendszer a légi utasok adataival: ezek az akták a légi utasok foglalásait tárolják és ezáltal nyomon követhető ezen személyek helyváltoztatásán túl gyakran olyan részletek is, mint a kifizetés útvonala, vagy az illető étkezési szokásai. Apró szépséghiba, hogy a belföldi járatok foglalásaira nem terjed ki. Az USA a DHS (*Department of Homeland Security*) számára a szeptember 11-ei merényletek óta gyűjt ilyen jellegű adatokat, de a kontinensen eddig csak a britek követték őket, a francia szolgáltatók ilyen jellegű információk adatbázisához eddig elvileg nem férhettek hozzá³³. A rendszer 2017-ig kísérleti fázisban működik.

Az EDVIGE- és CRISTINA-akták ügyében először a CNIL („Nemzeti informatikai és szabadságok bizottsága”) jelezte fenntartásait, mivel az EDVIGE felett még gyakorolhat kontrollszerepet, a CRISTINA-ba azonban nem láthat bele. A társadalmi vita arról folyt, hogy ezen dossziék birtokában a mindenkori hatalom hogyan szerezhet ellenfelei lejárataéhoz információkat. A MODEM és a PS akkori ellenzéki pártok az ügyből politikai játszmat kreáltak, de az UMP kemény magján kívül a közvélemény ellenezte 2 újabb dossziétípus létrehozását, még ha a DCRI-t övező összevonások miatt ez bizonyos szintig teljesen logikus lépés volt.

A belügyi hírszerzés második pillére a még a harmadik köztársaság idején Georges Clémenceau belügyminiszter akaratára 1907-ben létrehozott³⁴ DCPJ (*La direction centrale de la Police judiciaire*), az Igazságügyi Nyomozóhatóság Központi Igazgatósága. A De Gaulle elnöksége idején, 1966-ban megreformált DCPJ 19 területi szolgálatra oszlik³⁵ és hatásköre Franciaország területének egészére kiterjed. Az 1970-es és 80-as években hatékony tevékenységének köszönhetően a szervezett bűnözés Franciaország nagy részén visszaszorult, legalábbis a heroin-kereskedelem és az emberrablások számának tekintetében. A DCPJ hatásköre a 2009. augusztus 5-ei rendelettel, a DCRI létrehozása kapcsán változott meg.

Mint már említettem, a DCRG megszűnt, de egyes elemei a DCPJ-be lettek beolvasztva³⁶. Új feladata szerint tehát „nemzeti és területi síkon nyomozó-kutató

³³ „Information sur les nouveaux renseignements français...”, Lumières et Liberté Blog, 2013. 08. 13. <http://alain-genestine.over-blog.org/> (korrigálva). Lényegében csak az európai uniós SETRADER (*systeme europeen de traitement des donnees d'enregistrement et de reservation*) a foglalási és a *check in* adatokat tároló rendszer, tette lehetővé egyes, "kiemelten érzékeny" területekre utazó légi utasok nyomon követését.

³⁴ „Histoire de la Police judiciaire”, <http://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Direction-Centrale-de-la-Police-Judiciaire> (Letöltés ideje: 2015. 07. 18.)

³⁵ Ezek a még 1947-ben létrehozott SRPJ-k (*Services régionaux de police judiciaire*)

³⁶ Arrêté du 5 août 2009 relatif aux missions et à l'organisation de la direction centrale de la police judiciaire,

feladatok vezetésével és koordinálásával van megbízva”, valamint többek között a drogkereskedelem, pénzmosás, pénz- és okirathamisítás, kiberbűnözés és bankkártyahamisítás, nemzetközi sikkasztások, fegyver- és robbanószerszerekkereskedelem, valamint keresett vagy menekülő személyek ügyeivel foglalkozik.

A reform kapcsán 2008-ban a belügyminisztérium alá rendelt harmadik fontosabb egység a DCSP-hez tartozó aligazgatóság, az SDIG (*Sous-direction de l'information générale*) lett. Maga az 1968-ban létrehozott DCSP (*Direction centrale de la Sécurité publique*), a Közbiztonság Központi Igazgatósága³⁷ is foglalkozik – számos egyéb más feladat mellett – olyanokkal, melyek a terrorizmus határterületeinek tekinthetők: szervezett bűnözés és városi bűnözés elleni küzdelem, közrend visszaállítását szolgáló műveletek, valamint az érzékeny intézmények felügyelete és statikai védelme.

Maga az SDIG 2008-2014. között működött. Ekkor főként a Mohamed Merah ügy hatására (ld. lejjebb) átszervezték SCRT (*Service central du renseignement territorial*) néven. A Merah ügy az új rendszer jelentős problémáira az elsők között vetett fényt, jelen esetben a DCRI és az SDIG közötti kooperáció teljes hiányára. Az SCRT létrehozása mellett ennek köszönhető, hogy 2014-ben az új miniszterelnök, korábbi belügyminiszter, Manuel Valls kezdeményezésére felállították a DGSI-t (*Direction générale de la Sécurité intérieure*) a Belbiztonsági Főigazgatóságot.

A DGSI ugyan pénzügyi és eljárásügyi autonómiát kapott, létében mégis igencsak függő maradt a DGPN-től (*Direction générale de la Police nationale*), a Nemzeti Rendőrség Főigazgatóságától, főként a munkaerő tekintetében. A DGSI fő tevékenységét a terrorizmus elleni küzdelem és a kémelhárító tevékenység határozza meg. 2008-ban 51, 2009-ben 29 telephelyét számolták fel a DGSI-nek, az *ab initio* hibák kiküszöbölésére, mert a szervezet országos jelenlétét tekintve jelentős területi aránytalanságok mutatkoztak, pl. nagy erőket kötött le az ETA, miközben a baszk terrorszervezet részéről mutatókozó fenyegetés nagyságrendekkel csökkent az utóbbi években. Megemlítendő még a szervezet ingatlanproblémái.

Az átszervezés egy másik hulláma a Külügyminisztériumhoz kapcsolódó intézményeket is érintette. A szocialistáktól „függetlenként” a jobboldali Fillon kormányokba érkező Bernard Kouchner külügyminiszter (2007-2010)³⁸ hatáskörét Sarkozy elnök igencsak szűkre szabta, lévén a külügy dossziéit is jórészt az Elysée

<http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnTexteDeJorf?numjo=IOCC0916981A>
(Letöltés ideje: 2015. 07. 15.)

³⁷ A DCSP majdnem a teljes Franciaország területén jelen van, ideértve a DOM/TOM területeket is. A n° 2009-898 rendelet értelmében azonban Párizs területe kikerült a fennhatósága alól, melyet a Párizsi Rendőrprefektúra fennhatósága alá utaltak. A DCSP 1713 városban van jelen, melyek ugyan az ország területének csak 5%-át teszik ki, de a lakosság 51%-a e területen él. A rendőrségen belül a legnagyobb költségvetéssel rendelkezik és 78.000 főt foglalkoztat. Forrás: MANDRAUD, Isabelle: Le Grand Paris sera d'abord celui de la sécurité, *Le Monde*, 2009. 06. 17.

http://www.lemonde.fr/politique/article/2009/06/16/le-grand-paris-sera-d-abord-celui-de-la-securite_1207462_823448.html (Letöltés ideje: 2015. 07. 18.)

³⁸ TÜRKE András István: Bilan: A Sarkozy-féle új francia kül- és biztonságpolitika irányvonalai, MKI Tanulmányok, 2008/22.

apparátusa vette át. A CNCIS érintetlen maradt, de a CAP-ot átnevezték és 2008-2013 között DP (*Direction de la Prospective*), azaz „Prognóziskészítő Igazgatóság” néven közvetlenül maga a köztársasági elnök alá rendelték³⁹.

Fontos tudni, hogy a Honvédelmi Minisztérium és Sarkozy elnök kapcsolata sem volt éppen felhőtlen. A koalíciós partner (UDF) adta Hervé Morin honvédelmi miniszter alkalmatlansága többször is kiütközött. Kinevezése óta „lebegtette” a katonai adminisztráció, hogy bármelyik hónapban lemondathatják, mandátumát mégis kitöltötte. Mivel Morin sem volt „belső ember” ez negatívan hatott a HM alá tartozó hírszerző szervektől érkező adatáramlásra (DRM, DGSE), tehát felértékelődött az erős, és hálózatokkal rendelkező MAM vezette belügyminisztérium szerepe e téren is.

Még 2007-ben további két szerv került be a hírszerző szervek körébe a Pénzügyminisztérium alá rendelve: a TRACFIN (*Traitement du renseignement et de l'action contre les circuits financiers clandestins*) az ún. Rejtett Pénzmozgások Elleni Felderítés és Műveletek Szervezése és a DNRED (*Direction nationale du Renseignement et des Enquêtes Douanières*) a Felderítések és Vámügyi Nyomozások Nemzeti Igazgatósága, mely a gyanús kereskedelmi áruk mozgását is vizsgálja⁴⁰. A nemzetközi szintéren a DNRED az EUROPOL-al és az OLAF-fal működik együtt, a TRACFIN pedig a brüsszeli Egmont Csoport tagja, mely a nemzetközi pénzmosás ellen küzd.

A TRACFIN-t 1990-ben hozták létre a vámügyek általános igazgatósága (DGDDI) alá rendelve. 2006-ban kapott csak állami kompetenciákat és csak 2007-ben – egy parlamenti törvénymódosítás révén – vált hírszerző szervvé. Civil karakterét ezután is megőrizte, kb. 94 főt foglalkoztat, tevékenységének minden részlete nyilvános és elérhető a szervezet honlapján, évi 9,7 millió euróból gazdálkodik. Feladata a rejtett pénzmozgások, a pénzmosási tevékenységek és a terrorizmus pénzügyi forrásainak felkutatása. Szintén megkülönböztető jellegzetessége, hogy spontán nyomozást nem folytathat, csak bankok, jogászok (stb.) kezdeményezésére járhat el. 2013-ban 1326 esetből 868 érintette a központi adminisztrációt, ennek 17%-a tartozott az igazságügyi nyomozóhatóságra, 41%-a a sikkasztási ügyekkel foglalkozó szervekre és csupán 31%-a a titkosszolgálatokra. A DPR jelentése szerint a TRACFIN képességei még jórészt kihasználatlanok a hírszerzés területén, az intézmény a DGSE-vel igen szoros és bizalmi szálakat ápol, míg a DGSI-vel feszült a viszonya⁴¹.

³⁹ GOURRADA, Raphaël: *op. cit.*, p. 14. és p. 84.

⁴⁰ A TRACFIN-t még 2006-ban egyúttal az ún. Költségvetésügyi Minisztérium alá is rendelték, a 2008-as Védelmi Fehér Könyv pedig mindkét szervet az Költségvetésügyi Minisztérium alá tervezte rendelni. Forrás: *Défense et Sécurité Nationale – Le Livre Blanc*, La Documentation française – Odile-Jacob, 2008. p. 141. A minisztériumok kapcsán egyszerűsített megnevezéseket alkalmaztunk, a francia kormányok a pénzügyeket és az költségvetési ügyeket gyakran egyéb területekkel összevonva szervezik minisztériummá.

⁴¹ Rapport n° 201 (2014-2015) - Rapport relatif à l'activité de la délégation parlementaire au renseignement pour l'année 2014, Sénat Français, 2014.12.18., www.senat.fr présenté par M. Jean-Jacques URVOAS, (Letöltés ideje: 2015. 07. 18.)

A DNRED⁴² szintén a DGDDI alá rendelt szerv, 1988 óta létezik. 2014-es költségvetése 62 millió euró volt és 717 ügynököt foglalkoztat, székhelye 2011 óta Ivry-sur-Seine. Munkája során legfőképpen a DGSE-vel a DGSI-vel és a TRACFIN-nel működik együtt, de szerepe a TRACFIN-nél aktívabb, konkrétan a bűnszövetkezetek által elkövetett nagytételű drog-, fegyver-, dohány- (stb.) csempészet elleni küzdelem. Ezen túl a pénzmozgások felügyelete, pl. készpénz fizikai szállításának biztosítása is a feladatai közé tartozik. A fegyverkezési szálak felgöngyölítésével aktív szerepet játszik a terrorizmus elleni küzdelemben is.

A DNRED három igazgatóságból áll⁴³:

- A DED (*Direction des enquêtes douanières*), a Vámügyi Nyomozati Igazgatóság feladata a nemzeti és nemzetközi pénzmosás elleni küzdelem, vállalatok és magánszemélyek körében. A francia nemzetgazdaság minden területén jelen van, eljárást indíthat személyek biztonságát vagy egészségét, a nemzeti kulturális örökséget vagy baráti országokat érintő ügyekben is, az állami érdekében.
- A DRD (*Direction du renseignement douanier*) a Vámügyi Hírszerzés Igazgatóságának feladata a hírszerzési adatok megosztása a vámügyi és egyéb partnerszervekkel. Az adatokat begyűjti, elemzi és feldolgozza, és internetes bűncselekmények (*dark net*) esetében joga van letartóztatni a bűncselekményt elkövetőket.
- A DOD (*Direction des opérations douanières*) a Vámügyi Műveleti Igazgatóság feladata a nagy volumenű sikkasztás és csempészet elleni küzdelem. Főként a nagy nemzetközi drog- és dohánykereskedelem, valamint a hamisított termékeket előállító hálózatok ellen harcol. Értelemszerűen műveleteit gyakran külföldön folytatja, adott esetben más országok szolgálataival együttműködve⁴⁴.

A 2007-ben létrejött újabb szervek sorába rendhagyó módon illeszkedik a DPR, (*Délégation Parlementaire au renseignement*), a Hírszerzés Parlamenti Delegációja, melynek előzményei harminc évvel korábbra nyúlnak vissza: 1985 augusztusában először a szocialisták nyújtottak be törvényjavaslatot egy ilyen felügyelő szervet létrehozására a fentebb már tárgyalt Rainbow Warrior-ügy hatására, a szolgálatok demokratikus, parlamenti ellenőrzésének megteremtésére.

A DPR-t végül 2007. október 9-én egy UMP-s (kormánypárti) javaslat révén a terrorizmus ellenes harc kapcsán a Fillon-kormány keltette életre. 4-4 képviselőből és szenátorból áll, ezek fele az érintett parlamenti delegációk révén, saját jogán, felét pedig a Közgyűlés elnöke delegálja, figyelembe véve, hogy az ellenzék paritásos alapon szintén reprezentálva legyen. Éves elnökségét a saját jog általi tagok közül egy-egy látja el, 2015-ben a korábbi miniszterelnök, Jean-Pierre Raffarin tölti be ezt a funkciót. A Delegáció szerepe a 2012-es szocialista fordulat után tovább növekedett és – állítólag – jó viszonyt sikerült a szolgálatokkal kiépítenie.

⁴² Jogelődjét a *Paris-Enquêtes* szakosztályt 1935-ben hozták létre és 1969-ben emelkedett nemzeti rangra.

⁴³ La Direction Nationale des Enquêtes Douanières, <http://www.douane.gouv.fr/articles/a12574-la-direction-nationale-du-renseignement-et-des-enquetes-douanieres>, 2013.11.18. (Letöltés ideje: 2015. 07. 20.)

⁴⁴ Rapport n° 201 (2014-2015), *op. cit.*

A francia DPR szerepe – eltérően pl. az Egyesült Államokban vagy Norvégiában alkalmazott mintától – nem a szolgálatok folyamatos felügyeletét, csupán kontrollját jelenti. A DPR tehát nem kapott jogot arra, hogy a szolgálatok éppen folyamatban lévő műveleteibe betekinthessen. Amennyiben pedig szabálytalanságot tapasztal, a kormányt kell felkérnie a szükséges intézkedések megtételére. A DPR-nek nincs továbbá joga betekinteni a közhatalmak által a szolgálatoknak adott utasításokba, a műveletek procedúráiba és módszereibe, valamint a külföldi szolgálatokkal és más nemzetközi intézményekkel folytatott adatcserébe⁴⁵.

Összefoglalóan megállapítható, hogy jogköre igencsak korlátozott, és lényegében csak a szolgálatokon belül, mások által elkészített jelentésekhez férhet hozzá, melyek feltehetőleg előzőleg több belső szűrőn is keresztülmentek. A DPR külügyi tevékenysége is aktív, 2014-ben főként a török szolgálatokkal való együttműködésen fáradoztak tagjai, ennek eredményeként a török hatóságok azonnal értesítik francia társintézményeiket, amennyiben a török-szír határt francia állampolgár lépi át.

2010. január 13-tól a miniszterelnök alá rendelt SGDN-t az SGDSN (*Secrétariat général de la Défense et de la Sécurité nationale* – Védelem és Nemzetbiztonság Főtitkársága) váltotta fel, magába olvasztva a 2002-ben létrehozott SGCI-t (*Secrétariat de la Sécurité intérieure*) a Belbiztonság Titkárságát. Székhelyének címe 51 bld de la Tour-Maubourg, az Invalides épületében található; vezetője Louis Gautier. A Főtitkárság 350 fős állományának hatáskörét is kiterjesztették a stratégiai védelmi és biztonsági kérdések egészére, ide értve a katonai tervezést, az elrettentési politikát, a belbiztonsági kérdéseket, a gazdasági és energetikai biztonságot, a terrorizmus elleni küzdelem és a válságkezelés területeit is.⁴⁶ Konkrét feladatai a minisztériumközi munka összehangolása, javaslattevés, tervezés (stb.) az előbbi területeken.

Az SGDSN három fő egységre oszlik, melyek további alegységekre bomlanak. Ezek a SAG-ra (*Service de l'administration générale*), az Általános Adminisztrációs Szolgálatra, a DPSE-re (*Direction de la protection et de sécurité de l'Etat*), az Államvédelmi és -Biztonsági Igazgatóságra és a DDIST-re (*Direction des Affaires Internationales, Stratégiques et Technologiques*), a Nemzetközi, Stratégiai és Technológiai Igazgatóságra.

Reformok François Hollande hatalomra kerülése után (2012-)

2012-ben – 17 év után – ismét szocialista elnöke lett Franciaországnak François Hollande személyében. Ennek következményeként nemcsak hogy új Védelmi Fehér Könyv készült, de 2014-ben a Belügyminisztérium alá rendelt DCRI-t ismét átszervezték, immár DGSI (*Direction générale de la Sécurité intérieure*), Belbiztonsági Főigazgatóság néven.

A belügyi hírszerzés második pillére szintén átalakult. 2008-ban mint láthattuk, a DCSP-ből elkülönítették az SDIG aligazgatóságot. 2014-ben ez utóbbit

⁴⁵ Rapport n°201 (2014-2015), *op. cit.*

⁴⁶ Secrétariat général de la Défense et de la Sécurité nationale, <http://www.sgdsn.gouv.fr/>

leválasztották és ezzel létrehozták az SCRT-t (*Service central du renseignement territorial*), a Területi Felderítés Központi Szolgálatát. Az SCRT 2014. novemberi 1975 fős állományában egyaránt megtalálhatóak rendőrök (1900) és csendőrök (pár tucat), és a párizsi prefektúra 700, hírszerzési feladatokkal megbízott rendőret is hozzá rendelték. A 2015. januári merényletek hatására 2015 végére létszámát 2062 főre, 2017-re pedig 2562 főre tervezik emelni. E szolgálat hét szakosztályra oszlik⁴⁷:

- D1: Valláshoz kötődő bűncselekmények és tiltakozó mozgalmak szakosztálya
- D2: Gazdasági és szociális információs szakosztály
- D3: Városi problémák, elszigetelődési jelenségek szakosztály
- D4: Technikai felügyelet és dokumentációs szakosztály
- D5: Tengeren túli ügyek szakosztálya
- D6: Közösségek és társadalmi bűncselekmények szakosztály
- D7: a DNRA⁴⁸.

Szakértői vélemények szerint – melyeket Valls miniszterelnök ugyan hivatalosan cáfolt – valójában arról van szó, hogy az új DCRI lényegében megbukott, nem volt képes betölteni a neki szánt feladatot. Ezért egyfajta visszarendeződés indult meg a korábbi, bevált rendszerhez, azaz az SCRT létrehozásával lényegében a korábbi RG-eket (DCRG) rehabilitálták új néven, bár annak 3900 fős keretét nem éri el a szolgálat létszáma.

Egy 2014-es jelentés szerint az első évben 108 felhatalmazást kapott telefonvonalak lehallgatására két okból, a szürkegazdaság és a huliganizmus elleni küzdelem céljából. A jelentés szerint adatbázisát csak 2016-2017-re lesz képes felépíteni. Több a volt RG-kre emlékeztető feladatkörrel is el lett látva, mint „*az intézményes, gazdasági és szociális szféra minden területére kiterjedő hírszerzés, mely felforgató vagy tiltakozó mozgalmakhoz köthető.*” Ezek tehát a területrendezési terveket (új, Notre-Dame des Landes reptér, a Sivens-i gát) éppúgy érintik, mint a vállalatokon belüli sztrájkok területét⁴⁹.

A szocialista „rendrakás” a Külügyminisztériumhoz kötődő DP-t (korábbi CAP, *Centre d'analyse et de prévision*) is érintette: a 2008-tól a köztársasági elnök alá rendelt szervet 2012-ben ismét visszarendelték a külügyminiszter hatáskörébe,

⁴⁷ La DCRI ouvre son recrutement et change son nom, *Site de l'Association des Auditeurs IHEDN*, 2014. 05. 14. <http://ihedn-rl-ar14.news.over-blog.com/article-la-dcri-ouvre-son-recrutement-et-change-de-nom-123605691.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 27.)

⁴⁸ A DNRA (*Division nationale de la recherche et de l'appui*), Nemzeti Kutatási és Támogatási Osztály, az SCRT teljesen mértékben műveletképes szárnya. Feladta olyan érzékeny területek lelpezett megfigyelése, mint a terrorelhárítás. Működési területe 6 zónára van felosztva. Lille, Strasbourg, Lyon, Marseille, Bordeaux és Rennes ad otthon a területi központoknak (SZRA-k, *Sections zonales de la recherche et de l'appui*). Forrás: Arrêté du 1er février 2011 relatif aux missions et à l'organisation de la direction centrale de la sécurité publique, NOR: IOCC1033125A, JORF n° 0030 du 5 février 2011 texte n° 29, Modifié par Arrêté du 9 mai 2014 - art. 4 <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000023528083&categorieLien=id> (Letöltés ideje: 2015. 07. 16.)

⁴⁹ Les RG réapparaissent, six ans après leur disparition, *Francetvinfo.fr*, 2014. 12. 31., http://www.francetvinfo.fr/faits-divers/police/les-rg-reapparaissent-six-ans-apres-leur-disparition_785383.html (Letöltés ideje: 2015. 06. 27.)

majd 2013-tól, a CAP-al való jogfolytonosságra utalva ismét átnevezték: CAPS (*Centre d'analyse, de prévision et de stratégie*) Elemző, Megelőzési és Stratégiai Központ lett a neve⁵⁰.

Ami a honvédelmi minisztériumhoz kötődő szolgálatokat illeti, meg kell említeni, hogy az elnökválasztás előtti szocialista tervekben felmerült a DPSD feloszlásának ötlete is, mely egységeit a DCRI, az SDGI és a DNRED között osztották volna szét⁵¹.

A Charlie Hebdo-ügy hatása és az átszervezések okozta interferenciák⁵²

A 2015. január 7-9-ei Charlie Hebdo-ügy – melyben a Mohamed-karikatúrákat is leközlő satirikus hetilap főszerkesztőjét, több szerkesztőt és egy muzulmán rendőrt is brutális kegyetlenséggel legyilkoltak – a szolgálatok átszervezésének több hiányosságát is felszínre hozta. Kiütköztek a szolgálatok működésének, de főként a szolgálatok közötti együttműködés, a politikai irányítás és koordináció zavarai, melyek véleményünk szerint leginkább a DRMI és a DGSE közötti információáramlás, és a túlbujánczott adminisztráció (ld. dossziék) együttes „zavaraira” vezethetőek vissza.

E mellett az egy ideje – a szerző véleménye szerint – pályát tévesztett francia külpolitika problémái szintén jelentősen megnehezítik a francia szolgálatok munkáját. Például a korábbi szövetséges és közeli jó barát, Basár el-Aszad elleni háborúval Szíriában a francia és a szír szolgálatok igencsak szoros viszonya is csorbát szenvedett, mert utóbbiak lényegében a franciák „szemei és fülei” is voltak az egész közel-keleti térségben. A Daesh (ISIS) létrejöttével pedig a terrorfenyegetettség mértéke éppen e térségből eredeztethetően nőtt meg.

A francia belügyi szervek és titkosszolgálatok felelőssége tehát óhatatlanul felmerült a merényletet övező vitákban. A fő probléma az, hogy a Charlie Hebdo-ügy lényegében nem tekinthető előzmények nélkülinek, azaz már e jelentős nemzetközi médiafigyelmet kapó terrorcselekmény előtt is voltak intő jelek, hogy a szolgálatok átszervezett, új rendszerében akadhatnak rövidzáratok.

2012. március 22-én, a francia elnökválasztás hajrájának idején történt drámára kell utalnunk. Ugyanis a márciusi robogós gyilkos, vagy a toulouse-i merénylet néven elhíresült, 3 „felvonásban” 7 embert kivégzett Mohamed Merah esetében is kiderült, hogy a tettet korábban mind a rendőrség, mind a DGSE „jól ismerte”, s utóbbi gyakorlatilag végig követte afganisztáni, pakisztáni stb. „kiruccanásain”,

⁵⁰ GOURRADA, Raphaël: *op. cit.*, p. 14. és p. 84.

⁵¹ GUISEL, Jean: *op. cit.*

⁵² Ezen rész megírásakor a szerző jelentős mértékben támaszkodott Soós Eszter Petronella politológus, Franciaország szakértővel közösen írt elemzésekre. ld. SOÓS - TÜRKE: Mit kellene tenni most? Akcióterv-terv a terrorizmus ellen, Francia Politika Blog, 2015. január 9. http://franciapolitika.blog.hu/2015/01/09/212_mit_kellene_tenni_most_akcioterv_terrorizmus_ellen (Letöltés ideje: 2015. 07. 13.); valamint SOÓS - TÜRKE: Charlie Hebdo: Kérdések, viták, következmények, Francia Politika Blog, 2015. január 8. http://franciapolitika.blog.hu/2015/01/08/211_charlie_hebdo_kerdesek_vitak_kovetkezmenyek (Letöltés ideje: 2015. 07. 13.)

kiképző körútjain. Mindebből az következik, hogy a világ legjobbjai között számon tartott francia szolgálatok továbbra is profin végzik a dolgukat intézményi szinten, viszont a szervezetek koordinálása és a köztük lévő információáramlás biztosítása, valamint a politikai döntéshozókkal való kapcsolat biztosítása jelentős kívánivalókat hagy maga után. Továbbá a fenyegetettség növekedése a szolgálatok létszám-hiányára is felhívja a figyelmet.

Egyrészt nem volt titok, hogy a Charlie Hebdo az Al-Kaidához kötődő *Inspire* iszlamista magazin „halállistáján” van⁵³, másrészt az sem, hogy az iszlamista csoportok „neheztelnek” Franciaországra: az *Inspire* 2013. márciusi 10. száma például hosszú cikket szentelt a francia megszállásnak Maliban⁵⁴. Egy későbbi számban már egyenesen az található, hogy „*the battle has moved into Paris.*”, vagyis a harc áttevődött Párizsba⁵⁵.

És itt rövid történelmi kitérőt kell tennünk a politikai háttér megvilágítására. Franciaország a második világháború utántól elkötelezett Izrael-szövetséges volt, a zsidó állam hadseregének (flotta, légierő) felszerelésében jelentős szerepet vállalva. De Gaulle elnök idejében azonban tudatos politikai fordulat következett be, felmérve azt a helyzetet, hogy Franciaország kőolajszükségleteinek kielégítéséhez az arab országokkal való viszonyoknak kell prioritást élveznie. E baráti viszony az arab országokkal egészen Chirac elnökig nyomon követhető, Sarkozy alatt lényegében itt is szakításról beszélhetünk (ld. főként a Kadhafi ellenes háború).

2003-tól Franciaország ázsiója még emelkedett is az arab országok között, lévén Chirac elnök nyíltan ellenezte Irak koholt vádakon alapuló megtámadását. Franciaország tehát a legutóbbi időkig nem számított az iszlám államok ellenségének, így az iszlamista terrorista szervezetek (elsődleges) célpontjának sem. Változás először a maghrebi al-kaida kapcsán következett be (korábbi AQMI) de ez akkor még lokális, elszigetelt jelenségnek tűnt. Azzal viszont, hogy a Serval hadművelettel a tuaregek és az Ançar dine radikális iszlamista mozgalom által Észak-Kelet-Maliban önkényesen kikiáltott Azawad állam ellen Franciaország beavatkozott és nyíltan egy iszlamista alapokon nyugvó új "állam" ellen vette fel a kesztyűt – lényegében a helyi korrupt vezetők oldalán beavatkozva – elég volt ahhoz, hogy immár jelentős számú fanatikus iszlamista terrorszervezet elsődleges ellensége „rangra” emelkedjen.

A Charlie Hebdo-merénylet kapcsán tehát a belügyi szervek ismét nem álltak a helyzet magaslatán: az egyik azonosított elkövető már ült börtönben, miután fiatalokat buzdított arra, hogy Irakba menjenek harcolni⁵⁶. „*Serif K.-t 2005-ben már*

⁵³ MOORE, Jack: Charlie Hebdo Paris shooting: Al-Qaeda hit list named cartoonist Stephane Charbonnier, International Business Times, 2015. jan. 7.

<http://www.ibtimes.co.uk/charlie-hebdo-paris-shooting-al-qaeda-hit-list-named-cartoonist-stephane-charbonnier-1482383> (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)

⁵⁴ Az újságot lásd az alábbi linken: <http://azelin.files.wordpress.com/2013/03/inspire-magazine-issue-10.pdf>

⁵⁵ Lásd: <http://azelin.files.wordpress.com/2013/05/inspire-magazine-issue-11.pdf>

⁵⁶ Two Brothers Suspected in Killings Were Known to French Intelligence Services, Nytimes.com, 2015.01.08., http://www.nytimes.com/2015/01/08/world/two-brothers-suspected-in-killings-were-known-to-french-intelligence-services.html?partner=rssnyt&emc=rss&_r=0 (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)

elítelték, mert részt vett egy Irakba dzsihadistákat küldő csoport, a „Párizs 19. kerületének iraki leányszervezete” gúnyneven ismert szervezet tevékenységében. Cinkostársaival együtt tucatnyi fiataalt buzdított arra, hogy 2003 és 2005 között Irakba menjenek harcolni. 2005-ben állították elő, amikor maga is Irakba készült. A bíróság három évi (ebből másfél évi letöltendő és másfél évi feltételes) börtönrre ítélte⁵⁷.”

A Charlie Hebdo szerkesztőségét megtámadók kapcsán az alaphelyzet évek óta ismert volt – az országosan garázdálkodó, de természetesen nem csak iszlamista szélsőségeket tömörítő – bandák révén: ezek katonai, automata vagy félautomata fegyverekkel, illetve gránátvetőkkel is rendelkeznek, míg a hagyományos rendőri egységeknek nincsen ilyen komoly felszerelésük. A kiemelt objektumokat őrző katonák fegyverhasználata is problémás az engedélyezés és a külön tárolandó lőszer miatt. A videofelvételek alapján az is elmondható, hogy a szerkesztőség védelmét nem a megfelelő szinten látták el, erre minimum a sokkal jobban felszerelt RAID⁵⁸ vagy GIGN⁵⁹ speciális egységeket – esetleg FAMAS⁶⁰-al felszerelt katonai járőröket – kellett volna alkalmazni.

Alapvető kérdés (hiba!), hogyha a belügyi szervek terrortámadásra számítottak, akkor miért nem a RAID/GIGN védelme alatt állt a Charlie szerkesztősége? Az újság környékén hónapok, évek óta készültség volt, ezért érthetetlen, hogy miért „mezei” rendőrök védték a szerkesztőséget, ráadásul a védelem szintjét 2014 augusztusában még csökkentették is⁶¹.

Mint fentebb említettük, a terrorellhárítás területén Franciaországban a rendőrséghez tartozó RAID speciális egység, vagy a csendőrség kötelékébe tartozó GIGN egység vehető be. A két egység egymással is rivalizál, a Merah-ügyben ráadásul a RAID nem szerepelt túl jól, a magát elbarikádoló – állítólag profi kiképzést kapott – terrorista „kamaszt” ugyanis csak 32 órás küzdelem árán sikerült megállítani, miközben a műveleti tervezők előzőleg 15 perces beavatkozással kalkuláltak. (Az iszlamista szélsőségesek elleni pszichológiai küzdelem azért is nehéz, mert számukra hitük szerint a halál megváltást jelent.)

Konklúzió

Összefoglalóan megállapítható, hogy Sarkozy elnök 2007-es hatalomra jutását követő átszervezés eredményeként a francia szolgálatok 6 fő egységből álltak. Ezek

⁵⁷ Azonosították a terroristákat, Origo.hu, 2015.01.07., <http://www.origo.hu/gazdasag/20150107-azonositottak-a-terroristakat.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)

⁵⁸ *Recherche, Assistance, Intervention, Dissuasion* : Kutatás, Segítségnyújtás, Intervenció, Elrettentés (Maga a "raid" szó katonai csapásmérést jelent, nem véletlen, hogy ezt a rövidítést választották.)

⁵⁹ *Groupe d'intervention de la gendarmerie nationale* : Nemzeti Csendőrség Intervenció Csoportja

⁶⁰ *Fusil d'Assaut de la Manufacture d'Armes de Saint-Étienne* : speciális francia kézfegyver

⁶¹ Piel, Simon: "Comment les autorités justifient la modification dans la protection de „Charlie Hebdo”, *Lemonde.fr*, 2015. 01. 08., http://www.lemonde.fr/attaque-contre-charlie-hebdo/article/2015/01/08/comment-les-autorites-justifient-la-modification-dans-la-protection-de-charlie-hebdo_4551456_4550668.html (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)

közül három a Honvédelmi Minisztérium alá van rendelve: a DGSE, a DPSD és a DRM. E szerveket sem 2008-ban, sem napjainkig nem szervezték jelentősebben át. A Belügyminisztériumhoz az új DCRI, a Költségvetési Minisztériumhoz pedig a TRACFIN és a DNRED lettek hozzárendelve⁶². E szervezetben 1,98 milliárd eurós költségvetéssel gazdálkodnak (2014), összesen kb. 13.300 alkalmazottat foglalkoztatnak, melyet a szárazföldi hadsereg, a haditengerészet és a légierő hírszerzési feladatokat ellátó egységei – mintegy 4000 fő – egészítenek ki. Létrehozták továbbá a belügyminiszter alatt működő DCSP alatt az SDIG aligazgatóságot.

2010-ben a CIR beleolvadt a CNR-be, a miniszterelnök alá rendelt SGDN-t pedig felváltotta az SGDNS, melybe az SGCI-t is beolvasztották. 2012-ben a jobboldali Sarkozy elnököt a szocialista François Hollande váltotta fel. Elnöksége alatt, 2014-ben a Belügyminisztériumhoz kötődő két egységet szervezték át: az SDIG-ből létrehozták az SCRT-t, a DCRI átszervezéséből pedig létrejött a DGSI. A HM-hez kötődő DGSE-t, DPSD-t, DRM-et, valamint a pénzügy- és költségvetési minisztériumokhoz kötődő TRACFIN-t és DNRED-et nem érintette változás.

Azon túl, hogy több esetben az „új feladat = új intézmény” tipikusan francia állatorvosi lovával állunk szemben, valamint azzal a nyilvánvaló jellegzetességgel, hogy nem egy esetben az adott új intézmény létrehozása vagy átszervezése nem előre átgondolt tervezés, hanem „eső után köpönyeg megoldás” részeként egy (több) bekövetkezett negatív esemény utáni „kármentésnek” tekinthető, a francia titkosszolgálatok sturktúrája számos egyéb problémát is felvet. Az intézmények jelentős részében vagy tagsági oldalon (jellemzően a legfelsőbb szintű tanácsokban, ld. pl. CN-CDSN), vagy feladataik kapcsán vannak figyelemre méltó kisebb-nagyobb átfedések. Továbbá aligha könnyítheti meg az intézmények dolgát a különféle minősítésű akták szerteágazó rendszere, azok összevonási kísérletei (ld. ARIANE), illetve az azokat kezelő informatikai rendszerek párhuzamossága, hibái és átszervezései.

Szakértők szerint sem teljesen világosak a kapcsolódási pontok, fel- és alárendeltségi viszonyok a szolgálatok között⁶³. Problémát jelent a hírszerzési és terrorelhárítási feladatok keveredése, a feladatkör megosztás zavarossága, az egymást fedő hatáskörök és illetékességek kérdése. Ezt a „sok bába közt néha elvész a gyerek” helyzetett súlyosbítják a folyamatos átszervezések, ráadásul 6 éven belül két radikálisnak mondható átstrukturálást hajtottak végre. Nem könnyíti meg a helyzetet az antiterrorizmus (pl. UCLAT) és a gazdasági-kereskedelmi jellegű bűnüldözés (pl. DNRED) egyes intézményeinek rá-, illetve beépülése a titkosszolgálati szervek rendszerébe, annak ellenére, hogy számos esetben ezen szálak valóban összefonódnak és így az elhárítás komplex rendszerét és eszköztárát igénylik.

⁶² BERTHONNEAU, Remy: Information sur les nouveaux renseignements français..., Lumières et Liberté Blog, 2013. aug. 13. <http://alain-genestine.over-blog.org/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 29.)

⁶³ A szerző itt jegyzi meg, hogy a cikk megértését segítő ábra készítéséhez számtalan sémát, ábrát nézett át, melyek egymással sem egyeztek meg.

A francia szolgálatok átvilágítása kapcsán a szakértők arra jutottak, hogy nincs meg a kellő mértékű törvényi felhatalmazásuk, elégtelen az eszközállományuk és fenyegetett helyzetben vannak. Korábban láthattuk, hogy csak a DGSE jött létre „teljesen szabályosan”, a demokratikus intézményrendszer keretei között, és a francia szolgálatokat eljárásaik miatt többször támadták sikeresen az Emberi Jogok Európai Bíróságán a magánélet szentségének megsértése miatt. A lehallgató és kapcsolatteremtő eszközök szerények, számos eszköz használatát a törvény tiltja, vagy nagyon behatárolja. 2013-ban csak 1840 személy lehallgatását engedélyezte a miniszterelnök, míg 18 éve 1180-ét. Csakhogy míg 20 éve 280.000 volt a mobiltelefonok száma Franciaországban, napjainkban ez a szám több mint 63 millió.

Ez a hivatalos verzió, amit azonban az Edward Snowden által kiszivároztatott anyagok – aligha meglepő módon – jelentősen felülírnak. Ezekből ugyanis az is kiderül, hogy több mint egy évtizede a France Télécom és az Orange telekommunikációs cégek, lényegében teljesen illegális módon – tehát az 1991 július 10-ei törvény hatályán is túl, mely a terrorizmus kapcsán a miniszterelnök engedélyével tesz lehetővé adatszolgáltatást –, de megosztották lényegében felhasználóik adatainak összességét a DGSE-vel, mérnöki szinten pedig több mint 30 éves az együttműködés. A megosztott adatok eljutottak a brit (GCHQ) és az amerikai (NSA) kollégákhoz is. A francia Szocialista Párt (PS) úgy reagált az ügyre, hogy 2013 novemberében elfogadtatta a katonai kisajátítási törvényt, mely legalizálta az eddig illegálisan fennálló *status quo*-t, azaz lehetővé tette a DGSE számára a valós idejű internetes és telefonos lehallgatásokat bírói felhatalmazás nélkül⁶⁴.

A szolgálatok fenyegetett helyzete abból adódik, hogy ügynökeik anonimitása nem biztonságosan megoldott, a közvélemény és főleg a sajtó részéről egyre fokozódó nyomásnak vannak kitéve és problémát jelent például az ügynökök bírósági eljárásokba való biztonságos bevonása⁶⁵. Az elmúlt években újságírók egyre gyakrabban fedték fel titkosszolgálati ügynökök személyazonosságát.

Az elemzők – a Snowden dossziék anyagainak tanulságait is levonva⁶⁶ – kiemelt figyelmet javasolnak a gazdasági jellegű hírszerzés új stratégiájának kidolgozására, a miniszterelnök és egy miniszterközi koordinátor kulcspozícióját hangsúlyozva 3 fő területen: a gazdasági termelő tevékenység sérülékenységének csökkentése; az ország helyzetének védelme a nemzeti, nemzetközi és európai intézményekben; valamint normaalkotó tevékenység (a befolyás biztosítására).

⁶⁴ TORRES, Anthony: French intelligence collects all data of France Telecom/Orange, World Socialist Website, 2014.04.17. <http://www.wsws.org> (Letöltés ideje: 2015. 06. 29.)

⁶⁵ Berthonneau, Remy: *op. cit.*

⁶⁶ Az Egyesült Államokban amennyiben egy külföldi cég esetében a *Department of justice* (DOJ) jogsértést állapít meg, a büntetés összegét illetőleg tárgyalásba bocsátkoznak az illető céggel (pl. BNP Parisbas esete). A DOJ eltekint a következményektől, amennyiben a cég beleegyezik abba, hogy 3 év próbaidőt kapjon és ezen idő alatt az USA által jelölt körből ki kell választania egy felügyelőt (monitor). A felügyelőnek a cég minden adatához hozzáférést kell biztosítani látszólag annak biztosítására, hogy a cég tevékenysége nem ütközik immár az amerikai jogba, de a valóságban ez a személy gazdasági jellegű kémkedést folytat(hat) és az amerikai hírszerző szervezetnek hozzáférést biztosítanak a jelentéseihez (ld. CIA In-Q-Tel befektetési alap). Forrás: Rapport n°201 (2014-2015), *op. cit.*

Mindez a külkereskedelmet a külkapcsolatok fundamentumává tévő magyar diplomácia számára is érdekes tanulságokat hordozhat magában.

Felhasznált irodalom:

- Azonosították a terroristákat, origo.hu, 2015.01.07., <http://www.origo.hu/gazdasag/20150107-azonositottak-a-terroristakat.html>. (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)
- La DCRI ouvre son recrutement et change son nom, Site de l'Association des Auditeurs IHEDN, 2014. 05. 14. <http://ihedn-rl-ar14.news.over-blog.com/article-la-dcri-ouvre-son-recrutement-et-change-de-nom-123605691.html> (Letöltés ideje: 2015. 06. 27.)
- Le commandement à Strasbourg, Dernières Nouvelles d'Alsace, <http://www.dna.fr/defense/2015/08/14/le-commandement-a-strasbourg>; (Letöltés ideje: 2015. 06. 23.)
- Les RG réapparaissent, six ans après leur disparition, Francetvinfo.fr, 2014.12.31., http://www.francetvinfo.fr/faits-divers/police/les-rg-reapparaissent-six-ans-apres-leur-disparition_785383.html (Letöltés ideje: 2015. 06. 27.)
- Two Brothers Suspected in Killings Were Known to French Intelligence Services, Nytimes.com, 2015. 01. 08., http://www.nytimes.com/2015/01/08/world/two-brothers-suspected-in-killings-were-known-to-french-intelligence-services.html?partner=rssnyt&emc=rss&_r=0. (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)
- Arrêté du 5 août 2009 relatif aux missions et à l'organisation de la direction centrale de la police judiciaire, <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/UnTexteDeJorf?numjo=IOCC0916981A> (Letöltés ideje: 2015. 07. 16.)
- BARACS Dénes: Társbérlet Párizsban, Budapest, Kossuth, 1986.
- BERTHONNEAU, Remy: Information sur les nouveaux renseignements français..., Lumières et Liberté Blog, 2013.08.13. <http://alain-genestine.over-blog.org/> (Letöltés ideje: 2015. 06. 29.)
- Brigade de Renseignement, Site du Ministère de la Défense, <http://www.defense.gouv.fr/terre/presentation/organisation-des-forces/brigades/brigade-de-renseignement> (Letöltés ideje: 2015. 06. 23.)
- DGSE (nem hivatalos) honlapja <http://www.dgse.org>,
- ESTEVE, Patrick: Le Cyberspace et la sécurité de l'information, Publibook, 2003.
- F.A.S. – Intelligence Ressource Program <http://fas.org/irp/world/france/defense/dgse/index.html> (Letöltés ideje: 2015. 10. 01.)

- FOLLOROU, Jacques - FRANCK Johannès: La tentation d'un „Patriot Act” à la française”, LeMonde. fr, 2015. 01. 12. http://www.lemonde.fr/police-justice/article/2015/01/12/la-tentation-d-un-patriot-act-a-la-francaise_4554308_1653578.html#obo2Z9jOWuuZoLWj.99 (Letöltés ideje: 2015. 06. 29.)
- GOURRADA, Raphaël: Les relations entre l'État français et les français et les think tanks internationalistes privés dans la construction de la politique étrangère: usages routinisés, affaiblissement relatif et transformations: le cas de l'IFRI. Univ Paris I Sorbonne (MA tézis) 2013.
- GUISNEL, Jean: Le projet socialiste pour les services de renseignements français, Le Point, 2011. 05. 05., http://www.lepoint.fr/editos-du-point/jean-guisnel/le-projet-socialiste-pour-les-services-de-renseignements-francais-05-05-2011-1327261_53.php (Letöltés ideje: 2015. 07. 02.)
- LAURENT, Samuel: Cristina, la “petite sœur” secret défense d'Edvige, Le Figaro.fr, 2008. szept. 8. <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2008/09/08/01016-20080908ARTFIG00400-cristina-la-petite-sur-secret-defense-d-edvige-.php> (Letöltés ideje: 2015. 07. 10.)
- MANDRAUD, Isabelle: Le Grand Paris sera d'abord celui de la sécurité, Le Monde, 17 juin 2009. http://www.lemonde.fr/politique/article/2009/06/16/le-grand-paris-sera-d-abord-celui-de-la-securite_1207462_823448.html (Letöltés ideje: 2015. 07. 18.)
- MOORE, Jack: Charlie Hebdo Paris shooting: Al-Qaeda hit list named cartoonist Stephane Charbonnier, International Business Times, 2015. 01. 07. <http://www.ibtimes.co.uk/charlie-hebdo-paris-shooting-al-qaeda-hit-list-named-cartoonist-stephane-charbonnier-1482383> (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)
- PIEL, Simon: Comment les autorités justifient la modification dans la protection de Charlie Hebdo, LeMonde. fr, 2015. 01. 08., http://www.lemonde.fr/attaque-contre-charlie-hebdo/article/2015/01/08/comment-les-autorites-justifient-la-modification-dans-la-protection-de-charlie-hebdo_4551456_4550668.html (Letöltés ideje: 2015. 06. 28.)
- Rapport n 201 (2014-2015) – Rapport relatif à l'activité de la délégation parlementaire au renseignement pour l'année 2014, Sénat Français, 2014. 12. 18., <http://www.senat.fr> présenté par M. Jean-Jacques URVOAS (Letöltés ideje: 2015. 07. 18.)
- SOÓS Eszter Petronella - TÜRKE András István: Mit kellene tenni most? Akcióterv-terv a terrorizmus ellen, Francia Politika Blog, 2015. 01. 09. http://franciapolitika.blog.hu/2015/01/09/212_mit_kellene_tenni_most_akciote rv_terrorizmus_ellen (Letöltés ideje: 2015. 07. 13.)
- SOÓS Eszter Petronella - TÜRKE András István: Charlie Hebdo: Kérdések, viták, következmények, Francia Politika Blog, 2015. 01. 08., http://franciapolitika.blog.hu/2015/01/08/211_charlie_hebdo_kerdesek_vitak_k ovetkezmenyek (Letöltés ideje: 2015. 07. 13.)

- TORRES, Anthony: French intelligence collects all data of France Telecom/Orange, World Socialist Website, 2014.04.17. <http://www.wsws.org> (Letöltés ideje: 2015. 06. 29.)
- TÜRKE András István: Bilan: A Sarkozy-féle új francia kül- és biztonságpolitika irányvonalai, MKI Tanulmányok, 2008/22.
- VILLACH, Paul: Les écoutes de l'Élysée: la cour d'appel de Paris à l'écoute... d'une nouvelle civilisation, Agoravox.fr, 2007.03.19.

MUSZLIM TEORETIKUSOK HATÁSA AZ ISZLÁM VALLÁS RADIKÁLIS IRÁNYZATAINAK KIALAKULÁSÁRA¹

1. A dicső ősök időszaka

Amikor Mohamed próféta i.sz. 611-ben a Mekkához közeli Hira hegység barlangjában átélte az első látomását, olyan vallási mozgalmat indított el, ami mára a világ második legnagyobb és folyamatosan növekvő létszámú követőt magáénak tudó világvallásává vált.² Az iszlám követőinek a száma napjainkban 1,7 milliárd főre tehető, ami a világ össznépességének egyötöde.³ A világ 57 országában alkotják az iszlám vallás követői a többséget, de emellett számos országban él jelentős muszlim kisebbség.⁴

Mohamed színre lépése előtt az Arab félsziget gyéren lakott, szétszórtan elhelyezkedő, nomád életmódot folytató törzsek lakóhelye volt, és bár a nyelv, a hasonló életmód, és a hagyományok összekötötték őket, mégis állandó viszályban álltak egymással. Az itt élő arabok szellemi életét az együvé tartozásuk tudata határozta meg, amely a törzsi hagyományok és az ősök erényeinek a megbecsülésében, az idegenekkel szembeni erős elzárkózásban, számos – kőből és fából készített – istenség tiszteletében nyilvánult meg.⁵

Mohamed és az új vallás követői sorozatos harcok után i.sz. 630-ra elfoglalták Mekkát, a szent várost. Ezzel kezdetét vette az új vallásnak az a példátlan mértékű térnyerése, ami már a Próféta i. sz. 632-ben bekövetkezett halála előtt is magában foglalta az Arab félsziget beduin törzseinek többségét.

„Mohamed tekintélye olyannyira megnőtt, hogy az arab törzsek követői az egész Arab félszigetről érkeztek hozzá, hogy közöljék vele az iszlámhoz való csatlakozásukat. Néhány év alatt sikerült Mohamednek vallását úgy átadnia az arab törzseknek, hogy azok azt legfontosabb ügyüknek tekintették.”⁶

¹ A publikáció Béres János „Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei” című, 2008. évben a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában írt doktori disszertációja felhasználásával készült.

² A muszlimok nem tekintik Mohamedet vallásalapítónak. Értelmezésük szerint Mohamed – az Isten által küldött utolsó prófétaként – csupán üzenetet adott át az embereknek, ami egyébként ugyanaz, amit az isteni üzenetet hordozó számos korábbi próféta, többek között, Ádám, Noé, Ábrahám, Mózes, Dávid és Jézus is feladatul kapott: hirdetni a békét és az Istennek való engedelmességet.

Az iszlám az egyik legdinamikusabban terjedő vallás. Jelenleg a négy fő terjedési iránya: Európa, Közép-Ázsia, Észak-Afrika, Délkelet-Ázsia.

³ LUNDE, Paul: *Islam*. DK Publishing Inc., First American Edition, New York, 2002. p. 8.

⁴ A legnagyobb muzulmán népesség Indonéziában (200 millió), Bangladesben (127 millió) és Indiában (120 millió) él. Kínában kb. 17–40 millióra, Európában kb. 15–20 millióra, az Egyesült Államokban 3–5 millióra tehető az ott élő muszlimok száma. LEIKEN, Robert S.: *Európa dühös muszlimjai*. In: Beszélő, 2005. augusztus, 10. évfolyam, 8. szám.

⁵ GLASENAPP, von Helmuth: *Az öt világvallás*. Akkord Kiadó, München, 2005. p. 326.

⁶ SIMON Róbert: *A Korán világa*. Helikon Kiadó, Budapest, 2002. p. 455.

A Mohamed halála utáni zűrzavaros állapotoknak Abu Bakr Sziddik, Mohamed egyik bizalmasa és barátja vetett véget, akit az utódlás problémájának megoldására összehívott gyűlésen megválasztottak kalifának.⁷ Két évvel később bekövetkezett halála után a muzulmán közösség Omár ibn al Khattábot választotta meg kalifává, aki tíz éven át töltötte be ezt a tisztséget. Omár után a város hét öregjéből álló Tanács Mohamed unokaöccsével és vejével, Ali ibn Abi Tálibbal szemben Oszmán bin Affant választotta meg harmadik kalifává. Ez a döntés csak tovább fokozta azt a politikai ellentétet, ami Ali és támogatói követelésében öltött testet, akik már Mohamed halála után igényt tartottak a vezetői tisztségre és most ismételen kudarcot vallottak. Ali hatalomra kerülésére végül Oszmán 12 évnyi uralkodását követő halála után került sor. Oszmánt egy lázadás során, i.sz. 656-ban ölték meg és Oszmán törzse, az Omajjádok Alit vádolták a gyilkossággal. Ennek eredményeként i.sz. 661-ben Ali is merénylet áldozata lett.

Ali halálát követően az Omajjád törzs ragadta magához a hatalmat és az ezt követő több száz éves időszak az iszlám térhódítása és a birodalom terjeszkedése mellett már a muzulmán közösségen belüli megosztottságot is magán viselte. Körvonalazódtak és megerősödtek azok a politikai és vallási nézeteltérések, amelyek végül az iszlámon belüli, ma is megtapasztalható két legfontosabb irányzat a síita és a szunnita elkülönülés kialakulásához vezettek.⁸

A *síiták* Ali követői⁹, akik még az Alit megelőző kalifák uralkodását is jogtalannak tartják. Értelmezésük szerint csak a Próféta vér szerinti leszármazottai tarthatnak igényt a muzulmán közösség vezetőjének a tisztségére, akik különleges, természetfeletti adottságokat örökölték Mohamedtől. Maga Mohamed is a vér szerinti utódaira akarta bízni a hívek vezetését, de az Omajjádok ezt megghiúsították. Mivel az őket illető hatalomért folytatott jogos küzdelmük kudarcot vallott, elutasították a kalifatusi tisztséget bitorlóknak való engedelmességet és saját vallási

⁷ „Khalifa” arab szó jelentése a „Próféta utódja, helyettese”.

⁸ A síitákon (10–14%) és a szunnitákon (85–87%) kívül számos más politikai csoportosulás is létezett, illetve létezik, pl. a kháridzsiták („kivonulók” vagy „visszavonulók”), akik katonákként erőszakos, radikális elveikről és hatalomellenes, egalitáriánus ideológiájukról voltak ismertek. Csak az első két kalifát ismerik el, a harmadikat, Oszmánt káros újítások („*bida*”) bevezetésével vádolják, a negyediket, Alit, egy kufai kháridzsita gyilkolta meg 661-ben. A két fő irányzat, a síita és a szunnita után a követőik számát tekintve a kháridzsiták következnek, akik a muszlim népesség 1–3%-át teszik ki. Három fő irányzat különböztethető meg benne, a azrakitáké, a sufrítáké és az ibáditáké. Mára már szinte csak az ibáditák maradtak fenn, elsősorban Ománban, ahol a lakosság 60%-át alkotják. Szélsőséges szemléletük miatt a mai iszlám világ militáns fundamentalista mozgalmait számos szerző *neo-kháridzsitaként* aposztrofálja. (A magyar átírásban a „*kháridzsita*” mellett a „*háridzsita*” forma is használatos.)

Évszázadok folyamán a két fő irányzaton belül is számos kisebb szekták alakultak, amelyek az általuk elfogadott és nem elfogadott, többnyire mellékes jelentőségű hittételekhez és személyiségekhez kapcsolódó nézetkülönbségeik, szövegértelmezéseik szerint különültek el: Imámiták (tizenkettes iskola), zajditák (ötösek), alaviták, iszmáiliták (hetesek), karmatik, nizáriták, fatimidák, ibáidják, jezídiek, vahabiták, drúzok, ahmadják, nizárita iszmáiliták, más néven asszasszinok. GLASENAPP, von Helmuth: *Az öt világvallás*. p. 358-360.

⁹ Arabul „*shi'at Ali*”, vagyis Ali követői.

szervezetet építettek ki. Vallási vezetőiket imámoknak¹⁰ nevezték, akik közül az első maga Ali volt. A síitáknak összesen 12 imámjuk volt, a legutolsó, Mohamed al-Montazár, a „Mahdi” (Messiás) i.sz. 873-ban eltűnt. A síiták azóta is várják a „láthatatlanul rejtőzködő” apokaliptikus megjelenését.¹¹ Hitük szerint az idők végezetekor fog ismét eljönni, amikor is békét és igazságot hoz az emberiségnek.¹² Az imám távollétében a vallási és világi hatalmat a hittudósok gyakorolják.

„Az iszlámban nagy szerepet játszott és játszik ma is a mahdizmus: várakozás egy eljövendő világmegváltó messiásra, aki teljesítve Allah akaratát, megvalósítja a Földön Isten uralmát. A legnagyobb méreteket mindig akkor öltötte, amikor az iszlám állam lehetőségei eltávolodtak az iszlám eredeti, eszményített viszonyaitól.”¹³

A muzulmán közösségen belül a síiták kisebbséget alkotnak, az iszlám hívők körülbelül 10–14 százaléka vallja magáénak ezt az irányzatot.¹⁴

A szunniták¹⁵ szerint Mohamed utódjául azt kell megválasztani, aki a muzulmán közösség vezetésére a legalkalmasabb. Ilyen értelemben nem örökléssel tölthető be a kalifatusi tisztség, mert nem a vér szerinti származás számít, hanem a feladatra való alkalmasság, felkészültség. A muzulmán közösség többsége elfogadta ezt az érvelést és Ali, a negyedik kalifa halálát követően a legerősebb törzsi-politikai-katonai csoportosulás az Omajjád szerezte meg a hatalmat. Az ötödik kalifával, Muávijjával kezdetét vette az Omajjád dinasztia uralkodása (i.sz. 661–750).

A muszlim vallástörténészek, filozófusok, ideológusok értékelése szerint az első négy kalifa tekinthető a „helyes úton járó”¹⁶ vagy másképpen „jog által

¹⁰ Az imámok Ali leszármazottaiként, Mohamed vér szerinti örököseiként hibátlanok („maszum”), minden bűnöktől mentesek.

¹¹ A Mahdit „Emam ol-Zámannak”, az „Idő Imámjának” is nevezik. FARNON, John: *Merre tart Irán? Félelmek és tények*. In: HVG könyvek, Budapest, 2006. p. 32.

¹² A történelem folyamán számos síita vezető kiáltotta ki magát Mahdinak. Az amerikaiak ellen harcoló iraki ellenállók egyik legjelentősebb katonai szervezete, a Muktda asz-Szadr radikális iraki síita hitszónok által vezetett „Mahdi Hadserege” név szintén a 12. imámra utal.

¹³ RESPERGER István: *Az iszlám világ hatása a biztonságra*. Egyetemi jegyzet, ZMNE, Budapest, 2003. p. 30.

¹⁴ Irán (89%), Irak (60%), Bahrein (51%), Jemen (46%). Jelentős síita közösségek élnek Pakisztánban (20%), Szaúd-Arábiában (8%) és Kuvaitban (30%), emellett Afganisztánban, Azerbajdzsánban, Libanonban, Indiában és Törökországban is. In: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, 2007. 10. 12.

¹⁵ Arabul „ahl al-sunna wa l-jam’a” a hagyomány (szokás) és közösség népe. A szunniták szerint elnevezésük a „szunna” szóból ered, ami a Mohamed próféta viselkedését, magatartását magába foglaló arab fogalom megfelelője. Más források a hasonló formájú „középut” szóból eredeztetik a szunnita megnevezést, ami egyúttal arra is utal, hogy a szunniták számos értelemben semlegesebb, visszafogottabb álláspontot képviselnek, mint a szélsőségesebbnek tekintett síiták.

¹⁶ Arabul „salafus saalih”. Ők azok, akik magától a Prófétától hallották a kinyilatkoztatásokat, az isteni üzeneteket, és közvetlenül az ő példája vezérelte az uralkodásukat. A kifejezés használatos még a „helyesen vezetett”, „helyesen vezérelt” formákban is.

megválasztott” kalifáknak, így különböztetve meg őket az utánuk következő, választás nélkül hatalomra jutott uralkodóktól. Életük és tetteik példaértékűek, uralmukra politikai irányadóként tekintenek vissza mind a mai napig.¹⁷ Az első négy kalifa uralkodásának három évtizede alatt erősödött meg az iszlám és nem csak a térhódítás mértéke és gyorsasága volt lenyűgöző, hanem az is, ahogyan az uralmuk alatt élő muzulmán közösséget igazságosan és politikai, vallási viszályoktól mentesen irányították.

A muszlimok többsége is a kalifátusnak ezt az időszakát tartja az ideálisnak, a követendőnek, az iszlám aranykorának, a muszlim reformerek ideológiájában pedig – az iszlám tiszta érvényesülésén keresztül – ennek a muszlimok számára dicsőséget, elismerést, hatalmat és jólétet hozó állapotnak a helyreállítása képezte és képezi máig is a legfontosabb célt.

2. Aranykor és hanyatlás

Az Omajjád-dinasztiát, amelynek uralkodását ugyan nem az igazságosság és a becsület fémjelezte, de az ipar fejlesztése terén és a hódítások folytatása tekintetében igen sikeresek voltak, az Abbászidák felemelkedése követte. Az Abbászid-kalifátus időszaka a muzulmán civilizáció aranykora. Virágzott az iszlám szellemiség, a tudás fejlesztésének igénye központi szerepet kapott a társadalomban.¹⁸ A XV–XVI. századig nem csak a fűszerek áramlása volt egyirányú a középkori Európa felé, hanem a gazdasági és a technológiai újítások mellett a tudásé is.

A hatalmas területeket magában foglaló iszlám kalifátus és egyben a muzulmán civilizáció hanyatlása több tényező kölcsönhatása eredményeként következett be. Egyfelől a nagy kiterjedésű területeket már nem lehetett a korábbi centralizált módon irányítani, ezért fokozatosan több, kisebb királyság jött létre a muzulmán többségű területeken. Ehhez járult a közösség megosztottsága, a belső harcok, az uralkodó osztály romlottsága, fényűző életmódja.

A hanyatlás Bagdad mongolok általi 1258-as elpusztításával vette kezdetét, majd Spanyolország 1492-es elvesztése már egyértelműen ennek a tendenciának a visszafordíthatatlan következménye volt.

Maguk a muszlimok a muzulmán civilizáció belső viszonyaiban, eszmei válságában látják a problémák forrását.¹⁹ A XIV. századra befolyásos társadalmi rangra emelkedett muzulmán hittudósok („ulamák”) a befolyásuk megőrzése érdekében teológiai korlátozásokat vezettek be, átértelmezték, leszűkítették a Korán tanításait, és általában véve olyan folyamatokat indítottak el, amelyek súlyos károkat

¹⁷ SARDAR, Ziauddin – MALIK, Zafar Abbas: *Iszlám másképp*. Edge 2000 Kiadó, Budapest, 2005. p. 71.

¹⁸ Fejlődésnek indult a tudomány, a muzulmán közösségek különösen a matematika, a csillagászat és az orvostudomány terén ért el jelentős eredményeket. Virágzott az irodalom, a költészet, a zene, az építészet. A művészetek mellett az ipari technológiai fejlődés terén is nagy volt az előrehaladás, technikai újításokat vezettek be. A földrajzi felfedezések során eljutottak az ismert világ minden területére.

¹⁹ SARDAR, Ziauddin – MALIK, Zafar Abbas: *Iszlám másképp*. p. 128.

okoztak a társadalomban.²⁰ A fejlődés és az innováció helyébe az utánzás lépett, a Korán értelmezése belefagyott a történelembe, a muzulmán szellem pedig az új gondolatok és alkalmazkodó képesség hiányában megkövesedett, elmaradottá vált. Az addig virágzó civilizáció elvesztette lendületét és hanyatlásnak indult, a muzulmán társadalom pedig lassan önmagába zárkózott.

3. A vahabizmus

Az iszlám hanyatlásának megfékezésére tett első kísérletek egyike a XVIII. század közepén az Arab félszigeten vette kezdetét, ahol Mohamed ibn Abd al-Vahháb²¹ összefogta a háborúskodó arab törzseket és modern államot alapított Arábiában. Az egységbe kovácsolt muszlim közösség előtt a hit megújításának egyszerűségéről és az iszlám ősi tanításaihoz való visszatérésről, továbbá fegyelemlről, jámborságról és áldozatkészségről prédikált.²² Élesen kikelt a korát jellemző, iszlámtól idegen hiedelmek és vallási gyakorlatok ellen. Állítása szerint a muszlim közösség visszasüllyedt a Mohamed próféta színrelépését megelőző barbarizmus és nemtörődomség, a „*dzsahilijja*”²³ állapotába. Elvetette a szentek és ereklyék kultuszát és doktrínájának középpontjába az egyistenhitet, a „*tauhidot*”²⁴ helyezte. A hitehagyott bálványimádókat halállal fenyegette. A Korán idegen hatásoktól való megtisztítása mellett szállt síkra és az iszlám eredeti, Mohamed próféta és követői idején gyakorolt tiszta érvényesítését hirdette. Vahháb az elveit könyörtelenül érvényesítette az általa uralt területeken.

Vahháb számára a „*dzsahilijja*” állapota adott igazolást arra, hogy harcot kezdjen saját muszlim társai ellen. Mivel a muzulmán közösséget mindig kínosan érinti az egymás elleni harc, a „*fitna*”²⁵ bekövetkeztének lehetősége, Vahháb a XIII.

²⁰ Az ulamák az „*ilm*” szó jelentését „minden tudásról” „vallásos tudásra” változtatták, az „*idzma*” fogalmát a „közösség konszenzusa” helyett a „tanultak (ulamák) konszenzusaként” értelmezték, lezárták a „vallással kapcsolatos vélemények, értekezések” lehetőségét, azaz bezárták az „*idzstihád*” kapuit. Amilyen gyorsan a muzulmánok átvették a papírkészítés tudományát a kínaiaktól, olyan sokáig (csaknem három évszázadig) sikerült az ulamáknak megakadályozni a nyomdák bevezetését az iszlám országokban. Érvelésük szerint a könyvek tömeggyártása nem a szent és klasszikus könyvek mélyebb megértését, hanem elferdítésüket és meghamisításukat segítette volna elő.

²¹ Mohamed ibn Abd al-Wahhab (1703–1791) az iszlám megtisztításáért küzdő arab vezető és hitszónok volt.

²² SARDAR, Ziauddin – MALIK, Zafar Abbas: *Islám másképp*. p. 143.

²³ Az arab „*jahiliyya*” szó azt a sötét, kaotikus, pogány, törvénytelen állapotot, illetve időszakot jelenti, ami az iszlám megjelenése előtt jellemezte az Arab félsziget törzseit.

²⁴ Az arab „*tawhid*” az egységes és egyetlen Isten melletti hitvallást jelenti, ez maga a monoteista világnézet megvallása: „Nincs más isten Allahon kívül”.

²⁵ Az arab „*fitna*” szó zendülést, viszályt, zavargást jelent és arra a muszlim testvérharcra utal, amikor Mohamed halála után a muszlim közösség polgárháborúba süllyedt és a konfliktus végül a síita–szunnita szakításhoz vezetett. Az egymás gyilkolására és a széthúzásra emlékeztető állapot kellemetlen történelmi emlék, és minden muszlimnak arra kell törekednie, hogy ez az állapot soha ne ismétlődjön meg.

században élt Taki al-Din Ahmad ibn Tajmijja²⁶ értelmezéséhez nyúlt vissza, aki a muszlim társadalom szempontjából egyik legnehezebb periódusban, a mongol hódítás idején élt és egy hasonló helyzetben jogsnak ítélte a „*finát*”.²⁷

Vahháb politikai szövetségre lépett a térség törzsi vezetőjével (egyben vejével), Mohamed ibn Szaúddal és a XVIII. század végére meghódították majdnem a teljes Arab félszigetet.²⁸ Bár a törökök beavatkoztak és egészen Rijádig vetették vissza a Vahháb-Szaúd-féle szövetséget, az mégis túlélte az elkövetkező két évszázadot, sőt 1925-re visszahódították a félszigetet és megalapították a szaúdi királyságot (Szaúd-Arábia).

1-2. kép

Mohamed ibn Szaúd

Mohamed ibn Abdal-Vahháb

Forrás: <https://www.korkep.sk/cikkek/kulugyek/2015/05/26/unokaink-sem-fogjak-lami-kalifatus-kulturarombolasa-kozel-keleten> (Letöltés ideje: 2015. 11. 07.)

A Vahháb radikális nézeteit magáénak valló, az iszlám idegen behatásoktól való megtisztítására törekvő és az elődök életmódjához történő visszatérést akár erőszak útján is hirdető híveiből jött létre az a vahabita mozgalom²⁹, amely aztán az

²⁶ Taqi al-Din Ahmad ibn Taymiyya (1263-1328) arab hittudós, aki a hitehagyott muszlimok elleni harc (dzsihádot) helyességére vonatkozó Korán-értelmezésével vált ismertté.

²⁷ Taymiyya kérdésének központi eleme az volt, hogy vajon törvényes volt-e dzsihádot hirdetni az iszlámra szintén áttért, ezért elvileg muszlimnak tekinthető mongolok ellen. Az igenre vonatkozó magyarázatát azzal támasztotta alá, hogy Dzsingisz kán mongoljai az iszlám törvénykezés, a saríja helyett a régi Yasa törvénykódont használták, amivel hitehagyottakká váltak, következésképp a saríja szerint halállal kell lakolniuk. Az igaz muszlimnak tehát ettől kezdve nem csak joga, de kötelessége is az ellenük való harc.

²⁸ Radikális módszerekben odáig mentek, hogy lerombolták a szent sírokat, beleértve a Mohamed próféta fölé emelt sírkövet is. Lemészárolták a szent város ellenálló muszlimjait és a zarándoklatra érkezőknek az általuk kialakított szigorú szabályokat kellett követniük. Betiltották a táncot, a zenét, az ékszerviselést, minden területen az iszlám gyökerekhez visszatérő puritán életmódot követeltek meg.

²⁹ A vahabizmus az iszlám szunnita szárnyából kivált radikális, erőszakot alkalmazó muszlim irányzat. A szalafita irányzat része, de annak erőszakos, offenzív formája. Ennek

állandó harcok és üldöztetések során Vahháb követőinek az „*ikhván*”³⁰-nak, azaz a testvériségnek a közvetítésével eljutott Arábia középső és keleti területeinek nagy részére és máig tartó, ma is érezhető hatást gyakorol a különböző muszlim radikális csoportok tevékenységére.

Vahháb puritán mozgalma elsősorban az iszlám megújítását, az igaz hithez való visszatérést szolgálta, de még nem terhelte a későbbi gyarmati sorba süllyedésből fakadó megalázottság, lemaradottság súlya és az európaiak katonai és szervezeti fölényével szembeni tehetetlenség érzése.

A vahabizmussal szinte egyidejűleg hasonló reformmozgalmak bontakoztak ki a XVIII. században az iszlám világ más részeiben is, így például Afrikában a szanúsíja³¹, Indiában pedig az „indiai vahabiták” Szajjid Ahmed-vezette mozgalma.³²

Az Arab félszigeten élő Vahhábhoz hasonlóan az indiai szubkontinensen a XVIII. század közepén egy szufi³³ tudós, Vali Allah sah próbálta meg felrázni az iszlám hívőket a tiszteletükből. Nevéhez kötődik az iszlám rendszerének, a társadalmi igazságosságnak az objektív átgondolása, a modern iszlám történelemfilozófiai feldolgozása.³⁴ A XIX. század végén a követői – elsősorban Mohamed Kászim Nánavtavi – hozták létre az indiai Deobandban később híressé vált oktatási központot, a „Tudás Házát” (*Dar al-ulúm*).³⁵ Az iszlám idegen hatásoktól való megtisztítását célul tűző iskola, mint központ körül vallási iskolák hálózata alakult ki, és létrejött a deobandi mozgalom, mégpedig az iszlám egyik legmerevebb értelmezését valló irányzataként.³⁶

ellenére gyakran egymás szinonimájaként használják. A vahabizmus Szaúd-Arábia fő állami és társadalmi eszmerendszere. A Szaúd-Arábiában felnőtt Oszama bin Laden szintén vahabita volt.

³⁰ A vahabiták visszautasítják a vahabita elnevezésüket. Magukat „az egyistenhívőknek” (*al-Muwahhidun*) vagy „a testvériségnek” (*al-Ikhwán*) nevezik. Ez utóbbi fogalmat – és mozgalmi jelentését – használta fel később, 1928-ban Haszan al-Banna a „Muzulmán Testvériség” (*Ikhwán al-Muslimin*) elnevezésű szervezete létrehozásakor.

³¹ Alapítójának, Mohamed ibn Alí asz-Szanúszinak a nézetei olyannyira szemben álltak az ortodox iszlámmal, hogy az al-Azhar Egyetem sejkje iszlámellenesnek nyilvánította azokat.

³² ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az Iszlám világ és a Nyugat. Interpretációk összecsapása, avagy a kölcsönös fenyegetettség mítosza és valósága*. Corvina Kiadó, Budapest, 2004. p. 62.

³³ A szufizmus egy a Korán előtti időkből származó életszemlélet, amely többre tartja a belső értékeket, mint az anyagi világot. Isten misztikus szeretetét hangsúlyozza elsősorban, nem pedig a hatalmát. Misztikussága, transzcendentális metafizikája inkább egyfajta filozófiai gondolatvilágot jelent semmint vallást. Bár az iszlám hit része, a fundamentalisták többsége nem szimpatizál vele a más vallásokkal szembeni toleranciája, rugalmassága és egyetemes megbocsátás-szemlélete miatt. FARNDON, John: *Merre tart Irán*. p. 39.

³⁴ SARDAR, Ziauddin – MALIK, Zafar Abbas: *Iszlám másképp*. p. 143.

³⁵ ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az Iszlám világ és a Nyugat*. p. 142.

³⁶ A XVIII. században élt Vali Allah sah követői által 1876-ban létrehozott iskolából elindult mozgalom hívei, a deobandisták, az iszlám önazonosságuk megőrzése céljából csak a Korán és a Sunna (főleg a Hádís) előírásait fogadják el. Ennek oktatását a teológiai iskolákban, az ún. „*madraszákban*” (más arab nyelvjárásból átvett leírás szerint „*medresze*”), végezték és ennek a deobandi mozgalomnak a tanai terjedtek el később

Az európai hatalmak gyarmatosítókként való felemelkedése a felfedezések korával vette kezdetét. Az új gyarmatokból áramló nyersanyag, a kereskedelem fellendülése, majd az ipari forradalom hatására Európa nem csak felzárkózott az iszlám által dominált területek fejlettségéhez, de fokozatosan el is hagyta azokat. Európa gazdasági-társadalmi fejlődése maga után vont a katonai-technológiai fölény kivívását is, ami a lassan hanyatló iszlám térségek irányába meginduló gyarmatosító politika felgyorsulását eredményezte. A XIX. század végére, a XX. század elejére a muzulmán területek többsége európai gyarmatosító hatalmak alárendeltségébe került.³⁷

A sok évszázados, felemelkedést és sikert hozó hódító politika után az iszlám közösség fejlődése megállt és hosszantartó politikai és kulturális hanyatlás vette kezdetét.

A nagyság elvesztése, a nyomorúságos valóság csak meglehetősen későn tudatosult a muszlim társadalomban, ezért a megújítási és reformmozgalmak is csak későn, a megalázó gyarmati sorba kerülés veszélyének felerősödésével kezdődtek el.

A régi idők dicsőségének elvesztésén bánkódó muszlimok számára a gyarmatosítás katasztrofális következményekkel járt.

„A gyarmatosítás lépcsőről-lépésre bontotta le a muzulmán civilizáció szerkezetét. A megszállás nem csak fizikai, de szellemi hatást is gyakorolt az elnyomottakra. Átala alsóbbrendűvé és értéktelenné vált minden, ami akár a legközvetlenebb formában az iszlámhoz kötődött. A gyarmati rendszer idején a muzulmánok kulturális értékrendje átalakult, mindennemű vagyonuk odalett és nyomorúságos szegénységre jutottak.”³⁸

A vallási reformok és az antiimperialista törekvések egymást erősítve indultak be szerte a muzulmán világban.

A „Kelet költő filozófusa” Mohamed Ikbál a XX. század eleji muzulmán felszabadítási mozgalmak fő ihletője volt. Költészete, filozófiai munkái és az iszlám megújításába vetett hite világszerte kedvező fogadtatásra talált a muzulmán

Pakisztánban is. Az eredeti deobandizmus elvetette a politikát és csak a vallásra, a Korán és a Hádisz szó szerinti betartására koncentrált, de a pakisztáni belső viszonyok megváltoztatták a jellegét. Ez a neo-deobandizmus (általában már erre is csak a deobandizmus szót használják) a korábbi vallási konzervatizmustól elszakadva a politikai radikalizmus irányzatává vált. Szigorú, merev, puritán ideológiai tanait tekintve a vahabizmushoz áll közel. Élesen síita-ellenes. A pakisztáni deobandi madraszákból tanulók (*talib*-ok, amely arab szó perzsás többszámú *talibán*) tömegei képezték később az afganisztáni talibán mozgalom tömegbázisát és jelenleg is a deobandi iskolákból kerül ki az afganisztáni terrorcsoportok személyi utánpótlásának zöme. ESPOSITO, John L.: *Unholy war – terror in the name of Islam*. p. 16.

³⁷ 1798 és 1814 között a britek elfoglalták majdnem egész Indiát, 1850-re viszont már az egész szubkontinentet ellenőrzésük alá vonták. 1830-ban a franciák megszállták Algériát, 1839-ben a britek Jement (Ádent). A franciák 1881-ben Tunéziát, a britek 1882-ben Egyiptomot szállták meg. Szudánt 1889-ben foglalták el. Az olaszok 1912-ben bevonultak Líbiába, a franciák pedig Marokkóba. Az első világháború után a Török Birodalom tartományai francia és brit protektorátusok lettek, a közép-ázsiai muszlim közösségek pedig a Szovjetunió részeivé váltak.

³⁸ SARDAR, Ziauddin – MALIK, Zafar Abbas: *Iszlám másképp*. p. 135.

közösségekben. Iqbal szerint a dogmatizmus megfosztotta az iszlámot eredeti alapjaitól, a területi és faji nacionalizmus agresszív csoportokra osztotta a muzulmánokat, a materialista filozófia pedig mindenkit a nihilizmus felé terelt. Iqbal eszméi nagy hatást gyakoroltak Pakisztán alapítóira, filozófiája pedig az iszlám reformtörekvések megkerülhetetlen részévé vált.

3. kép: Mohamed Iqbal

Forrás: <http://defence.pk/threads/allama-iqbal-pictures.38506/>
(Letöltés ideje: 2015. 11. 12.)

Az európai hatalmak behatolása az iszlám világ országaiba különböző, sok szempontból ellentétes hatást gyakorolt a közösségre. A hanyatlást eredményező okok vizsgálata és magyarázata eredményeként három fő választípus alakult ki e közösségekben:³⁹

- 1) követés, utánpótlás (*imitation*);
- 2) alkalmazkodás (*accommodation*);
- 3) konfrontáció (*confrontation*).

A követés a szekularizáció elfogadását, a muszlim társadalmak nyugati típusú átalakítását jelenti.

Az alkalmazkodás olyan típusú reformprogramok végrehajtását foglalja magában, amelyek az iszlám modern feltételek közepette való újraértelmezését eredményezik. Ezek révén a muszlim társadalmak felzárkózhatnak a Nyugathoz, egyszersmind megőrizhetik az iszlám lényegi jegyeit.

A konfrontációs stratégiák szintén az iszlám megújítását, eredeti értékeihez való visszatérítést fogalmazzák meg célként, amit egyrészt békés politikai aktivitással, majd ha ez nem vezet eredményre, akkor erőszakos eszközök alkalmazásával kell elérni. Ez utóbbi egyszersmind az iszlám védelmében meghirdetett harcot is jelenti.

³⁹ SAGEMAN, Marc: *Understanding terror networks*. Univ. of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2004. p. 4.

A fenti három fő választípusból a muszlim közösségekben az alkalmazkodás és a konfrontáció vált meghatározóvá, amelyeknek mind politikai ideológiai, mind pedig politikai mozgalmi megnyilvánulási formája az *iszlám fundamentalizmus* lett.

A „fundamentalista” szó csak a nyugati szakirodalom terminológiájában kapott negatív értelmezést. Valójában ide tartoznak mindazok, akik akár a békés, mérsékelt, akár az erőszakos úton a Korán útmutatásai szerint, vallásos, hithű életet élnek (tehát a muszlim közösség túlnyomó többsége). A különbség a fundamentalisták között a módszerekben van, illetve az elérendő célokban. Ez utóbbit illetően azok is fundamentalistáknak tekinthetők, akik a modern idők kihívásaira reagálva, az iszlám alapjainak a szilárd megtartásával modernizálni kívánják a muzulmán társadalmakat és azok is, akik elvetnek mindent, ami modern és nyugati és csak az „igaz úton járó” elődök ősi (mindenféle újítástól, modern technikai eszközöktől, idegen behatásoktól mentes) életmódját fogadják el követendő példaként. A fundamentalizmus tehát olyan társadalmi-politikai-vallási változtatási igényt fejez ki, ami a nyugati civilizáció asszimilációs hatásával szemben értelmezhető, és a hangsúly a változás fő tartalmaként a régihez (ősök idején követett iszlám értékeihez) való visszatérésen van.⁴⁰

Az iszlám fundamentalizmus, mint politikai ideológia, olyan eszmetörténeti áramlat⁴¹, amely teoretikusok során keresztül az iszlám vallás reinterpretációjára törekedett. Az iszlám eredeti, ráakódásoktól, szennyeződésektől mentes alapelveihez való visszatéréssel a fő cél a társadalom tiszta iszlám alapokra⁴² helyezése, újraépítése. Ugyanakkor az iszlám eredeti tanításai (fundamentuma) alapján élni kívánó hívők között különbség mutatkozott a modernizáció szükségességét elfogadó és az ezt tagadó, a hangsúlyt a tradíciók feltétlen követésére helyező irányzatokban.

Ennek megfelelően megkülönböztetünk fundamentalista modernizációs és fundamentalista tradicionális irányzatokat. A radikálisok, a szélsőségesek (beleértve az intézményes iszlámot képviselő szaúdi vahabítákat és a primitív sivatagi iszlámot képviselő tálíbotkat is) ez utóbbi irányzathoz tartoznak. A fundamentalista tradicionális irányzaton belül az időbeliség szempontjából különbség tehető még az első fundamentalista reformmozgalom, a vahabizmus időszakára jellemző (rég) fundamentalizmus és a napjainkra jellemző neo-fundamentalizmus között is. Ezek a különbségek azonban a szakirodalomban többnyire összemossódnak és összefoglaló

⁴⁰ Változás értelemben a fundamentalizmus paradox módon a reformizmussal, vagy az integrizmussal is azonosítható, pontosabban éppen ezen tartalma miatt nagy a zavar a fogalom körül.

⁴¹ Rostoványi Zsolt szerint a „fundamentalizmus” kifejezés helyett helyesebb az „iszlámizmus”, vagy a „politikai iszlám” kifejezések használata. Az iszlám fundamentalizmustól, mint politikai ideológiákkal teli eszmetörténeti áramlattól különválasztandó az iszlám fundamentalizmus, mint politikai mozgalom, mert bár látszólag egyik a másikkól következik, a valóságban, ill. a gyakorlatban éles különbség van köztük: míg ugyanis a muszlimok többsége elfogadja a fundamentalizmust, mint vallási ideológiát, csak csekély részük válik tevőleges résztvevőjévé a fundamentalizmusnak, mint politikai mozgalomnak. ROSTOVÁNYI ZSOLT: *Az Iszlám világ és a Nyugat*. p. 114-116.

⁴² A fundamentum, mint „alapzat” arab nyelvű megfelelője az „*uszúlíja*”, amely az „*uszúl ad-dín*”-ből, a vallás gyökerei, fundamentumai kifejezésből ered. Esetenként használatos a „*szalafíja*”, mint ősök, elődök kifejezés is.

néven iszlám fundamentalizmusnak, illetve iszlamizmusnak nevezik az iszlám vallást követő azon muszlimok politikai mozgalmát, akik az iszlám eredeti értékeihez, fundamentumához való visszatérési törekvéseiknek politikai-ideológiai töltetet adnak.⁴³

4. A szalafizmus

Európa fenyegetése a követés és az alkalmazkodás helyett inkább a nyugati hódítókkal való szembenállást, a muszlim egységtörekvések felerősödését eredményezte, másrészt a megoldást a kalifátus-kori aranykorszak viszonyainak visszaállításában, az iszlám értékek akkori, tiszta formájához való visszatérésben látták. A Mohamed és a korai hívők társadalmát, a „szalaf”⁴⁴-ot utánozó, modellértékűnek tekintő, a Korán útmutatásai szerinti vallásos életmódhoz való visszatérést követelő tradicionális fundamentalista reformer irányzat hívei a szalafiták.⁴⁵

Az iszlám szunnita szárnyából a XX. század első harmadában elindult szalafita irányzat hívei számára a konfrontációs válasz volt az egyetlen elfogadható lehetőség. Értékelésük szerint az iszlám hanyatlásnak indult, mert követői letértek a helyes útról. Az iszlám közösség (*umma*)⁴⁶ csak akkor nyerheti vissza régi erejét és dicsőségét, ha visszatér a helyes, ősi útra. Ez a Próféta és követőinek, az első négy kalifának a hitéhez és gyakorlatához való visszatérést követeli meg.

⁴³ Rostoványi Zsolt az iszlám fundamentalizmus differenciálását a hozzá tartozó mozgalom, ill. szervezeteik három generációjának a megkülönböztetésével végezte el: „Első generációs” szervezetek az iszlám világ első modern fundamentalista szervezetei (egyiptomi Muzulmán Testvériség, pakisztáni Iszlám Szervezet). Ezek mára mérsékelt, a politikai játékszabályokat betartó, az iszlám államot parlamenti eszközökkel megvalósítani kívánó pártokká, illetve szervezetekké váltak. A „második generációs”, vagy neofundamentalista szervezetek azok az 1970-es és az 1980-as években létrejött radikális-aktivista szervezetek, amelyek a társadalom és az állam iszlamizálása céljából iszlám forradalmat vagy dzsihádot hirdettek és mindent megtettek az államhatalom birtokba vételéért (Irán kivételével sikertelenül). A „harmadik generációs” (neo-iszlamista, vagy neo-neo-fundamentalista) szervezetek ketté váltak: egyik szárny mérsékelt, az erőszakkal szemben ismét a politikai eszközökre helyezte a hangsúlyt. A másik szárny viszont radikalizálódott, ők képviselik a szalafita dzsihádzmus transznacionális hálózatát, amelyek terrorakciók sorát hajtják végre az egész világon. ROSTOVÁNYI Zsolt: *Az Iszlám világ és a Nyugat*. p. 134.

⁴⁴ A „szalaf” szó arabul elődöt, korai vagy ősi generációt jelent. A Mohamed idejében élő azon három generációt felölelő muszlimokat foglalja magába, akik a Próféta, majd az utána következő „igaz úton járó” (*salafus saalih*) kalifák vezetése alatt tiszta, az eredeti iszlám útmutatásai szerinti tökéletes életet éltek. A magyar terminológiában a szalafitákra használják még a „szalafi”, „szalafista” kifejezéseket is.

⁴⁵ BURKE, Jason: *Al-Kaida. A terror árnyéka*. HVG Kiadói Rt., Budapest, 2004. p. 60.

⁴⁶ Az „umma” az iszlám vallást követő muszlimok világméretű közössége.

A szalafiták az iszlám négy jogforrása⁴⁷ közül csak az első kettőt, a Koránt és a Prófétára vonatkozó hagyományokat (*szunna*) fogadják el, az analógiát és a konszenzust idegen befolyás hatására keletkezett gyakorlatnak tartják, ami félremagyarázza, gyengíti Isten eredeti üzenetét, ezért elutasítják. Számukra csak az első két forrás autentikus, isteni eredetű, minden más, az iszlám ősi tradíciótól elrugaszkodó, szükségtelen és kiirtandó újítás. Véleményük szerint ezek a modern muszlim tradíciók és gyakorlatok okolhatók az isteni útról való letérésért és az ezzel járó hanyatlásért. A szalafiták elutasítják a nyugati civilizáció minden formáját és hatását, kivéve a modern technikai, technológiai eredmények átvételét. Ez utóbbiakat céljaik elérésének egyik fontos eszközének tartják.

A szalafita elemzés és értékelés hatásaként számos, ún. konfrontációs stratégia született.

Ezek egyik erőszaktól mentes formája Mohamed Iliász 1927-ben, Indiában alapított „*Tablīgi Dzsamát*” elnevezésű szervezete (Szervezet az Iszlám Terjesztéséért).⁴⁸ A szervezet a politikát kerülve a hangsúlyt a vallási fegyelem fokozására helyezte annak érdekében, hogy a muszlimok ellen tudjanak állni a hindu vallás és a nyugati kultúra kísértésének. A fegyelem a Próféta és társai életmódjának, valamint az akkori tiszta iszlám értékeknek a szó szerinti követését jelentette. Ezen „újjászületési” vagy „újjáéledési” mozgalom elindításával a szervezet az Isten szavát megtartó hithű muszlimok és a korrupt környezetük közötti kapcsolat megszakítását kívánta elérni. A stratégia igen sikeresnek bizonyult azokon a helyeken, ahol a muszlimok kisebbségben éltek, továbbá azokban az esetekben, amikor egyének a hagyományos életmódot jelentő vidékről a szekuláris városokba költöztek. A XX. század végén ez a mozgalom ismét virágkorát élte, amikor is a nyugat-európai és más fejlett országokba emigráló muszlimok számára a legfontosabb kapaszkodót jelentette. A tablīgi mozgalom maga békés, türelmes, az egyén felelősségtudatára apelláló gyakorlatával és látványos hagyományörzésével⁴⁹

⁴⁷ Az iszlám vallási és jogi értelmezése hagyományosan négy oszlopon nyugszik: (1) a Koránon; (2) a *szunnán* (a Próféta intelmeinek, párbeszédeinek, mondásainak, az ún. *hádisz*-oknak a gyűjteménye, valamint a Próféta és társai szokásrendszere, hagyományai); (3) a *kijászon* (analógia, amit morális és gyakorlati útmutatóként lehet használni, ha a Korán és a szunna az adott területet nem szabályozza); és (4) az *idzsmán* (a konszenzus, vagy közmegegyezés, azaz a muzulmán közösség egységes megállapodása valamilyen őket érintő kérdésben). VISEGRÁDY Antal: *Jogi alaptan*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 1996. p. 9.

⁴⁸ A XX. sz. végére az egyik legfontosabb reislamizációs tényezővé váló „*Tablighi Jamaat*” követőinek feladata az, hogy „járják be a világot, ilyen módon tegyék közösségüket mozgó iskolává, vándorló kolostorrá, s az igazság és a jó példa világítótornyává, mégpedig mindezt egyszerre”.

KEPEL, Gilles: *Dzsiháid*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007. p. 84.

⁴⁹ A mozgalom hívei a Prófétát utánozva gyalogosan sétálnak mecsetről mecsetre, ahol hirdetik az ígét, megtérésre, a hagyományos hithez való visszatérésre ösztönzik a hallgatóságot. A követők a Próféta példájának betű szerinti követését tartják az egyedüli üdvözítő magatartásnak, pl. útközben ugyanazon fohászokat mondják, amelyeket a Próféta mondott hasonló helyzetben, úgy alszanak, ahogy a hagyomány szerint Mohamed aludt – a földön, jobb oldalára fordulva, egyik kezét feje alá téve, arccal Mekka felé. KEPEL, Gilles: *Dzsiháid*. p. 83.

A szervezet angolai aktivistái 2007 tavaszán Magyarországra is ellátogattak, a miskolci muszlim közösséget keresték fel.

az elmúlt háromnegyed évszázad során jelentős hálózatot épített ki szerte a világon. Az egyik leghatékonyabb képviselője volt a XX. századi muszlim újjászületési, öntudatra ébredési törekvéseknek és egy hithű, valódi muszlim közösség (*umma*) létrehozásának. Az utóbbi időben a tabligi hálózatok sérülékennyé váltak a szalafita mozgalmak militánsabb szárnyaival szemben.⁵⁰

4. kép: Mohamed Ilyasz

Forrás: <http://gotabligh.com/vip-tabligh/moulana-muhammad-ilyas-al-kandhlawi-tabligh-jamat-akabireen-e-ummat.html/comment-page-2> (Letöltés ideje: 2015. 11. 12.)

A másik, szintén békés szalafita, de inkább a fundamentalista modernizmus irányvonalához tartozó stratégia olyan politikai tevékenység folytatását jelenti, ami az állami szerveken, intézményeken, illetve az ezekben való befolyásszerzésen keresztül vezet el a társadalom megváltoztatásához. Ennek legfőbb képviselője a XIX. század második felében élt Dzsamáladdin al-Afgáni⁵¹, akit a muszlim „újjáéledési” és általában a pániszlám mozgalom úttörőjeként tartanak számon.⁵² Afgánit utazásai során mélyrehatóan felháborították azok a muszlim közösségekben tapasztalt tendenciák, amelyek a nyugati életmód elfogadását, a nyugati kultúra

⁵⁰ 2001. előtt számos al-Kaida által toborzott személy azzal a szándékkal kért pakisztáni beutazási vízumot, hogy az ottani tabligi iskolákban folytasson tanulmányokat. A valóságban azonban Pakisztánból azonnal Afganisztánba utaztak az ottani al-Kaida kiképzőtáborokba.

⁵¹ Jamal al-Din al-Afghani (1838-1897) eredetileg Perzsiában született, de több évet élt Afganisztánban, Indiában, Egyiptomban, Irakban és a Török Birodalom egyéb területein. Afgáni eszméi nem csak a fundamentalista modernizmus híveinek szolgálták alapul, hanem a szalafiták is magukénak vallják azon tételeit, melyek szerint ahhoz, hogy az iszlám világ csökkentse lemaradását, felszámolja elmaradottságát, kitörjön a stagnálásból és meginduljon a korábbinál gyorsabb és több területre kiterjedő fejlődés útján, a fennálló helyzet megváltoztatására van szükség. Abban viszont már eltért az értékelésük, hogy mit, mennyire és milyen irányba kell megváltoztatni. RESPERGER I.: *Az iszlám világ hatása a biztonságra*. p. 35.

⁵² A pániszlám mozgalom jelenkori képviselője a „*Hizb ut-Tahrir*” (Felszabadítás Pártja), amelynek a világ több, mint 40 országában kb. egymillió híve van. Prédikációval, békés úton terjesztik a hitet, céljuk a kalifátus visszaállítása és a világ iszlám hitre térítése. In: <http://www.hizb.org.uk/hizb/index.php> (Letöltés ideje: 2007. 01. 12.)

feltétel nélküli átvételét vetítették előre. Meggyőződése szerint a vallást politikai erőként kell felhasználni a muzulmán egység megteremtésére és az iszlám régi dicsőségének, értékeinek a helyreállítására. Visszautasította az istentelen nyugati materializmust, a haszonelvűséget, de csodálta a nyugati technikai vívmányokat, a modern tudományos és technológiai eredményeket. Elképzelése szerint az iszlám dicsőséges aranykorát a modern tudományok és az ősi, az „igaz úton járó” elődök értékeinek a kombinálásával lehet helyreállítani. Ennek érdekében a politikai szolidaritás megteremtését célul tűző pániszlám mozgalom elindítása mellett szállt síkra.⁵³

5. kép: Dzsamáladdinal-Afgáni

Forrás: <http://slideplayer.hu/slide/1933725/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 10.)

Az iszlám újjáéledési mozgalom újabb állomását a szalafita politikai szervezetek létrehozása jelentette. Különösen két szervezet megalakulása bírt igen jelentős befolyással a muszlim társadalmi (reform)mozgalomra.

Az egyik legfontosabb, máig ható jelentőségű szervezetet, a Muzulmán Testvériséget⁵⁴ Haszan al-Banna⁵⁵ hozta létre Egyiptomban, 1928-ban, a másikat, az

⁵³ GERMANUS Gyula: *Allah Akbar*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1976. p. 237.

⁵⁴ Arabul „*Ikhwan al-Muslimin*” (Ikhván el-Muszlimín)

⁵⁵ Hasan al-Banna (1906–1949) egyiptomi iskolai tanár volt, a Szezei-csatorna melletti Iszmáilijában tanított. Az iszlámot tökéletes, mindenre kiterjedő rendszernek fogta föl, amely a hívők társadalmi, politikai, személyes és vallási életét egyaránt szabályozza. Bár a muszlim társadalmon belüli igazságtalanság megszüntetését az igaz ösvényre való megalkuvás nélküli visszatérésben látta, nem volt elvakultan reakciós. Hítte, hogy a gyarmati uralom elleni, az iszlám megújulásáért folytatott küzdelmet (*dzsihadot*) össze kell kapcsolni az írástudásért, műveltségért, szociális háló megteremtéséért folytatott harccal (*dzsihadoddal*). Az általa vezetett szervezet és a belőle kivált csoportok csak a halála után radikalizálódtak és nyúltak terrorisztikus eszközökhöz. GAZDIK Gyula: *A palesztinai iszlámista szervezetek története az 1980-as évek végéig*. In: Kül-Világ. A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VI. évfolyam, 2007/2.

Islám Szervezetet⁵⁶ Abu'l Ala Maudúdi⁵⁷ alapította Indiában 1941-ben.

Mindkét alapító ugyanazt a – munkáik, nézeteik, elveik alapján később szalafita irányzatnak elnevezett – nézetet vallotta, amely az ideális, a Korán törvényein és a Szunnán alapuló, az ősök életét modellértékűnek tekintő muszlim állam megteremtését tűzte ki célul.

Mind al-Banna, mind Maudúdi ezt a jövőt békés, az élcsapataik társadalmi aktivitására és jó példájára alapozott állhatatos erőfeszítései, „*dzsihadja*” révén képzelte el. A „*dzsihad*” erőfeszítést, küzdelmet, törekvést jelent, eredeti fogalmi értelmezése szerint a zsarnokság, a „*zulm*” elleni igazságos harcot. Nem szükségképpen jelent „szent háborút”, amint azt az utóbbi időben szinonimaként használják rá. Sokkal inkább azon erőfeszítések összessége, amit a hívő tesz annak érdekében, hogy meg tudjon felelni az általa vállalt vallási kötelességnek.⁵⁸

Al-Banna és Maudúdi szilárdan hitték, hogy az ősök életmódjához, a „*szalaf*”-hoz való visszatéréssel, az ehhez tartozó jogi-vallási szabályok szigorú, szó szerinti betartásával, a személyes és közösségi szinten egyaránt folytatott harccal elérhetőek azok a társadalmi és politikai reformok, amelyek aztán az újjászületett muszlimok számára iránytűként szolgálnak az élet minden apró területén.

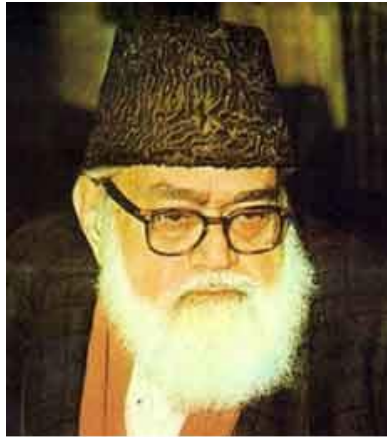
⁵⁶ Arabul „*Jamaat-i Islami*” (Kiejtési formák: Dzsamat-e Islámi, Dzsama'a Islámi, Gama'a Islámi)

⁵⁷ Mawlana abu al-Ala Mawdudi (1903–1979) indiai muszlim újságíró volt. Mivel Szajjidnak hívták, apai ágon Mohamed leszármazottjának lehet tekinteni. Modern elveket valló középiskolában tanult, ahol a nyugati gondolkodásmód együtt élt a hagyományos iszlám szellemmel. Írásaiban – „Kalifátus és monarchia” – olyan gondolatrendszert igyekezett kidolgozni, amelynek segítségével az indiai muszlimok mind a gyakorlatban, mind ideológiailag fölvehetnék a versenyt a Nyugattal. Politikai célja olyan iszlám állam megalakítása, amelyben az iszlám nem csak vallás hanem politikai program, gyakorlati cselekvési stratégia is. Mivel olyan korban alkotott, amikor a két totalitárius eszme, a fasizmus és a kommunizmus is virágorát élte, az általa elképzelt iszlamizált társadalom a maga totalitárius ideológiájával és tömegszervezeti módszereivel szintén egy totalitárius államhatalmi formát képviselt. A célhoz vezető módszereket illetően azonban – al-Bannához hasonlóan – a törvényesség keretein belül kívánt maradni és a fokozatosság híveként az általa létrehozott szervezettel, mint élcsapattal jó példával elől járva kívánta terjeszteni a hitet, és a társadalom, illetve az államapparátus békés átalakításával megvalósítani az igazi iszlám államot. Ennek az államnak a megvalósításához szükséges óriási és állhatatos erőfeszítést nevezte *dzsihad*nak. Pakisztán 1947-es létrejötté után híveivel együtt keményen, de továbbra is erőszak nélkül fáradozott az új állam iszlamizálásán.

⁵⁸ Maga Mohamed próféta is kétféle *dzsihad*ot különböztetett meg: a nagyobbikat, amit az ember önmaga ellen folytat („*a legnagyobb dzsihad önmagunk meghódítása*”), vagyis harc az ego, a kapzsiság és a kielégíthetetlen vágyak ellen, egyszersmind a hit megtartása érdekében, és a kisebbiket, amit mások ellen. A mások elleni harc az agresszióval, az elnyomó hatalommal szembeni formában értelmezhető és ilyen értelemben inkább defenzív jellege van. A *dzsihad* szó értelmezését nehezíti, hogy tartalma már a szent szövegekben is különbözőképpen jelenik meg, azok születésének konkrét történelmi-politikai kontextusát tükrözi. A *dzsihad* nem pontosan körülírt jelentése adja meg azt a mozgásteret a radikális iszlám hívők számára, ami alapján a „zsarnok” nyugati civilizáció elnyomásával szemben is alkalmazhatónak vélik. Ezen szalafita irányzathoz tartozó, de erőszakot alkalmazó radikális *dzsihad*-értelmezőket nevezzük *dzsihadistáknak* és mozgalmukat *dzsihadizmusnak*.

Az általuk létrehozott szervezeteket, előőrsoket, amolyan elkötelezett újjászületettek által alkotott központi magnak tekintették, amely egyaránt rendelkezik klasszikus iszlám, illetve modern tudományos műveltséggel, és akik az iszlám állam megvalósítása után a hatalomgyakorlás szűk körű elitjét fogják képezni.

Bár al-Banna és Maudúdi alapvetően a békés és fokozatos társadalom-átalakítás hívei voltak és nézeteik jelentős mértékben különböztek mind az erőszakos, szélsőségesen puritán vahabitákétól, mind pedig a szunnita politikai iszlamizmus harmadik nagy személyiségének, a harcias Szajjid Kutbnak a radikális elveitől, a mai iszlám militáns aktivisták őket tartják a modern, radikális politikai iszlamizmus atyjának.

6-7. kép

Abu'l'Ala Maudúdi

Haszan Al-Banna

Forrás: <http://shoebat.com/2014/10/12/grandson-muslim-brotherhood-founder-latest-say-islamic-state-islamic/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 09.)

A XX. század elejére, közepére sikereket hozó dekolonizációs folyamatok megerősítették a fundamentalista muszlimokat abban a hitben, hogy az igazi iszlám állam kivívása elérhető közelségbe került. A nacionalista, új muszlim vezetők azonban nem folytatták az iszlám hagyományaihoz való visszatérés útját, hanem a nyugati civilizáció követésének, utánzásának stratégiáját választották. A szekularizmusra, népszuverenítésra, nacionalizmusra, a nők jogainak elismerésére és az alkotmányozásra irányuló erőfeszítéseik közvetlen konfliktusba kerültek a szalafita ideológiával, aminek képviselői azonnal megkérdőjelezték az új muszlim elit legitimitását. A konfliktus elkerülhetetlen volt és a hatalmat birtokló szekuláris állam kemény kézzel csapott le az iszlám fundamentalizmus híveire.

Törökországban Musztafa Kemál tábornok 1924-ben lemondásra kényszerítette Abdulmadzsíd szultánt. A török nemzetgyűlés kikiáltotta a köztársaságot és eltörölte a kalifátust. Olyan törvényeket vezettek be, amelyek erősen korlátozták a régi hagyományok és az iszlám hittudósok hatalmát. Korlátozták a működő mecsetek számát, eltörölték az iszlám jogrendszerét. A vallás és a politika egysége megszűnt. Musztafa Kemál célja az európai szellem és kultúra vívmányainak teljes átvétele

volt.

Iránban Reza Pahlaví sah mélyreható modernizálási programot indított el. Számos síita szokást betiltott, polgári törvénykezést vezetett be, világivá tette az oktatást, ellehetetlenítette a zarándokutakat. Megtiltotta a hagyományos iszlám öltözetek viselését. Extrémizmusba hajló szekuláris intézkedéseivel az ország Nyugathoz való teljes felzárkóztatása volt a célja.

A muszlim világ többi függetlenné vált országában is hasonló reformfolyamatok mentek végbe, bár a szekularizáció mértékét tekintve jóval visszafogottabb formában, mint Törökországban és Iránban. Ennek ellenére a fundamentalista mozgalom hívei és különösen a szalafiták mélyen csalódtak az iszlám állam közeli megvalósulását, a muszlim közösség összefogását illető várakozásaikban, sőt azt kellett tapasztalniuk, hogy az új, szekuláris nacionalista, helyenként szocialista hatalom sokkal keményebben áll ellen az iszlám megújítására, az ősi értékekhez való visszatérésre irányuló szándékaiknak, mint azt a gyarmatosítók tették.

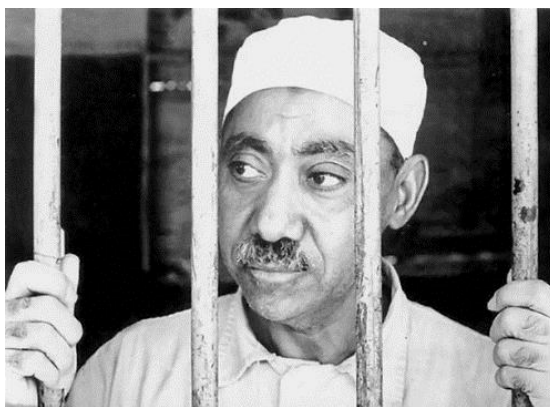
Ez a csalódás, az államhatalom retorziói, valamint annak megtapasztalása, hogy a nyugati kultúra hatásai még intenzívebben éreztették hatásukat a muszlim közösségekben mint valaha, új lendületet adott a szalafita mozgalmaknak.

5. A szalafita dzsihadizmus

Az 1928-ban ifjúsági klubként létrehozott egyiptomi Muzulmán Testvériség története hitelesen tükrözi a fentebb vázolt folyamatot. A Testvériség muszlim nacionalista vezetőkkel való együttműködése azok hatalomra kerülése után ellenkezőjére fordult. Az üldöztetések, az egyiptomi kormány kemény fellépése hatására a Testvériség egyre erőszakosabb módszerekhez nyúlt. A Nasszer-kormányral történő konfrontáció a szervezet törvényen kívülre helyezését eredményezte, ami a szervezeten belüli szélsőséges ideológia további erősödését vonta maga után. Ekkor került a szervezet élére a Muzulmán Testvériség harmadik vezetője, Szajjid Kutb Ibrahim⁵⁹, akinek szellemi munkássága döntő hatást gyakorolt a szalafita mozgalomra, mindenekelőtt napjaink dzsihadista irányzataira. A börtönben írt 1964-es művében, a „Mérőldkövek” című írásában kifejtette a szekuláris kormány elűzésére, az iszlám állam megteremtésére irányuló forradalom kirobbantására vonatkozó tételeit és az ehhez vezető eszközöket, módszereket is sorra vette. Munkáiban ötvözte Tajmijja hitetlenek elleni dzsihadjának gondolatait Vahháb „*dzsahilija*” koncepciójával és az eredmény a globális dzsihad elveinek a lefektetése lett.

Kutbot 1966-ban az egyiptomi rezsim összeesküvés vádjával kivégeztette, de lázító hangvételű könyve máig nagy hatást gyakorol a különböző országok muszlim vezetőire és radikális szervezeteire.

⁵⁹ Sayyid Qutb Ibrahim (1906-1966) Egyiptomban született, eredetileg általános iskolai tanár, majd író volt. A militáns szunnita iszlám újjáéledési mozgalom egyik legismertebb úttörőjeként egész életében az egyiptomi társadalom megreformálásáért küzdött.

8. kép: Szajjid Kutb Ibrahim

Forrás: <http://counterjihadreport.com/tag/sayyid-qutb/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 10.)

Az afgán ellenállási mozgalom egyik vezetője, Burhanuddin Rabbani, lefordította a könyvet darira, és az al-Kaida néhány alapítója, Ajman al-Zavahíri, Ali Amin Ali al-Rashídi és Szubhi Mohamed Abu Szittah szintén Kutb követői voltak.

Kutb elmélete képezi ma a dzsihadista ideológia krédóját:

„Az emberiség a szakadék szélén áll. Híján van azoknak a létfontosságú értékeknek, amelyek az egészséges fejlődéshez és a valódi haladáshoz szükségesek. A nyugati civilizáció nem kínálhat hiteles útmutatást, mert nincsenek értékei. Csak az iszlám rendelkezik az ehhez szükséges értékekkel. Sajnos az igazi muszlim közösség (umma) – amelynek a szabályai, ideológiái, koncepciói, magatartása, értékei Istentől valók voltak – már évek óta megszűnt létezni, mert eltávolodott az eredeti tanításoktól. Szükséges, hogy újraépítsük a muszlim közösséget, de olyan eredeti formájában, hogy ismét az igaz iszlám szabályai szerint működjön. A cél tehát egy a szellemi és a gyakorlati életet egyaránt magában foglaló változás, ami kilépést jelent a jelenlegi istentelen barbarizmus állapotából (dzsahilijából). Mind a kommunizmus, ami megalázta az embereket, mind a kapitalizmus, ami pedig kihasználta őket, lázadás volt Isten hatalma ellen. ...Hogy újraélesszük az iszlámot egy előőrsre van szükség, hogy hordozhassa és hirdethesse Isten üzenetét. Ez az előőrs fogja visszavezetni a muzulmán közösséget a Próféta és követői idején megtapasztalt igaz iszlám világába, ami a Korán és a Hadisz szigorú követésén alapul. A vallással kapcsolatos egyéb újítások eltorzították Isten üzenetének eredeti értelmét, ez eredményezett dzsahili társadalmat, amit teljes egészében fel kell számolni. Meg kell semmisíteni mindazon elnyomó politikai rendszereket, amelyek megakadályozzák az embereket, hogy szabadon dönthessenek az igaz iszlámhoz való visszatérésükről. Mivel minden jelenlegi muszlim társadalom dzsahili, az igaz muszlimnak kötelessége ellene harcolni. Ezen rendszerek elleni erőszakos felkelés (dzsihad) nem muszlim harca a muszlim ellen (fitna), hanem az Isten parancsát követő muszlimok harca a hitetlenek és bálványimádók ellen.”⁶⁰

⁶⁰ SAGEMAN, Marc: *Understanding terror networks*. p. 14.

A dzsihadisták számára az iszlám nem csak egy, a muszlimokra érvényes vallási irányzat, hanem Isten által az egész emberiségnek adott életmód, a létezés egyetlen elfogadható formája. Számukra mindenki, a saját muszlim hittársaik is az ellenséghez tartoznak, amennyiben nem az általuk elképzelt igaz iszlám értékeket követik.

Az Amerikai Egyesült Államokat is megjárta⁶¹ Kutb ugyanakkor nem utasította el teljesen a nyugati kultúrát. Szerinte olyan (iszlám) rendszerre van szükség, amely megőrizné és továbbfejlesztené az európai alkotó szellem anyagi eredményeit és az emberiség rendelkezésére bocsátaná azokat a Nyugaton korábban ismeretlen eszményeket és értékeket, amelyek helyreállíthatnák a világ harmóniáját az emberi természettel.⁶²

Kutb ugyanolyan eredeti gondolkodó volt, mint elődei, emellett kiválóan – és erősen tendenciózusan – tudta összefoglalni, és közérthetően megjeleníteni a politikai iszlám neves képviselőinek korábbi nézeteit. Ő azonban már a békés út helyett az erőszakos fellépést⁶³ is megengedhetőnek tartotta, ezért követői számára a ma is hódító radikális politikai iszlamizáció egyik legnagyobb alakja.

Kutb írásai nagy hatással voltak egyik tanítványára a Muzulmán Testvériség nevű szervezetből kivált, radikális iszlám csoport, az Egyiptomi Dzsihad Szervezet vezetőjére, Mohamed Abdul Szalam Farázsra⁶⁴, aki továbbfejlesztette a Kutbnál még csak formálódó dzsihadista koncepciót. „Az elhanyagolt kötelezettség” című írásában Farázs kifejtette, hogy ha az igaz iszlám államot nem lehet békés ígérdekléssel elérni, akkor a legradikálisabb eszközökhöz kell nyúlni. A jelenlegi helyzetet a Mongol invázió idején lévőhöz hasonlította, ami jogalapul szolgál arra, hogy a hitehagyott muszlimok ellen ugyanolyan erőszakos módon lehet fellépni, mint bármilyen más hitetlen ellen. A prioritás a közeli, nem pedig a távoli ellenség elleni harc. Ez a dzsihad minden igaz muszlimnak egyéni kötelessége, ezért nem szükséges hozzá külső (pl. szülői) engedély. Ilyen értelemben a dzsihad ugyanolyan természetes elvárás egy muszlimmal szemben, mint az ima, vagy a böjtölés.⁶⁵ Csak

⁶¹ 1948-ban állami ösztöndíjat kapott és három évre az Amerikai Egyesült Államokba költözött, ahol nagy hatást gyakoroltak rá a nyugati kultúra tudományos eredményei és irodalmi művei, ugyanakkor megcsömörlött a nyugati társadalom dekadens, anyagias, kiüresedett és pogány világától. Emellett a sötét bőre miatt hátrányos megkülönböztetést is el kellett szenvednie, ami hozzájárult a Nyugattal szembeni ellenszenvéhez.

⁶² BURKE, Jason: *Al-Kaida*. p. 73.

⁶³ A muszlim társadalom „*dzsahili*” (törvénytelen, tudatlan) állapota és a hitetlen szekuláris vezetők „*takfir*” (kiközösítendő) volta megengedi, sőt megköveteli az ellenük való erőszakos felkelést („*jihad bis sayf*”) és ez a harc az ellenség hitehagyott jellege miatt nem azonosítható a „*fitnával*”.

Az iszlám tanításban a „*kufr*” (gonoszság, istentelenség) szóból eredő „*takfir*” kifejezés azokra az istentelennek, kiközösítendőnek nyilvánított muzulmánokra vonatkozik, akiket a hívők közössége, az „*umma*” kitalaszt magából és ettől kezdve semmilyen törvény nem védi őket: „*vérük szabad*”, bárki megölheti őket. KEPEL, Gilles: *Dzsihad*. p. 63.

⁶⁴ Muhammad Abd al-Salam Faraj (1954-1982) a Dzsihad Szervezet (Tanz-im al-Jihad) kairói csoportjának volt a vezetője. Ez a csoport követett el merényletet 1981-ben Anvar Szadat egyiptomi elnök ellen.

⁶⁵ JANSEN, Johannes: *The Neglected Duty: The creed of Sadat's assassins and islamic resurgence in the Middle East*. Macmillan, New York, 1986. p. 159.

az igaz muszlimoknak van joga az életre, mindenki más halált érdemel. A dzsihád kötelezettségének az elhanyagolása azt a megalázottságot és szégyenletes megosztottságot tartósítja, amiben a világ muzulmánjai ma is élnek.

9. kép: Mohamed Abdul Szalam Farázs

Forrás: <http://www.globaljihad.net/?p=3929> (Letöltés ideje: 2015.11.10.)

Farázs és a militánsabb Testvériség tagok által létrehozott Egyiptomi Dzsihad Szervezethez számos később ismertté vált személyiség is tartozott, pl. Omár Abed al-Rahman sejk, akit később elítéltek a new yorki WTC elleni 1993-as merényletért és Ajman al-Zavahíri, Oszama bin Láden későbbi harcostársa.

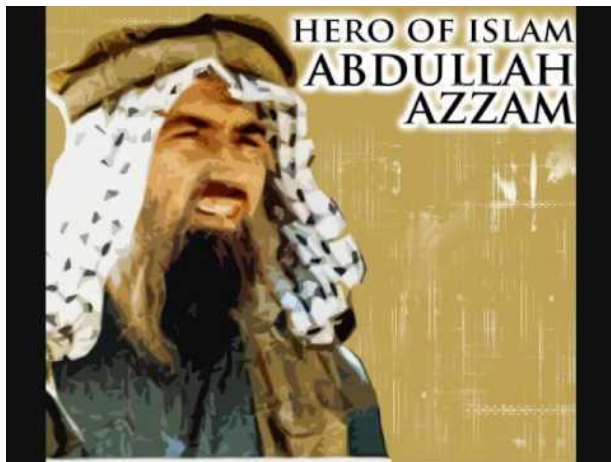
A Kutbtól elinduló és számos követője által továbbfejlesztett szalafita dzsihadizmus, mint radikális fundamentalista muszlim ideológia és egyben újjászületési mozgalom ekkorra kialakult lényege és célja a közeli ellenség, a helyi szekuláris kormányzatok erőszakos úton való eltávolítása, és az ekkorra már minden elemében kikristályosodott, sőt dogmatizált új rend, a Próféta és követői által követett értékeken alapuló iszlám állam megteremtése.

6. A globális dzsihadizmus (globális szalafita dzsihadizmus)

A közeli ellenség teórián továbblépő és ilyen értelemben a globális szalafita dzsihadizmus felé vezető folyamat újabb mérföldkövét Abdullah Azzam sejk⁶⁶

⁶⁶ Abdullah Azzam Sheikh palesztin hitszónok és filozófus volt. 1941-ben született Palesztinában és 18 évesen már az egyiptomi Muzulmán Testvériség tagja lett. A damaszkuszi egyetemen tanult iszlám jogot, majd harcolt Izrael ellen az 1967-es

színrelépése jelentette. Az Afganisztánba bevonuló oroszok elleni dzsihád harcos képviselőjeként jelentős szervező munkát végzett a világ különböző tájain élő muszlimok harcba hívásában, toborzásában. Igyekezett egyesíteni az afgán ellenállás különböző, egymással is szemben álló csoportjait, emellett világméretű elméleti és gyakorlati jellegű toborzó munkát folytatott. Vallási kinyilatkoztatásában „fatvát”⁶⁷ hirdetett az orosz betolakodókkal szemben, védelmi harcnak⁶⁸ nevezve az iszlám földjére betört ellenség elleni harcot.

10. kép: Abdullah Azzam

Forrás: <https://www.ummaland.com/yusufazam/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 09.)

Az „afganisztáni arabok” fő ideológusaként – bár nem volt olyan eredeti gondolkodó, mint Kutb, Maudúdi vagy al-Banna – kiváló szónoki tehetsége révén, az aktuális politikai elemek történelmi és valláselméleti elemekkel való hatásos ötvözésével nagy hatást gyakorolt környezetére.⁶⁹ Azzam az afganisztáni dzsihád

háborúban. Karizmatikussággal párosuló műveltsége kiváló szónokká tették, beszédei nagy hatást gyakoroltak a fiatal Oszama bin Ládénre is.

⁶⁷ A „fatva” mérvadó iszlám vallási vezető által egy adott probléma meghatározására, annak helyessége, vagy helytelensége kapcsán tett, az iszlám jogforrások által alátámasztható kinyilatkoztatás, útmutató vélemény. A magyar átírásban – egy másik arab nyelvjárásból fordítva – „*fevva*”-ként is használják.

⁶⁸ A hagyományos iszlám jogértelmezés különbséget tesz az „Iszlám háza” (*dar al-Islam*) és a „Háború háza” (*dar al-harb*) között. Az Iszlám házába (földjére) betolakodók ellen védelmi (defenzív) háborút (dzsihád) folytatnak, a Háború házában (földjén) élő hitetlenek ellen - az iszlám terjesztésének a szándékával - támadó (offenzív) dzsihád hirdetnek. Az egyik iskola jogértelmezése megkülönbözteti még az „Írás birtokosai”, a keresztények és a zsidók elleni küzdelmet is. Amennyiben az Írás birtokosai a harc során behódolnak és adót fizetnek, akkor ezt a területet a „Szerződés házábanak” (*dar al-suhl*) nevezik. ARMSTRONG, Karon: *Mohamed - Az iszlám nyugati szemmel*. Európa Kiadó, Budapest, 1998. p. 429.

⁶⁹ Azzam nem csak toborzott, hanem azon is fáradozott, hogy elültesse az önkéntesek lelkében a mártírság utáni vágyat: az ezért járó jutalmat hangsúlyozta és azt a hádisz-t idézte, amelyben Mohamed próféta minden bűn alól feloldozást ígér a mártírhálált vállalóknak, a „*sahid*”-oknak, továbbá azt ígéri, hogy a Paradicsomban 72 gyönyörű szüz

hit hatodik oszlopának⁷⁰ nevezte és minden igaz muszlim egyéni szent kötelezettségévé tette. Legismertebb könyvében, „A muszlimok földjének védelme mindenkinek a legfontosabb kötelessége” című írásában Azzam nyilvánvalóvá tette, hogy Afganisztán csak a kezdet:

„Kötelességünk nem ér véget az afganisztáni győzelemmel. A dzsihádnak egyéni feladat marad, amíg minden egykori muszlim földet vissza nem foglalunk: hátra van még Palesztina, Buhara, Libanon, Csád, Eritrea, Szomália, a Fülöp-szigetek, Burma, Dél-Jemen, Taskent és Andalúzia.”⁷¹

A globális dzsihadizmus atyjának tekintett és a „Dzsihádnak Emírének” nevezett Azzam nem feltétlenül logikus és koherens munkáit jól ellensúlyozta hatásos, apokaliptikus eszméivel. Nézeteinek ideológiai hiányosságait elfedte a fegyveres dzsihádra⁷² való elemi erejű felhívásával, a mártíromságra hívó megkapó magyarázataival, a jó és a rossz apokaliptikus harcáról szóló szónoklataival, amelyek határozott eltolódást eredményeztek a korrupt muszlim rezsimek és a gonosz Nyugat elleni radikális, erőszakos módszerek alkalmazása irányába.

Azzam másik jelentős ideológiai hatása, hogy a muszlim közösség világszerte tapasztalható sérelmeinek felelőtlenségével, továbbá a Nyugat által végrehajtott, nemzetállamokra való feldaraboltságának (ill. az ebből fakadó megalázottságnak) a hangsúlyozásával az umma nemzetközi összefogását sürgette. Ez a fajta internacionalizmus kifejezetten új fejlemény volt, és azzal, hogy megfelelt az Afganisztánba özönlő önkéntesek sokféle származásának, egyúttal a globális dzsihádnak elméleti és gyakorlati alapjait is megeremtette.

A globális dzsihadizmus terjedéséhez az egyes személyiségek ideológiai alapozó tevékenysége mellett számos egyéb tényező is hozzájárult. Az afganisztáni önkéntesek előtt az egyiptomi Muzulmán Testvériség számos alkalommal keveredett olyan konfliktusba a hatalommal, amikor is a szervezet militáns tagjai a kormány megtorló intézkedései előtt a környező országokba

vár rájuk. At-Tirmidhi: Sunan, Volume IV, chapters on „The Features of Heaven as described by the Messenger of Allah” Chapter 21: „About the Smallest Reward for the People of Heaven”, hadith 2687.

In: <https://en.wikipedia.org/wiki/Houri> (Letöltés ideje: 2015. 11. 13.)

⁷⁰ Az iszlám vallás egész elmélete és gyakorlata öt fő tartópilléren nyugszik: (1) hitvallás (*saháda*): „Nincs Allahon kívül más isten és Mohamed az ő prófétája”, (2) istentisztelet (*szalát*): a napi ötszöri ima, (3) böjtölés (*szau*): a Ramadán, amely egy egész hónapon keresztül, napkeltétől, napnyugtáig az évétől, ivástól való önmegtartóztatás időszaka, (4) a szegényadó fizetése (*zakát*): vallási, jótékonyági célra, a vagyon után, készpénzben, vagy természetben, meghatározott előírások szerint fizetett adó, illeték. (5) zarándoklat Mekkába (*haddzs*): minden hívő muszlimnak életében legalább egyszer – ha erre képes – el kell zarándokolnia Mekkába. GOLDZIEHER Ignác: *Az iszlám története*. (Reprint kiadás) Anno Kiadó, Budapest, 2001. p. 98.

⁷¹ ESPOSITO, John L.: *Unholy war – terror in the name of Islam*. Oxford Univ. Press, New York, 2002. p. 7.

⁷² Azzam hatásos szónoki fordulatainak egyike: „Csak a dzsihádnak és a puska: semmilyen tárgyalás, semmilyen konferencia, semmilyen párbeszéd”. ESPOSITO, John L.: *Unholy war – terror in the name of Islam*. p. 7.

menekültek, ezzel egyúttal terjesztették is a radikális ideológiájukat.⁷³ Az arab-izraeli háborúban önkéntesként részt vevő, majd a hazájukba visszatérő muszlim radikálisok szintén a mozgalom globalizálódását és erőszakos közegben szocializálódott tagokkal való gyarapodását eredményezte. Ezt a folyamatot segítette elő az iráni forradalom győzelme is, mert Irán új urai az iszlámot olyan forradalmi ideológiaként találták, amelynek segítségével minden muszlim országban meg lehet dönteni a zsarnokságot és meg lehet teremteni a társadalmi és gazdasági egyenlőséget.⁷⁴

A muszlim reformmozgalmak radikalizmusa és globalizálódása azonban az afganisztáni szovjet beavatkozás után teljesedett ki. Az ideológiai és gyakorlati szervezőmunka oroszlánrészét végző Azzam mellett ekkor tűnt fel egy lelkes és főleg gazdag segítő, Oszama bin Láden⁷⁵, aki a szülőföldjén magába szívott vahabita, és a Kutb, ill. Farázs által hirdetett dzsihadista nézetekkel felvértezve egyre elkötelezettebben támogatta a globális muszlim küzdelem ügyét. Elsődleges fontosságú feladatnak a keresztények muszlim földről való kiűzését tekintette, de már nála is megjelent a „távoli ellenség” elleni harc lehetősége. Ekkor még – Azzamhoz hasonlóan – elutasította a muszlim országokon belüli harc szükségességét (azt *fitnának* tekintve) ugyanakkor már ő is a Marokkótól a Fülöp-szigetekig terjedő iszlám egység megteremtésére kívánta felhasználni az oroszok Afganisztánból való kivonulása után rendelkezésre álló, megerősödött dzsihadizmus erőforrásait.

Az 1984-ben az Afganisztánba tartó muszlim önkéntesek fogadására és utaztatásuk megszervezésére létrehozott „*Maktab al-Khidamat*”⁷⁶ (Szolgáltató Iroda - MAK) az évek során komoly tekintélyre tett szert a globális dzsihadot támogató önkéntesek körében. Számos szempontból – szándékát és főbb tartalmi elemeit

⁷³ Az 1945-ös elcsalt választások után a Muzulmán Testvériség zavargásokat robbantott ki, továbbá számos politikai gyilkosságot követett el bírák és politikusok ellen. Miután megölték Mahmud Fahmi Nokrashii egyiptomi miniszterelnököt, az egyiptomi kormány keményen fellépett velük szemben. Az ekkor külföldre, Jordániába, Szíriába, Szudánba és Szaúd-Arábiába menekülők végeredményben a mozgalom nemzetköziesedését segítették elő. SERVOLD, Gary M.: *The Muslim Brotherhood and Islamic Radicalism*. In: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/cpc-pubs/know_thy_enemy/servold.pdf, 2007. 10. 10. (Letöltés ideje: 2015. 11. 04.)

⁷⁴ ESPOSITO, John L.: *The Iranian revolution – Its global impact*. Florida International University Press, Miami, 1990. p. 41.

⁷⁵ Valójában a név helyes leírása: Uszama ibn Ládin (egy a CIA-tól átvett téves elírás miatt került át a név a magyar közhasználatba is Oszama bin Ládenként). 1957. március 10-én született Rijádban. Apja vagyonos üzletember volt, aki minden gyerekét szigorú vallási és társadalmi előírások szerint nevelte. Nyugatis szellemű elitiskolába járt, ahol megtanult angolul (de sosem járt Nyugaton). Apja halálakor 10 éves volt. A középiskolát Dzsiddában végezte el 1974-ben, majd beiratkozott az Abdal Aziz Egyetem közgazdasági és menedzsment szakára. 17 évesen nősült először, anyja egyik rokonát vette el. Egyetemista korában ismerkedett meg az iszlám radikális irányzataival. BURKE, Jason: *Al-Kaida*. p. 65.

⁷⁶ „Az afgán dzsihad enciklopédiája” c. könyv I. kötetéhez írt ajánlás: „Szeretett testvérünknek, Abdullah Oszama bin Ládennek, aki részt vett Sejk Abdullah Azzam dzsihadjában és a Szolgáltató Iroda megalapításában, aki minden napját a dzsihadnak szentelte.” BURKE, Jason: *Al-Kaida*. p. 65.

illetően – ez a struktúra tekinthető a későbbi al-Kaida csírájának.

A szovjetek kivonulása és Azzam 1989-ben bekövetkezett halála⁷⁷ után azonban a közös ellenség hiánya erodálni kezdte a szervezetet.⁷⁸ Az amerikai, szaúdi és pakisztáni pénzekből megépített afganisztáni kiképző táborok afgán arabjai különböző frakciókba tömörültek és a saját hazájuk problémáit előtérbe helyezve a saját elnyomó és korrupt muszlim rezsimük ellen kívánták folytatni a harcot. Sokan haza is tértek és az Egyiptomban, Algériában és a többi muszlim országban ekkortól kezdve kibontakozó terrorizmus az ő számlájukra írható. Akik maradtak, a háborúban megedződött afgán veteránok, továbbra is hittek a dzsiháid folytatásának szükségességében.

Az amerikai csapatok Szaúd-Arábiába történő megérkezése olaj volt a tűzre. A hitetlen katonák muszlim földre lépése új lökést adott a globális dzsiháidizmusnak. Az afgán veteránok háborúban eltorzult ideológiája a vahabita radikalizmusnak és a szalafita dzsiháidizmusnak a keveredésében gyökeresedett. Messze volt már al-Banna társadalmi reformja, Maudúdi fokozatossága, sőt még Kutb politikai és ideológiai álláspontja is.⁷⁹ Helyére a radikális és erőszakos utópizmus lépett, ami a jó és a rossz kozmikus harca eredményeként vizionált „szalaf”-korabeli iszlám Kalifátus megteremtését és a teljes nyugati civilizáció elpusztítását tűzte célul.

Ehhez az új ideológiához és mozgalomhoz Oszama bin Ládennak ekkor még kevés köze volt. 1989-ben néhány társa⁸⁰ segítségével létrehozott ugyan egy nemzetközi szintéren bevethető katonai egységet (vannak, akik ezt tekintik az al-Kaida⁸¹-jelenség kezdőpontjának), de ez ekkor még csak egy volt a tucatnyi radikális fegyveres csoport között, amelyek készen álltak a nemzetközi léptékű harcra. Oszama bin Láden kis csoportjánál sokkal nagyobb jelentőséggel bírtak a kiképző táborokban maradt afgán *mudzsáhedek*⁸², afgán arab veteránok, a

⁷⁷ Azzamot autóbomba ölte meg. Egyesek szerint az orosz titkosszolgálat állt a merénylet háttérében, sokan viszont az akkor már 32 éves Oszama bin Ládent gyanítják az értelmi szerzőként, akit egyrészt dühített, hogy Azzam a rokonait helyezi a MAK különböző pozícióiba, másrészt egyre inkább másképpen látta a globális dzsiháid jövőjét és saját kezébe kívánta venni az egyébként is általa finanszírozott szervezet vezetését.

⁷⁸ Ezekben az években rekordszintet ért el az amerikai, szaúdi és pakisztáni segély, ami fokozta az afgán parancsnokok, hadurak belharcát, korrupcióját. Emellett az afganisztáni arabok növekvő száma és radikalizmusa ellenérzést keltett az afgánokban. Felütötte fejét a törzsi, etnikai, nemzetiségi villongás, illetve az eltérő vallási irányzatok miatti ellentét is. Az afgánok nem kedvelték az arabokat, az arabok lenézték az ideológiailag képzetlenebb afgán mudzsáhed vezetőket, akik többsége a pakisztáni szélsőségesekhez hasonlóan a neo-deobandi iskola tanait követte.

⁷⁹ BURKE, Jason: *Al-Kaida*. p. 101.

⁸⁰ A csoportnak mindössze tucatnyi tagja volt, főként egyiptomiak, köztük Ajman al-Zavahiri és Mohamed Atef. A vezető, az „emír” Oszama bin Láden volt. A csoport befolyása jelentéktelen volt, főleg miután Oszama bin Láden 1990-ben Szudánba ment, ahonnan csak 1996-ban tért vissza.

⁸¹ A szó az arab „*qaf-ain-dal*”-ból származik. Jelenthet bázist (mint katonai tábor), vagy más értelemben vett alapot (pl. ház), de akár egy szobor talapzatát is. Átvitt értelemben szabályt, elvet, képletet, módszert, modellt, mintát. Hétköznapi értelemben katonai bázisra használják a szót. BURKE, Jason: *Al-Kaida*. p. 25.

⁸² A „*mudzsáhed*”-ként és „*mudzsáhid*”-ként is használt arab szó „szent háborút folytató személyt” jelent. Többnyire az afganisztáni pastu törzsből származó harcosokat értették

Pakisztánba és Afganisztánba a szovjetek kivonulása után is tömegesen érkező lelkes muszlim önkéntesek, és a megerősödött pakisztáni iszlám militáns⁸³ csoportok.

Az afgán arabok által dominált globális szalafita dzsihadizmus újabb állomása Oszama bin Ládén 1996. augusztus 8-ai deklarációja⁸⁴ volt, amely Azzam defenzív dzsihad koncepciójának megfelelően a hitetlenek muszlim területekről való kiűzését tűzte ki célul. Másfél évvel később, 1998 februárjában az „Iszlám világfront a zsidók és a keresztések elleni dzsihadért” elnevezésű szervezet nevében (amely egyfajta ernyőszervezetként kívánt funkcionálni a muszlim világban működő radikális mozgalmak összefogására) bin Ládén amerikai civilek és katonák elpusztítására felhívó fatvát⁸⁵ adott ki. A harc jellegét azonban a defenzív formáról már az offenzívra helyezte át, és a távoli ellenség, az Amerikai Egyesült Államok és általában a Nyugat ellen, annak földjére hirdetett szent háborút. Fatvájában kinyilvánította, hogy „*az amerikaiak és szövetségeseik – civilek és katonák – gyilkolása minden muszlim egyéni kötelessége, amit bárhol, bármelyik országban meg kell tennie, amikor és ahol csak teheti.*”⁸⁶ E dzsihad igazolásaként Szaúd-Arábia amerikaiak általi megszállását, az Izraelnek nyújtott támogatást és az iraki gyerekek gyilkolását nevezte meg, amely tettek nyílt bizonyítékai a Nyugat Allah, a Prófétája és a muszlimok ellen indított háborújának.⁸⁷

Az új mozgalom egyik fő vezetőjének, és ideológusának, Ajman al-Zavahírinek⁸⁸ a nyilatkozatai szerint az egyik legfontosabb feladat a muszlim

alatta, akikhez, mint többséghez csatlakoztak a Közel-keletről érkező arab önkéntesek. A „*mudzsahedin*” a „*mudzsahed*” többes számú alakja.

⁸³ A legismertebb pakisztáni szunnita terrorszervezetek: Dzsaisi Mohamed-JM (Mohamed Hadserege), Laskari Taiba-LT (Tiszták Hadserege), Harakat ul-Mudzsahedin-HM (Szent harcot vívók Mozgalma), Hizbul Mudzsahedin-HM (Szent harcot vívók Pártja), Tehriki Nifazi Sariati Mohamedi-TNSM (Mozgalom Mohamed Törvényeinek Alkalmazásáért). A pakisztáni síiták által a szunnita szektáriánus erőszakra válaszul létrehozott terrorszervezetek közé a Tehriki Dzsafria Pakisztán-TJP és a Sipahi Mohamed Pakisztán-SMP tartozik. A pakisztáni terrorszervezetek tevékenységére jelentős, talán meghatározó befolyást gyakorolt és gyakorol a mai napig a pakisztáni katonai hírszerzés (ISI), amely rendszeres anyagi és egyéb logisztikai támogatásban részesítette és részesíti ezen szélsőséges csoportokat.

⁸⁴ A deklaráció elnevezése: „Háború a két szent hely földjét megszállva tartó amerikaiak ellen – Úzzuk ki a hitetleneket az Arab félszigetről”.

⁸⁵ CARAFANO, James Jay and ROSENZWEIG, Paul: *Winning the Long War. Lessons from the Cold War for Defeating Terrorism and Preserving Freedom*. The Heritage Foundation, Washington D.C., 2005., p. 251.

⁸⁶ ESPOSITO, John L.: *Unholy war – terror in the name of Islam*. p. 20.

⁸⁷ SAGEMAN, Marc: *Understanding terror networks*. p.19.

⁸⁸ Az 1953-ban Egyiptomban született al-Zavahíri legalább olyan jelentős személyisége a globális szalafita dzsihadizmusnak, mint Oszama bin Ládén, sőt teológiailag képzetesebb és a nemzetközi politikában is járatosabb. Ismerőik szerint al-Zavahíri erős hatást gyakorolt Oszama bin Ládén vallási nézeteire, politikai gondolkodásmódjára. A 2001. szeptember 11-ei amerikai terrortámadás szellemi atyja is nagy valószínűséggel al-Zavahíri volt. A bin Ládén mellett az al-Kaida másik befolyásos vezetőjének tekintett al-Zavahíri tehetős, művelt családban született. Nagyapja annak a kairói al-Azhar Egyetemnek a rektora volt, amelyik az iszlám világ legrégebbi és legráteremtettebb vallási oktatási intézménye. Nagyapja emellett elnöke volt a Kairói Egyetemnek is, amely

tömegek mozgósítása, amihez először meg kell ismertetni velük a mozgalom céljait, azonosítani kell számukra az iszlám ellenségeit. Al-Zavahíri a nyugati hatalmakat és Oroszországot nevezte az iszlám ellen harcoló globális ellenségnek, amelyek az alábbi eszközöket használják fel céljaik elérése érdekében: (1) az ENSZ, (2) a muszlim országok nyugatiakkal szövetséges vezetői, (3) a multinacionális cégek, (4) a nemzetközi kommunikációs, és adatforgalmat folytató hálózatok, (5) a nemzetközi hírügynökségek és a műholdas csatornák, (6) a nemzetközi segélyszervezetek, amelyek a kémkedés, a hittérítés és a fegyverkereskedelem fedőszervezetei.⁸⁹ Al-Zavahíri elképzelése szerint a különböző muszlim országok dzsihad mozgalmait magában foglaló iszlám koalíció fokozatosan növekedve és erősödve először létrehoz majd egy iszlám államot a muszlim világ központi területein, majd onnan kiindulva folytatja a harcot a Próféta hagyományain alapuló Kalifátus helyreállítása érdekében.

11. kép: Ajman Al-Zavahíri

Forrás: <http://nepszava.com/2011/06/vilag/az-al-kaida-uj-vezere.html>

(Letöltés ideje: 2015. 11. 11.)

Al-Zavahíri mellett napjaink másik jelentős dzsihadista teoretikusa Abu Muszab al-Szuri⁹⁰, aki 2004-ben jelentette meg az interneten a „Felhívás a

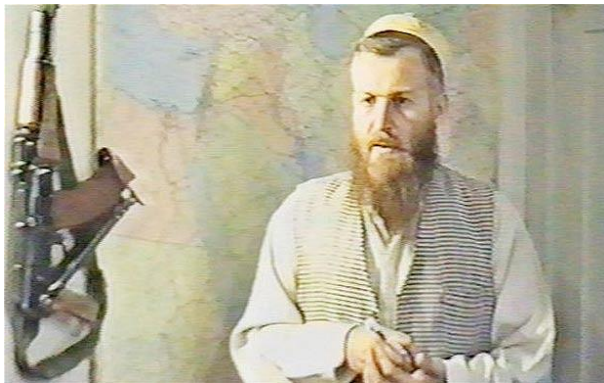
Egyiptom vezető modern szekuláris intézménye. Al-Zavahíri 1967-ben csatlakozott a politikai iszlamista mozgalomhoz és 14 évesen tagja lett a Muzulmán Testvériség elnevezésű szervezetnek. A sebészorvosi diploma megszerzése után 1979-re már a radikális Iszlám Dzsihad szervezet tagja, majd egyik vezetője lett. A Szadat elleni merénylet után letartóztatták, börtönbe vetették, majd a szabadulását követően Afganisztánba ment, ahol csatlakozott a szovjetek elleni dzsihadhoz. Itt ismerkedett meg Abdullah Azzammal és Oszama bin Ládennel. Kapcsolatukból hosszan tartó mély barátság lett. Zavahíri fő műve a 2001-ben megjelent „A Próféta zászlaja alatti lovagok – Gondolatok a dzsihadista mozgalomról” című könyv, amelyben bemutatja a mozgalom kifejlődését és vázolja az általa elképzelt jövőjét.

In: <http://hvg.hu/vilag/00000000054A4BA.aspx>, 2004. 03. 19. (Letöltés ideje: 2015. 11. 11.)

⁸⁹ KEMÉNY János: *Az iszlám harci mozgalom kortárs teoretikusai*. In: Felderítő Szemle, 2007. június, VI. évfolyam 2. szám. p. 48.

⁹⁰ Az eredetileg Mustafa Setmariam Nasar néven 1958-ban Szíriában született (ezért is használják rá becenévként „a szír” nevet) al-Szuri a Muzulmán Testvériségnek is tagja volt, majd az 1980-as évek végén Afganisztánba utazott, ahol megismerkedett Oszama

világméretű iszlám ellenállásra” című könyvét. Műve a dzsihadista mozgalom hibáit elemzi és vázolja a jövő harcának sajátosságait, stratégiai céljait. Véleménye szerint a cél az, hogy a lehető legnagyobb anyagi és emberi veszteséget okozzák az Amerikai Egyesült Államoknak és szövetségeseinek, amelynek eredményeként a hazai közvélemény nyomására végül ki fognak vonulni az iszlám területekről. A kifárasztás stratégiáját folytató ellenállók nem egységes központ alárendeltségében fognak harcolni, hanem egyének és kicsi, önálló csoportok laza hálózatában. Ezen „vezetés nélküli ellenállás” elnevezéssel bíró koncepciója mellett a jövő harcában fontos szerepet szán az iszlám vallási vezetőinek is, akik a jövő generáció kiképzésében és ideológiai felkészítésében nélkülözhetetlen tényezők. Az új dzsihadista generáció lesz az, amelyik az ellenálló harc során egyre növekedve és erősödve egy olyan önfenntartó mozgalmat fog létrehozni, amely végül elsöpri a régi rendet és létrehozza a Kalifátust.⁹¹

12. kép: Abu Muszab Al-Szuri

Forrás: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/9061400/Syria-releases-the-77-mastermind.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 12.)

Ezt a hosszú, megpróbáltatásokkal és számos áldozathozattal terhes harcot 2001-ig az Oszama bin Ládén által finanszírozott és irányított, al-Kaida néven ismertté vált központ⁹² dominálta. Az Amerikai Egyesült Államok által 2001. szeptember 11-e óta folytatott világméretű terrorellenes fellépésnek köszönhetően az

bin Ládennel. Tagja, sőt egyik vezetője lett az afgán önkéntesek kiképzését végző, később al-Kaidának nevezett központnak. Nem mindenben értett egyet bajtársaival, sőt a dzsihadista mozgalom jövőbeni sikerének szempontjából hibának tartotta a 2001. szeptember 11-ei merényleteket, mert a Nyugat megtorló csapásai és azóta követett stratégiája visszavetette az addig lendületesen fejlődő és nemzetköziesedő mozgalmat. Nem ért egyet a demokráciát elutasító nézetekkel sem, mert szerinte a demokrácia tökéletes eszköz a dzsihadista mozgalom számára az ideológiai terjesztésére és a muzulmán tömegek szimpátiájának elnyerésére.

⁹¹ KEMÉNY János: *Az iszlám harci mozgalom kortárs teoretikusai*. p. 53.

⁹² Az al-Kaidának nevezett struktúra csak igen rövid ideig, 1996–2001 között bírt valamifajta szervezeti jelleggel, de ekkor is inkább amolyan „szolgáltató központ”-szerű szerepe volt. Amely fogalom jelenleg a leginkább alkalmas rá, az a „hasonló ideológiát valló radikális muszlim csoportok laza hálózata”.

al-Kaida hálózat szétesett, afganisztáni központját felszámolták. Ami az Iszlám Állam (ISIL/DAESH⁹³) nevű terrorszervezet 2013. évi megjelenéséig létezett helyette az az Abu Muszab al-Szuri által vázolt „vezetés nélküli ellenállás” volt. Ez a stratégia radikális, militáns iszlám csoportok széles körű, heterogén összetételű mozgalmában öltött testet, amelynek résztvevői csupán a szalafita dzsihadista ideológiát illetően tartoztak össze, illetve a korábbi al-Kaidára jellemző terrorista művelési módszerek alkalmazásában voltak közös vonásaik, egységes központi vezetésük azonban nem volt.⁹⁴

Az ISIL/DAESH konkrét területi kiterjedésben és államszerű működésben való megjelenése új helyzetet teremtett. A szervezet létrejöttével Zavaíri elképzelése látszik megvalósulni, aki egy a muszlim világ központi területein létrehozott olyan iszlám államot vizionált, ami magához vonzza az igazhitű harcosok tömegeit, majd lépésről lépésre meghódítja (visszaszerzi) a muszlim lakta területeket, hogy helyreállítsa az egykor Bagdadtól a mai Izraelig terjedő, az 1258-as mongol hódítás előtti kiterjedésű Bagdadi Kalifátust.

A radikális iszlám hívei számára ez jelenti azt a vonzerőt és reményt, amiért érdemes harcolni, ami miatt megvalósítható közelségűnek érzik a Kalifátus helyreállítását. Az Iszlám Állam azt jelenti a radikális szunnita muszlimok számára, amit Izrael a zsidóknak: a szervezet az egykori anyaföld visszaszerzésével és megtartásával kecsegtet és erős, valláson alapuló államot ígér, ami a világon bárhol megvédi állampolgárait.⁹⁵ A szervezet léte, sikerei hitet, reményt, büszkeséget ad és azt az üzenetet küldi a korrupt, igazságtalan iszlám államokban jogfosztottan élő, valamint az Európában vagy az Amerikai Egyesült Államokban a társadalom peremén élő, beilleszkedésre képtelen muszlim fiatalok számára, hogy tartoznak valahova és ez a sikeres és dicsőséges szervezet helyettük is megvalósítja álmaikat. Cserében elvárja, hogy minden igazhitű ott és úgy segítse a szervezetet ahol, és ahogy tudja: „tegyetek meg mindent, amit tudtok”.⁹⁶

⁹³ Iraki és Levantei Iszlám Állam – Islamic State of Iraq and the Levant/Islamic State of Iraq and Sham. A DAESH a szervezet arab nevének rövidítése. A szervezet az elmúlt évek során többször váltott elnevezést. Eredetileg Abu Muszab al-Zarkávi “Egyistenhit és Dzsihad” (Jama’at al-Tawhid wal-Jihad) elnevezésű szervezetéhez tartozott, majd “Iraki Iszlám Állam” néven függetlenedett. Később beolvadt az al-Kaida iraki szárnyába. 2010-ben Abu Bakr al-Bagdádi vezetésével függetlenedett és visszatért az “Iraki Iszlám Állam” elnevezéshez. 2013-ban egyesült a “Nuszra Front” (Jabhat an-Nusrah) egy részével és felvette az “Iraki és Levantei Iszlám Állam” (ISIL vagy ISIS) megnevezést. Végül a Kalifátus kikiáltását megelőzően, 2014. június 29-től az “Iszlám Állam” (IS) elnevezést kezdte el használni. Írásomban a nyugati/arab media által használt elnevezést (ISIL/DAESH) alkalmazom.

⁹⁴ Az e körbe tartozó irányzatok, szervezetek között számos olyan is található, amelyekre az írásom behatárolt terjedelme miatt nem kívánok kitérni, csupán utalásszerűen teszek róluk említést: ilyenek pl. a takfiri ideológiát valló (a kiközösítendő hitetlenek, hitehagyottak elleni harcot meghirdető) csoportok, amelyek a lényegét illetően nem különböznek a többi dzsihadista csoporttól, csupán a terrorjuk indokaként merítenek más ideológiából.

⁹⁵ NAPOLEONI, Loretta: *Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása*, HVG Könyvek. Budapest, 2015. p. 22.

⁹⁶ „Az Iszlám Állam lecsap, ahol tud” In: http://hvg.hu/itthon/20151114_Az_Iszlam_Allam_lecsap_ahol_tud (Letöltés ideje: 2015.11.14.)

Az ISIL/DAESH működése és sikerei azt bizonyítják, hogy a 2001. szeptember 11-ét követő nemzetközi fellépés eredményeként megroppant radikális iszlám mozgalom mára ismét magára talált, sőt az egyes szervezetek tanultak a hibáikból és alkalmazkodtak az új körülményekhez. A jelenleg a radikális mozgalom központi képviselőjének tekinthető Iszlám Állam pusztája léte és sikerei azt mutatják, hogy a terrrorszervezet immár képes lépést tartani a gyorsan változó világgal, amelyben a propaganda és a technológia játsszák a vezető szerepet.

A közel-keleti térségben működő szélsőséges szervezetek modern toborzó eszközei, módszerei mellett Irak és Afganisztán amerikai és nemzetközi koalíciós erők általi megszállása, külföldi (iszlámtól eltérő vallású) katonai alakulatok arab országokban állomásoztatása az az ok, ami tovább erősíti a mozgalom kohézióját, növeli támogatottságát és alátámasztja ideológiai bázisát. Ugyanakkor bizakodásra ad okot, hogy a radikális mozgalom képviselői az erősödésük és viszonylagos nemzetköziesedésük ellenére továbbra is kisebbséget alkotnak a muszlim közösségekben. A muszlim világban zajló átfogó társadalmi mozgalomnak csupán egy militáns, erőszakos vadhajítását jelentik, amely utópisztikus ellenállam (*counter-state*) képével, a terrorizmus cselekvési logikaként (*terrorism as logic of action*) való alkalmazásával, és a gyilkolás örvényébe bonyolódásával az iszlám reformmozgalom egésze szempontjából egyértelműen zsákutcát jelent. Ugyanakkor rendkívül veszélyes jelenség, mert ezen csoportok a muszlim közösségeken belüli kis arányuk ellenére a látványos terrorakcióikkal messze felülreprezentálják súlyukat. Az ellenük fellépő Nyugat a nem megfelelő tartalmú ellenreakció esetén (amennyiben nem csak a szélsőséges csoportok ellen, hanem általában az iszlám és a muszlimok ellen lép fel) olyan hatást válthat ki, ami a mérsékelt, hagyományörző muszlimokat is a fanatikus és intoleráns radikálisok táborába taszítja.

A Nyugatnak tehát óriási a felelőssége abban, hogy a legmegfelelőbb eszközöket és módszereket használva megvédje magát a radikális iszlám támadásaitól, egyszersmind a fellépése ne vezessen a keresztény és az iszlám vallás, vagyis a két civilizáció összeeséséhez. A nyugati típusú társadalmak szempontjából a cél a muszlim világban zajló társadalmi reformmozgalom békés mederben tartása, egyszersmind a radikalizálódott kisebbség, a terror örvényében sodródó muszlim csoportok és ideológiáik visszaszorítása, lehetőség szerint felszámolása. Ez a XXI. századi rendkívül összetett tartalmú kihívás komplex és koordinált fellépést követel meg. A probléma megszüntetése, visszaszorítása céljából olyan széleskörű eszköztárat kell alkalmazni, ami a lehető legtöbb lehetőség igénybevétele révén egy terrorizmus elleni globális stratégiává áll össze. A szükséges eszköztár a teljesség igénye nélkül politikai, gazdasági, kulturális, pszichológiai, diplomáciai, titkosszolgálati és katonai területekből tevődhet össze.

Az adott muszlim nemzetállamok sajátosságaira szabott nyugati fellépés (felkelés elleni stratégia – counter-insurgency) politikai területét illetően a hangsúlyt a demokratikus fejlődés gyakorlati, lényegi, bár időigényes elemeire (erős civil társadalom, független igazságszolgáltatás, versenyképes piacgazdaság, emberi, politikai és kisebbségi jogok erősítése, vallásszabadság, független média, hadsereg fölötti civil kontroll stb.) kell helyezni, nem pedig a látványos és gyors eredmények felmutatását (szabad választások kiírása) kell erőltetni. Ezen elv figyelmen kívül

hagyása a posztszovjet térségben megtapasztalt demokrácia-paradoxont eredményezheti, ami az arab országok demokratikus fejlődése szempontjából katasztrofális következményekkel, a populista, fundamentalista erők hatalomra kerülésével járhat, illetve ezt egyes országok viszonylatában már meg is tapasztalhattuk.

A gazdasági és pénzügyi területet illetően az egyik fő feladat az arab térség gazdasági fejlődésének elindítása és a tartós növekedés feltételeinek a megteremtése, amihez elengedhetetlen segítséget jelenthetne egy a második világháborút követő Marshall Tervhez hasonló célirányos és felügyelt pénzügyi injekció. A terrorizmus térnyerésének visszaszorítását szolgáló másik intézkedés a nemzetközi pénzügyi szféra olyan szintű szabályozása, amely a forrásaik elapasztásával ellehetetleníti a terrorszervezetek finanszírozását.

A kulturális lehetőség vonatkozásában annak az alapelvnek az elfogadása jelenthet előrelépést, hogy a muszlim világ és a Nyugat eltérő kultúrával rendelkezik és egyik sem erőltetheti a másikra a sajátját. Türelemre van szükség és időre, hogy az egyes kultúrák a globalizáció világában óhatatlanul bekövetkező érintkezési felületek mentén saját jószántukból vegyék át a másik kultúrájának azon elemeit, amelyeket a saját fejlődése szempontjából értékesnek és hasznosnak tartanak. Ehhez Nyugaton az iszlámmal szembeni negatív előítéleteket kell visszaszorítani, a muszlim világban pedig annak a megértése fontos, hogy a modern tudás összeegyeztethető az iszlám vallással. Ennek megértése és elfogadása esetén a muszlim világ előtt álló egyik legfontosabb feladat az oktatási rendszer átalakítása és a modern ismeretek vallási képzéssel szembeni elsődlegessé tétele a tananyagban.

A diplomácia óriási feladata a terrorizmus elleni harcban együttműködést vállaló országok kohéziójának kialakítása, fenntartása. Ezen minimális együttműködési alap megteremtése után a következő feladat a szándékok „aprópénzre váltása”, azaz konkrét és gyakorlati nemzetközi intézkedéscsomagok kidolgozása, majd azok nemzeti szintű, de nemzetközileg koordinált alkalmazása. A diplomáciai tevékenységtől – különösen a partner muszlim kormányok miatt – nem választható el a lélektani aspektus figyelembevétele. Ennek lényege az, hogy a nyugati civilizáció eszmevilágával nem az iszlám áll szemben, hanem az iszlám vallást abszolút és szélsőséges módon értelmező, muszlim fundamentalisták erőszakos ideológiái. Az „eszmék háborújában” a muszlim világ mérsékeltjei csapnak össze a szélsőségesekkel, a Nyugatnak ebbe a harcba csak közvetett módon szabad beavatkoznia.

A nemzetbiztonsági szolgálatoknak specifikus, de a korábbi súlyukhoz képest nagy jelentőségű feladataik vannak napjaink transznacionális kihívása, a muszlim radikalizmus elleni fellépésben. A korábbi – hidegháborús – időszaktól alapvetően eltérő természetű ellenség elleni küzdelem egyfelől nagyfokú szervezeti és funkcionális átalakításokat, valamint rugalmas alkalmazkodóképességet követel meg ezen intézményektől.

Másfelől a konspiráltan működő, az egyes társadalmakat – de különösen a nyugati típusúakat – közvetlenül veszélyeztető terrorszervezetek elleni fellépés már nem reagáló, amolyan „következmény-menedzsment”-szerű magatartást igényel, hanem aktív, megelőző jellegű tevékenységet, ami az azonnal felhasználható,

operatív információk megszerzése révén képessé teszi a szolgálatokat a társadalom, a demokratikus vívmányok preventív jellegű védelmére, a terrorcsoportok – még károkozásukat megelőző – felszámolására.

Bár a globális terrorizmus elleni küzdelemben sokszor a katonai terület kapja a legtöbb figyelmet, valójában ez csak az egyik eszköz a társadalmi átalakulást megcélzó muszlim mozgalmakból kinőtt terrorcsoportok elleni harcban. A muszlim radikalizmus mögött történelmi, gazdasági és politikai jellegű sérelmek sora húzódik meg, ebből következően a visszaszorítására irányuló fellépésnek egy átfogó és összetett stratégiát kell tartalmaznia. Olyan mértékben kell lecsillapítania a mozgalmat, hogy a radikalizálódott szélsőségekről leváljon a tömegbázis. Ezzel párhuzamosan sor kerülhet célzott katonai fellépésekre is a marginalizálódott, a terrort cselekvési logikaként használó szélsőséges terrorista csoportok felszámolására, visszaszorítására. Végső soron az a cél, hogy a muszlim reformmozgalmon belüli radikalizmus, illetve az általuk okozott probléma rendőri-bűnügyi szintű kihívássá redukálódjon. Ebben a hosszú folyamatban a nyugati típusú társadalmak katonai erejének aktív részt kell vállalnia. A hatékonyság érdekében a katonai képességét fenn kell tartania, sőt állandóan fejlesztenie, javítania szükséges, hogy politikai döntés esetén fel tudjon lépni az állampolgárait veszélyeztető kihívásokkal szemben. Amennyiben egy nyugati típusú társadalom a működőképességét veszélyeztető szintű aszimmetrikus támadást szenved el, a politikai vezetők nem tekinthetnek el a veszélyt kiváltó ok elleni radikális, katonai fellépéstől. Ez a fellépés egyrészt a további támadások megelőzését, a veszély visszaszorítását szolgálja, másrészt a társadalom igazságérzetének kielégítését és biztonságérzetének szavatolását jelenti.

Napjainkban az Iszlám Állam nevű terrorszervezet léte és tevékenysége olyan szintet ért el, ami közvetlenül fenyegeti a Nyugat általános értékeit, életmódját, biztonságérzetét, emellett mágnesként vonzza a szélsőséges ideológiára fogékony muszlimokat. A fenyegetés megszüntetése érdekében elkerülhetetlennek látszik a Nyugat katonai fellépése, előbb-utóbb közvetlen (kiterjedt légi és szárazföldi) katonai konfrontáció várható, amelynek eredményeként meg fog semmisülni a jelenleg centralizált vezetéssel bíró, jól körülhatárolt területen működő, államépítést folytató szervezet. A központi vezetésű szervezet szétesését követően ugyanazt a „vezetés nélküli ellenállást” fogjuk meg tapasztalni, amit az Al-Kaida afganisztáni központjának megsemmisítése után is észlelhattünk: ha csökkent képességekkel is, de továbbra is létezni fog a szalafita dzsihadista ideológiát követő radikális, militáns iszlám csoportok széles körű, heterogén összetételű mozgalma, amely állandó veszélyt jelent majd a nyugati típusú társadalmakra, különösen a válságövezetekből Európába irányuló, nehezen kontrollálható migránstömeg tükrében.

Összefoglalás

A napjainkra kialakult radikális iszlám ideológiák egy hosszú történeti fejlődés eredményei, amelyek az egykor dicső napokat látott, de a XIII. századtól kezdődően hanyatlásnak induló muszlim közösség életének megreformálási szándékával indultak el. A békés és harcias teóriákat egyaránt magában foglaló reformfolyamat a XIX. század végétől társadalmi mozgalommá szélesedve igyekszik megtalálni a választ a muszlim közösség modernizálásának és felemelkedésének kérdéseire.

Az egyes ideológiák, irányzatok, teóriák és iskolák között nehéz különbséget tenni, mert gyakorta csupán vallási, értelmezési, életmódbeli eltérésekben különböznek, esetleg ugyanazon gondolatok térben és időben máshol jelentkező formájában vannak jelen. Ugyanakkor a radikalizálódó iszlamizmus főbb szakaszai ideológiája szélsőséges irányú kifejlődése alapján jól azonosíthatók, különösen a napjainkra jellemző neofundamentalizmusnak mutathatók ki a legjellemzőbb szintjei és markáns teoretikusai. A jelenlegi helyzet kialakulásához vezető ideológiák, irányzatok (szalafizmus, vahabizmus szalafita dzsihadizmus, globális szalafita dzsihadizmus) sorra vett képviselői mellett még számos egyéb mérvadó személyisége is van, illetve volt a mozgalomnak. Ugyanakkor a legmeghatározóbb ideológusok első csoportjába a múlt század közepén élt al-Banna, Maudúdi és Kutb sorolható, a második, napjaink muszlim radikálisaira hatást gyakorló ideológusok csoportjába pedig Azzam, al-Zavahiri és al-Szuri tartozik.

A radikális muszlim ideológiák kialakulása, térnyerése és a hozzá kapcsolódó szervezetek, valamint azok terrorisztikus módszereinek terjedése – a tömegpusztító eszközökhöz jutásuk perspektívájában – a nyugati típusú társadalmak számára égető és megoldandó problémává vált. Ezen társadalmaknak nem csak az ellenük irányuló terrorakciók ellen kell fellépniük (megtorló katonai műveletek), hanem a muszlim társadalmi mozgalom egészét kell megcélozniuk. Olyan stratégiai eszköztárat kell összeállítaniuk, amelynek következetes és koordinált alkalmazásával kezelhető szintűre lehet csökkenteni a muszlim világ gazdasági-társadalmi reformmozgalmainak turbulenciáit, ideológiai vadhajtásait, és ezen eredmény visszahatásaként a nyugati társadalmak muszlim kisebbsége körében is visszaszorítható az a fajta radikalizáció, ami a nyugati demokratikus értékrend elpusztítására irányuló céljai, potenciális tömegbázisa és a tömegpusztító lehetőségekhez való hozzáférése miatt minden eddigénél nagyobb veszélyt jelent a civilizált világra.

Felhasznált irodalom:

- ARMSTRONG, Karon: Mohamed - Az iszlám nyugati szemmel. Európa Kiadó, Budapest, 1998.
- BURKE, Jason: Al-Kaida. A terror árnyéka. HVG Kiadói Rt., Budapest, 2004.
- CARAFANO, James Jay and ROSENZWEIG, Paul: Winning the Long War. Lessons from the Cold War for Defeating Terrorism and Preserving Freedom. The Heritage Foundation, Washington D.C., 2005.
- ESPOSITO, John L.: The Iranian revolution – Its global impact. Florida International University Press, Miami, 1990.
- ESPOSITO, John L.: Unholy war – terror in the name of Islam. Oxford Univ. Press, New York, 2002.
- FARNDON, John: Merre tart Irán? Félelmek és tények. In: HVG könyvek, Budapest, 2006.
- GERMANUS Gyula: Allah Akbar. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1976.

- GLASENAPP, von Helmuth: Az öt világvallás. Akkord Kiadó, München, 2005. p. 326.
- GOLDZIEHER Ignác: Az iszlám története. (Reprint kiadás) Anno Kiadó, Budapest, 2001.
- JANSEN, Johannes: The Neglected Duty: The creed of Sadat's assassins and islamic resurgence in the Middle East. Macmillan, New York, 1986.
- KEMÉNY János: Az iszlám harci mozgalom kortárs teoretikusai. In: Felderítő Szemle, 2007. június, VI. évfolyam 2. szám.
- KEPEL, Gilles: Dzsihád. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- LEIKEN, Robert S.: Európa dühös muszlimjai. In: Beszélő, 2005. augusztus, 10. évfolyam, 8. szám.
- LUNDE, Paul: Islam. DK Publishing Inc., First American Edition, New York, 2002. p. 8.
- NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista főnix. Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása. HVG Könyvek. Budapest, 2015.
- RESPERGER István: Az iszlám világ hatása a biztonságra. Egyetemi jegyzet, ZMNE, Budapest, 2003.
- ROSTOVÁNYI Zsolt: Az Iszlám világ és a Nyugat. Interpretációk összecsapása, avagy a kölesönös fenyegetettség mítosza és valósága. Corvina Kiadó, Budapest, 2004.
- SAGEMAN, Marc: Understanding terror networks. Univ. of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2004.
- SARDAR, Ziauddin – MALIK, Zafar Abbas: Iszlám másképp. Edge 2000 Kiadó, Budapest, 2005.
- SIMON Róbert: A Korán világa. Helikon Kiadó, Budapest, 2002.
- VISEGRÁDY Antal: Jogi alaptan. Egyetemi jegyzet, Pécs, 1996.

Internetes források:

- http://hvg.hu/itthon/20151114_Az_Iszlam_Allam_lecsap_ahol_tud (Letöltés ideje: 2015.11.14.)
- <http://hvg.hu/vilag/00000000054A4BA.aspx>, 2004. 03. 19. (Letöltés ideje: 2015. 11. 11.)
- http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/cpc-pubs/know_thy_enemy/servold.pdf., 2007. 10. 10. (Letöltés ideje: 2015. 11. 04.)
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Houri> (Letöltés ideje: 2015. 11. 13.)
- <http://www.hizb.org.uk/hizb/index.php> (Letöltés ideje: 2007. 01. 12.)

Képek jegyzéke:

- <https://www.korkep.sk/cikkek/kulugyek/2015/05/26/unokaink-sem-fogjak-latni-a-kalifatus-kulturarombolasa-kozel-keleten> (Letöltés ideje: 2015. 11. 07.)
- <http://defence.pk/threads/allama-iqbal-pictures.38506/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 12.)
- <http://gotabligh.com/vip-tabligh/moulana-muhammad-ilyas-al-kandhlawi-tabligh-jamat-akabireen-e-ummat.html/comment-page-2> (Letöltés ideje: 2015. 11. 12.)
- <http://slideplayer.hu/slide/1933725/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 10.)
- <http://shoebat.com/2014/10/12/grandson-muslim-brotherhood-founder-latest-say-islamic-state-islamic/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 09.)
- <http://counterjihadreport.com/tag/sayyid-qutb/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 10.)
- <https://www.ummaland.com/yusufazam/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 09.)
- <http://nepszava.com/2011/06/vilag/az-al-kaida-uj-vezere.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 11.)
- <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/9061400/Syria-releases-the-77-mastermind.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 12.)

A 2011-ES LÍBIAI LÉGI INTERVENCIÓ ÉS TAPASZTALATAINAK FELHASZNÁLHATÓSÁGA

Munkámban a 2011-es NATO intervenció légi műveleteit dolgoztam fel, de nem csak azért, mert kulcsfontosságú szerepe volt a „lázdók” győzelmében, hanem azért is, mert egy lehetséges elméleti modell alapját is képezheti a Közel-Keleten esetleg bekövetkező későbbi légi műveleteknek is. A siker kivívásának fontos eleme volt a légi fölény, amely nélkül kudarcra lett volna ítélve a felkelés, mivel a lázdók nem rendelkeztek légi csapásmérő, illetve páncélelhárítási, valamint a precíziós bombázások képességével.

A konfliktus közelsége miatt hamar érintetté vált az Európai Unió és a NATO is, hiszen a polgárháború komoly biztonsági kockázatot jelentett. Európa több szállal is kötődik Líbiához, legfontosabbak a pénzügyi befektetések és a nyersanyagfüggőség, mivel a szénhidrogének komoly importforrása volt Líbia. A demokratikus átmenet támogatása mellett ez is fontos szerepet játszott a későbbi döntésekben, hogy az EU és a NATO hosszú távon megnyerje magának Líbiát.

A bipoláris világrend megszűntével és az 1999-es washingtoni NATO-csúcstalálkozót követően radikálisan megváltozott a szövetség stratégiai koncepciója. A legnagyobb fenyegetésnek immár a globális terrorizmust, tömegpusztító fegyverek elterjedését és a szervezett bűnözést tekintették, valamint az észak-afrikai és közel-keleti diktatúrákat. Állami szintű ellenfél hiányában radikálisan csökkentették a hidegháborús fegyverkészleteket. Európában így alapvető képességihiány van a kifejezetten elektronikai harcra és felderítésre, légtérelőzésre, légi utántöltésre, stratégiai bombázásra, interkontinentális teherszállításra készült repülőgépek, illetve intelligens bombák terén.

Meglátásom szerint a NATO-ban – legfőképp az európai tagországok haderőiben – a legsúlyosabb hiányt a páncéltörő képesség, és a közvetlen légi támogatásra specializált merevszárnyú gépek jelentik. Az Egyesült Államokon kívül nincs máshol rendszeresítve az A-10, amely lényegesen kevesebb költséggel képes megsemmisíteni a nagy mennyiségű páncélozott vagy megerősített célt. Ez napjainkban kezd szerephez jutni, mivel a polgárháborús felek a katonai raktárakból könnyen hozzáférhetnek páncélozott technikához. Jelenleg úgy tűnik, az USAF is ki akarja vonni a szolgálatból az A-10-est¹, ami komoly szakmai és politikai vitákat gerjeszt az Egyesült Államokban. Persze nem csak a földi célpontok elleni képesség hiányos, meg kell említeni a repülőgép-hordozó fedélzeti és tengerészeti repülőgépeket is. Véleményem szerint ezek elégtelen mennyisége a líbiai konfliktuson keresztül is bebizonyosodott, megoldásukat égető fontosságúnak tartom. A Líbiában lezajló folyamatok, és az állam törekvése párhuzamba állítható a szír polgárháborúval. Ott hasonló nehéztechnikára tettek szert a lázdók,

¹ HTKA.hu: Haladékok kaptak a Varacskos Disznók, <http://htka.hu/2014/01/07/haladekot-kaptak-varacskos-disznok/> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)

valamint a mérsékelt ellenzék háttérbe szorulásával eddig soha nem látott erőre tett szert az Iszlám Állam. A szervezet megerősödése, líbiai, egyiptomi, európai fiókszervezetei, önkéntesei, merényletei, harca nyomán keletkezett migrációs hullám bizonyítja a téma aktualitását. Líbiában az Iszlám Állam, az Al-Kaida és a hozzájuk köthető szélsőséges iszlamista szervezetek további erősödése, illetve hatalomra kerülése, előre vetíthet egy újabb, kiterjedt – a légi mellett akár szárazföldi – NATO-beavatkozást.

Tanulmányomban szeretném alátámasztani, hogy a NATO és ezen belül az európai tagállamok légierijének fejlesztése prioritást kellene, hogy élvezzen. Líbia ezer szállal kapcsolódik Európához, az állam sorsa komoly hatással van az európai energiapolitikára, valamint az EU, NATO biztonsági környezetére és a Líbiával szomszédos államok kül- és belpolitikájára.

Az „arab tavaszt” megelőzően Moammer al-Kadhafi vezette a líbiai rezsimet, aki 1969-ben, a hadsereg tisztjei által vezetett antimonarchista katonai puccsal jutott hatalomra. Kadhafi diktatórikus államszervezete nagy arányban támaszkodott a hadsereg és a nyugati területek lakosságának támogatására. Az ország keleti területei hagyományosan a régi monarchia hívei voltak, ezért ott a rezsim fokozottan elnyomta a lakosságot.

A líbiai konfliktus 2011. február 15-én kezdődött, amikor az arab tavasz számos országához hasonlóan kormányellenes tüntetések kezdődtek, politikai, emberi jogi, társadalmi és gazdasági változásokat követelve. A szomszédos Tunéziában mérsékelt erőszak mellett sikerült elűzni az 1987 óta hatalmon lévő Zin el-Ábidín ben Ali diktátort. Egyiptomban pedig véres összecsapások után elmozdították az országot 1981 óta irányító Mubarak elnököt, majd katonai puccsal a hadsereg vette át az irányítást. Líbiához a kormányváltást előző szomszédos nemzetek is ellenségesen viszonyultak, így korábbi stabil nemzetközi kapcsolatai megrendültek, a rezsim elszigetelődött. A Bengáziban a harcok közben megalakított Átmeneti Nemzeti Tanács (ÁNT) pedig nemzetközi szinten is képviselte a felkelőket.

A konfliktusról, mint polgárháborúról 2011. március 2-től² beszélhetünk, mert akkor kezdődött meg Zawiya, Ajdabiya és Brega ostroma. A felkelők a konfliktus kezdetétől fogva reguláris hadviselést vívtak Kadhafi erőivel. Műveleteik sikerrel destabilizálták az államvezetést, amelyhez hozzájárult a rezsim katonai és politikai vezetőinek dezertálása. Kadhafi a kieső katonai alakulatok pótlására nagyszámú zsoldost hívott be az országba, főleg Nigériából, Maliból és Csádból. Ezek az egységek sokáig lojálisak maradtak hozzá, viszont ki kell emelni, hogy fegyelmük laza volt, ezért súlyos atrocitásokat követtek el a harcok során. Az arab világban lezajló konfliktusok egyik Líbiában is megfigyelhető példája a felkelők közötti fegyveres harc és ellentét az eltérő célok és identitás miatt, ez pedig a másik oldalt gyengítette. A NATO-beavatkozás megkezdéséig ezért egyik fél sem érte el az általa kitűzött célokat, így patthelyzet alakult ki. A polgárháború kiszélesedése miatt Kadhafi elszigetelődött az európai országoktól és az USA-tól.³

² GlobalSecurity.org: Libya Civil War (2011),
<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/libya-civil-war.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)

³ U.o.

A Perzsa-öböl Menti Együttműködési Tanács március 8-án csatlakozott az ENSZ BT repüléstilalmi zónájának a létrehozásához, melynek kiemelt támogatója Katar volt. Az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa az 1973-as határozattal életbe léptette a repüléstilalmi övezetet a civil lakosság megvédése érdekében, hogy Kadhafi ne tudja érvényesíteni légi- és nehézfegyverzet terén meglévő fölényét a felkelő csapatok ellen, amely létfontosságú lett volna a győzelem kivívásához.

A konfliktus során a NATO jelentős haditengerészeti és légierőt vonultatott fel. Belgium, Kanada, Dánia, Norvégia, Spanyolország, az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, és Olaszország járult hozzá a legnagyobb katonai erővel a művelet lebonyolításához. Olaszország mellett Franciaországnak voltak a legnagyobb érdekeltségei Líbiában, melynek megvédése kritikus jelentőséggel bírt az energiahordozók és a pénzügy területén. Olaszország volt a legveszélyeztetettebb a menekülthullám miatt, mivel a menekültek első számú célpontja volt. Róma magatartását magyarázza, hogy vissza akarta szerezni az ellenőrzést a kőolaj- és földgáz kitermelésben korábban megszerzett érdekeltségei felett, amelyek stratégiai fontosságúak Olaszország energiaellátása szempontjából. Róma és az olasz olajipari cégek a konfliktus kezdetéig folyamatosan együttműködtek a látszólag elítélt rezsimmel. Az EU és NATO-országok többsége számára fontos volt a felvevőpiac és nyersanyagforrás miatt létfontosságú régió stabilitása. A kőolaj- és földgázvagyron felhasználása mellett a Földközi-tenger hajózásának zavartalan biztosítása, az újjáépítésben való részvétel, hitelnyújtás, az állami vagyon privatizálása is fontos szempontok voltak. A több tucat milliárd dolláros üzletek megkötéséhez egy nyugatbarát kormány hatalomba helyezése elengedhetetlen.⁴

Svédország repülőgépeket ajánlott fel a művelethez. Stockholm érdekelt abban, hogy Gripen repülőgépeit és a hozzájuk integrált haditechnikát éles harci környezetben is kipróbálja, amivel javíthatja a típus exportlehetőségét, mivel „bizonyított” műveleti környezetben. További előnyöket jelenthet az akcióban való részvétel a haditechnikai kutatás-fejlesztésben. A Gripenek korlátozással vettek részt az akcióban, kizárólag elektronikai és felderítő tevékenységet végeztek. Jelenlétük és tevékenységük kulcsfontosságú, hiszen a NATO integrált légvédelmi rendszer elemét képezik hazánk légierejében, valamint Csehországban is. 2014-ben Szlovákia és Brazília⁵ is a Gripen mellett döntött.⁶ A líbiai környezet klímája a műszaki személyzetet, a hajtóművet és az egyéb alkatrészeket is próbára tette. A Saabnak és a svéd kormánynak Líbia többek között egy éghajlati teszt volt, mivel a nemzetközi exportpiacokon Dél-Amerikába, Ázsiába és a Közel-Keletre is csak egy akklimatizált Gripenrel törhettek be.⁷

⁴ CHOSSUDOVSKY, Michel – GlobalResearch: “Operation Libya” and the Battle for Oil: Redrawing the Map of Africa, <http://www.globalresearch.ca/operation-libya-and-the-battle-for-oil-redrawing-the-map-of-africa/23605> (Letöltés ideje: 2015. 03. 02.)

⁵ Brazília 108 Gripen beszerzését tervezi, <http://htka.hu/2014/11/24/brazilia-108-gripen-beszerzeset-tervezi/> (Letöltés ideje: 2015. 04. 18.)

⁶ Hospodárské Noviny: Gripen vadászrepülőék bérlése mellett döntött Szlovákia, <http://www.honvedelem.hu/cikk/45542> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)

⁷ Brazil Buys Saab’s JAS-39E/F Gripen over Rafale, Super Hornet, <http://www.defenseindustrydaily.com/brazil-embarking-upon-f-x2-fighter-program-04179/> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)

Törökország támogatása politikailag és társadalmilag is fontos volt a NATO számára, mivel az arab világ felé a török diplomácia ezzel elfogadottabbá tette a nyugati akciót.⁸ Jordánia diplomáciailag támogatta a műveletet, az Egyesült Arab Emírátsok csak segélyek küldéséről döntött. A katarai kormány sokkal markánsabb álláspontot képviselve kész volt részt venni a repüléstilalmi övezet kialakításában⁹ és betartatásában. Katar támogatásáról biztosította az ÁNT-t, miután az engedélyezte, hogy egy katarai cég Líbia területéről kőolajat exportáljon.¹⁰ Az arab országok támogatása egyfajta legitimizációt, diplomáciai hidat jelentett a Nyugat és az arab világ között. Fontos volt, hogy utóbbi lakossága ne intervencióként tekintsen a nyugati beavatkozásra, és ne támogassa pénzzel és fegyverrel a rezsimet. Katar felismerte, hogy a politikailag és vallásilag megosztott szélsőséges csoportok hatalomra kerülését meg kell akadályozni, mivel az destabilizálná a térséget. Ennek érdekében kész volt támogatni az összeomlóban levő Kadhafi rendszer elleni felkelőket.

Az európai államok több, külön-külön is fontos problémával szembesültek. Az első – ami közvetlenül a konfliktus megkezdődésével megjelent – az erőszak következtében felmerülő menekülthullám, amely humanitárius katasztrófával fenyegetett, úgy a környező államokban, (Tunézia, Nigéria, Algéria), mint pedig Dél-Európában, elsősorban Franciaországban és főleg Olaszországban. Ez embercsempészettel és a belbiztonság romlásával fenyeget, mivel a nehezen beilleszkedő, kulturálisan különböző munkanélküli tömegek megnövelhetik a bűnözési rátákat, ráadásul terrorveszélyes elemek is megbújhatnak közöttük. Olaszország haditengerészetének és a parti őrségnek különösen megterhelő feladat a nagy létszámú menekült elfogása, sok esetben inkább a kimentése a tengeri hajózásra alkalmatlan és túlterhelt bárkákról. A humanitárius válság súlyos terheket ró a befogadó állam lakosságára és kormányára is, mely problémát hatásosabban lehet kezelni, ha az anyaországban teszünk rendet. Ez hosszú távú megoldást jelentene, ugyanakkor a megvalósításhoz több év szükséges, addig pedig szükségese az áthidaló megoldások.

Az államhatalom szétesésével megnőtt a kifosztott katonai fegyverraktárakból a veszélyes eszközök terrorcsoportokhoz, egyéb afrikai lázadókhöz vagy akár Európába kerülésének veszélye, amely a szervezett bűnözésnek nagy üzlet. Meg kellett akadályozni a szélsőséges csoportok térnyerését a felkelők között, és egy iszlám állam kialakulását, amely súlyos nemzetközi kockázatokat jelentett volna Európa előszobájában. A szélsőségesek kormányalakítását a szekuláris lázadó csoportok támogatásával próbálták elérni. A nyugatiak abban bíztak, hogy meg lehet akadályozni a további eszkalációt és megteremthetik a demokratikus államépítés lehetőségét. Az alapvető gazdasági célokat csak a demokratikus ellenzék védelmével lehet elérni, amely ellenzék megadja a hatalmi háttérbázist egy későbbi nyugatbarát rendszer hatalomra segítéséhez.

⁸ G8 leaders consider Libya no-fly zone, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12735491> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)

⁹ Arab League backs Libya no-fly zone, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12723554> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)

¹⁰ Al-Jazeera: Qatar recognises Libyan rebels after oil deal, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/03/201132814450241767.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)

Nyomós katonai érv volt, hogy lehetőség adódott a NATO legújabb technológiai fejlesztéseinek és fegyverrendszereinek éles bevetésére. A földrajzi közelség miatt könnyebb volt a haditengerészet és a légierő összhaderőnemi együttműködése is. Az USA és az Egyesült Királyság erői mellett az olasz, francia és többi helyi NATO-erők is lehetőséget kaptak valós harcértékük megtapasztalására. A nemzetközi együttműködés ugyanis könnyebben felszínre hozhatta az esetleges hiányosságokat.

A NATO-tagállamokra azonban riasztólag hatottak a várható magas költségek, mivel a haditengerészet alkalmazása mellett rengeteg repülőgép bevetését és főleg precíziós, intelligens fegyverek alkalmazását kívánta meg a művelet. A repülőgépek karbantartási és üzemanyag-fogyasztási költségei magasak, a napi többszöri, többórás bevetések sokba kerülnek. Az államok tartottak a politikai következményektől is, főleg belföldön. Irak és Afganisztán után nehéz volt elfogadtatni egy újabb beavatkozást a lakossággal, hiszen azok sikertelennek bizonyultak, és pénztemetők lettek, súlyos emberi veszteségekkel.¹¹ A nyugati társadalmak a kis létszámú emberi veszteséget sem tartják elfogadhatónak. A beavatkozó államok tartottak a líbiai légvédelemtől, amely ugyan elavult volt, viszont voltak olyan egységei, amelyek megfelelő személyzettel és alkalmazási körülmények között veszélyeztethették a légi csapásokat végző erőket. Külpolitikai szempontból az volt a kérdéses, hogy hogyan reagál Kína és Oroszország. Az arab államok hozzáállása is kérdéses volt, ha „keresztes háborúnak” bélyegzik a beavatkozást, akkor növelhették volna a terrortámadások, külföldi fegyverszállítások és további önkéntesek csatlakozásának veszélyét a Líbiában harcoló felekhez. Nem mellesleg pedig ott volt az iszlámisták hatalomra kerülésének a veszélye.

A lázadó csoportokat senki sem tartotta megbízhatónak, így nem volt garancia a bukott állam jelenség elkerülésére és az ország szétesésének megakadályozására. A lázadók közötti belső harcok miatt már akkor felmerült a demokratikus stabil államszerveződés kisiklásának a veszélye. A lázadók nyugati támogatása sok harcost a szélsőséges iszlám lázadók felé terelhetett. A NATO-ban a beavatkozás mértéke és a teherviselés aránytalansága mellett a lehetséges civil áldozatok kérdése okozott még feszültségeket. A szövetség európai erői ráadásul nem rendelkeznek elegendő légi utántöltő, szállító, csapásmérő, elektronikai zavaró és légtérelenőrző repülőgéppel, amely a művelet önálló, kizárólag EU-s kivitelezését ellehetetlenítette. A sikerhez szükség volt Washington képességeire.

Az arab világ támogatásának megnyerése és művelet nemzetközi támogatásának kiszélesítése miatt a műveletben részt vevő államok, főleg az USA, szorgalmazta az iszlám világ katonai részvételét, hogy elkerüljék az esetleges vallásháborút, vagy nyugati terület- és hatalomszerző agresszió negatív vádját.¹² Az arab partnerek részvétele nagymértékben növelte a művelet legitimitását az iszlám/arab környezetben.

¹¹ HANNOVER, Jason-WHITE, Jeffrey: U.S. – NATO Intervention in Libya: Risks and Benefits, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/u.s.-nato-intervention-in-libya-risks-and-benefits> (Letöltés ideje: 2015. 03. 06.)

¹² HANNOVER - WHITE i.m.

A nyugatnak érdeke volt megvédeni és megőrizni a líbiai olajkitermelő létesítményeket, hiszen több évbe is telhetett helyreállításuk. Ez csak részben sikerült, a háború után két évvel, 2013-ban még mindig csak 90.000 hordó/nap kitermeléssel dolgoztak ezek a létesítmények, amely tizede a konfliktus előtti mennyiségének. A 2011-es polgárháború kezdetén az olajkitermelés napi 1,4 millió hordóról 235.000-re esett vissza, amely kihatott az európai energiaellátásra.

A nyugati koalíció mindvégig tartott attól, hogy a szélsőséges iszlamisták és milíciák iráni kormányzati-katonai, vagy nemzetközi terrorszervezetek támogatásával fölénybe kerülnek a felkelők között, és kiragadják a hatalmat az Átmeneti Nemzeti Tanács kezéből. Ez törvényszerűen a lázadó katonai erők szélsőséges radikalizálódását okozta volna, ami további terrort jelentene a civil lakosságnak és destabilizálná a régiót. Alapvető cél volt, hogy stabilizálják és megerősítsék a szekularizált, mérsékelt lázadó erők pozícióit az ÁNT-n belül, és megakadályozzák a szélsőséges iszlamisták térnyerését a felkelők között. A nyugat politikailag megpróbálta demokratizálni és legitimizálni az ÁNT-t az afrikai és arab kormányokkal is, kiszélesítve a nemzetközi elfogadottságot. A szélsőségesek megjelenése ugyanis felvetette azt a problémát, hogy Líbiából egy Szomáliához hasonló bukott állam jön létre, melyben a kormányzat működésképtelensége vagy hiánya a terrorszervezetek helyi uralmához fog vezetni. Ez később sajnos beigazolódott, miután Kadhafi és a Líbiai Nemzeti Hadsereg (Libyan National Army - LNA) legyőzése után a felkelő milíciák egymás ellen fordultak. A kormány súlytalan, nem terjed ki hatalma az egész országra és szélsőségesek jelentek meg az állami politikában.

A NATO művelete Kadhafi légierijének, tüzérségének és páncélos erejének felszámolására irányult, ugyanis ez adta a fő előnyt a lázadók csapataival szemben. A repüléstilalmi övezet felállításával tudtak légi csapásokat végrehajtani ezen célpontok ellen. A NATO nem akart szárazföldi csapatokkal beavatkozni, ezért a líbiai felkelők felfegyverzése és kiképzése mellett döntött. 2012-re viszont több mint 15.000 vállról indítható föld-levegő rakéta került a lázadókra keresztül szélsőséges iszlamista szervezetekhez, amelyeket később Maliban, Líbiában, Szíriában és Irakban láthattunk viszont.¹³ A beavatkozástól való ódzkodás főleg az arab államok ellenállása, a hatalmas költségek és a valószínűleg prognosztizálható veszteségek elkerülése miatt volt nagy.

A Szabad Líbiai Hadsereg (FLA – Free Libyan Army) felfegyverzését a NATO is fenntartásokkal kezelte és kockázatosnak tartotta az instabil hatalmi viszonyok és politikai irányvonal miatt. A szíriai és az iraki példa is erre intett. Az ottani tapasztalatok után döntöttek viszont a katonai kontraktorok képzéséről, akik – akár hivatásos katonák, akár magáncégek emberei voltak – katonai szakmai felkészítést nyújtottak a felkelőknek. Katar több száz fő fedett tevékenységet folytató katonát biztosított a felkelők támogatására, akik hozzájárultak a sikerek eléréséhez. A technikai hátrány mellett a legsúlyosabb hiányosságnak a felkelők között a dezorganizáltság tekinthető, azaz a vallási, politikai és törzsi megosztottság. A NATO kiemelt figyelmet szentelt ennek a problémának, hogy kiképzéssel a

¹³ RISEN, James - MAZETTI, Mark - SCHMIDT, Michael S.: U.S.-Approved Arms for Libya Rebels Fell Into Jihadis' Hands, The New York Times, http://www.nytimes.com/2012/12/06/world/africa/weapons-sent-to-libyan-rebels-with-us-approval-fell-into-islamist-hands.html?_r=0 (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)

legénységi szintektől egészen a vezérkarig összekovácsolja és ütőképessé fejlessze a milícia alapú haderőt, amely – a tervek szerint – önmaga tudta volna kivívni a szárazföldi győzelmeket és felszabadítani Líbiát. Sajnos a konfliktus után szétesett ez a haderő, így nem képes nemzeti hadsereggént hatalmat gyakorolni, illetve rendet fenntartani az erős központi hatalom nélküli országban.

A NATO politikai, ideológiai felkészítést is végre akart hajtani, hogy a katonákat a demokratikus, szekuláris irányvonal követése mellett sorakoztassa fel, így akarta elejét venni a szélsőségek terjedésének és a hatalom szétesésének. Sajnos a polgárháború lezárulta, vagy inkább át-polarizálódása után nem sikerült megakadályozni az FLA bomlását és a különféle csoportok egymással való szembekerülését, ami nyilvánvaló súlyos kudarcként értékelendő, ahogyan az is, hogy a felkelők 30.000 zsoldosnak vélt személlyel végeztek a harcok alatt, egy részüket meglinecselték, amely a nyugati értékrend szerint elfogadhatatlan.

A NATO meg akarta akadályozni a polgárháborúval összefüggő, a felkelők vagy a nyugati hatalmak állampolgárai ellen elkövetett erőszakot, terrorakciókat. Ez a fenyegetés megalapozottnak volt tekinthető. Ezt bizonyította 2012-ben a bengázi amerikai diplomáciai képviselőt ért támadás, amelyben megölték Christopher Stevens amerikai nagykövetet és három munkatársát. A terrorizmus kiemelt veszélyt jelentett a területen és Európára nézve is. A terrorszervezeteket mindenképp fel kellett számolni.

A Kadhafi rezsimnek és a lázadóknak is létfontosságú volt az olajmezők, fűtőtornyok, csővezetékek, finomítók és az olajkikötők birtoklása. Összességében a lázadók uralták a líbiai olajkitermelés 2/3-át. Az olajipari infrastruktúra dollármilliárdos bevételi forrást jelentett, így a felek, ha birtokolni nem is tudták őket, elpusztításukkal meggátolták a másik oldalt a nyersolaj kitermelésében, ami jelentősen csökkentette a bevételeit.

1. ábra: Líbia olajkitermelő infrastruktúrája¹⁴

¹⁴ Energy Report: Líbia olajkitermelő infrastruktúrája, <http://3.bp.blogspot.com/>

Március 5-re Kadhafi hadereje ellentámadásba ment át, kihasználva a nehéz haditechnika terén meglévő fölényét. Március 17-ére már csak 160 km-re voltak Bengázitól. Világosan látszott, hogy a lázadók túlnyomórészt gerilla hadviselésre alapuló védelme nem járt sikerrel a reguláris kormánycsapatok offenzívája ellen. Ehhez nem rendelkeztek megfelelő nehézfegyverzettel, kiképzettséggel és szervezettséggel. Ezen a ponton nyilvánvalóvá vált, hogy beavatkozás nélkül a felkelés leverése csak napok kérdése. Ekkor született az ENSZ 1973-as számú határozata, amely arra kényszerítette Kadhafit, hogy március 18-án egyoldalú tüzszünetet hirdessen a légicsapások megkezdése miatti félelmében. A tüzszünet nem volt komoly, mivel egyik fél sem tartotta azt be, és folytatódott a hadműveletek, aminek eredményeképp a NATO-légicsapások is megindultak.¹⁵

A líbiai erők

A líbiai légvédelem és légiere az egyik legnagyobb és legerősebb volt Afrikában. A rezsimre kivetett embargó ugyan megtépázta hadrafoghatóságát, de így is jelentős erőt képviselt. Szovjet eredetű eszközeinek a zöme hadra fogható volt. A repülőterek, önjáró és fix telepítésű légvédelmi rakétaütegek és egyéb berendezések, mint a radarhálózat, a polgárháborúba süllyedt országban is képesek lettek volna hatékonyan oltalmazni a kormányerőket egy szomszédos ország ellenében. A NATO esetében a 20-30 éves elektronikai elavultság esélyt sem adott a sikerre. Az embargó miatt ezen eszközök modernizálása is csak vontatottan haladt.

A fő rendszerek több száz darabszámban álltak rendelkezésre, az SA-2, SA-3, SA-5, SA-6, SA-8 mellett vállról indítható légvédelmi rakéták (9K38 Iglá, 9K34 Sztrela-3). Önjáró, szintén lánctalpas alvázú csapatlégvédelmi gépágyú platformmal is rendelkeztek, ez volt a ZSU-23-4 illetve a ZSU-57-2. Ezeknek vontatható és könnyebben rejthető változatait is használták. A légteret a keleti és a nyugati partvidéken Tripoli és Bengázi légvédelmi központtal 17 kialakított állásban rádiólokátor-egységek figyelték.¹⁶ A radarok elhelyezkedésénél a tengerparti koncentráció figyelhető meg, a különböző típusok kombináltan működtek. Az SZ-75 Dvina rakétarendszer P-12/18 lokátorokkal, az SZ-200 Vega P-14-es radarokkal üzemelt. 2011-ben az SZ-75 Dvina rendszer alkotta a líbiai légvédelem ütegeinek több mint a harmadát. Zömében katonai létesítmények és a legsűrűbben lakott területek körül helyezték el a 9 SZ-75M Volhov modernizált komplexumot. A leszállított 18-39 Dvina egységeket 1975 és 1985 között állították szolgálatba, ami jelzi csökkent harcértéküket. SZ-125M állásból 16-ot alakították ki a líbiaiak 33 ütegben, amelyek 1974-76. között kerültek beszerzésre. A hat ütegni mennyiségben az SZ-200DE Angara megnövelt 300 km-es hatótávolságú variánsát 1985-86. között állították rendszerbe. Ezen eszközöknek csak egy része volt aktív 2011 márciusában. A többi indítóállást inaktívként jegyezte a NATO felderítése.¹⁷ A hiányzó egységek valószínűleg más helyen, fix bázisokon voltak tárolva, esetleg önjáróvá alakították

61T5geuGCe0/TWTjQ_MBYqI/AAKk/rustlifCYfw/s1600/libya.PNG (Letöltés ideje: 2014. 10. 25.)

¹⁵ BBC: Libya: Pro-Gaddafi forces 'to observe ceasefire', <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12787739> (Letöltés ideje: 2014. 11. 02.)

¹⁶ Global Research: The Libyan Air Defense System. Libya's Surface to Air Missile (SAM) Network, <http://www.globalresearch.ca/the-libyan-air-defense-system-libya-s-surface-to-air-missile-sam-network/23841> (Letöltés ideje: 2014. 11. 08.)

¹⁷ U.o.

és folyamatosan változtatták a pozíciójukat, megnehezítendő a felderítést. Elképzelhető, hogy ezen állások egy része csak látszatra volt inaktív, és a rakéták valahol a közelben álltak felkészítve egy esetleges támadásra. A légvédelmi fegyverzetet 11 objektum szolgálta ki logisztikailag és műszakilag. 10 ezekből a nem telepített rakéták tárolására szolgált, a logisztikai és rakétaüzemben-tartási feladatok mellett. A fennmaradó létesítmény a légvédelmi rakétás csapatok kiképzésére szolgált.¹⁸

A különböző légvédelmi rakétatípusok alkalmazásának célja a légtér teljes lefedése volt. Az elsődleges védelmet az SZ-200 alkotta Tripoli, Miszráta, Szirt és Bengázi körzetében. Ezeket egészítették ki a partvonalat záró légvédelmi eszközök Ibn Nafa légi bázis, Tripoli, Miszráta, Bengázi, Bombah és Adam térségében telepítve.¹⁹ A rakéták mennyisége elégtelen volt, és nem biztosította a terület teljes lefedettségét. A legerősebben Tripolit védték, ahol három SZ-75, négy SZ-125 és egy SZ-200 egység biztosította a várost. A légvédelmi elosztás egyenlőtlenségét, a belső területek fenyegetettségének hiánya indokolta. A partvidékre telepített egységek még így sem ellensúlyozhatták a NATO minőségi és alkalmazott harcéljárásbeli fölényét. A líbiai rendszer elektronikai zavarással könnyen megbéníthatónak bizonyult. További hátránya volt a lokátorok elavultsága, alkalmatlanok voltak több cél egyidejű követésére és a zavaró jelek kivédésére.²⁰ A legnagyobb fenyegetést a NATO erőire – különösen kis magasságban – a légvédelmi gépágyúk jelentették, és az elektronikai zavarás megszűnése. A líbiai légvédelem csak a felkelők légi járműveire jelenthetett komoly veszélyt.

Kadhafi légierije az olasz, francia típusoktól eltekintve zömében szovjet haditechnikával rendelkezett. A légierő jól felszerelt és nagy gépparkkal rendelkezett, viszont az embargó – az alkatrészhiány miatt – lerontotta a hadrafoghatóságot. Az elmaradt modernizáció pedig elavulttá tette a gépeket. A légierő létszáma 18.000 fő körül lehetett.²¹ A líbiai műszakiak kiképzettsége jó volt, viszont a pilótáké vegyes képet mutatott. A kevesebb repülési tudást igénylő levegő-föld csapásmérő feladatokat és a haditengerészeti célok elleni támadásokat megfelelően végre tudták hajtani. Ezzel ellentétben a légi harc képességeik már nem voltak kielégítőek, főleg egy műszaki, kiképzettségbeni fölényben levő haderő ellen. A repülőgépek hadrafoghatósága és az embargó behatárolta a kiképzésre fordítható repülési időt, így a pilóták bizonyos feladatokra, amelyek jobban megterheltek a sárkányt, vagy a hajtóművet és egyéb alkatrészeket, kevésbé tudtak felkészülni. Valószínűsítő, hogy jelentős különbségek voltak a hajózó állományon belül, bizonyos pilótákat csak egy adott feladat végrehajtására képezték ki. A politikai megbízhatóság volt az elsődleges szempont, amikor dönteni kellett, hogy polgárháborús időszakban mely pilóták repülhessék a bevetéseket. Dezertálások géppel vagy gép nélkül ennek ellenére is előfordultak, ami a NATO és a lázadó légi

¹⁸ U.o.

¹⁹ U.o.

²⁰ Global Research: Libyan Surface to Air Missiles (SAM): Threat to US-Allied Forces? <http://www.globalresearch.ca/libyan-surface-to-air-missiles-sam-threat-to-us-allied-forces/23842> (Letöltés ideje: 2014. 11. 08.)

²¹ GlobalSecurity.org: Libyan Air Force, <http://www.globalsecurity.org/military/world/libya/af-equip.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)

tevékenység mellett fokozta a légierő szétesését. A rezsim ezért külföldi zsoldosokat is alkalmazott, lelőtt repülőgépekből például szír pilóták holtteste került elő, illetve elfogtak szudáni és algériai hajózókat is.²² A készenléti gépek reakcióideje már 2005-ben sem volt fényes, ez esetenként elérte a 20-30 percet is az elfogadható 10-15 helyett. Ebből is látszik, hogy a légierő milyen problémákkal szembesült már a polgárháború előtt.²³ Líbia 14 katonai repülőtérral rendelkezett, amint összesen 623 repülőgép és 136 helikopter települt.²⁴ A géppark vegyes, de többségében szovjet-orsz eredetű volt.²⁵

Ezt a haderőt folyamatosan bevetették először a tüntetők, majd a lázadó csapatok ellen. Tevékenysége között szerepelt a légtérbiztosítás, az ellenséges csapatmozgások felderítése, terület és precíziós bombázás, páncélozott járművek elleni harc. Rendszeresen támadták a lázadók kezén lévő településeket is. Különösen súlyos csapások érték Zawiya lázadók által erőddé alakított városát, és Ras Lanuf olajipari komplexumait.²⁶ Kadhafi igyekezett kihasználni a teljes légi fölényt. Repülőerőire csak a lázadók zsákmányolt csöves légvédelmi és vállról indítható légvédelmi rakétái jelentettek fenyegetést. Nagyszámú lánctalpas légvédelmi eszközök ekkor még nem álltak a lázadók rendelkezésére. Ennek ellenére a Líbiai Arab Légierő repülőcsapatai jelentékeny veszteséget szenvedtek el. Én ezeket a veszteségeket elsősorban a dezorganizálódó hadseregben fellépő vezetési, felderítési hibáknak, valamint a felületes kiképzésnek és a kellő elektronikai zavarás hiányának tulajdonítom. Kiemelendő, hogy a konfliktusban a lázadók szép eredményeket értek el a ZPU-4, ZU-2 légvédelmi gépágyúk alkalmazásával. Ezek a kerekes eszközök kicsik, könnyen és gyorsan mozgathatóak, jól el lehet rejtteni őket, és megfelelő mennyiségű lőszer is rendelkezésre áll hozzájuk. Használatuk kevésbé felkészült személyzetnek sem okoz nehézségeket. Sok egységet terepjárók platójára telepítettek. Ezek egyetlen hiányossága a „puha test”, vagyis a páncélzat hiánya, és hogy nem rendelkeznek lokátoros támogatással. A lázadók néhány repülőgépre, illetve helikopterre is szert tettek, viszont keveset tudtak repülőképes állapotba hozni, vagy tovább üzemeltetni. Alacsony határfokkal vetették be őket a kormány ellen, hiszen a vezetési, felderítési rendszerük szervezetlen volt.

A felkelők által ellenőrzött légierő megalakulása csak idő kérdése volt a nyílt lázadás kitörése és a polgárháború kirobbanása után. Magját a légierő állományából átvett katonák adták. A légierő felállításához az igazi lökést a kormányhadsereg repülőtereinek az elfoglalása, valamint repülőeszközeinek zsákmányolása adta. A repülőterek és a gépek üzemeltetéséhez szükséges infrastruktúra azonban ritkán

²² World Tribune.com: Syrian pilots said to be flying Libyan fighter jets, http://www.worldtribune.com/worldtribune/WTARC/2011/me_libya0257_03_10.asp (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)

²³ The American Audacity: Libyan Air Defensis, <http://theamericanaudacity.blogspot.hu/2011/03/libyan-air-defenses.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)

²⁴ GlobalSecurity.org: Libyan Air Force, <http://www.globalsecurity.org/military/world/libya/af-equip.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)

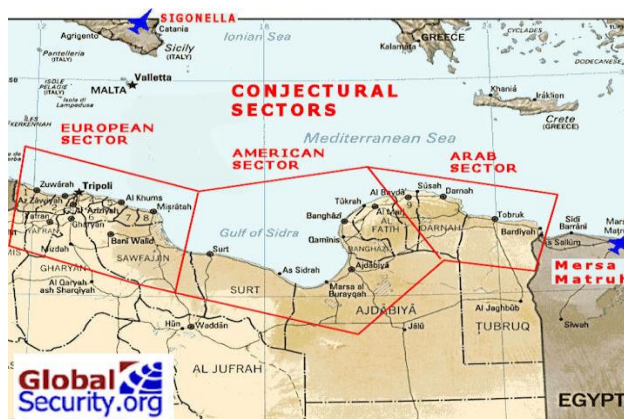
²⁵ GlobalSecurity.org: Air Order of Battle, <http://www.globalsecurity.org/military/world/libya/af-orbat.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 08.)

²⁶ BBC: Libya: Gaddafi tanks and planes attack rebel towns, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12673956> (Letöltés ideje: 2014. 11. 08.)

került harc nélkül, esetleg minimális sérülésekkel a lázadók kezére. A sikeres üzemeltetéshez kellett a megfelelő műszaki és pilótaállomány átállása, és az alkatrészellátás biztosítása. Ez utóbbi kettő is megvalósult. Több pilóta a repülőgéppel együtt állt át a lázadókhoz. Ez azért volt fontos, mert ezek bevethető állapotban voltak, míg a földön zsákmányoltak valószínűleg javításra szorultak, vagy a harcok folytán repülésre alkalmatlanná váltak. A felkelők gépállománya azonos volt a Kadhafi által rendszerben tartott típusokkal, bár csak néhány darabos mennyiségben. A lázadók a konfliktus ideje alatt külföldi repülőeszközökhöz nem jutottak hozzá. (A felkelőkhöz már február 21-én átállt a líbiai légierő két repülőgépe, mikor pilótáik – mindkettő ezredes – Máltára dezertáltak vele. Előzőleg azonban megtagadták a tüntetők bombázását. Ezek a Mirage F1ED gépek a további hadműveletekben nem vetettek részt, a máltai hatóságok ugyanis a hajtóműveik üzemanyag-befecskendezését kikötötték, a fegyverzetüket pedig leszerelték. Csak a konfliktus lezárulta után repültek vissza őket Líbiába.)²⁷ A NATO-művelet megindulása után a légtérzár elvileg a felkelők repülőegységeire is vonatkozott, a gyakorlatban viszont mentességet élveztek alóla, és további bevetéseket repültek, szoros együttműködésben a koalíciós erők légierőjével. Természetesen nem közös műveletekről volt szó, csak elektronikai biztosítással és felderítési adatokkal látták el egymást.

Az ODYSSEY DAWN/UNIFIED PROTECTOR hadműveletben részt vevő NATO erőket haditengerészeti és légi egységekre lehet bontani. A haditengerészet blokád alá vonta a líbiai partvidéket, és megakadályozta a hajóforgalmat Líbiából, vagy a líbiai partok irányába. Ebben a kötelékben a rakétafegyverzetű rombolóktól, fregattoktól a szállítóhajókon keresztül a repülőgép hordozókig rengeteg különböző hajóosztály részt vett, még tengeralattjárókat is bevetettek. A művelet megkezdésekor, azaz március 19-én nem állt rendelkezésre a teljes csapásmérő erő, annak elemei folyamatosan érkeztek be, ahogy kiszélesítették a műveleteket. A fontosabb légibázisok, repülőgép- és helikopterhordozók Franciaország, az Egyesült Királyság, Görögország, Spanyolország, Olaszország és természetesen az Egyesült Államok légierői, illetve haditengerészeti légierői kerültek alkalmazásra. A repüléstilalmi zónát három szektorra osztották fel:

²⁷ The Boresight: A Spade is a Spade for Odyssey Dawn, <http://theboresight.blogspot.hu/2011/03/spade-is-spade-for-odyssey-dawn.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)

2. ábra: Repüléstilalmi zónák felosztása²⁸

Volt egy-egy Európai, Amerikai és Arab szektor. Ebben szerepet játszott a támogató országok bázisainak elhelyezkedése, valamint az ellenséges aktivitás, és a veszélyesség, utóbbi a legfelkészültebb amerikai haderőt igényelte. Az Európai szektor Kadhafi stabil háttérbázisának számító területeket kapta a szicíliai, máltai bázisok közelsége miatt, az Amerikai szektor kiosztása pedig a leghevesebb Sidra-öbölbeli harcok miatt várható volt. Az Arab szektor azért az Egyiptommal határos és zömében lázadók felügyelete alatt álló területre esett, a csekély várható ellenállás mellett itt a földrajzi közelség is közrejátszott.

A NATO-csapatoknak a ROE²⁹ direktívák határozták meg a műveleti célokat. Először a légvédelmi rendszer szétbomlasztása, a haditechnika, a kezelőszemélyzet, a karbantartók, a kiszolgálók megsemmisítése volt a feladat, minden célponttá vált, ami ezen rendszer működését fenntarthatja. Ezek a SEAD (Suppression Enemy Air Defense)³⁰ bevetések, amely a légvédelem megbénítását célozzák. Ezt a koncepciót a vietnámi háború tapasztalatai alapján dolgozták ki. Az elpusztítás mellett cél bárminemű semlegesítés, az időleges használhatatlanná tétel is. A következő feladat a líbiai repülőeszközök (helikopterek, repülőgépek és UAV-k) még a földön történő megsemmisítése volt. Hagyományos fegyverekkel a szabad ég alatt tárolt gépek, míg a precíziós és bunkerromboló eszközökkel a megerősített repülőgéphangárokban tárolt eszközöket kellett semlegesíteni. A líbiai hajók és levegőben levő repülőgépek szintén célpontot jelentenek az úgynevezett OCA (Offensive Counter Air – támadó légi cél elleni)³¹ műveletek keretében. A hangárok, bunkerek, karbantartó és üzemeltető létesítmények, raktárak elpusztításával meg kellett akadályozni, hogy a líbiai légierő bevetésre küldhessen gépeket, és

²⁸ GlobalSecurity.org: Conjectural Sectors, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/libya-nfz-map2.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 10.)

²⁹ Rules of engagement, a bevetés /alkalmazás/ szabályai.

³⁰ KROSS, Walter: JTTP for Joint Suppression of Enemy Air Defenses (J-SEAD) [http://www.bits.de/NRANEU/others/jp-doctrine/jp3_01_4\(95\).pdf](http://www.bits.de/NRANEU/others/jp-doctrine/jp3_01_4(95).pdf) (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)

³¹ BOWERMEISTER, Tommy: Counterair Operations, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/usaf/afdd/2-1-1/afdd2-1-1.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)

összehangolt műveletek kivitelezésébe kezdhesse, vagy légi fedezetet nyújthasson a hátszártnak és saját csapatainak. A lehetséges egyéb tartalék repülőtereket és a további bázis-infrastruktúrát is szét kell rombolni, hogy az ellenséget védelmi eszközök használatára kényszerítsék, vagy kárelhárításra, esetleg légitámadások elöl a „föld alá üzzék”. Utóbbi esetben a katonák megfélemlítésének pszichológiai hatása is kiemelt. A cél az volt, hogy Kadhafi erői légi tevékenységet ne tudjanak folytatni. Meg kellett akadályozni a futópályák és a gurulóutak használatát azok tönkretételével. Ezzel megakadályozhatták a repülőgépek felszállását, vagy további kevésbé védett helyen való tárolását kényszeríthették ki.³² A NATO-erők célja egyértelműen a lázadók haderejének segítése volt, csak mímelve a pártatlanság látszatát. Így foszthatták meg Kadhafit az egyik legfontosabb stratégiai előnyétől, és idézhették elő a pozitívnak vélt politikai változásokat. A rezsim légierejének és légvédelmének megbénításával a felkelők kevés légi járműve szabadabban és biztonságosabban tevékenykedhetett. Így több közvetlen földi támogató bevetést és szállítófeladatokat is repülhettek. A légvédelem megszűnése miatt a koalíciós erőkkel együttműködve semmisíthették meg Kadhafi másik stratégiai előnyét, a harcokocsikat, önjáró lövegeket és tüzérségi eszközöket. Ezzel a szárazföldi harcokban is gyakorlatilag lefejezték a haderőt, ezáltal kiegyenlítetté tették a technikai erőviszonyokat. Sőt, az egy idő után átbillent a felkelők oldalára, ahogy minél több páncélos alakulat hagyta hátra járművét, vagy állt át. A nagy létszámú felkelő csoportok Kadhafi legütőképesebb fegyvernemeinek szétzúzása után már könnyűfegyverzettel és kevés nehézfegyverrel is eredményesen szállhattak szembe a rezsim haderejével, kihasználva az aszimmetrikus hadviselés előnyeit. Le kell szögezni, hogy a szövetséges erők mindvégig ügyeltek a civil lakosság védelmére.

Az első francia légicsapások március 19-én 15.00(EST)-kor érték a líbiai légvédelmet. A francia légicsapások mellett 124 Tomahawk rakéta csapódott be főleg az előrejelző lokátor hálózat részeibe és a kulcsfontosságú kommunikációs központokba. Másnap B-2-es bombázók, amerikai bázisukról indulva többszörös légi utántöltés után 40 JDAM és 45 GBU-31/B bombát vetettek be a líbiai megerősített repülőgépbunkerek elpusztítására. A Harrierek, F-15, F-16-os repülőgépek légvédelmi állások, harcokocsik és más katonai járművek elleni támadásainak az EA-18 Growlerok nyújtották az elektronikai zavarást, biztosítást. A szövetséges erők céljai között szerepelt még az előrejelző radarhálózat és a fixen telepített légvédelmi ütegek kiiktatása. Ugyanezen éjjelen a Bengázitól délre fekvő 32. Légi bázist lebombázták, a földön 10 T-72, 4 Palmaria, 20 BMP és PSZH, 2 BM-21 Grad, valamint 70 egyéb jármű, teherautó, terepjáró pusztult el. Az F-15E és AV-8B gépekkel végrehajtott támadásban tisztázatlan okok miatt egy amerikai F-15E lezuhan Bengázi közelében. Március 21-én egy F-15-ös lezuhanása után két AV-8B Harrier biztosította az MV-22 Osprey-k, és a CH-53 Super Stallion helikopterek CSAR (Combat Search & Rescue, vagyis Harci Kutatás és Mentés) tevékenységét a pilóták kiemelésére. A bevetés alatt a két Harrier összesen 2500 fontnyi lézervezérlésű bombát dobott le. Március 23-án a LARAF G-2A Galeb kiképző repülőgépét és 2 Mi-24-est pusztítottak el a miszrátai repülőakadémián.³³

³² GlobalSecurity.org: Libya Civil War - No Fly Zone, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/libya-civil-war-nfz.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 10.)

³³ The Boresight: A Spade is a Spade for Odyssey Dawn

Március 28-29 éjjelén egy P-3C Orion tengeralattjáró vadász és haditengerészeti felderítő járőr repülőgép egy AGM-65F Maverick haditengerészeti infravörös vezérlésű rakétával súlyosan megrongálta a líbiai VITTORIA hadihajót Miszrátánál, így azt a legénységnek partra kellett futtatnia. Az Oriont támogató A-10-es csatarepülő 30 mm-es GAU-8/A gépágyújával elpusztította a VITTORIA-t kísérő két kisebb hajó közül az egyiket.³⁴

Április 8-án a NATO-erők egy nap alatt 164 bevetést repültek. A barát-ellenség rendszer hiányosságai miatt azonban kétszer is felkelőket támadtak. 18.42-kor a Sigonella légi bázisról felszálló két svéd Gripen is megkezdte az első éles bevetését Líbia fölött.³⁵ Április 9-én a NATO 25 harckocsit pusztított el. Ebből 11-et Ajdabiya mellett, amivel megtörte a város elleni támadást. Ajdabiya külső kerületeiben tovább 14 harckocsit és 6 szállítójárművet löttek ki és lebombáztak több bunkert és fegyverraktárat, illetve kommunikációs és logisztikai központot. Ezen a napon a felkelők elvesztettek egy Mi-24 helikoptert, emellett a NATO-gépek elfogták a lázadók egyik MiG-23-as gépét, és leszállásra kényszerítették. A gépet később visszakísérik Benina repülőterére. Mivel több megerősített és bunker jellegű célt is le kellett küzdeni valószínűsíthető a BLU-109, Paveway, GBU, illetve a Mark 83 típusú bombák bevetése is. Légi harc feladatokra az AIM-9M,X, illetve az AIM-120B,C és IRIS-T típusú rakéták kerültek alkalmazásra. A célmegjelölést Sniper konténerekkel végezték. A légvédelmi ellentevékenységre felkészülve a gépek zavarótöltet szóró kazettákat is használtak. A már korábban említett SEAD bevetésekre olasz Tornado ECR gépek indultak HARM rakétákkal, amiket kifejezetten az ellenséges légvédelmi radar és rakéta állomások megsemmisítésére fejlesztettek ki. A felderítő bevetéseket repülő svéd gépek a Litening IIIG célzókonténert és az SPK-39 felderítő konténert vitték magukkal.³⁶

A NATO számított veszteségre egy ilyen méretű intervenció során. Véleményem szerint – a műveletek méretéhez képest – meglehetősen alacsony volt a gépvesztés, annak a nagy része is műszaki okok miatt következett be. Április 27-én például az Egyesült Arab Emírátsok F-16E gépe Sigonellán túlfutott a pályán és a pilóta katapultálásra kényszerült. Május 31-én két francia Mirage F.1CR kifogy az üzemanyagból és kényszerleszállást hajtottak végre Máltán. Június 1-jén szintén két francia Mirage 2000-es került ugyanebbe a sorsra Máltán.³⁷ Meglátásom szerint a kényszerleszállások és az üzemanyaghiány oka a rossz szervezés és a tankergépek elégtelen száma volt. Szerencsére a líbiai légvédelem és légierő elavultsága, a NATO fejlettebb technikája, az eredményes elektronikai zavarás és az első csapások annyira tönkretették a líbiai légvédelmet, hogy hatékony ellentevékenységet ne fejthessenek ki. A bajba került személyzeteket a készenlétben álló egységek viszonylag könnyen és hamar evakuálták. Az is megkönnyítette a helyzetet, hogy sok helyen a lázadókkal szimpatizált a lakosság, és így segítséget nyújtottak a szövetséges katonáknak. A műszaki hiba miatt lezuhant F-15E pilótáját a

³⁴ GlobalSecurity.org: Operation Odyssey Dawn, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/odyssey-dawn.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)

³⁵ The Boresight: A Spade is a Spade for Odyssey Dawn

³⁶ Csomagok Sziciliából, szeretettel, <http://legiero.blog.hu/2011/05/30/payload> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)

³⁷ The Boresight: A Spade is a Spade for Odyssey Dawn

tengerészgyalogság TRAP (Tactical Recovery of Aircraft and Personnel)³⁸ egysége mentette ki, míg a fegyverzetkezelő tisztet a lázadók helyezték biztonságba. Később a USS KEASARGE fedélzetére evakuálták.³⁹ A művelet egyetlen gépvesztése egy MQ-8 Fire Scout drón volt, amit a légielő elismert, hogy az ellenség lőtte le.⁴⁰

Libia helyzete napjainkban

A 2011-ben kirobbant polgárháború óta a helyzet nem sokat javult, sőt sok esetben rosszabbodott is. Líbia tovább gyarapítja azon országok sorát (Irak, Afganisztán), amely középtávon zűrzavarba süllyedt a nyugati koalíciós beavatkozás óta. Annak ellenére, hogy itt szárazföldi hadműveletre nem került sor, a hatalmi vákuum hasonló helyzetet teremtett. Hiába indult meg a demokratizálódási folyamat, a törzsi, vallási alapon szerveződő politikai és félkatonai csoportok szembenállása aláássa a válság megoldására tett kísérleteket. Napjainkban megközelítőleg 350 különböző, a kormánnyal és egymással is szembenálló milícia ural független, autonóm módon irányított területeket.

A nemzetközileg elismert líbiai kormány hatalma továbbra sem terjed ki az ország területének egészére. A tobruki kormány névleg irányítja a Líbiai Nemzeti Hadsereget, viszont az gyakorlatilag csak Khalifa Haftar tábornoknak engedelmeskedik. A központi kormánnyal szövetséges fegyveres csoportok lojalitása is megkérdőjelezhető, mivel a Zintáni milícia 2011 óta a kormány parancsát megtagadva tartja irányítása alatt a tobruki nemzetközi repülőteret. Haftar tábornok és a tobruki kormány élvezzi a nyugat és környező országok, főleg Egyiptom és az Egyesült Arab Emírátsok⁴¹ támogatását, amelyek komoly szövetségest látnak benne a Muszlim Testvériség visszaszorításában. Ezzel az erővel szemben áll a Tripoliban önhatalmúan iszlamista koalícióként megalapított Nemzeti Kongresszus, amely a szélsőséges iszlamista erőket, a Muszlim Testvériséget és a Líbiai Hajnalt tömöríti.⁴² A tripoli kormányt külföldről Katar, Szudán és Törökország támogatja.⁴³ A két hatalmi tömb elutasítja egymás elismerését. A tobruki kormány időközben terrorszervezetnek minősítette a Nemzeti Kongresszust. 2014-ben ez egy újabb polgárháborúba sodorta az országot. Ennek a súlyosságát csak növeli az Iszlám Állam megjelenése a térségben. A milíciák részvétele a harcokban gyakorlatilag kudarcát jelenti a lefegyverzésüket célzó törekvéseknek,

³⁸ GlobalSecurity.org: The JFC's Dilemma: The USMC Tactical Recovery Of Aircraft And Personnel Mission Verses The Combat SAR Mission, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/rmd.htm> (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)

³⁹ CNN: Downed F-15 crew on Libya rescue: 'The best feeling', <http://edition.cnn.com/2011/US/04/27/f15.crew.libya.rescue/index.html?hpt=T2> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)

⁴⁰ BBC: Libya conflict: Nato loses drone helicopter, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13858200> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)

⁴¹ The Guardian: War in Libya – The Guardian briefing, <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/29/-sp-briefing-war-in-libya> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁴² GlobalSecurity.org: Explainer: Is Libya Plunging Into Civil War?, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2014/libya-140826-rferl01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 20.)

⁴³ PACK, Jason - TOALDO, Mattia: Why Picking Sides in Libya Won't Work, ForeignPolicy.com, <http://foreignpolicy.com/2015/03/06/libya-civil-war-tobruk-un-negotiations-morocco/> (Letöltés ideje: 2015. 04. 20.)

együttal világosan jelzi a központi hatalom gyengeségét, erőtlenségét.

Az erőszak és a civilekkel szembeni túlkapasok mindennaposak. A bukott államiséghez egyre közelebb vezető káoszt csak elősegíti a szélsőséges iszlamista szervezetek megjelenése az országban. A merényletek mindennapos részévé váltak a közéletnek. 2014. január 3-án a nemzetgyűlés elnökét, Mohammed Megaryefet próbálták meggyilkolni a Sabha oázisnál. Január 11-én Hassan al-Droui iparügyi minisztert ismeretlen fegyveresek meggyilkolták Sirteben. Tripoliban Seddik Abdelkarim belügyminiszternek sikerült elmenekülnie a fegyveresek elől. A kormánytagok célponttá válása világosan jelzi, hogy nem létezik jelenleg közbiztonság Líbiában.⁴⁴ A 2012-ben Christopher Stevens amerikai nagykövet haláláért felelős támadás elkövetői, az Ansar al-Saria szélsőséges iszlamista milícia is szilárd hatalmi bázis tudott kiépíteni Bengázitól keletre. Ez tovább gyengíti a központi kormány befolyását, és szétforgácsolja az országot, ellehetetleníti a közszolgáltatásokat. A terrorszervezetek társadalmilag is aláássák Líbia vallási és etnikai kisebbségei közötti együttműködést, és nemzetközi feszültségeket is keltenek. 2014 februárjában az Iszlám Állam brutális módon lemészárolt 21 egyiptomi állampolgárságú kopt keresztényt. A helyzet további súlyosságát jól jelzi, hogy a megtorló bombázásokat Líbia és Egyiptom légiereje közösen hajtotta végre. Az Abdel-Fattah el-Sissi egyiptomi elnök parancsára végrehajtott akció az Iszlám Állam líbiai központjában, Darnában támadott fegyverraktárakat, kiképző központokat.⁴⁵ Az egyiptomi támadás sikeressége előtérbe hozza, hogy érdemes lenne átgondolni egy ismételt koalíciós szerepvállalást a szélsőségesek ellen Líbiában, ami hatékonyan megakadályozná megerősödésüket. A környező országok fegyveres beavatkozására Algéria esetében is van közvetett bizonyíték, bár hivatalosan csak a menekültek befogadását ismeri el. A líbiai közös határ lezárása után ugyanakkor különleges műveleti csoportokat dobott át terrorista góccok és fegyverraktárak felszámolására a líbiai kormányerőkkel együttműködésben. Az algériai beavatkozást a francia különleges erők is támogatták.^{46 47}

Líbiában a harcok 2011-es lezárulása meghozta a líbiai kőolaj és földgázkitermelés ideiglenes növekedését. A fokozatosan romló biztonsági helyzet ugyanakkor mára egyértelműen visszavetette a folyamatot. A kikötők, vezetékek, finomítók és olajmezők birtoklásáért – azok gazdasági és pénzügyi súlya miatt – gyakorlatilag minden fél harcba száll egymással. A különböző szervezetek a harcok mellett szabotázsakciókkal is folyamatosan akadályozzák ezen létesítmények működését. Állandósultak a termelőegységek személyzete elleni támadások, emberrablások és gyilkosságok, az olajszállítmányok megcsapolása. Ez súlyosan

⁴⁴ GlobalSecurity.org: Libya interior minister escapes assassination, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2014/libya-140129-presstv01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 04.)

⁴⁵ GlobalSecurity.org: Egypt Bombs Islamic State Stronghold in Libya After Massacre, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2015/libya-150216-voa01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁴⁶ Al-Monitor: Algeria considers Egypt alliance to confront Libyan terror threat, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/05/algeria-terrorism-egypt-alliance-libya.html#> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁴⁷ KEENAN, Jeremy: Truth and Algerian involvement in Libya, Middle East Eye, <http://www.middleeasteye.net/columns/truth-and-algerian-involvement-libya-1979161660> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

csökkenti a líbiai kormány bevételeit. Természetesen az ellenséges szervezetek nem fejlesztésekre, hanem a zsoldosok, milicisták fizetésére, valamint fegyverek beszerzésére fordítják a megszerzett bevételt, esetleg más szervezett bűnözői tevékenységet is folytatnak belőle. 2015 márciusáig 11 líbiai olajmezőt értek támadások, köztük az al-Ghani olajmezőt. Az al-Bahi és al-Mabrouk olajmezőt elfoglalták a milicisták a kormányerőktől⁴⁸, a munkásokat evakuálták. Ez a helyzet tovább gyengíti a külföldi befektetők eddig sem stabil líbiai olajszállításokba vetett bizalmát.

A NATO-beavatkozás óta ismét humanitárius katasztrófa fenyeget. A nők helyzete rohamosan romlik az iszlamisták uralta régióban, a lakosság elüldözése és menekülése is folyamatos. Tunéziát és Egyiptomot jelentős menekülthullám érte el. A környező országok, Egyiptom, Algéria szárazföldi és légi úton is végzi állampolgárai evakuálását, a határokon átengedik a líbiai állampolgárságú menekülteket is. India⁴⁹, Thaiföld és az Egyesült Királyság⁵⁰ is evakuálta állampolgárait. Az országban egyre több a hosszabb áramszünet, egyre nagyobb méreteket ölt az élelmiszer- és üzemanyaghiány. A megmaradt készletek ára meredeken emelkedik. Az üzemanyagot sokszor a milíciák saját célra rekvirálják. A NATO bombázásokban megsérült ivóvízhálózat sem képes ellátni elegendő vízzel a lakosságot. A kórházakat gyakorlatilag minden probléma sújtja, kiegészítve azzal, hogy a megfelelő nyugati orvosi műszereket, eszközöket gyártó cégek sem tudnak utánpótlást küldeni, a megrongált egészségügyi intézmények kapacitása pedig elégtelen a betegek, sérültek megfelelő ellátására. A harcok során a kommunikációs infrastruktúra is súlyos károkat szenvedett. A repterek és a légijárművek megsemmisülésével a légiközlekedés leállt, a távolsági vasúti és buszközlekedés is akadózik. A közutak állapota mellett a különböző milíciák ellenőrzőpontjai is akadályozzák a közlekedést. A milíciák változatos terhekkel és bűncselekményekkel sanyargatják a lakosságot. 2014-ben az ENSZ szerint 400.000 ember kényszerült otthona elhagyására, egyedül Bengáziból 14.000 fő.⁵¹

A nemzetközi közösség reakcióját az ENSZ BT 2014. augusztus 27-én elfogadott 2174. sz. határozata juttatta kifejezésre. Ez azonnali tüzszünetre és a politikai párbeszéd megkezdésére szólította fel a feleket. A határozat pénzügyi és külföldi mozgásukat korlátozó szankciókkal sújtotta a milíciák vezetőit, támogatóit, vagyonukat és szélesítette a fegyverembargó körét.^{52,53} Az ENSZ a konfliktus

⁴⁸ GlobalSecurity.org: Gunmen attack Libya's al-Ghani oil field, killing 8 guards, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2015/libya-150306-presstv01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁴⁹ The New Indian Express: Amid Civil War, Stranded Indians Begin to Leave India, <http://www.newindianexpress.com/nation/Amid-Civil-War-Stranded-Indians-Begin-to-Leave-Libya/2014/07/30/article2355270.ece> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁵⁰ BBC News: Royal Navy ships takes Britons from Libya to Malta, <http://www.bbc.com/news/uk-28627158> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁵¹ KOUDDOUS, Sharif Abdel: Libya's Humanitarian Catastrophe, The Nation, <http://www.thenation.com/article/200377/libyas-humanitarian-catastrophe#> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁵² UN.org: Security Council, Adopting Resolution (2174), <http://www.un.org/press/en/2014/sc11537.doc.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁵³ BBC News: UN to impose sanctions on Libyan militia leaders,

megoldásában a 2011. szeptember 16-i határozattal létrehozott UNSMIL misszióra is támaszkodik. A misszió fő feladata a közbiztonság és a törvényes rend helyreállítása, a politikai megegyezés és választási rendszer létrehozásának elősegítése, az államhatalom helyreállítása, emberi- és kisebbségi jogok védelmi, gazdaság helyreállítása, fegyverzetellenőrzés, határőrzés.⁵⁴ A misszió ért el részsikereket, de önmagában kevés a konfliktus megoldására, viszont a siker fontos alkotóeleme válhat belőle.

Tapasztalatok

A hadművelet 2011. október 31-én a NATO és a felkelők teljes győzelmével zárult. Kadhafit megölték, hadserege megsemmisítő vereséget szenvedett, az ellenállást szárazföldön is teljesen felmorzsozták. Ehhez viszont elengedhetetlen volt a NATO intervenciója. Itt gyakorlatilag a légi haderőnem nyerte meg a háborút, miután kivívták a teljes légi fölényt. A diktátor szárazföldi csapatai gyakorlatilag földhöz voltak szegezve hatásos légvédelem és az őket fentről oltalmazó légierő nélkül. A célpontok felderítése rendkívül pontos és aprólékos volt, ami nagyban hozzájárult az első napok nagy sikeréhez. A légvédelem gerincét pár nap alatt sikerült felszámolni, és a líbiai légierő repülőképes gépeit is a földön sikerült megsemmisíteni. Az európai, amerikai gyártmányú repülőgépek, helikopterek ismét bizonyították megbízhatóságukat és technológiai, elektronikai fejlettségüket, akár éjszakai infravörös célmegjelölés, rávezetés és találati pontosság esetén.

Véleményem szerint a legkiválóbban az elektronikai zavaró gépek teljesítettek, mivel bizonyítottan ellenséges tevékenység miatt csak egy drón helikoptert veszített a szövetség, ami egy ilyen, tekintélyes mennyiségű légvédelmi eszközt rendszerben tartó ország ellen szerintem óriási teljesítmény. Gondoljunk csak bele, hogy a szövetség a Szerbia, Irak és Afganisztán elleni műveletek közben is több légi járművet veszített. Néhány üzembiztonsági hibából eredő géptörés bekövetkezett, de ezek törvényszerűen előfordulnak. A technika megbízhatóságát jelzi, hogy csak 2-4 ilyen eset történt a több ezer repült bevetés alatt. Műszaki szempontokból én azt a május 1-jei jelentést emelném ki, miszerint több NATO-bomba nem robbant fel, ezen eszközök üzembiztonságának növelése ezért mindenképp megfontolandó. Úgy gondolom, a márciustól októberig tartó időszak lerövidíthető lett volna, ha a felkelők hamarabb ki tudják aknázni a koalíciós légi fölényt, amihez viszont nem volt meg a megfelelő katonai háttérbázisuk.

A NATO integrált vezetésirányítási rendszere jól működött, ismét bizonyított a több nemzeti vezetési koncepció és az integrált védelem. A flotta kapacitásában a légtérelenőrző és repülő harcálláspontként működő repülőgépek létszámát megnövelném a NATO-haderőben. Meglátásom az, hogy ezekből Európában hiány van, a líbiai beavatkozás pedig jobban kiszolgáltatta Európa légvédelmét. Természetesen jelenleg a szövetség nem néz szembe közvetlen háborús fenyegetéssel, viszont egy váratlanul kirobbanó válsággóc visszafogná a légierő alkalmazhatóságát a légi járművek elégtelen száma miatt. Erre az álláspontra jutottam a légi utántöltő gépek esetében is, ugyanis többször Máltán kellett kényszer

<http://www.bbc.com/news/world-africa-28959587>(Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁵⁴ UNmissions.org: UNSMIL Mandate, <http://unsmil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3544&language=en-US> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

leszállni a bevetésről visszatérő gépeknek üzemanyaghiány miatt. Úgy gondolom, egy másod-, esetleg harmadrangú ellenféllel való küzdelem esetén ilyen hibák elfogadhatatlanok. Ez a művelet felszínre hozta, hogy az európai haderő nem rendelkezik megfelelő légi utántöltési képességekkel. Erre később az orosz-ukrán válság is ráerősített. Gondoljunk arra, hogy a technikai hibák miatt a meglévő repülőgépek közül sem lehet mindegyik egy időben bevethető. Véleményem szerint a NATO kelet-európai államait is be kellene vonni a légtérelőző és légi utántöltő képességek fejlesztésébe, hogy állandó területi lefedettséggel rendelkezünk ezen a téren, így csökkenthetnénk a francia, török, spanyol, német, olasz légiflották leterheltségét. Ez az ukrán-orosz válság, és a krími annexió miatt is egyre nagyobb aktualitást kap. A felajánlott kapacitás viszont könnyen mobilizálható, logisztikailag támogatható és gyorsan történt meg a kitelepülés. Kevés európai tagállam rendelkezik megfelelő nehéz teherszállító kapacitással is, így egyelőre sokszor amerikai partnereinkre vagyunk szorulva. A kelet-európai államok esetében ez a képesség egyáltalán nem létezik.

A líbiai válság klasszikusan olyan arab országban zajlott, amely nagy létszámú légi, légvédelmi és páncélos erővel rendelkezett, az ország hatalmas területen helyezkedett el, ahol rengeteg megerősített hangárt és egyéb bunkert, fegyverraktárakat alakítottak ki. Ezt több, a bevezetőben kifejtett feltételezésem is alátámasztja. Egyrészt a légvédelem miatt a vietnámi háború óta külön kezelt SEAD-bevetések szerepe nem értékelődött le, prioritásuk a háború nyitányaként elsődlegessé vált, így létfontosságú a megfelelő mennyiségű és minőségű elektronikai zavarógépek rendszerbe állítása Európában. Itt elsősorban az EA-18G Growler, vagy a régebbi EA-6B Prowler repülőgépekre gondolok. Főleg azért, mert többszemélyes gépek, több munkaállomással és kapacitással. Ennél is fontosabb, hogy sebességük és manőverező képességeik miatt lépést tudnak tartani a vadászokkal és a csapásmérő gépekkel, így saját fegyverzetükkel és zavaróképességükkel az első vonalból képesek harctevékenységet kifejteni. Líbiában ismét igénybe vették az A-10 segítségét a harcokhoz, és egyéb keményebb célok, sőt még hajók leküzdéséhez is. Meglátásom szerint tervezett, de ideiglenesen elhalasztott kivonásuk súlyos képességvesztést jelentene, mivel a NATO nem rendelkezik hasonló sebességtartományban tevékenykedő és sérülésálló típusal. A nagyobb sebességgel repülő gépek megfelelő páncélzat hiányában, és nem erre a feladatra kiképzett gyengébb sárkányuk miatt kevesebb hasznos terhet is hordozhatnak. Az F-16, F-18 véleményem szerint kevésbé alkalmas a kis magasságú közvetlen légi támogatásra, potenciálját ilyen feladatoknál nem lehet annyira kihasználni.

Szerintem a költségcsökkentés terén a NATO-nak fel kell adni a többfeladatu koncepciót, és néhány típus esetében a kifejezett specializációs fejlesztést kell előtérbe helyezni. Helikopterek esetében harci helikopter típusok és a páncéltörő képesség csökkentését súlyos hibának gondolom, mivel egy Apache, vagy Mi-24 a legalkalmasabb az A-10 mellett a közvetlen légi támogatás nyújtására egy konvencionális háborúban. Az elmúlt években európai számuk radikálisan lecsökkent, napjainkban már Csehország is tervezi a Mi-24 kivonását. Európa teljesen leépítette stratégiai bombázó erejét is, pedig Líbiában a B-1 ismét bizonyította, hogy szükség van nagy hatótávolságú, nagy pusztító erőt célba juttatni képes repülőgépekre. Európa modern repülőgépeket birtokol, viszont ezek mit sem

érnek akkor, ha nem tudjuk kihasználni a képességeiket, mert nem rendelkezünk kellő mennyiségű bunkerek és harckocsik elleni precíziós bombával, rakétával. A bevetések nagyobb hányadát amerikai gépek hajtották végre, ami jelzi a NATO-n belüli egyenlőtlen teherviselést és képességbeli hiányosságokat. Ezeket az elhibázott európai védelempolitikának és haderőcsökkentésnek a rovására írom. Az európai államok Líbiába a költségcsökkentés és a gépek elégtelen mennyisége miatt nem tudtak megfelelő létszámot kiállítani. Ez mindenképpen destabilizálta az erőkivetítési és érdekérvényesítési képességet. A nagymértékű amerikai támogatás haditengerészeti és légierős vonalon is jelzi, hogy önállóan Európa nem tudna ilyen problémamentesen felszámolni egy polgárháborús ország diktatúráját sem.

A cikkem keretei ugyan teljes kitekintést nem engedtek nyújtani a műveletek titkosszolgálati támogatásának bemutatására, de elvitathatatlan, hogy a líbiai, illetve a szíriai és iraki konfliktusokban kiemelt jelentőségű a kormányoldal és a lázadók részéről a hírszerzés. Egyaránt alkalmazzák az OSINT, HUMINT, SIGINT módszereket. Az OSINT nyílt forrásának szerepe a médiában értékelődött fel a kormányzati nyílt forrásokkal szemben, mivel a felkelő szervezetek uralta területeken nem számolhatunk komoly kormányzati adminisztrációval, illetve publikációkkal, ha mégis, azok inkább propagandisztikus céllal manipulált adatokat tartalmaznak. A líbiai, iraki, szír polgárháborúk esetében sokszor a civil műholdak felvételei is elegendőek a csapatmozgások megfigyeléséhez. Ezekben a konfliktusokban kiemelt szerepet kapott a média. Legfőképpen az ISIS tudja ezt kihasználni a közösségi média briliáns használatával. A facebook-on, illetve a youtube-on gyakorlatilag korlátlan számú embert tud megszólítani világszerte. A közösségi média elsősorban a toborzás és a megfélemlítés terén használható a terroriszervezetek számára, illetve, mivel más globális, piaci, vagy állami médiában nem propagálhatja sikereit, így az internet marad ennek az egyetlen hatékony eszköze. Ugyanakkor a közösségi média is komoly forrás a terrorelhárító szervezeteknek, mivel sokszor a terrorista, szélsőséges iszlamista haderők katonái töltenek fel fényképeket, vagy tesznek közzé bejegyzéseket támadásokról, a bázisukról, saját magukról a harcatereken. Többször előfordult, hogy ezt a tevékenységüket helyszínmegjelöléssel tették közzé, amit kíméletlenül kihasznált a koalíciós légierő, és légitámadásokat intézett a bejegyzések helyszíneként megjelölt területre/objektumokra.

Itt szeretném megemlíteni a 2011 óta rohamosan fejlődő vezetónélküli repülőgépek felhasználhatóságának kérdését. A Líbiában is széles körben használt drónok szerepe szintén felértékelődött az elmúlt években hírszerzési és harcászati szempontokból is. Az iraki, afganisztáni konfliktus óta jelenleg is napi szinten bevetésben áll több konfliktusban, kiemelten Izraelben, Ukrajnában és Szíriában is. A légierők mellett a hírszerző szolgálatok, így a CIA is alkalmaz drónokat (Reaper, Predator), és hajt végre megfigyeléseket, illetve veszélyes terrorista vezetők likvidálását. Ilyen eset volt Nasir al-Wuhaysi, a jemeni Arab-félszigeti Al-Kaida (AQAP) vezetőjének a kiiktatása 2015 júniusában.⁵⁵

A drónok és a felderítés, valamint a harcoló felek által kiszivárogtatott

⁵⁵ FoxNews.com: Al Qaeda second-in-command killed by US drone strike, group says, <http://www.foxnews.com/world/2015/06/16/us-targets-leader-al-qaeda-in-yemen-with-cia-drone-strike/> (Letöltés ideje: 2015. 09. 07.)

információk médián keresztüli közvéleményformáló szerepe egyértelműen a konfliktus markáns jellemzője. Mint modern konfliktus, itt is elsődleges volt a lakosság és a nemzetközi közvélemény meggyőzése, valamint a szembenálló fél katonáinak és hátszágának a megfélemlítése. Ebben a feladatban a líbiai kormány súlyos kudarcot vallott. Véleményem szerint Líbiában a felkelő csapatok jól alkalmazták a közösségi média befolyásoló erejét a nagy médiamogulokkal szemben. A terrrorszervezetek az internetes csatornákon sokszor megfélemlítő hatást érnek el kontinentálisan Európában. A közvélemény súlyos fenyegetésnek tartja a líbiai, és a szír felkelőket, azok brutalitása és expanzív tevékenysége miatt. Ugyanakkor a média kétélű fegyver, hiszen a hírszerző szervezetek is értékes információforrás lehet. Egyértelmű áttörést lehet elérni a felvételeken szereplő katonai vezetők azonosításában, kapcsolatrendszerük feltárásában, lehetséges célazonosításban, haditechnikai eszközök számának meghatározásában. Hírszerzési, SIGINT, kiberhadviselési eszközökkel bukkanhattak a nyomára az ISIS számítóképes Kiber Kalifátust irányító vezetőjének, Junaid Hussainnak a nyomára.⁵⁶

Ezeket a problémákat egyre világosabban látja az EU és a NATO katonai és politikai vezetése is, amelyeknek nemzetközi fórumokon is hangot adnak, illetve alternatívákat keresnek a problémakör felszámolására. A NATO-légierők együttműködésének fejlesztését célozta a Brilliant Arrow hadgyakorlat, amelyre 2013-ban került sor. 40 vadász- és 2 légtérelenőrző gép Norvégiában hajtott végre feladatokat, amelynek célja az NRF erőkbe való felkészülés volt. Ezekben kritikus szerepet játszottak a korai támadás-előrejelző és légtérelenőrző rendszerek.⁵⁷ Hathatós politikai intézkedéseket a 2014-es walesi NATO-csúcs jelentett. Fontos lépésként elhatározták, hogy megállítják a NATO-országok védelmi célú kiadásainak csökkentését, ezáltal előírják 10 éven belül a GDP minimum 2%-nak megfelelő összeg honvédelmi célokra fordítását. Így talán megfordulhat a negatív költségvetési tendencia, és folyamatos haderőfejlesztésekre kerülhet sor. Szintén Walesben jelentették be, hogy a britek a QUEEN ELIZABETH mellett megépítik a PRINCE of WALES repülőgép hordozót is, növelve ezzel a haditengerészeti légierő globális bevetetőségi képességét, amely 6,2 milliárd font ráfordítást jelent.⁵⁸ A líbiai események hatására 2012-ben megállapodás⁵⁹ született arról, hogy az Európai Unió közös légi utántöltő repülőgépfloTTát állít fel, melybe Belgium, Franciaország, Görögország, Hollandia, Lengyelország, Luxemburg, Portugália és Spanyolország, valamint a nem EU-tag Norvégia mellett Magyarország is beszáll. Azóta 2014-ben döntés született arról, hogy a tankerflotta típusa az európai EDA A330MRTT repülőgép lesz, amely 2019-től áll majd hadrendbe.⁶⁰ A tankertender véleményem szerint követendő irányvonal a további képességfejlesztések esetében is.

⁵⁶ RT: British-born top ISIS hacker killed in Syria drone strike – report, <http://www.rt.com/news/313573-isis-hacker-drone-strike/> (Letöltés ideje: 2015. 09. 07.)

⁵⁷ BREEDLOVE, Philip: Meeting Future Air Threats, <http://www.eucom.mil/media-library/blog%20post/25304/meeting-future-air-threats> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)

⁵⁸ NATO-csúcs: Ukrajnáról és a szövetség „korszakváltásáról”, <http://www.honvedelem.hu/cikk/46233> (Letöltés ideje: 2015. 03. 15.)

⁵⁹ Bréking! – Magyarország is beszáll a közös tankerflottába, <http://htka.hu/2012/11/20/magyarorszag-is-beszall-a-kozos-tankerflottaba/> (Letöltés ideje: 2015. 03. 15.)

⁶⁰ Európai típust kap a közös EU-s tankerflotta, <http://htka.hu/2014/12/23/europai-tipust-kap-kozos-eu-s-tankerflotta/> (Letöltés ideje: 2015. 03. 15.)

Egységesíteni kellene az adott feladatkörre specializált repülőgépek, fegyverek típusát, lehetőség szerint az amerikai mellett az európai hadiipari termékeket preferálva. Az új eszközök, alakulatok továbbra is nemzeti hatáskörben működhetnének, viszont a nagy számú azonos gép jelentősen csökkenthetné a tenderezés és a műszaki támogatás költségeit. Így pl.: Kelet-Európában a Gripen esetében is létrejöhetne egy regionális javító és kiképzőbázis. Véleményem szerint a képességeket szétszétva kellene birtokolnia az államoknak, hogy továbbra is adott nemzeti képességek fennmaradjanak, és ütőképes önálló egységeket alkothassanak az EU-n belül, így az átcsoportosításig is önálló, sikeres harctevékenységet folytathatnának. A képességeket századszinten tartom nemzeti szinten megvalósítandónak, esetlegesen pedig vegyes üzemeltetéssel, vagy országonként kijelölve egy specializált egységet. Ezen az alapon Európát 2-3 országot alkotó körzetekre lehetne osztani, amely egy önálló ütőképes légi különítményt alkothatna.

A NATO mindenképpen egy erős és ütőképes szövetség, de nem szabad elhanyagolni a képességek szinten tartását és fejlesztését. A legmodernebb haderőnek is rendelkezni kell megfelelő létszámú pilótával és gépállománnyal, amivel könnyen és gyorsan lehet veszteségeket pótolni, mobilizálni, biztosítani az utánpótlást. Nem szabad elfelejteni, hogy világunk összetett, így előfordulhat, hogy több konfliktusban is be kell vetni a légierőt. Ezt úgy kell végrehajtani, hogy Európa védelmén ne keletkezzenek rések. A legfontosabb feladatnak a légierő létszámnövelését tartom, amely lehetővé tenné, hogy újra felépítsük a hidegháborút követően elvesztett képességeket. A legfontosabb területeken a kor színvonalának megfelelő képességfejlesztést kell végrehajtani, mégpedig az elektronikai zavarás, légtérelőnézés- és felderítés, légi utántöltés, stratégiai bombázók és a közvetlen páncéltörő légi támogatás és a precíziós fegyverek alkalmazása terén.

Felhasznált irodalom:

- Al-Jazeera: Qatar recognises Libyan rebels after oil deal, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/03/201132814450241767.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)
- Al-Monitor: Algeria considers Egypt alliance to confront Libyan terror threat, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/05/algeria-terrorism-egypt-alliance-libya.html#> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- BBC: Libya: Pro-Gaddafi forces 'to observe ceasefire', <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12787739> (Letöltés ideje: 2014. 11. 02.)
- BBC: Libya: Gaddafi tanks and planes attack rebel towns, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12673956> (Letöltés ideje: 2014. 11. 08.)
- BBC News Africa: G8 leaders consider Libya no-fly zone, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12735491> (Letöltés ideje: 2014. 10. 06.)
- BBC News Africa: Arab League backs Libya no-fly zone, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12723554> (Letöltés ideje: 2014. 10. 06.)

- BBC: Libya conflict: Nato loses drone helicopter, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-13858200> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)
- BBC News: Royal Navy ships takes Britons from Libya to Malta, <http://www.bbc.com/news/uk-28627158> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- BBC News: UN to impose sanctions on Libyan milita leaders, <http://www.bbc.com/news/world-africa-28959587> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- Bowermeister, Tommy: Counterair Operations, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/usaf/afdd/2-1-1/afdd2-1-1.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)
- BREEDLOVE, Philip: Meeting Future Air Threats, <http://www.eucom.mil/media-library/blog%20post/25304/meeting-future-air-threats> (Letöltés ideje: 2015. 03 15.)
- CHOSSUDOVSKY, Michel – GlobalResearch: “Operation Libya” and the Battle for Oil: Redrawing the Map of Africa, <http://www.globalresearch.ca/operation-libya-and-the-battle-for-oil-redrawing-the-map-of-africa/23605> (Letöltés ideje: 2015. 03. 02.)
- Defense Industry Daily: F-X2: Brazil Buys Saab’s JAS-39E/F Gripen over Rafale, Super Hornet, <http://www.defenseindustrydaily.com/brazil-embarking-upon-f-x2-fighter-program-04179/> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)
- Energy Report: Líbia olajkitermelő infrastruktúrája, http://3.bp.blogspot.com/-61T5geuGCe0/TWTjQ_MBYqI/AAAAAAAAAKk/rustlifCYfw/s1600/libya.PNG (Letöltés ideje: 2014. 10. 25.)
- FoxNews.com: Al Qaeda second-in-command killed by US drone strike, group says, <http://www.foxnews.com/world/2015/06/16/us-targets-leader-al-qaeda-in-yemen-with-cia-drone-strike/> (Letöltés ideje: 2015. 09. 07.)
- GlobalSecurity.org: Explainer: Is Libya Plunging Into Civil War?, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2014/libya-140826-rferl01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 20.)
- GlobalSecurity.org: Libya Civil War (2011), <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/libya-civil-war.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)
- Global Research: The Libyan Air Defense System. Libya’s Surface to Air Missile (SAM) Network, <http://www.globalresearch.ca/the-libyan-air-defense-system-libya-s-surface-to-air-missile-sam-network/23841> (Letöltés ideje: 2014. 11. 08.)
- Global Research: Libyan Surface to Air Missiles (SAM): Threat to US-Allied Forces? <http://www.globalresearch.ca/libyan-surface-to-air-missiles-sam-threat-to-us-allied-forces/23842> (Letöltés ideje: 2014. 11. 08.)
- GlobalSecurity.org: Air Order of Battle, <http://www.globalsecurity.org/military/world/libya/af-orbat.html> (Letöltés

ideje: 2014. 11. 08.)

- GlobalSecurity.org: Libyan Air Force, <http://www.globalsecurity.org/military/world/libya/af-equip.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)
- GlobalSecurity.org: Conjectural Sectors, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/libya-nfz-map2.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 10.)
- GlobalSecurity.org: Libya Civil War - No Fly Zone, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/libya-civil-war-nfz.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 10.)
- GlobalSecurity.org: Operation Odyssey Dawn, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/odyssey-dawn.htm> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)
- GlobalSecurity.org: The JFC's Dilemma: The USMC Tactical Recovery Of Aircraft And Personnel Mission Verses The Combat SAR Mission, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/rmd.htm> (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)
- GlobalSecurity.org: Libya interior minister escapes assassination, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2014/libya-140129-presstv01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 04.)
- GlobalSecurity.org: Egypt Bombs Islamic State Stronghold in Libya After Massacre, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2015/libya-150216-voa01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- GlobalSecurity.org: Gunmen attack Libya's al-Ghani oil field, killing 8 guards, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/libya/2015/libya-150306-presstv01.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- HANNOVER, Jason - WHITE, Jeffrey: U.S. – NATO Intervention in Libya: Risks and Benefits, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/u.s.-nato-intervention-in-libya-risks-and-benefits> (Letöltés ideje: 2015. 03. 06.)
- Honvédelem.hu: Hospodárske Noviny: Gripen vadászpülők bérlése mellett döntött Szlovákia, <http://www.honvedelem.hu/cikk/45542> (Letöltés ideje: 2014. 11. 06.)
- Honvédelem.hu – NATO-csúcs: Ukrajnáról és a szövetség „korszakváltásáról”, <http://www.honvedelem.hu/cikk/46233> (Letöltés ideje: 2015. 03. 15.)
- HTKA.hu – Bréking! – Magyarország is beszáll a közös tankerflottába, <http://htka.hu/2012/11/20/magyarorszag-is-beszall-a-kozos-tankerflottaba/> (Letöltés ideje: 2015. 03. 15.)
- HTKA.hu – Európai típust kap a közös EU-s tankerflotta, <http://htka.hu/2014/12/23/europai-tipust-kap-kozos-eu-s-tankerflotta/> (Letöltés ideje: 2015. 03. 15.)
- HTKA.hu: Haladékot kaptak a Varacskos Disznók, <http://htka.hu/2014/01/07/haladekot-kaptak-varacskos-disznok/> (Letöltés ideje:

2014. 11. 06.)
- HTKA.hu: Brazília 108 Gripen beszerzését tervezi, <http://htka.hu/2014/11/24/brazilia-108-gripen-beszerzeset-tervezi/> (Letöltés ideje: 2015. 04. 18.)
 - KEENAN, Jeremy: Truth and Algerian involvement in Libya, Middle East Eye, <http://www.middleeasteye.net/columns/truth-and-algerian-involvement-libya-1979161660> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
 - KROSS, Walter: JTTP for Joint Suppression of Enemy Air Defenses (J-SEAD), [http://www.bits.de/NRANEU/others/jp-doctrine/jp3_01_4\(95\).pdf](http://www.bits.de/NRANEU/others/jp-doctrine/jp3_01_4(95).pdf) (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)
 - KOUDDOUS, Sharif Abdel: Libya's Humanitarian Catastrophe, The Nation, <http://www.thenation.com/article/200377/libyas-humanitarian-catastrophe#> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
 - Légierő.blog.hu: „Csomagok Szicíliából, szeretettel”, <http://legiero.blog.hu/2011/05/30/payload> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)
 - Oryx Blog: From the Ukraine to Syria, Russian Orlan-10 and Eleron-3SV drones in Syria's skies, <http://spioenkop.blogspot.hu/2015/07/from-ukraine-to-syria-russian-orlan-10.html> (Letöltés ideje: 2015. 09. 07.)
 - Oryx Blog: New evidence proves Russian military directly engaging in Syrian Civil War, <http://spioenkop.blogspot.hu/2015/08/new-evidence-proves-russian-military.html> (Letöltés ideje: 2015. 09. 07.)
 - PACK, Jason-TOALDO, Mattia: Why Picking Sides in Libya Won't Work, ForeignPolicy.com, <http://foreignpolicy.com/2015/03/06/libya-civil-war-tobruk-un-negotiations-morocco/> (Letöltés ideje: 2015. 04. 20.)
 - RISEN, James - MAZETTI, Mark - SCHMIDT, Michael S.: U.S.-Approved Arms for Libya Rebels Fell Into Jihadis' Hands, The New York Times, http://www.nytimes.com/2012/12/06/world/africa/weapons-sent-to-libyan-rebels-with-us-approval-fell-into-islamist-hands.html?_r=0 (Letöltés ideje: 2015. 03. 07.)
 - RT: British-born top ISIS hacker killed in Syria drone strike – report, <http://www.rt.com/news/313573-isis-hacker-drone-strike/> (Letöltés ideje: 2015. 09. 07.)
 - The American Audacity: Libyan Air Defenses, <http://theamericanaudacity.blogspot.hu/2011/03/libyan-air-defenses.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)
 - The Boresight: A Spade is a Spade for Odyssey Dawn, <http://theboresight.blogspot.hu/2011/03/spade-is-spade-for-odyssey-dawn.html> (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)
 - The Bureau of Investigative Journalism: Get the data: Drone wars, <https://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/drones->

graphs/ (Letöltés ideje: 2015. 09. 07.)

- The Guardian: War in Libya – The Guardian briefing, <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/29/-sp-briefing-war-in-libya> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- The New Indian Express: Amid Civil War, Stranded Indians Begin to Leave India, <http://www.newindianexpress.com/nation/Amid-Civil-War-Stranded-Indians-Begin-to-Leave-Libya/2014/07/30/article2355270.ece> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- UN.org: Security Council, Adopting Resolution (2174), <http://www.un.org/press/en/2014/sc11537.doc.htm> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- UNmissions.org: UNSMIL Mandate, <http://unsmil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3544&language=en-US> (Letöltés ideje: 2015. 04. 05.)
- World Tribune.com: Syrian pilots said to be flying Libyan fighter jets, http://www.worldtribune.com/worldtribune/WTARC/2011/me_libya0257_03_10.asp (Letöltés ideje: 2014. 11. 09.)
- <http://edition.cnn.com/2011/US/04/27/f15.crew.libya.rescue/index.html?hpt=T2> (Letöltés ideje: 2014. 11. 12.)

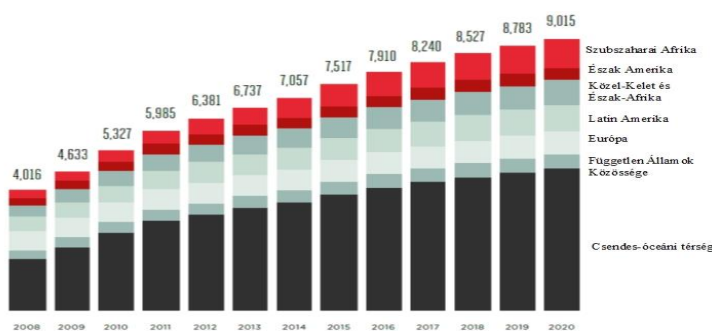
DR. MAGYAR SÁNDOR – MOLNÁR PÉTER

VÁLLALATI MOBILTELEFONOK VÉDELMÉNEK LEHETŐSÉGE MDM MEGOLDÁSSAL

A megszokott életünket észrevétlenül behálózza az Internet világa, ahol intézhetjük levelezéseinket, banki tevékenységeinket, vásárlásainkat, közösségi kapcsolatainkat, amely hatással van a mobiltelefon felhasználási szokásainkra is. A mobiltelefonok vásárlásakor már rendkívül nagy erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy olyan készüléket találjunk, amelyben nincs kamera, WIFI, Bluetooth, stb., hiszen tudjuk, hogy adataink védelmét elsősorban ezek használatának tiltásával érhetjük el.

A felhasználók sok esetben nincsenek tisztában azzal a ténnyel, hogy az ingyenes alkalmazások legtöbbször azért tudnak díjmentesek maradni, mert bizonyos adatokat gyűjtenek a használoról (pozíció, látogatott weboldalak, névjegyzék, stb.). Létrehozóiknak úgy tudnak profitot termelni, hogy harmadik fél számára tovább értékesítik ezeket az információkat, akár úgy is, hogy ennek nincs tudatában a felhasználó vagy egyszerűen csak nem olvassa el, hanem automatikusan elfogadja a felhasználói feltételeket. Minden esetben tisztában kell lennünk adataink értékével, amelyek például marketing szempontból egyre nagyobb üzletet jelentenek.

Abban a korban élünk, amikor a mobiltelefon előfizetések száma meghaladja az ország lakosságának számát, amelyből jelentős és tovább növekedő hányad az okostelefonoké. Mivel ezeken a telefonokon nagy többségben tárolunk személyes, vállalati adatokat, továbbá ezek az eszközök szokásainkról is rendkívül sokat elárulnak, ezért szükséges az adatvédelem kérdésével kiemelten foglalkozni.

1. ábra: Mobiltelefon csatlakozások régiók szerint

Forrás: GSMA¹

¹ GSMA Intelligence: The Mobile Economy 2015.
http://www.gsamobileeconomy.com/GSMA_Global_Mobile_Economy_Report_2015.pdf

A megnövekedett számú mobil eszközök, megnövekedett fenyegetettség is jelentenek. Minél nagyobb számban fordul elő a kereskedelemben és minél több adatot tartalmaz egy eszköz annál jobban az érdeklődés körébe kerül a támadók oldaláról.

A munkahelyeken egyre nagyobb lehetőséget kap a BYOD², melyet a biztonsági kockázatokat mérlegelve kell megengedni, tiltani, vagy esetleg tűrni. *A Cisco Magyarország felmérése szerint a hazai munkavállalók 60 %-a rendelkezik a munkahelyi hálózathoz csatlakoztatható mobileszközzel, és a vállalatok többsége engedélyezi is a hozzáférést.*³

Mobil eszközök, különösen a telefonok és táblagépek esetében a felhasználók nem állítanak be készülék jelszót, PIN kódot, vagy nem titkosítják a fájlrendszert, így elvesztésük esetén hozzáférhetővé válnak személyes adataik, képeik, névjegyzékük, rosszabb esetben a beállított e-mail kliensen keresztül magán-, vagy vállalati levelezésük is. Napjainkban már alapvető biztonsági tevékenység, hogy amennyiben lehetséges a mobil eszközökön is szükséges a PIN kód mellett a jelszók használata, melyet itt is célszerű megfelelő bonyolultságra beállítani. Érdemes felhívni a felhasználók figyelmét arra, hogy az okostelefonokat nem minden esetben védi a PIN kód, amely csak a SIM kártya elérését garantálja. A PIN kód kihagyásával is bekapcsolható a készülék, elérhetővé válnak az érzékeny adatok.

Szintén gyenge pont a mobil eszközök esetén a nyitott WIFI, vagy Bluetooth portok, amelyeket csak a használat idejére célszerű bekapcsolni, egyrészt adatvédelmi szempontból, másrészt az akkumulátor üzemidejének optimalizálása szempontjából. Bluetooth esetében fontos, hogy az milyen jogosultságokkal rendelkezik, elérheti-e a fájlrendszert vagy éppen csak a névjegyzéket.

Sérülékenységet, fenyegetést okozhatnak azon letöltések, melyek olyan oldalakról történnek, melyeket nem ismerünk, vagy nem bízunk meg benne. Lehetőség szerint csak megbízható oldalakról töltsünk le programokat. Ha szinkronizáljuk saját vagy vállalati email kliensünket a mobiltelefonunkkal vigyázzunk a kéretlen levelekkel, biztonság tudatosan kattintsunk a hiperhivatkozásokra, hiszen elképzelhető, hogy éppen jogot adtunk egy rosszindulatú alkalmazás telepítésére.

Annak ellenére, hogy minden mobilsoftver platformra van vírusirtó alkalmazás fejlesztve, sajnos a legtöbb okostelefonon a felhasználók nem futtatnak ilyen szoftvert, amely a minták keresése során, a szükséges portok szabályozásával rosszindulatú kódokat képesek kiszűrni.

Sérülékenyek lehetnek továbbá azok a mobil eszközök, amelyek gyári operációs rendszerét módosították (root, jail break, vagy harmadik féltő származó ROM). Nem tudni, milyen kártékony kódot helyeztek el azok forráskódjában, és hogyan frissülnek biztonsági szempontból. Ragaszkodjunk a biztonságosan frissíthető gyártói szoftververziókhoz.

² Bring Your Own Device – saját informatikai eszközök a munkahelyen

³ Cisco IBSG Horizons Study kutatás
<http://www.cisco.com/web/HU/sajtoszoba/2013/20130320.html> (Letöltés ideje: 2014. 04. 11.)

Kockázati tényezőt hordoznak magukban a használt számítógépek és mobil eszközök egyaránt. Vajon tisztában vannak-e a felhasználók, hogy milyen szoftverek futnak még a gépeken? A mobil eszközök szoftverei vajon a sötét webről származnak, azokat feltörték vagy sem? Lehetőség szerint teljes szoftverfrissítés szükséges a mobil eszközökön, amit a hazai szolgáltatók, gyártók rendszerint elküldenek a készülékeknek. Ugyanez érvényes a készülékeink eladásánál, amely esetében ugyancsak törölni kell minden fontos személyes adatot.

A vállalati mobileszközeinket megvédése esetén a detektív, korrekatív biztonsági mechanizmus mellett a preventív használata a legelőnyösebb. *A preventív funkciók biztosítják a biztonsági incidensek megelőzését, a támadások alapjául szolgáló sérülékenységek megszüntetését, azok kihasználásának akadályozását.*⁴

A publikáció fő célkitűzése, hogy rávilágítsunk arra, milyen sokféle lehetőség van a mobiltelefonokban, ami visszaéléseket eredményezhet, továbbá milyen módon lehet azokat kockázattal arányos módon biztonságban tartani Mobile Device Management⁵ (a továbbiakban: MDM) megoldással.

A mobileszköz menedzsment egy olyan védelmi képesség, biztonsági rendszabályok összessége, amely a szervezetek vagy vállalatok számára, megfelelő biztonságot nyújthat a védendő adataik megóvása céljából. Az MDM a vállalati környezethez, vállalati adatokhoz történő biztonságos hozzáféréseken túl, egy biztonságos eszköz menedzselést is jelent.

Az MDM szerepe a vállalati szférában az utóbbi években jelentősen megnövekedett. Az alkalmazottak mobilitása, távoli munkájának biztosítása és az ezzel összefüggő vállalati adatok bizalmassága, sértetlensége és rendelkezésre állása vizsgálatakor az alábbi kérdések merülnek fel:

- Tervezhető az MDM a vállalati, szervezeti költségvetésben?
- Melyik gyártó MDM megoldása jó?
- Vállalati vagy saját mobileszközön kerüljön végrehajtásra az MDM?
- Milyen kapcsolaton keresztül férjen hozzá az alkalmazott a vállalati adatokhoz?
- A mobileszközön milyen biztonsági beállítások védik az adatokat?
- Milyen alkalmazások engedélyezettek az mobileszközön?
- Hogy lehet megoldani a mobileszközön tárolt személyes és vállalati adatok elszeparáltságát?

Az egyik legfontosabb kérdés a költségvetés. Az MDM kialakításakor meg kell vizsgálni a piacon fellelhető gyártók termékeit. A költségvetés tervezésekor számolni kell az MDM licenzek darabszámával. Egy vállalati környezet esetében, értelemszerűen csak annyi licenst érdemes vásárolni, amennyi telefont, táblagépet védeni kívánunk. Azoknál a vállalkozásoknál, ahol a költségvetés nem teszi lehetővé, hogy saját mobiltelefon raktár készlettel rendelkezzenek – de a munka

⁴ Szabó András: Preventív hálózatvédelmi rendszerek alkalmazási lehetőségei a támadások detektálására, valamint a módszerek elemzésére i. rész, Hadmérnök, 2011. p 241. http://hadmernok.hu/2011_4_szaboa.pdf (Letöltés ideje: 2015. 11. 03.)

⁵ mobil eszköz felügyeleti rendszer

megköveteli annak használatát –, ott meg kell vizsgálni a lehetőséget, hogy alkalmazható-e az MDM a felhasználó saját mobil eszközén. Azonban ez az alkalmazott hátrányosan érintheti, mivel a saját mobiltelefonján, egy tőle független biztonsági házirend lesz aktiválva. Az adminisztrátornak folyamatosan ellenőrizni kell a szabályok betartását, amit nem minden esetben tud távoli hozzáféréssel megvalósítani, így rálátása lehet a felhasználó fényképeire, SMS-ére, híváslistájára. A személyes adatok védelme miatt, a vállalati és személyes adatokat egymástól elkülönítve kell tárolni. A személyes tér megvalósítása egy olyan probléma, amire nem minden MDM nyújt megoldást.

Ugyancsak a saját mobiltelefonok esetében komoly problémát jelenthet a felhasználóknál, ha ellopják, elveszítik, vagy csak nem találják a telefonjaikat. Az adminisztrátor elindítja távolról a telefon biztonsági törlését, azonban a telefonon személyes adatok is vannak. Megoldás lehet erre, hogy keresni kell a piacon olyan gyártót, aki képes teljesen elszeparált munkatérhelyet, munkaprofil létrehozni egy biztonságos konténerrel, ezzel védve a személyes és vállalati adatokat, vagy másrészt két külön mobil eszköz használata vállalati és magán célra egyaránt, továbbá adminisztratív szabályozással elfogadtatni a távoli törlés végrehajthatóságát. Természetesen a külön telefon lenne legjobb megoldás, de ez ismét költségekkel jár és nem biztos, hogy a felhasználók szívesen tartanak maguknál két mobiltelefont.

Amennyiben az MDM bevezetésére mellett döntés születik a tervezésnél a következő elemeket célszerű bedolgozni:

- a dolgozók és mobil eszközeik esetében pontosan meg kell határozni a hozzáférési szabályokat;
- ki kell alakítani a kiszolgáló infrastruktúra biztonsági rendszabályait, határvédelmeit;
- definiálni és alkalmazni kell a vállalati adatok kezeléséről szóló előírásokat az IT és mobil biztonság területén;
- szabályzókat kell bevezetni a titkosításra és az adattárolásra;
- vizsgálni és szabályozni kell a külföldi üzleti (illetve a szervezetén kívüli) utak esetében a mobil eszközök használatának biztonsági előírásait;
- definiálni kell az általános szoftverhasználati szabályokat;
- meg kell vizsgálni a beszerzési, licenz és készülék vásárlási pénzügyi vonzatokat;
- műszaki és biztonsági oktatást kell tartani az adminisztrátoroknak, felhasználóknak.

Az MDM alapvető beállításai

Mivel a piacon a jelenleg igénybe vehető MDM védelmi rendszerek szerteágazóak, ezért összefoglalva azok beállításának, menedzselésének lehetőségeit, a következő öt csoportba rendeztük a vezetők, mint felhasználók mobiltelefonján végrehajtott szükséges biztonsági konfigurációkat:

- a biztonsági beállítások;
- a készülék beállítások;
- a mobilhálózattal kapcsolatok beállítások;
- a vezetékes és vezeték nélküli hálózati beállítások;
- és az alkalmazás szintű beállítások, illetve ezek alfunkcióinak biztonsági konfigurációja jelent megfelelő védelmet.

Biztonsági beállítások

Az egyik legfontosabb beállításokat tartalmazza. Egy átgondolt biztonsági házirend alkalmazása esetében két egymástól független, alkalmazását tekintve más típusú jelszó használata javasolt. Az adminisztrátor az MDM menedzsment felületén a felhasználó igényétől függően, ezt bármikor változtatni tudja (pl. ha a felhasználó elfelejti a korábbi jelszavát).

Jelszó hossza

Ezzel az opcióval a jelszavak minimum karakter hosszát követeli meg a felhasználótól a rendszer. Minimum 8 karakter az, ami már megfelelő védeltséget jelenthet, bár a rendszerek adta lehetőséggel élve akár 30 karakter hosszúság is megkövetelhető.

Jelszó komplexitása

A jelszavak komplexitása esetén lehetőség van betűk, nagy betűk, számok, speciális karakterek használatára. Érdemes ezt úgy alkalmazni, hogy a jelszó beállításakor a rendszer betűt, számot és egy speciális karaktert is tartalmazzon. Bár nem egy felhasználó barát beállítás a komplex jelszavak használata, azonban célunk minden esetben az adatok védelme.

Hibázási lehetőségek száma

A hibázási vagy rontási lehetőségek számának beállítása nagyon hasznos lehet. Egy MDM által védett telefon esetében, ha a felhasználó elveszti, vagy ellopják tőle, feltételezhető, hogy abból adatok fognak majd kinyerni. Ha tegyük fel, 5 alkalmat állít be az adminisztrátor és ötször nem történik meg a helyes jelszó bevitele a telefon tiltja az azonnali hozzáférést és megkezd a teljes törlést a „wipe”-olást. Ez az opció persze balul is elsülhet, ha pl. egy családtag használja a telefont és kíváncsiságból jelszavakat próbálgat, könnyen törölheti vállalati és személyes adatainkat.

Jelszó élettartam

Itt a jelszó élettartamát van lehetőségünk beállítani. A rendszer beállítástól függően automatikusan kéri a felhasználót, hogy változtassa meg a jelszavát, mert az le fog járni. Alapesetben a 30 napos lejárati idő megfelelő biztonságot adhat.

Készülék jelszó

A készülék jelszó alkalmazásával védjük a telefonunkat az illetéktelen felhasználóktól. Ennek beállítása jelenti a készülékszintű első határvédelmet. Alkalmazásával a készülék bekapcsolásakor az operációs rendszer zárolja magát és kéri ennek megadását, illetve a rendszerszintű beállítások engedélyezésekor, önvédelem céljából a továbblépéshez kötelező lesz beírunk. A piacon forgalmazott telefonok esetében biztonságtudatosságra törekedve érdemes olyan típusban gondolkodni, amely egy Wi-Fi, Bluetooth vagy kábeles kapcsolaton keresztül, ha csatlakozik egy másik eszközhöz (pl. asztali PC) ennek a jelszónak a megadása hiányában nem enged hozzáférést önmagához.

Vállalati tárhely jelszó

A készülék vállalati, elszeparált jelszóval védett része. Működését tekintve megegyezik a készülék jelszóval, azonban ezt a jelszót, a készülék a személyes tárhelyből, a vállalati tárhelybe történő átlépéskor kéri. Javaslom a minimum 8 karakteres komplex jelszó használatát. A jelszót minden esetben kéri a rádiótelefon, amennyiben a zárolt vállalati tárhelyet felhasználó fel kívánja oldani.

Képernyőzár

A képernyőzár alkalmazása a második készülék-szintű határvédelmet jelenti. Ennek engedélyezésekor a már bekapcsolt készülék egy úgynevezett aktív alvási állapotba kerül, amely felébresztéskor a már korábban említett készülék jelszótól független, egy előre definiált képernyőzár jelszót, mintát kér a felhasználótól. Ennek használata nem csak az illegális adatszerzést próbálja megakadályozni, lassítani, hanem hasznos funkciója pl. egy táskában, zsebben történő képernyő feloldás megakadályozása, más szóval egy védelmi funkció nélküli billentyű zár. A mai mobiltelefonok más és más megoldást alkalmaznak erre. A teljesség igénye nélkül a leggyakoribbak a következők:

- jelkód: tetszőleges általunk definiált számsorozatot kér;
- jelminta: tetszőleges mintát rajzolunk a képernyőre;
- ujjlenyomat (vagy egyéb biometrikus): ujjlenyomatot használja jelkódként;
- képes jelszó: meghatározott számot kell a képernyő adott pontjára mozgatni.

PIN kód

A PIN kód a SIM kártyát, ezzel együtt a telefonszámot és a rajta lévő adatokat védi. Mint azt korábban említettem, ezt a kódot gyárilag kapjuk, amely hivatalosan a Szolgáltatónál rögzítve van. Mindenféleképpen javasolt ennek a kódnak a megváltoztatása. Az MDM alkalmazásakor a cél mindig a telefon, valamint a vállalati és személyes adatok védelme. A SIM kártyát védeni az MDM csak annyiban képes, hogy erőlteti a felhasználót a jelszó beállítására és nem engedélyezi ennek törlését. Egy SIM elvesztésekor, ha az nem tartalmaz kódot, könnyen indíthatunk, fogadhatunk hívást vagy küldhetünk üzenetet mások nevében, nem beszélve az ezzel járó generált extra költségekről.

Személyes, munkatárhely titkosítása

Egyes MDM rendszereknél a személyes és munkatárhely egymástól elszeparált lehet. Lehetőség van ezek titkosítására, hogy az ott tárolt adatok védve legyenek. A titkosítás erőssége gyártótól függően változik. A titkosítás használata minden esetben erősen javasolt.

Médiakártya titkosítása

Amennyiben a médiakártya használata engedélyezve van, lehetőségünk van ennek titkosítására. A rajta tárolt adatok ettől kezdve csak a titkosítást végző készülékben válnak elérhetővé. A titkosítás használata erősen javasolt.

Készülék beállítások

Általában készülék specifikus beállításokat tartalmaz. Egy jól megválasztott MDM esetében oda kell figyelni arra, hogy a készülék támogatottsága – beleértve az operációs rendszert is – magas szinten álljon. Folyamatosan fejlődnek a készülékek

szoftveresen és hardveresen is, amire egy MDM fejlesztőnek vagy gyártónak azonnal reagálni kell.

Roaming⁶ engedélyezése

Egy vállalat által menedzselte mobiltelefon esetében fontos kritérium lehet. A roaming díjak jelenleg magasak. Egy vezetői utasításnak megfelelően az adminisztrátor ezt a szolgáltatást tilthatja, vagyis egy külföldi út esetében a felhasználó hívásindítást, üzenetküldést és internetezést nem fog tudni igénybe venni.

Globális Helymeghatározó Rendszer⁷

Az adminisztrátor az MDM által képes a GPS engedélyezését vagy tiltását. Erre azért lehet szükség, mert – eltekintve attól, hogy cella adatok alapján a készülékünk bemérhető – sok esetben a – háttérben – futó alkalmazások tudunkon kívül hozzáférnek GPS koordinátánkhoz ez által követve mozgásunkat. Egy vezető mobiltelefonján lévő rosszindulatú szoftver segítségével könnyen követhetővé válik maga a személy, illetve megszerezhetőek a nála lévő személyes adatok, dokumentumok. Amennyiben nincs szükség a GPS-re tájékozódás céljából, érdemes átmenetileg tiltani a szolgáltatást.

Médiakártya hozzáférése

Alapvetően az opció tiltását javasolt, mivel felhasználói vagy konfigurációs hiba esetén a rámentett vállalati, vagy személyes adatok a kártya kis mérete miatt könnyen elhagyhatók vagy ellopják a felhasználótól. Tehát egy olyan újabb rendszerelem része a védett rendszernek, amelyre figyelmet kell fordítani ezzel is növelve a sérülékenységek kockázatát. Egy médiakártya használata egy zárt vállalati környezetben ahol üzleti titkokat védenek, potenciális veszélyekkel van tele. Mivel a mai kártyák a kapacitásukat tekintve túllépték már a több száz gigabájt méretet is, ezért akár „korlátlan” mennyiségű üzleti dokumentumokat, tervrajzokat tulajdoníthat el valaki a saját szervezetétől. A médiakártyák másik veszélye, hogy a felhasználók nincsenek annak tudatában, hogy a kártyán található fájlrendszer megfertőzhető. Ha a vállalati rendszergazda engedélyezi is a médiakártyák használatát az intraneten, sajnos nem tudja felügyelni, hogy a felhasználó munkaidőn kívül mihez csatlakoztatja, amivel nem csak a saját telefonját, de a szervezet belső hálózatos gépeit is könnyűszerrel megfertőzheti.

Kamera

A mai mobiltelefonokról egyöntetűen kijelenthető, hogy megfelelő felbontású kamerával rendelkeznek, amely nem csak fényképet, de videót is képes készíteni. Mint a médiakártya esetében – ami csak tárolási funkciót lát el –, itt is aggályos egy olyan képesség engedélyezése, amivel a védeni kívánt dokumentumokról másolat készíthető. A kamerával nem csak az imént említett anyagokról, hanem emberekről, helyszínekről, eszközökről készíthetünk digitális másolatot. Nem árt tudni, hogy vannak olyan rosszindulatú alkalmazások, amelyek távolról képesek a kamerát – ezáltal a mikrofont is – bekapcsolni és rögzíteni az eseményeket majd távoli

⁶ nemzetközi barangolás

⁷ Global Positioning System

proxy⁸ mögötti szerverre felölteni azokat. Amennyiben a munkához nincs a kamerára szükség, javaslom tiltani.

Mobilhálózattal kapcsolatos beállítások

Hívásindítás

Lehetőség van a hívásindítás tiltására, ebben az esetben a készülék csak fogadni képes hívásokat. Ha korlátozzuk egy szervezetnél a felhasználó havi keretét, amit mobiltelefonálásra költhet, akkor ezzel a funkcióval felügyelhetjük ezt. A vészhívások kezdeményezését az MDM automatikusan engedélyezi.

Hívásfogadás

Vállalati, szervezeti korlátozások bevezetése esetében tiltható a szolgáltatás.

Automatikus hívásfogadás

A szolgáltatásra a mobiltelefonok régóta lehetőséget nyújtanak, hiszen egy headset⁹ használatakor a második csöngetésre a készülék automatikusan fogadja a hívást, megvalósítva ezzel egy kényelmi funkciót. Azonban ha egy felhasználó ezt a funkciót elfelejti kikapcsolni, egyéb helyzetekben kellemetlensége származhat belőle, ha a hívó fél a túlórdalon mindent hal.

Hangposta

A hangposta hívása egyes Szolgáltatók esetében költséget vonz maga után. Gazdasági korlátozások bevezetése esetében tiltható a szolgáltatás.

Kihangosítás

Egy megbeszélésén, tárgyaláson vagy egy irodában ahol több személy tartózkodik, a hívó fél tájékoztatása nélkül kihangosítani a mobiltelefont nem etikus, mivel elhangozhatnak olyan dolgok, amik csak a hívott félre tartoznak. A kihangosítás lehet szándékos és szándék nélküli. Ennek elkerülése érdekében érdemes a szolgáltatás tiltása.

Hangalapú szövegbevitel

Az okostelefonok modern képessége. A funkció segítségével a készülék mikrofonján keresztül egy gyári vagy harmadik féltől származó alkalmazáson keresztül a felhasználó hang utasítása alapján parancsokat adhat a készüléknek. Ez történhet diktálással egy digitális jegyzetömbbe, vagy egy tárgyszavas kereséssel a böngészőbe. Ebben az esetben is aggályos a mikrofon aktiválása, mivel nem vagyunk abban biztosak, hogy a rögzített hanganyagunk a telefonon kívül hova kerül még felöltésre. A szolgáltatás tiltása erősen indokolt.

Vezetékes és vezeték nélküli hálózati beállítások

Wi-Fi

Egy szervezetnél vagy egy vállalati környezetben mindig biztonsági kérdéseket vet fel a Wi-Fi használata. Amennyiben az Informatikai Biztonsági Szabályzat a

⁸ Egy olyan szerver vagy számítógép, amely a kliensek kéréseit köztes elemként más szerverekhez továbbítja.

⁹ fejhallgató

szervezetnél ezt nem tiltja, úgy abban az esetben engedélyezni lehet a szolgáltatást. Azonban ha a felhasználó elhagyja a munkahelyét és csatlakozik a város ingyenes Hotspot elérésihez, esetleg egy nem biztonságos szállodai vagy egy otthoni hálózathoz, a telefon és az azon tárolt adatok védelme ismét kockázatot jelent. Ha a mobilkészítők Wi-Fi-n keresztül, csatlakozik a hálózathoz, a telefon MAC¹⁰ azonosítója is látható lesz, ami a mobil lehallgathatóságát, követhetőségét eredményezi¹¹. Ma már számos szoftver áll rendelkezésre a MAC azonosító meghamisítására, aminek használatán bizonyos esetekben érdemes elgondolkodni. Amennyiben engedélyezzük a Wi-Fi-t, állítsunk be előre definiált profilokat.

Wi-Fi profil

A Wi-Fi használatának kontrollját egyedül az adminisztrátor által beállított profilok jelentik. Az MDM lehetőséget nyújt arra, hogy elmentsünk Wi-Fi hálózati profilokat, aminek segítségével a felhasználó beavatkozása nélkül a Wi-Fi hatókörébe érve, a telefon automatikusan csatlakozzon a hálózathoz. Ez esetben az előre nem definiált vezeték nélküli hálózati csatlakozásokat nem engedélyezi a készülék. Biztonsági szempont, hogy a már nem használt profilokat az adminisztrátor törölje a készülékről, elkerülve az automatikus csatlakozások lehetőségeit.

Média megosztás

Képek, zenék és videók megosztását engedélyezheti az adminisztrátor a felhasználónak. A megosztáshoz DLNA¹² képes hálózati megjelenítőre és engedélyezett Wi-Fi kapcsolatra van szükség. Mivel ez esetben a hálózaton lévő DLNA tanúsítvánnyal rendelkező eszközök hozzáférnek mobilunkhoz, ezért az általunk „nyitott” csatornán személyes adataink veszélyben lehetnek. Javasolom a média megosztás opciót tiltani.

Miracast¹³

A média megosztás esetében aggályos a „nyitott” adatcsatorna használata, hiszen ha a megosztásban bármelyik eszközünk „egyik lába” a nyílt interneten van, könnyen adatszivárgás léphet fel. Az opció használata nem javasolt.

(Mikro) HDMI¹⁴

A mai okostelefonokat már mikro HDMI csatlakozással is ellátják. Az USB-t leváltó HDMI szerepe főként a nagyfelbontású videók akadástmentes átvitelére szolgálnak. Ha nincs szükség kábeles kapcsolaton keresztül megosztani a telefonunk kijelzőjét, abban az esetben javasolt a port tiltása.

¹⁰ MAC: **Media Access Control Address** - hálózati eszközök egyedi hardver azonosító címe (általában 48 bit).

¹¹ Kovács, Zoltán.: Védett vezeték hordozható infokommunikációs eszközeinek védelme a rádiófrekvenciás tartományban. Bolyai Szemle XXIII. 2014/4. 58-75 p. ISSN 1416-1443

¹² Digital Living Network Alliance

¹³ A Miracast egy vezeték nélküli technológia, amellyel a számítógép és a mobilkészítők képernyőjének tartalmát megjeleníthetjük egy másik, a technológiát támogató eszközökön.

¹⁴ High-Definition Multimedia Interface

NFC

Az NFC egy rövid hatótávolságú kommunikációs átvitelre szolgál. Dokumentumokat, névjegyeket, képeket vagy akár zenét küldhetünk át hozzáérítéssel egy másik, a technológiát már ismerő telefonhoz. Az NFC az utóbbi időben kezdett elterjedni és mivel a biztonsági oldaláról nincs túl sok tapasztalat, ezért ennek használatát különösebb indok nélkül nem javaslom.

Bluetooth

A Bluetooth (a továbbiakban: BT) biztonsági konfigurálásánál, annak szerteágazó lehetőségei miatt az adminisztrátor több opciót tilthat vagy engedélyezhet, melyek a következők.

- BT kompatibilis eszközök keresése;
- BT kompatibilis eszköz, pl. headset, autós kihangosító csatlakozása¹⁵;
- kapcsolatok kezelése¹⁶ más BT eszközzel;
- adatok átviteli¹⁷ más BT eszközzel;
- BT láthatatlan/felfedezhető mód;
- előre definiált profilok;
- Jelszó házirend;

A felsorolás jó szemlélteti, hogy a BT biztonsági beállításait az MDM milyen szinten kezeli, hiszen ha egy autós kihangosító használata szükséges, viszont a kapcsolatok megosztása már nem, az könnyen beállítható. Úgy, mint a Wi-Fi esetében a BT is rendelkezik MAC azonosítóval, amit biztonsági okokból érdemes megváltoztatni. A BT engedélyezésekor a készüléknek nem csak a MAC címe látható a hálózaton, hanem a BT kisugárzott eszköz neve is, ami alapállapotban a készülék típusának megnevezése. Ez szintén kockázattal jár, hiszen ha ezt nem változtatjuk meg, az ellenérdekelt fél tudni fogja a telefon típusát, operációs rendszerét, illetve annak kiadási verzió számát¹⁸.

Érdemes előre definiált profilokat létrehozni, komplex minimum 8 karakteres jelszavas védelmet használni és az eszközt nem felismerhető módba állítani.

Internet megosztás

Az aktív mobilinternet kapcsolatot a készülékünk Hotspot vagy Tethering¹⁹ módban képes megosztani. Tethering megosztás esetében előnyös, ha az MDM-ben külön szabályozni lehet, hogy kábeles vagy kábel nélküli megosztást engedélyezünk a felhasználónak. Ha a felhasználónak a munkája során fontos, hogy más eszköze is a mobiltelefonjáról kapja az internetet, abban az esetben komplex minimum 8 karakteres jelszavas védelmet kell használni. Az eszköz hálózatnevét, az SSID²⁰-t úgy, mint a BT esetében szükséges megváltoztatni. Alapesetben a kisugárzott név információt nyújt a készülékünk típusáról, illetve arról, hogy a készüléken aktív a szolgáltatás. Az SSID kisugárzásának tiltása javasolt.

¹⁵ A2DP: Advanced Audio Distribution Profile

¹⁶ PBAP: Phone Book Access Profile

¹⁷ OBEX: OBject EXchange

¹⁸ Az Android alapú telefonok esetében, csak az új készülékek kapják meg a legújabb operációs rendszer támogatását, így könnyűszerrel visszakovethető a szoftver gyári verziószáma.

¹⁹ Vezetékkel (USB kábel) vagy vezeték nélkül (Wi-Fi-n keresztül) egy számítógép kapcsolódni tud egy telefonhoz, amelynek mobil internet hozzáférése van.

²⁰ Service Set IDentifier

VPN profil

A profilt engedélyezni akkor érdemes, ha egy szervezet lehetőséget biztosít a felhasználó számára, hogy egy titkosított csatornán elérje távolról a céges hálózatot és az ott tárolt adatait. Nyílt vagy nem biztonságos Wi-Fi hálózatok esetében böngészéskor is érdemes a VPN anonimitása mögé „bújni”.

USB OTG²¹ külső tároló

Engedélyezhető vagy tiltható a felhasználónak, hogy külső (mobil) tárolót csatlakoztasson a telefonhoz. Mivel adatok átemelésekor olvasás és írás történik az eszközön, a fájl rendszer akár vírusos is lehet. A fertőzés elkerüléséhez a tároló eszköz vírus mentességét csatlakozás előtt garantálni kell. Amennyiben ez nem megoldható vagy nem felügyelhető szervezeti szinten, az opciót tiltani kell.

Mobilinternet korlátozása

Mivel vannak Szolgáltatók ahol túlforgalmazási díjat számolnak fel az internetezésre, ezért egy kiadott vezetői utasításban rögzítésre kerülhet céges mobiltelefonok esetében a mobilinternet csomag adatlimitje. Az adminisztrátor az utasítás szerint korlátozni tudja az MDM-ben az adatmennyiséget.

Alkalmazás-szintű beállítások

Az ingyenes és fizetős letölthető alkalmazások esetében MDM kontroll szükséges. Egy mobil biztonság-tudatosságra törekvő szervezet vagy vállalkozás nem engedélyezheti előzetes vizsgálat nélkül az alkalmazások letöltését. Az online piac használata a felhasználó azonosítása céljából email címhez kötött. Erre a célra érdemes anonim adatokkal létrehozni egy email címet. Az MDM lehetőséget biztosít arra, hogy az Apple Store, Google Play, BlackBerry World stb. online áruházak piacán megtalálható számtalan ingyenes és fizetős alkalmazások közül csak az adminisztrátor által engedélyezetteket biztosítsa letöltésre.

Ingyenes alkalmazások

Ebben az esetben az MDM-nek külön kell definiálnia az online piacterről letölthető összes ingyenes alkalmazás engedélyezését, illetve tiltását, vagy egy előre meghatározott MDM alkalmazáslistából történő felhasználását. Javaslom előre definiálni azokat az alkalmazásokat, amelyek engedélyezettek, ebben az esetben kereséskor, más alkalmazások nem jelennek meg a felhasználó készülékén.

Fizetős alkalmazások

A fizetős alkalmazások általában visszakereshetőek, amelyek cégekhez, fejlesztők nevéhez köthetőek. Azonban még ez sem jelent megfelelő biztonságot arra, hogy nem ártó szándékú a szoftver. Mint az ingyenes alkalmazások esetében is, javasolt a szoftver előzetes vizsgálata, kihangsúlyozva azt, hogy a bankkártyás fizetés miatt, a személyes adataink is veszélybe kerülhetnek.

Youtube használat

A Youtube videó megosztó portál egy gyárilag feltelepített alapértelmezett alkalmazás a mai okostelefonokon. A Youtube alapvetően kockázati tényezőt nem

²¹ A mobiltelefon kapcsolódni tud egy USB-s eszközökkel OTG (On-The-Go) kábelen keresztül.

jelent, eltekintve a használatból eredő mobilinternet adatforgalom jelentős felhasználásától.

Közösségi hálózati alkalmazások

A közösségi hálózati alkalmazásokat, mint pl. a Facebook, Twitter, LinkedIn stb. hasonlóan, mint a Youtube esetében már gyárilag tartalmazza a mobiltelefon operációs rendszere. Azoknál a szervezeteknél, ahol a felhasználók jelenléte nem javasolt ezeken az oldalakon, vagy csak a céges telefonon központilag nem engedélyezett a hozzáférés, ott javasolt az opció tiltása.

Alkalmazások telepítése

Az MDM-ben lehetőség van nem csak a letöltés engedélyezésére – ezt korábban említettem –, hanem a felhasználónak a telepítési jogkör megadására is. Nem csak az online piacról beszerzett, hanem az internetről, média kártyáról, email csatolmányból letöltött alkalmazások esetére is kiterjed az engedély. Mivel alapvetően törekszünk az online piacon elérhető alkalmazások biztonsági vizsgálatára, a főleg kéretlen levelek esetében bejövő, vagy internetről letöltött fertőzött csatolmányok problémát okoznak. Javasolt az opció tiltása.

E-mail fiókok kezelése

A felhasználó kezdeményezheti a privát vagy céges email fiókjának hozzáadását, szinkronizálását a mobil készülékéhez. Ilyen fiókok lehetnek – a teljesség igénye nélkül – pl. a Gmail, a Yahoo!, vagy egy vállalati Microsoft Exchange ActiveSync fiók. Amennyiben központilag hozzáadásra kerül a céges levelezésének szinkronizálása, úgy a további fiókok hozzáféréseinek tiltása javasolt.

Böngésző használat

A felhasználó figyelmetlensége, hozzáértése vagy a weboldalak kártékony kódjai miatt a böngészés veszélyekkel jár. A piacon megtalálható MDM-ek közül érdemes olyan gyártó, fejlesztő termékét választani, amely képes a meglévő internetelés függvényében engedélyezni vagy tiltani a böngészők használatát a mobiltelefonon. Ha pl. VPN-en keresztül egy szervezet tűzfal mögötti internetes szerverét használjuk, ahol központilag tiltva vannak a kétes eredetű, kártékony weboldalak megtekintései, akkor a kockázatok lehetőségeit is alacsonyabb szintre helyeztük. Egyébként, ha a felhasználónak nincs szüksége a napközbeni böngészésre, javasolt ennek tiltása.

SMS, MMS fogadása, küldése

Az SMS-ek küldése, fogadása alapvetően nem jár biztonsági kockázattal. Az MMS-ek esetében a megnyitott, futtatott csatolmány már aggályos lehet. Mivel ezek küldése inkább fizetési kötelezettséggel járnak, ezért ezt a kérdést a költségvetés dönti el.

Dokumentumok kezelése más eszközön

A dokumentumok kezeléséhez – fájlrendszer hozzáférés szinten – egy aktív vezetékös vagy vezeték nélküli kapcsolatra van szükség egy számítógéppel vagy egy lappal. Ha a másik eszköz, amihez a mobiltelefon csatlakozik éppen fertőzött, vagy a hozzáféréshez használt szoftver rosszindulatú, akkor a vállalati, vagy személyes adataink veszélybe kerülnek. Mivel egy szervezetenél feltehetőleg tiltva van egy intranetes vagy internetes állomáshoz történő csatlakozás, a felhasználó ettől

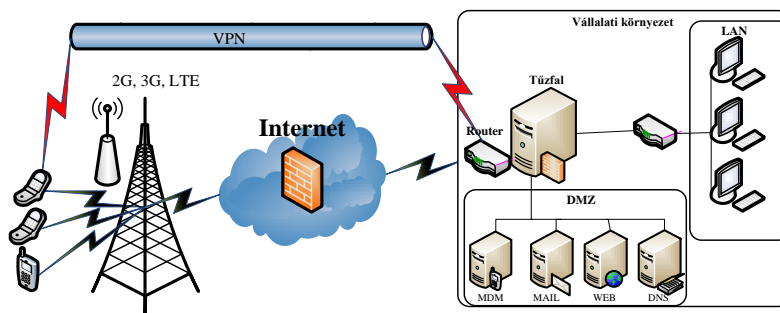
függetlenül párosíthatja telefonját az otthoni PC-hez, amely nem minden esetben vírusmentes. Javasolt az opció tiltása.

Üzenetek (tulajdonosi információk) megjelenítése zárolt képernyőn

Lehetőség van üzenet kiírására a zárolt képernyőre. Ha a felhasználó elhagyja a telefonját – mielőtt még az adminisztrátor távolról kezdeményezi a készülék biztonsági törlését – és valaki leadná a rendőrsége, vagy csak értesítené a tulajdonost – de nem tudja, hogy kit – a zárolt képernyőn megjelenített cím, telefonszám vagy cégadat ebben segítségére lehet. A rádiótelefon ellopásakor természetesen nem ér semmit az adatok megjelenítése, ez esetben csak a távoli törlés jelent megoldást.

Mobiltelefonon alkalmazott MDM egy lehetséges rendszerterve

Az MDM működéséhez egy kiszolgáló szerverre van szükség, amit vagy egy szolgáltató üzemeltet vagy a szervezet. Biztonsági szempontból érdemes az utóbbit választani, még ha egyéb költséggel is jár.

2. ábra MDM alkalmazása mobil eszközre
(készítette: Molnár Péter)

Az MDM működésének megértéséhez a fenti ábra szemlélteti egy egyszerű vállalati környezet rendszertervét. Látható, hogy az MDM kiszolgáló szerver a DMZ²²-ben helyezkedik el. Ezen a kiszolgálón keresztül történik a mobiltelefonok menedzselése. Amennyiben nem a vállalat tulajdona a szerver, úgy azt egy kliens segítségével éri el az adminisztrátor.

A készülékek aktiválása előtt, az adminisztrátor az MDM szerver oldal webes felületén hozzáadja azokat a telefonokat, amelyeket menedzselni kell. Létrehozza a csoportokat, beállítja a csoportok biztonsági rendszabályait, engedélyezi azokat az alkalmazásokat, amelyeket a felhasználó telepíthet, letölthet, majd a csoportokhoz hozzárendeli a telefonokat.

Az MDM aktiválását a készülékeken az adminisztrátor végzi el. Ez általában a mobileszközre letöltött alkalmazással, vagy az eszközre e-mailben megküldött rendszer fájl alkalmazásával történik. Mindkét esetben a készülék és a szerver közötti szinkronizáció jelenti a készülék sikeres aktiválását. Ehhez természetesen

²² Demilitarized Zone

szükséges, hogy a mobil eszköz Wi-Fi-n vagy mobilhálózaton keresztül az internetre csatlakozzon. Amennyiben a szerveren futó MDM kliens képes a mobiltelefonok közötti biztonságos csevegés és video hívás megvalósítására, abban az esetben egy VPN csatornát húz ki a telefonok között, amely garantálja a védett üzenetküldést.

Összegzés

A növekvő számú mobiltelefon előfizetések egyrészt profitot jelentenek a készülék gyártóknak és a mobil szolgáltatóknak, azonban az azokon tárolt, forgalmazott adatok miatt támadások célpontjaivá válnak. Ezek miatt fokozott figyelmet szükséges fordítani a mobil eszközök biztonságára a teljes életciklusuk alatt. A bekapcsolt szolgáltatások, letöltött alkalmazások, nyílt portok mind fenyegetettséget jelenthetnek.

Az informatikai biztonsággal kapcsolatos védelmi gyakorlat egyrészt a rendelkezésre álló költségvetésünk függvénye, másrészt alapvető konfigurációs beállítások, lehetőségek érvényesítése.

A különböző támadások, illetve a felhasználói hibák elleni védekezésre hatékony megoldás az MDM, amely kiterjedően szabályozza a vállalati biztonsági szabályokat a mobiltelefonok használata közben.

Felhasznált irodalom:

- GSMA Intelligence: The Mobile Economy 2015.
http://www.gsma-mobileeconomy.com/GSMA_Global_Mobile_Economy_Report_2015.pdf (Letöltés ideje: 2015. 11. 11.)
- Cisco IBSG Horizons Study kutatás ,<http://www.cisco.com/web/HU/sajtoszoba/2013/20130320.html> (Letöltés ideje: 2014. 04. 11.)
- Szabó András: Preventív hálózatvédelmi rendszerek alkalmazási lehetőségei a támadások detektálására, valamint a módszerek elemzésére i. rész, Hadmérnök, 2011. p 241. http://hadmernok.hu/2011_4_szaboa.pdf (Letöltés ideje: 2015. 11. 03.)
- Kovács, Zoltán: Védett vezetők hordozható infokommunikációs eszközeinek védelme a rádiófrekvenciás tartományban. Bolyai Szemle XXIII. 2014/4. 58-75 p. ISSN 1416-1443

1 Mi az a Big Data?

Az ipari társadalmat a XX. század végén felváltotta az információs, tudásalapú társadalom. Ez a változás jelentősen átalakította a mindennapjainkat. A rengeteg digitális eszköz használat a 90-es évektől kezdődően, egyre több és több digitális adat generálódását, felhalmozódását eredményezte. Mai világunkban már a *terabájt* és a *petabájt* fogalmak lassan hétköznapivá válnak, váltak. Aki az információs technológiával foglalkozik, annak már nem idegenek az *exabájt* és a *zettabájt*¹ fogalmak. Ezek már akkora adattömegek, amelyek feldolgozása, tárolása komoly infrastruktúrát és erőforrás-bevonást igényel. Ezen adattömegek, illetve a hozzá kapcsolódó tevékenységek összefoglaló elnevezéseként megjelent a „*Big Data*” fogalom, mely napjainkban egyre divatosabb kifejezéssé kezd válni.

1.1 Adataink és méretei

Ahhoz, hogy ezek az irdatlan adat tömegek jobban szemléltethetők legyenek, az alábbiakban néhány példán keresztül bemutatásra kerül az adatok mennyisége.

Egy gépelt oldal megközelítőleg 30 kilobájt adatot jelent.

Egy MP3²-as zeneszám 5 megabájtot jelent.

Egy mozifilm megközelíti az 5 gigabájtot.

Egy terabájt adat becslések szerint 6 millió könyv tárolását teszi lehetővé.

Hogyha 1 petabájt adatot DVD³-kre kellene kiírni, akkor úgy 55 emeletnyi DVD-t kellene beszerezni hozzá.

A 2003-as esztendőben a világon körülbelül 5 exabájt adat keletkezett.

Ez a szám 2011-ben már 1.8 zettabájtra emelkedett a világ adattermelése vonatkozásában.

A további példa elgondolkodtató és ijesztő a jövőre nézve. Az NSA⁴ által a 2013-as év végén átadásra került új adatközpont Utahban⁵ 1 yottabájnyi adat tárolására alkalmas.

Az Intel⁶ cég 2013-as felmérése alapján, az interneten percenként 640 terabájt adat továbbítódik, amely 204 millió e-mail-t, több mint 3 millió keresést, 6 millió Facebook bejegyzést, 30 órányi videó feltöltést és 1,3 millió videó megnézését jelent

¹ terabájt~ 1,1 billió bájt, petabájt 1,12 billiárd bájt, exabájt 1,15 trillió bájt, zettabájt 1,18 trilliárd bájt, yottabájt: 1,2 kvadrillió bájt.

² MP3; egy veszteséges tömörítésen alapuló, zene tárolására használt fájlformátum,

³ DVD - „Digital Versatile Disc”; digitális sokoldalú lemez, amely körülbelül 4,7 GB adatot képesek tárolni egy rétegen,

⁴ National Security Agency (Nemzetbiztonsági Ügynökség); az Amerikai Egyesült Államok rádióelektronikai hírszerző szervezete,

⁵ Az Amerikai Egyesült Államok 45. állama

⁶ Intel Corporation egy eredetileg amerikai vállalat, mely mára nemzetközivé nőtte ki magát. Elsősorban mikroprocesszorairól ismert.

a YouTube⁷-on, illetve 50 gigabájtnyi adat termelődik percenként a Large Hadron Collider⁸ esetében. [1]

Belátható, hogy ez a rengeteg adat olyan tekintélyt parancsoló, hogy érdemben illik vele foglalkozni.

2 A Big Data jelenség

Az élet természetes velejárója, hogy mindig új és újabb dolgokat kell kitalálni, vagy éppen régieket átfazonírozva újak beállítani. Az informatikai piac is előszeretettel dob be könnyen megjegyezhető kifejezéseket, melyek mögé trendet és természetesen terméket, szolgáltatást is társít. Korunk egyik ilyen hívószava a *Big Data* lett, amelyről nem kisebb dolgot állítanak a szakemberek, minthogy ez a terület lesz a *21. század olaja*. Azaz az adatok minél teljesebb körű összegyűjtése, strukturálása és elemzése fogja meghatározni és előre vinni a világ gazdaságát.

A *Big Data* definíciója ugyan nem kristályosodott ki, de az elfogadható, hogy a világban egyre nagyobb mennyiségben és egyre változatosabb formában fellelhető komplex adattömegek módszeres begyűjtését, analizálását kell érteni alatta. Az elemzési folyamat végén olyan következtetésekre juthatnak a kapott információkból a döntéshozók, amelyekkel nagyobb üzleti értéket képesek felmutatni, mint abban az esetben, amikor nem használnak big datahoz köthető módszereket.[2]

A „big” azt jelenti, hogy nagyon sok adatból álló adatbázis vagy adatkészlet. Olyan sokból, hogy azt már nehéz a megszokott, általánosan rendelkezésre álló adatbázis-kezelőalkalmazásokkal manipulálni. Óriási adattömeg, amelynek kezelése (létrehozása, tárolása, feldolgozása, továbbítása, lekérdezése stb.) a technikai lehetőségek határát feszegeti.

A *Big Data* jelenséget a következőképpen írhatjuk le: hatalmas, nagyfokú változatossággal és komplexitással jellemezhető, gyorsan keletkező és szaporodó adattömegek megjelenése, amelynek hasznosítására kevés idő áll rendelkezésre.[3]

2.1 A 4V modell

Sokkal több adat létezik napjainkban, mint néhány évvel ezelőtt, és céljá vált e különféle forrásokból származó adathalmazok összesítése, szintetizálása, méghozzá a jobb, sikeresebb üzleti döntések meghozatala érdekében.

„*Volume*” – az információ mennyisége. Az adatok mennyisége napjainkra valóban sokkoló méreteket öltött.

„*Variety*” – az adatok sokfélesége, változatossága. A közösségi média csak egy része a *Big Data*-nak, bár kétségkívül jelentős része. Ide sorolhatóak még a viselkedéstani (fogyasztói magatartással kapcsolatos) adathalmazok, a tranzakciós adatok, a videók, a fényképek, a GPS adatok, a hangfelvételek stb.

„*Velocity*” – az adatok terjedési sebessége. Az adatokhoz való hozzáférés és az adatelemzés sebessége nagyon megugrott, lehetővé téve ezzel az ún. streaming adatok (adatfolyamok) elemzését.

⁷ YouTube; egy videómegosztó weblap, ahol a felhasználók videoklipeket tölthetnek fel és nézhetnek meg

⁸ Large Hadron Collider; Nagy hadronütköztető a CERN 2008-ban átadott részecskegyorsítója és ütköztetőgyűrűje

„*Veracity*” – Az adatok érvényessége. A fentiek egyike sem ér semmit, ha az adatokat nem sikerül valós időben, a vállalatok számára az üzleti döntéseket segítő módon integrálni és szintetizálni.[4]

3 A Big Data kiaknázásához szükséges feltételek

Adatgyűjtés: Egy intézmény különböző adatforrásokból gyűjti össze az adatokat, amelyeket aztán masszívan párhuzamosított rendszerek segítségével – gyakran grid⁹ technológia alkalmazásával – oszt szét; minden egyes csomópont az adatok egy részhalmazát dolgozza fel.

Feldolgozás: A rendszer ugyanezt a nagy teljesítményű párhuzamosságot használja fel annak érdekében, hogy gyors számításokat végezzen az adatokon minden egyes csomópontban, amelyek az eredményeket jobban felhasználható adathalmazokká csökkentik.

Adatkezelés: A feldolgozandó nagy mennyiségű adatok gyakran heterogének, mivel különböző rendszerekből származnak. Csaknem minden esetben szükség van az adatok értelmezésére, definiálására, tisztítására, gazdagítására és biztonsági célokból történő auditálására.

Mérés: Az alkalmazó szervezeteknek folyamatosan mérniük, monitorozniuk kell adataik minőségét, biztosítaniuk kell adataik összekapcsolhatóságát. A felhasználói követelmények határozzák meg, hogy pontosan mit szükséges mérni és milyen célt érdemes kitűzni az adatok minőségével kapcsolatban.

Felhasználás: Az adatok felhasználásának összhangban kell lennie a feldolgozás eredeti követelményeivel.

Tárolás: Az adatfelhő (data-as-a-service) trend kialakulásával az adatok egyre inkább egy adott helyen található meg, míg az azokat elérő programok helye nem rögzített. Akár rövid távú köteget feldolgozás, akár hosszú távú megőrzés céljából tárolja a szervezet az adatokat, a tárolási megoldásokat tudatosan kell kezelnie.

Adatvagyon-gazdálkodás: Az adatokkal kapcsolatos felhasználói szempontú irányelveket és felügyeletet öleli fel, amely az előző 6 lépés mindegyikére vonatkozik.[5]

4 Big Data alkalmazása

4.1 A memóriaalapú analitika

A memóriaalapú elemzés olyan feldolgozási módszer, amelynél egy alkalmazás által használt összes adat az informatikai infrastruktúra fő memóriájában tárolódik. Az adatokat több felhasználó több alkalmazáson keresztül érheti el, még hozzá igen gyorsan, biztonságosan és egyidejűleg. A módszer képes kihasználni a többszálú futtatást és az osztott feldolgozást, ahol az adatok és az adatokat feldolgozó komplex munkafolyamatok eloszthatók a klaszterbe kötött vagy ugyanabban a szerverkörnyezetben lévő több számítógép között. A memóriaalapú feldolgozás nem csak lekérdezésekhez és adatkereséshez használható, hanem olyan összetett feladatokhoz is, mint a prediktív elemzés, gépi tanulás és szövegelemzés.

⁹ A grid egy infrastruktúra, mely közvetlen hozzáférést biztosít a gépi feldolgozóerőhöz és az adattároló kapacitáshoz is, mely megosztva helyezkedik el a Földön

A memórialapú analitika központi feldolgozási platformként való használata az adatkutatáshoz és az elemzési munkafolyamatokhoz segít az IT-részlegnek az adatredundancia csökkentésében, mivel szükségtelenné teszi az adatsilókat. Ahogy nő az adatmennyiség, a memórialapú analitika alkalmazásának a mértéke is nőni fog az új követelményeknek való megfelelés érdekében. A hardver méretezése, a memóriallokáció és a teljesítmény finomhangolása viszont komoly terhet ró az IT-részlegre.[6]

4.2 Analitika a közszférában

A nagy mennyiségű adatok kiaknázásában rejlő lehetőségekkel és kihívásokkal a közszféra szereplői is szembesülnek – az ő munkájukat, beleértve a kormányzati döntéshozatalt is, szintén hatékonyan támogathatják az analitikai megoldások. A *Központi Statisztikai Hivatal* (KSH) pedig a 2011. évi népszámlálás adatainak központi feldolgozása során használja a SAS eszközt¹⁰. [7]

Az adatrobbanás mértékét jól érzékelteti, hogy az adóhatóságnál 1988 és 2000 között összesen gyűlt össze annyi adat, mint a 2013 első négy hónapjában. A feldolgozás már jórészt online folyamat, az évi 80 millió ügyből csak másfél milliót intéznek papíralapon.

A beszerzett petabájtos tároló mellett pedig egyre bonyolultabb matematikai modellekre, elemzőképessegekre van szükség.[8]

4.3 Big Data a népszámlálás segítségével

A magyar népszámlálás során 11,4 millió kitöltött kérdőív került feldolgozásra a KSH-ban. A továbblépés lehetősége az adatbázisok összekötésében rejlik. Például a felsőoktatásban végzetek elhelyezkedését figyelő, a diplomás pályakövető rendszer még csak a NAV és az OEP¹¹ adatbázisaival van összekötve, de ha a foglalkoztatási hivatal adatbázisával is összekapcsolódna, akkor a rendszer nem csak regisztrálni tudna, de munkalehetőséget is ajánlana.[8]

4.4 Big Data a magyar mezőgazdaságban

Olyan környezetben, mint a mezőgazdasági termelés, különösen nagy eredményeket lehet elérni egy hatékony információs rendszerrel, mivel a rendelkezésre álló tudás kihasználása nehézkes. *Mezőgazdasági tudásközpont* létrehozását célzó kutatást indított a *Hewlett-Packard Informatikai Kft.*, a *Széchenyi István Egyetem*, a *Magyar Tudományos Akadémia Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézete* (MTA SZTAKI), és az *eNET Internetkutató és Tanácsadó Kft.*, a projekthez a konzorcium több, mint 2 milliárd forint támogatást nyert az *Új Széchenyi Terv* pályázatán – közölték a résztvevők az MTI-vel.

A projekt célja egy széleskörű tudásbázis létrehozása a „Big Data” elemző rendszer mezőgazdasági területre történő implementálásával. A kutatás során, az ország területén elszórtan ezer szenzoregységet helyeznek ki, s az adatokból, illetve az adatbázisokból és több egyéb nemzetközi nyílt tudásbázis segítségével kifejlesztenek egy komplex elemző, előrejelző és döntéstámogató megoldást.[9]

¹⁰ SAS egy üzleti analitikai szoftvereket szolgáltatásokat és üzleti intelligenciát fejlesztő multinacionális cég,

¹¹ Országos Egészségbiztosítási Pénztár

4.5 Német-magyar *Intelligens mintagyár*

Az okosgyárak az IP-alapú kommunikációs és big data analitikai képességeket a gyártási folyamatok követésében és optimalizálásában, a hatékonyság és a fenntarthatóság, valamint a rugalmasság növelésében hasznosítják, amelye az Ipar 4.0 alapjait képezi. Olyan infokommunikációs technológiák beágyazása zajlik jelenleg a gyártóiparban, amelyek a munkadarabok, a fizikai gyártósorok, az ezeket támogató szoftveralkalmazások, valamint a folyamatban részt vevő humán erőforrás közötti információmegosztást, adatgyűjtést, elemzést és visszacsatolást segítik. Minthogy az Ipar 4.0 térhódításának korai szakaszában jár, a dolgok internetéhez hasonlóan ezen a területen sem ment még végbe a szabványosítás például a gyártási folyamatok mentén történő adatgyűjtés módját vagy az automatizált műveleteket végrehajtó robotok vezérlését illetően. [10]

4.6 *Big Data alkalmazása külföldön*

4.6.1 A holland vízügyi alkalmazás

Hollandiában elindult a *Digital Delta* program, ami a Big Data hatékonyabb elemzésével járul hozzá az árvízvédelem fejlesztéséhez és a holland vízgazdálkodási rendszer optimalizálásához. A kezdeményezés célja a katasztrófák és a környezetkárosodás megakadályozása, de a rendszer *15 százalékkal* csökkentheti a vízügyi feladatok költségeit is.

A program során felálló új felügyeleti rendszer a Big Data elemzése során olyan problémákra keres megoldást, mint az ivóvíz minőségromlása, a szélsőséges időjárás, vagy az árvíz- és aszályveszély. [11]

4.6.2 Big Data alkalmazása az USA bűnüldözésében

A BBC¹² „*The age of Big Data*” című dokumentumfilmjében [12] a Los Angeles egyik körzetében zajló rendőri munkát mutatják be elsőként. A rendőrségi adatbázis évtizedekre visszamenőleg tárolja a különböző bűneseteket. Az adatbázist egy kutatócsoport vizsgálta, egy algoritmus segítségével, amely a megtörtént bűntények mintázata alapján minden nap elkészít egy előrejelzést, amelyben kiemeli az előző napok eseményei és a múltbeli tapasztalatok alapján az adott napon kiemelt kockázatúnak minősülő helyeket. A járőrök kézhez kapták a kockázatos zónákat jelölő térképeket és az adott térségeket jóval gyakrabban érintették a menetrendszeri cirkálás közepette. Az eredmény megdöbbentő: egész *Los Angelesben* körzetében 26%-kal *csökkent* a rablások száma, *12%-kal* a vagyontárgy ellen elkövetett bűncselekmények mennyisége. A sikeren felbuzdulva az egész városra kiterjesztették a programot, és egyre több körzet veszi azt át.

4.7 *Big Data az orvostudomány szolgálatában*

Az orvostudomány és a „Nagy Adat” jelenség összefonódása teljesen természetes, elkerülhetetlen jelenség. A saját DNS¹³-ünk, közel *3 milliárd* karakter formájában kódolja önnön tervrajzunkat és használati utasításunkat. Kevés dolog

¹² BBC – British Broadcasting Corporation, állami tulajdonú, brit közszolgálati műsorszolgáltató, egyben a világ legnagyobb műsorszolgáltatója.

¹³ DNS – deoxiribonukleinsav; angol rövidítése: DNA - deoxyribonucleic acid, örökítő anyag

fejlődik olyan ütemben, mint a genomszekvenálás¹⁴. A szekvenálás sebessége legalább annyira fontos paraméter, mint az ára. Míg egy évtizeddel ezelőtt a DNS analízis költségének 80%-át maga a szekvenálás jelentette, addig most ez csak parányi töredéke a kiadásoknak. A költségek 60%-át ma az adatok feldolgozása adja. A kihívást nem a nyers adatok előállítása jelenti, hanem azok feldolgozása. Most lehetőség van arra, hogy egy vérvételt követően elolvassák a páciens DNS-ét, és abból következtessenek arra, hogy mely proteinek termelése vagy működése tér el az elvárttól. Ez a váltás különösen gyümölcsöző lehet a rákos megbetegedések ellen folytatott küzdelemben. [13]

4.7.1 Watson¹⁵

Az IBM¹⁶ fejlett mesterséges intelligencia programja, mely többek között azért vált híressé, mert két embert is legyőzött a *Jeopardy* nevű amerikai televíziós vetélkedőben, most a tudomány szolgálatába áll. Már az eddig is sokrétű alkalmazása mellé úgy tűnik, Watson új megbízatást kap. A New York-i Genomikai Kutatóközpont (New York Genome Center) tevékenységében részt vállalva agydaganatos betegek életét mentheti meg.

Ami túl nagy feladat az onkológusok számára, azt egy szuperszámítógép megoldhatja. Watson első körben – a klinikai vizsgálatok során – 20 beteg agydaganatának DNS-ében megfigyelt mutációk ezreit fogja vizsgálni, és próbálja majd az információk alapján tumoronként specifikus, a napjainkban elérhető legkorszerűbb hatóanyagok kombinációjából összeállított kezelést megállapítani. A gyártó szeretné, ha Watson a jövőben még több alkalmazási területen megjelenne, ezért igyekszik kereskedelmi forgalomban elérhető applikációkkal párosítani, így a tervek szerint gyorsaságának hasznát vehetnék nem csak az egészségügyben, hanem az oktatásban, a mezőgazdaságban, de akár okostelefonok révén a hétköznapi életben is. [14]

4.8 Big Data a sportban

Németország világbajnoki címének sikere egyértelműen Big Data-nak és a német precizitásnak köszönhető. A csapat felhasználta a meccsek adatait és azokat elemezte egy, a német SAP¹⁷ által fejlesztett, Match Insights névre keresztelt alkalmazás segítségével, mely lehetővé tette a nemzeti válogatottak vezetőinek, hogy “komplex videókat elemezzék végig, mely egyszerűbbé teszi számukra, hogy mit kell tenniük ahhoz, hogy nyerjenek”. A Match Insights a pályán lévő kamerákból nyeri az adatokat és segít megjelölni azokat a területeket, vagy játékpontokat, mozdulatokat, helyzeteket ahol a játékosok javulásra szorulnak, ezzel növelve a gyakorlatok, edzések hatékonyságát. A kulcs az adatrögzítés. Az atléták szenzorokkal edzenek, hogy mérjék a pulzusukat, reakció idejüket, és a távot. A kinyert adatok arra is jól használhatóak, hogy megelőzzék a sérüléseket játék közben, vagy a későbbi töréseket, illetve ezek az adatok ugyanúgy alkalmasak a teljesítmény elemzésére is. De nem kell, hogy millió dolláros csapatnak lennie ahhoz, hogy hasonló statisztikáik szülessenek. [15]

¹⁴ Genomszekvenencia – bioinformatikai úton történő fehérjekódoló gének azonosítása.

¹⁵ Az IBM számítástechnikai cég által kifejlesztett mesterséges intelligencia

¹⁶ International Business Machines egy egyesült államokbeli székhelyű, multinacionális informatikai cég.

¹⁷ A világ vezető integrált vállalatirányítási rendszere

4.9 Big Data az “okos városokban”

Rio de Janeiróban¹⁸ a pontos időjárás előrejelzés garantálja a megapolisz közlekedésbiztonságát, Birminghamben¹⁹ mobilapplikáció segít a parkolóhely keresésében, míg Szingapúrban²⁰ a forgalom valós idejű követésével dolgoznak a dugók elhárításán a városfejlesztők. [16]

4.9.1 A brit minta az adatbázisok egyesítésére

A brit kormány egyik legnagyobb jelenkori problémája az, hogy minden egyes részlege más és más adatbázisban dolgozik, az adatok megosztását pedig rosszul intézik egymás között. A kormány azon gondolkodik, hogy a létező összes adatbázist egyesíti. Mindez persze azt jelenti, hogy az emberekről minden adat egy helyen lenne. A hibák kiküszöbölésével mindenesetre 46 milliárd eurós megtakarítást remélnék. [17]

5 A Big Data és a jövő kihívása

5.1 A “nagy adat tudós”

A Big Data módszernek köszönhetően létrejött új kutatási eszközök folyamatosan változnak, lehetőséget teremtve az előrejelző elemzésre. Ez a folyamat jelentős és sürgető igényt generált az ún. data scientist²¹. [4]

A változásfolyamat a szervezetek minden területét érinteni fogja, elsőként természetesen az IT²²-részleget. Minőségi váltás megy végbe az új munkakörök létrejöttével (tudományos adatelemző), és összességében az IT további munkahelyeket teremt. Ugyan az adatok kezelését informatikusok végzik majd, viszont a speciális szakmai tudást a többi részleg (pénzügy, marketing stb.) adja hozzá, de a partnerségi viszonyokat az IT fogja majd össze.

Az egész akkor hatékony, ha az adatfeldolgozás intelligens eszközökkel már ott lezajlik, ahol keletkezik az adat, különben hatalmas hálózati- és tárolókapacitási igény keletkezik.

Az adatközpontoknál most ugyanaz a változás megy végbe, mint ami egy évtizeddel ezelőtt például a PC-nél lezajlott. [18]

5.2 Adatbányász

Az adatbányász feladata az egy adott üzleti folyamathoz tartozó, összes adat összegyűjtése – majd mindebből értékes következtetések levonása a management felé a hatékonyabb értékesítés kialakításához. Például: egy hipermarket a törzsvásárlói kártyákkal rendelkező vevőköre fogyasztói szokásait szeretné alaposan feltérképezni. A kártya adatait egy központi adatbázis összesíti, vásárlónként. A folyamatba itt bekapcsolódó adatbányásznak már a megbízó kérései alapján kell feltérképeznie a kívánt területet. Például: a megbízó aggályai szerint nem fogy

¹⁸ Rio de Janeiro Brazília egyik legismertebb városa

¹⁹ Birmingham az Egyesült Királyság második legnagyobb saját önkormányzattal rendelkező városa.

²⁰ Szingapúr független ország, városállam Ázsia délkeleti részén.

²¹ data scientist – tudományos adatelemző

²² IT – Information Technology; információs technológia

elegendő mennyiség egy adott kozmetikumából. Ám azokból az információkból, hogy azokat milyen életkorú, családi állapotú, vagyoni helyzetű vásárlók zömében milyen időpontokban és termékekkel vásárolták együtt, az adatbányásznak köszönhetően már el lehet érni egy jobb termékkihelyezést – és így a kívánt értékesítési mutatókat, végső soron pedig több bevételt is. Az adatbányász így nemcsak értékesítési trendet olvas ki a kapott információkból – hanem a feltárt adatok alapján megoldási javaslatot is ad a problémára. [19]

5.3 Big Data-diploma

A probléma elsősorban az, hogy a big datahoz speciális, sok esetben interdiszciplináris szaktudás kell. Itt már az adatelemzésben szerzett tapasztalat nem elég. A magas szintű adattudományi szaktudás mellett ugyanis olyan képességek is kellene, amelyek a lekérdezések paraméterezésének megtervezésében is segítenek. Mélyebb szinten kell érteniük például a speciális szűrőalgoritmusok megtervezésében. Nem véletlen, hogy az adattudósok általában nem IT-területről érkeznek. Az ágazat már most is elsősorban a statisztika, a fizika, az alkalmazott matematika vagy például a közgazdaságtan területéről szipkázza el a legjobbakat. [20]

A következő két évben világszerte *4,4 millió* munkahelyet kell majd betölteni Big Data-elemzésben jártas szakemberekkel. Tudásuk a világ *2500 metropoliszában* is nélkülözhetetlen lesz. Ezernél több felsőoktatási intézményben indítottak már mesterszakot, ahol *Big Data-diplomát* lehet szerezni. [21]

6 Infrastruktúrafejlesztés

6.1 A hardver és szoftver fejlesztése

Az adatoknak, illetve adatbázisoknak több szakaszból álló, a keletkezéstől az ismételt felhasználásig terjedő életciklusa van, amelyek mindegyikéhez megfelelő technikai háttérrel és támogatást kell biztosítani. Erre az általános asztali gépek egyre kevésbé alkalmasak. Az adatok feldolgozása növekvő részben megosztott rendszereken, különleges, gigantikus méretű, rengeteg egymáshoz kapcsolt gépből (computer grid) álló adatközpontokban, az úgynevezett „számítástechnikai felhőkben” történik. A nyitott forráskódú szoftverek megjelenése és elterjedése, a webes szolgáltatások egyre alacsonyabbra kényszerítik a belépési korlátokat, ami olcsóbbá teszi a használatát. Az interneten nyújtott szolgáltatásokhoz és a gigantikus adatbázisok továbbításához megbízható szélessávú kapcsolatok kellene.

Önmagában a hardver nem elegendő: szoftverre is szükség van, ami alatt nem csak a programokat értjük. A „Big Data” jelenség lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a tudományágak művelői a megfogalmazott kérdésekre matematikai statisztikai, adatbányászati eszközökkel keressenek választ, az adattömegben mintázatok, sokszor nagyon bonyolult, sokváltozós összefüggések után kutassanak tanulásra is képes alkalmazásokkal.

A számtalan féle forrásból kapott, sokfajta módon keletkeztetett adat feldolgozásához, kombinálásához és lekérdezéséhez szabványokra és szabványos meta adatokra²³ is szükség van. [3]

²³ Meta adat jelentése: strukturált adatok az adatokról. Ilyenek a könyvtári katalógusok, a

A „Big Data” szempontjából nyilvánvalóan fontosak a vállalati informatikai beruházások, amelyek éves nagysága manapság több trillió dollárra rúg és az elmúlt években jelentős emelkedést mutatott.

Eközben az információk keletkeztetésének, menedzselésének és tárolásának fajlagos költsége az elmúlt öt évben a hatodára zsugorodott. [22]

6.2 Digitális Nemzeti Fejlesztési Program

Hazánkban is, mint az *Európai Unió* többi országában, beindult a Digitális Nemzeti Fejlesztési Program, amely a *szupergyors internetből*, a *digitális közösség és gazdaság fejlesztéséből*, az *E-közigazgatási szolgáltatásokból*, és a *digitális kompetenciák fejlesztéséből* tevődik össze. A kormányzat 2018-ra szupergyors internet lefedettséget szeretne kiépíteni az egész ország területén, ami azt jelenti, hogy minden háztartás és intézmény számára legalább *30 Mb/s* sávszélességű internet elérést kíván biztosítani. A program keretében ez a *Nemzeti Digitális Közmű (NDK)* nevet viseli. A program célja a sokkal szofisztikáltabb elérhetőség, az életminőség javítása, a teljes lefedettség biztosítása. A cél tehát nem csak az infrastruktúra végleges kiépítése, hanem a hozzáadott értékkel növelni az életminőség színvonalát a magyar lakosság számára. [23]

6.2.1 A közigazgatás céljai a fejlesztéssel

Jelen társadalmunkban az információ jelentősen befolyásolja a társadalmi kapcsolatokat. Központi elem az *információ* és ennek csatolmánya az *internet*. A lakosság körében az *E-vásárlás* egyre népszerűbb, mert kényelmes és gyors! A hivatali ügyintézés terén is egyre népszerűbb, bár a meglévő infrastruktúra és az elérhető hivatali szolgáltatások fejlesztése, bővítése elengedhetetlen és szükséges. A közigazgatási cél, hogy megjelenjenek az interneten, minél szélesebb szolgáltatási palettával, és minél nagyobb számú felhasználót elérve. A 2010-es években az *interaktív lehetőség* mellett az E-közigazgatásban a *fogyasztóbarát felhasználásra* kell törekedni.

Magyarország az infrastruktúra fejlesztésében jól áll, komoly előrelépések történtek mind a vezetékes, mind a mobil széles sávú lefedettségben. Ennek ellenére vannak olyan területek az országban, ahova nem ért el a fejlesztés. A *digitális otthon*, a *smart city*, az *E-közigazgatás* fejlesztése *kiemelt beruházásnak* számít. A „*Sikerkritériumok*” a célok, keretek, szereplők és felelősség négyeseként értendő. A *célok*: az infrastruktúra, a szolgáltatások, kompetencia fejlesztése. A *szereplők*: az állam, a piac, és az EU. A *keretek*: az adók, az EU-s források, és a szabályozás. A *felelősség*: az edukáció, az összhang, és az együttműködés. Magyarországon megkezdődött a megfelelő szabályozási környezet kialakítása. A program komplex, mert tartalmazza a hálózat, a kompetencia és a szolgáltatás fejlesztéseit. Ezen program az *Európai Digitális Menetrend* és a *Nemzeti Infokommunikációs Stratégia*, a *Partnerség a Digitális Magyarorszáért* programok és tervek keretében valósulhat meg. A *Next Generation Access (NGA)* lefedettség Magyarországon 2013-ban már 75,7% volt. A projekt megvalósulása során a hosszú távú előnyök messze magasabbak, mint azt gondolnánk. A projekt az előkészítési, a tervezési, a pályáztatási fázisok után, a hálózatok, azon belül is a helyi hálózatok, és azon túl a kimaradt területek építését tartalmazza. Ez az elmúlt idők legnagyobb hírközlési

fejlesztési projektje. A 64/2014 EU irányelv, melynek folyamatban van a honosítása, irányadó az országos elérhetőségű, az állam által biztosított hálózati lefedettség kiépítése szempontjából.

A projekt az Európai Digitális Menetrend COM(2010)245; az Európai Parlament és Tanács 2014/61/EU irányelve a nagy sebességű elektronikus hírközlő hálózatok kiépítési költségeinek csökkentésére irányuló intézkedésekről, a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia, a 1162/2014. (III. 25.) Korm. határozata a Digitális Nemzet Fejlesztési Programról, a 1631/2014. (XI. 6.) Korm. határozata a „Digitális Nemzet Fejlesztési Program” megvalósításáról szóló intézkedések teremtik meg a jogszabályi háttérrel annak, hogy az IKT, mint iparág 2020-ig milyen irányú fejlődésen kell, hogy keresztülessen, és ez által hozzá járuljon az Európai gazdaság működéséhez. A Szupergyors Internet Projekt (SZIP) megvalósulásához feltétlenül szükséges az adminisztrációs akadályok lebontása, a beruházások ösztönzése a stratégiai célok elérése érdekében. [23]

6.2.2 A magyar „smart city”

A következő kérdés a Digitális Menetrendben, hogy *mitől lesz egy város digitális?* Lehet sorolni, hogy az informatika, a hálózatok, a mobil penetráció. Valamint ide lehet sorolni a szolgáltatót, úgymint az állam, az önkormányzatok és a piac, továbbá a fogyasztót, mint állampolgárok, vállalatok. A „smart city” a *közbiztonság* javítása, a *városkártya* használatának növelése, az *eszközbiztosítás* és a *képzés* keretében kezdődött meg hazánkban több vidéki nagyvárosban, pl. Miskolcon, Nyíregyházán, Salgótarjánban.

A digitális város, mint „a már megvalósult jövő”, a Wi-Fi szolgáltatást is tartalmazza a lakosság részére. De a „smart city” projekt *bevétel is termel* az azt alkalmazó közigazgatási egység számára. Az interneten foglalt szállások *60%-ban* bővültek. Ez a bővülés a foglalkoztatások számát is növeli.

A piaci szereplők számára árbevétel növekedést jelent, ha a felhasználók digitális írástudása növekszik. A társadalmi gátakat át kell törni a materiális dolgok és a digitális eszközök között. Ameddig ez a gát elszeparálja egymástól az embereket és a digitális világ által nyújtotta szolgáltatásokat, addig a megálmodott jövő csak egy álom marad, amelyet csak nagyon kevesen tudnak a saját jólétük megteremtésére és fenntartására fordítani. A gátakat a költséghatékonysággal lehet felszámolni. [23]

6.2.3 A játékok hatása a gyerek tanulmányaira

Az NCB (National Children's Bureau) kísérletet végzett ebben a témában. A kísérlet célja az volt, hogy megvizsgálja, pontosan hogyan hat a sok számítógépes játék, illetve az internet-hozzáférés a fiatalok tanulmányaira és eredményeire. Az eredmény hihetetlen! Az izgalmas kísérletben Észak-Írország 611 diákja, 41 szülője és 18 tanárja vett részt, miközben természetesen a gazdasági és társadalmi háttérüket is figyelembe vették. A végeredmény szerint azok a diákok, akik jártasak a témában, vagyis értenek a szoftverekhez, szövegszerkesztéshez és a prezentációs programok használatához, magasabb végzettségre tettek szert, vagy jobban teljesítettek, mint azok, akik nem. Azt is megállapították, hogy azok eredményei voltak jobbak, akik minimum napi 1-3 órát töltenek számítógép előtt, függetlenül attól, mit csinálnak rajta. A tanulmány szerint a szülők és tanárok nagy része azt hiszi, hogy a

mobilhasználat, és a sok mobilos/számítógépes játék az iskolai tanulmányokhoz vezet. Pedig a kísérlet szerint ezek között nincs összefüggés. E mellett a kísérlet mellett még számos hasonlót végezte Amerikában, illetve Angliában. Minden eredmény megerősítette az előzőeket. A mérsékelt mennyiségű, de rendszeres játék pozitív hatással van a gyermekek teljesítőképességére. Az eredmények magukért beszélnek. Ha átgondoljuk, egészen logikus. Egy óra játék, ami fejleszti a gyermek kreativitását és képzelőerejét, miközben elmenekülhet egy kicsit a problémák, és stresszforrások elől. Van mibe belefeledkezniük, amíg kicsit regenerálódik az agyuk. Talán nem véletlenül gyártanak annyi készségfejlesztő játékot már minden korosztály számára! [24]

6.2.4 A digitális írástudás fejlesztése

A digitális írástudatlanság társadalmi csökkentése érdekében több program is elindításra került az állam által, ilyen például a *TÁMOP 2.1.2-1/1*, amely az idegen nyelvi és informatikai kompetenciák fejlesztésére irányult, továbbá a *digitális tankönyv* program, valamint a *kutatás-fejlesztési* támogatások, és nem utolsósorban a *programozás* oktatásának erősítése. A digitális írástudatlanság csökkentését segíti elő a nagy számban terjedő mobil alkalmazási lehetőségek oktatási célú felhasználása. Úgy, mint a mobil platformokon futó tananyagok és tanítást-, tanulást támogató alkalmazások fejlesztése. [23]

A magyar lakosság sokkal kevésbé tudja használni a számítógépet, mint az uniós átlag - a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján. Az összehasonlítás szerint mappát másolni és fájlokat tömöríteni a többi országnál jobban tudnak a magyarok, ugyanakkor a magasabb szintű ismereteket megkövetelő bonyolultabb feladatokban rosszabbul teljesít a magyar lakosság, legnagyobb lemaradás a szoftverek konfigurálásában és a prezentációk készítésében van. A kutatásból kiderült az is, hogy tavaly a társadalom mindössze 12 százaléka vett igénybe felhőalapú szolgáltatást, miközben az EU-átlag 20 százalék feletti. Az elektronikus ügyintézés viszont elterjedtebb Magyarországon: míg az uniós lakosság 47 százaléka lépett kapcsolatba elektronikus úton közhivatalokkal vagy közintézményekkel 2014-ben, ez az arány a magyaroknál 49 százalék volt. [25]

Sajnos a mai 15 évnél idősebb korosztály tagjai között 40,2%, azaz megközelítőleg 3 millió ember digitálisan nem kompetens ma Magyarországon. De ez a szám sajnos nem azt jelenti, hogy a maradék 7 millió ember digitálisan kompetens lenne, mert ezek az emberek se használnak olyan tartalmakat, amelyek mindegyike kimeríti a digitális írástudás keretét. Ennek az oka lehet az, hogy az emberek félnek felfedezni maguknak a digitális világot, nem érzik magukénak, amely azért okoz problémát, mert nem mélyednek el azokban az ismeretekben, nem alakulnak ki azok a digitális készségek, amelyek szükségesek lennének ahhoz, hogy megfelelő szinten tudják használni, kihasználni a digitális világ által nyújtott jóléti javakat. A digitális tartalmak alacsony számú alkalmazásának a társadalom körében még lehet oka az is, hogy a biztonsági kérdés folyamatosan napirenden van. Ezt megoldandóan a *biztonság kérdése* a kompetencia fejlesztésének fontos részét képezi, úgymint a *biztonságos adattárolás* és *biztonságos üzemeltetés* kérdése. [23]

7 A kockázatai és a biztonsági kérdések

Az 1980 után születettek számítanak az első olyan generációnak, amely már az interneten nőtt fel. Ennek ellenére hiába magabiztosak ezek az emberek, derült ki a Symantec²⁴ vizsgálatából. A 2016-os Norton Cybersecurity Insights jelentés²⁵ szerint az 1980 és a 2000 között születettek úgy gondolják, hogy mindenki másnál jobban értenek az alapvető biztonsághoz, és technikailag is hozzáértőbbek a többi korcsoportnál. A tanulmány szerint azonban az illető emberek fele már volt online cyberbűnözés áldozata, 36 százalék pont az elmúlt egy évben. Természetesen ez nem meglepő, elvégre az ilyen életkorú felhasználók több eszközt használnak és többet vannak online, tehát nagyobb veszély is leselkedik rájuk. Sajnos azonban ez csak egy része a történetnek. Sokan sebezhetetlennek érzik magukat, amit jól mutat, hogy a vizsgált emberek 31 százaléka oszt meg jelszavakat és banki információkat. A Symantec arra akarta felhívni a figyelmet, hogy bár sokan tudnak az online élet veszélyeiről, az ezek ellen tett védelmi lépések nincsenek összhangban ezzel. 82 százalék aggódik a cyberbűnözés miatt, de 62 százalék gyenge és rossz jelszavakat használ, miközben a szülők felét nem is érdekli, mit csinál a gyerek online. [26]

7.1 A szabályozói környezet

A kritikus infrastruktúra védelmét szabályozói szinten az állam biztosítja a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programról szóló 2080/2008. (VI.30.) Korm. határozattal. Valamint ezen kormányhatározat alapján kiadott, a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. Törvénnyel és annak végrehajtásáról szóló 65/2013. (II.8.) Korm. rendelettel. [27]

7.2 Kockázatok csökkentése

A Big Data jelenség a fentiek alapján azt a benyomást kelti, keltheti, hogy ez az „adat-boom” mindenki számára csak pozitív hatással jár. Sajnos, mint mindennek, ennek is megvannak a maga negatív tulajdonságai.

A „digitális árnyék”-nak (*digital shadow*) nevezett adatok tömege az, ami egy emberrel kapcsolatban folyamatosan létrejön. Ezeknek a digitális (láb)nyomoknak egy része az „árnyék” gazdája által tudatosan keletkezik, másik része azonban ismeretlen a tulajdonos számára. Ennek okán a személyes adatok védelme, napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kap. Magyarországon elfogadásra került a 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról. Ez a törvény az információs önrendelkezési jog és az információszabadság biztosítása érdekében, a személyes adatok védelmét, valamint a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jog érvényesülését szolgáló alapvető szabályokról, valamint az ezen szabályok ellenőrzésére hivatott hatóságról az Alaptörvény végrehajtására, az Alaptörvény VI.²⁶ cikke alapján készült.

²⁴ Symantec - A világ egyik vezető cége az információs adatvédelem és a vírusirtás terén.

²⁵ Norton Cybersecurity Insights jelentés - A felhasználók online viselkedése, magatartása és biztonsági szokásai mellett a veszélyeket, valamint számítógépes bűnözés költségei vizsgáló jelentés.

²⁶ Magyarország Alaptörvénye IV. cikk: (1) Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

A fenti törvény és az általa életre hívott Nemzeti Adatvédelmi és Információs szabadság Hatóság által magyarországi viszonylatban biztosítja a személyes adatok védelmét. [3][28]

7.3 Biztonsági feltételek kialakítása

A BalaBit²⁷ syslog-ng nevű megoldása az informatikai rendszerekben keletkező naplőüzenetek gyűjtését és feldolgozását valósítja meg. Jelenleg azonban a piacon található szoftverek az operációs rendszerek és alapvető rendszeralkalmazások naplőüzeneteire fókuszálnak, a felhasználók fő motivációja pedig az adatvédelmi szabályozásoknak való megfelelés, informatikai biztonsági kontroll és az üzemeltetés támogatása. Az alkalmazásokból való információgyűjtés viszont egy egészen más megközelítést igényel. Elég, ha egy ERP²⁸ rendszerben, online bankban vagy közösségi portálon végzett felhasználói aktivitásra gondolunk. [29]

Annak érdekében, hogy minimalizálni lehessen a kibertámadásokkal kapcsolatos jövőbeni kockázatokat, a Kaspersky Lab²⁹ szakértői szerint a vállalkozásoknak létre kell hozniuk egy mindenre kiterjedő biztonsági stratégiát. Fontos, hogy kiberbiztonságra oktassák munkatársaikat, többretegű végponti védelmet alkalmazzanak extra proaktív rétegekkel, védjék meg az infrastruktúra összes elemét, javítsák ki a sebezhetőségeket, különösen figyeljenek oda mindenre, ami mobil, valamint titkosítsák a kommunikációt és az érzékeny adatokat. A magánszemélyeknek érdemes beruházniuk egy robosztus biztonsági megoldásba minden eszközön, valamint áttérni a titkosított kommunikációra. Fontos azonban, hogy ne csupán a technológiára hagyatkozzanak. A kiberbiztonság alapjainak megtanulása, valamint azon lehetőségek megvizsgálása, amelyeket a védelmi megoldás nyújt, sok incidenstől megóvhatnak. Ráadásul egyre többünk élete van közzemlére téve online, ezért hasznos lehet, hogy felülvizsgáljuk online szokásainkat, mivel az információ, ami egyszer felkerül az internetre, ott is marad örökké, és felhasználható ön vagy a cége ellen. [30]

Összefoglalás

A Big Data, mint a jövő *“olaja”*, vagy *“aranybányája”* mit sem ér, hogyha azt nem tudjuk biztonságos módon elérni, tárolni. Látható, hogy a létfontosságú információs közelművek, mint a kritikus információs infrastruktúra részei, biztosítják a jólétünket, melyek a 21. század második évtizedében mára elengedhetetlen részét

(2) Senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.

(3) A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított és őrizetbe vett személyt a lehető legrövidebb időn belül szabadon kell bocsátani, vagy bíróság elé kell állítani. A bíróság köteles az elé állított személyt meghallgatni és írásbeli indoklással ellátott határozatban szabadlábra helyezéséről vagy letartóztatásáról haladéktalanul dönteni.

(4) Akinek szabadságát alaptalanul vagy törvénytelenül korlátozták, kárának megtérítésére jogosult.

²⁷ BalaBit – a világ egyik vezető IT-biztonsági szoftverfejlesztő vállalata

²⁸ ERP – Enterprise Resource Planning System; integrált vállalatirányítási rendszer

²⁹ Kaspersky Lab - Egy számítógépes biztonsági megoldásokat kínáló cég.

képezi a digitális jólétnek. A digitális jólét a szükséges és kellő mennyiségű publikus információ elektronikus úton történő feltétel nélküli elérését jelenti. Nap, mint nap döntések sorozatát kell meghozni. A minél pontosabb döntések meghozatala érdekében gyors, pontos, naprakész, sokféle megjelenésű és nagy mennyiségű információra van szükség. Tehát ez esetben a Big Data-t jellemző 4V modell érvényesül. A Big Data ezt követő életünk jelentős részét fogja képezni. Gondolva itt a gazdasági növekedésre, mely sok formában megjelenhet, úgy, mint a foglalkoztatás növekedése, új szakmák kialakulása, ezáltal az oktatási struktúra átalakulása, valamint az egészségügy modernizációja, a betegségek gyorsabb pontosabb diagnosztizálása, gyógyítása. Az adatok gyors és biztonságos átvitelét az állam a bemutatott Digitális Nemzeti Fejlesztési Program keretében kívánja megteremteni. Ez a projekt a kritikus infrastruktúra fejlesztését jelenti. Ahhoz, hogy a digitális jólét megvalósulhasson, ki kell alakítani az elérés lehetőségét, elérhetővé kell tenni a különböző szolgáltatásokat, megfelelő tartalommal ellátva. Mindenképp szükséges a digitális írástudás növelése, amely a funkcionalitást sem nélkülözi. Mindez akkor hatékony, hogyha megfelelően vannak védve az adataink és az a közeg ahol az információink tárolódnak és továbbítódnak.

Felhasznált irodalom:

- [1] prof. Patrice Koehl: Big Data Why it matters, előadás, Department of Computer Science, UC Davis Genome Center, 2013. szept. 5., https://www.youtube.com/watch?v=_HI5pLCFbu0&list=PLKJRT9JmiGVciby h1Fw7CjMdlpq2wC2uk (Letöltés ideje: 2014. 06. 08.)
- [2] Bitport: Nagy problémákat hozhat a Nagy Adat, 2013.05.14., <http://bitport.hu/trendek/nagy-problemakat-hozhat-a-nagy-adat> (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)
- [3] Computerworld: Adatrobbanás a vállalatvezetésben, 2011. november 10., <http://computerworld.hu/cio/adatrobbanas-a-vallalatvezetesben-.html> (Letöltés ideje: 2014. 06. 15.)
- [4] Piackutatás blog: Nagy Adat vagy nagy cirkusz?, 2014.02.10., http://piackutatas.blog.hu/2014/02/10/nagy_adat_vagy_nagy_cirkusz (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)
- [5] Prím Online: Hét lépés szükséges a big data kiaknázásához, 2013. április 15., [http://hirek.prim.hu/cikk/2013/04/15/het_lepes_szukseges_a_big_data_kiaknaz asahoz](http://hirek.prim.hu/cikk/2013/04/15/het_lepes_szukseges_a_big_data_kiaknaz_asahoz) (Letöltés ideje: 014. 06. 15.)
- [6] Mészáros Csaba: Memóriaalapú analitika 2015. október 26.; <http://computerworld.hu/computerworld/memoriaalapu-analitika.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- [7] Piac és Profit: Nem alaptalan a „nagy adat” körüli felhajtás, 2012. október 26., <http://www.piacprofit.hu/infokom/nem-alaptalan-a-nagy-adat-koruli-felhajtas/> (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)
- [8] hvg.hu: Adatrobbanás a NAV-nál, 2013. március 03., http://hvg.hu/tudomany/20130303_adatrobbanas_a_nav_nal (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)

- [9] Computerworld: Mezőgazdasági Big Data, 2014. április 21., <http://computerworld.hu/computerworld/mezogazdasagi-big-data.html> (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)
- [10] Computerworld: Intelligens mintagyár; 2015. november 5.; <http://computerworld.hu/computerworld/intelligens-mintagyar.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- [11] hvg.hu: Így védekeznek az árvíz ellen a hollandok, 2013. július 11., http://hvg.hu/tudomany/20130711_igy_vedekeznek_az_arviz_ellen_a_hollandok (Letöltés ideje: 2014. 06. 16.)
- [12] BBC Horizon 2013 The Age of Big Data, 2013. aug. 22. <http://www.youtube.com/watch?v=CO2mGny6fFs&feature=share&list=PLKJRT9JmiGVcibyh1Fw7CjMdlpq2wC2uk> (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)
- [13] Maverick: 83. Big Data és DNS: az orvostudomány forradalma, 2013. dec 16., http://voyager.blog.hu/2013/12/16/83_big_data_es_dns_az_orvostudomany_forradalma (Letöltés ideje: 2014. 06. 21.)
- [14] Sipos Dávid: Watson a tudomány szolgálatában; 2014-04-23; <http://techindex.hu/tag/big-data-2/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- [15] J.Jetson: A Big Data megváltoztatja a sport jövőjét . / ?, 2014. szeptember 19, <http://cloudbusiness.hu/a-big-data-megvaltoztatja-a-sport-jovojet/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- [16] hvg.hu: Ez lesz a legmenőbb ágazat pillanatokon belül, 2013. október 02., http://hvg.hu/kkv/20131002_Okos_varosokat_terveznek_a_jovo_szakember (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)
- [17] Harangi László: Az ország minden adatbázisát egyesítenék a britek, 2014. augusztus 5., <http://pcworld.hu/iskolakezdes/az-orszag-minden-adatbazisat-egyesitenek-a-britek.html> (Letöltés ideje: 2014. 06. 15.)
- [18] SG.hu: Big Data: sok a kihasználatlan lehetőség, 2013. április 21. http://sg.hu/cikkek/96813/big_data_sok_a_kihasznatlan_lehetoseg (Letöltés ideje: 2014. 06. 16.)
- [19] piacesprofit.hu: Három szakma, amit az internet teremtett, 2015. október 02., <http://www.piacesprofit.hu/infokom/harom-szakma-amit-az-internet-teremtett/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- [20] piacesprofit.hu: Honnan akasszunk le adattudóst?, 2015. április 24., <http://www.piacesprofit.hu/infokom/honnan-akasszunk-le-adattudost/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- [21] hvg.hu: Ez lesz a legmenőbb ágazat pillanatokon belül, 2013. október 02., http://hvg.hu/kkv/20131002_Okos_varosokat_terveznek_a_jovo_szakember (Letöltés ideje: 2014. 06. 20.)
- [22] Világtudomány.hu: A Nagy Adat, mint aranybánya..., <http://vilagtudomany.hu/index.php?data%5Bmid%5D=7&data%5Bid%5D=1627&a-nagy-adat-mint-aranybanya> (Letöltés ideje: 2014. 06. 16.)

- [23] Digitális Nemzet, digitális fogyasztók „Rajta vagyunk a bittérképen” c. konferencián elhangzottak alapján, Budapest, 2015.03.24.
- [24] Alfredo Carpineti: How Gaming Impacts Childrens' Academic Achievements, October 13, 2015; <http://www.iflscience.com/editors-blog/impact-technology-and-gaming-children-s-academic-achievements> (Letöltés ideje: 2015. 11. 23.)
- [25] Dezső András: Átlagon aluli a digitális írástudás Magyarországon, 2015.11.24., http://index.hu/belfold/2015/11/24/atlagon_aluli_a_digitalis_irastudas_magyarorszagon/ (Letöltés ideje: 2015. 11. 24.)
- [26] Harangi László: A fiatalokat rabolják ki online a legjobban, 2015. november 23. <http://pcworld.hu/kozosseg/a-fiatalokat-raboljak-ki-online-a-legjobban.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 24.)
- [27] Andras Kerti, Zoltan Nyikes (2015): Overview of Hungary Information Security, The Issues of the National Electronic Classified Material of Transmission, SACI 2015 10th Jubilee IEEE International Symposium on Applied Computational Intelligence and Informatics PROCEEDINGS, (pp. 327-334.), Timișoara, Romania May 21–23, 2015, ISBN: 978-1-4799-9910-1
- [28] 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
- [29] hvg.hu: 300 millió a felhasználói naplózás fejlesztésére, 2013. április 09., http://hvg.hu/tudomany/20130409_300_millio_a_felhasznaloi_naplozas_fejles (Letöltés ideje: 2014. 06. 16.)
- [30] Computerworld: Új év, új fenyegetések: előrejelzés 2016-ra, 2015. november 20.; <http://computerworld.hu/computerworld/uj-ev-uj-fenyegetesek-elorejelzes-2016-ra.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 24.)

A MAGYAR HONVÉDSÉG TANÁCSADÓI TAPASZTALATAI ÉSZAK-AFGANISZTÁNBAN

Bevezetés

2015. január elsején új időszámítás kezdődött a NATO afganisztáni műveleteiben. Közel tizennégy évvel az Egyesült Államokat ért terrortámadást követően a Szövetség közös akarata szerint befejeződtek az ISAF műveletek és az ANDSF¹ erők teljes felelősséggel tevékenykednek az ázsiai ország teljes területén. A koalíciós erők javarésztét az elmúlt évek folyamán kivonták és az új feladat, a Resolute Support Mission² (továbbiakban-RSM) érdekében mintegy tizenkétezer katonát állomásoztatnak az országban. A nemzetközi katonai és rendőri erők már csak tanácsadói, képzést támogató és különleges műveleti feladatokat hajtanak végre. Ennek érdekében erőiket az ország fővárosára, Kabulra és a korábbi regionális parancsnokságok helyszíneire, Kandahárra, Heratra és Mazar-i Sharif térségeire összpontosítják. A terveknek megfelelően, az RSM első fázisa 2016. január 1-ével véget ér, ezután csak Kabulban lesznek tanácsadók. E cikk írója 2014 november-2015 június között szolgált a TAAC-N³ állományában, az Afgán Határrendőrség 806. zónaparancsnokság vezető tanácsadója feladatkörben. Tevékenysége során tapasztaltak és az azt követő biztonsági helyzetben bekövetkező negatív tendenciák miatt biztosan állítható, hogy ez az ambiciózus menetrend nem tartható, szükséges a misszió mandátumának kiterjesztése. Az ANDSF erőknek a tervezettnél hosszabb időre van szüksége, hogy önállóan képesek legyenek szavatolni az ország külső és belső biztonságát, megakadályozva olyan kedvezőtlen eseményeket, amelyek Irakban és Szíriában következtek be a közelmúltban.

A műveleti katonaföldrajzi jellemzői dióhéjban⁴

Afganisztán az északi féltekén a 29. és 38. szélességi fokok, valamint a 60. és 75. keleti hosszúsági fokok között, Közép- és Dél-Ázsia választóvonalán terül el. Az ország legnagyobb kiterjedése délnyugatról északkeleti irányban 1550 km, északnyugatról délkeleti irányban 750 km. A 652 230 km² területű Afganisztán közel hétszer akkora, mint Magyarország. Tengeri kijárata nincs, a legközelebbi kikötő az Arab tenger partján, a pakisztáni Karachiban található.

¹ ANDSF- Afghan National Defence Security Forces: afgán nemzeti védelmi biztonsági erők. 2015.01.01-től alkalmazott terminológia.

² Eltökélt támogatás

³ TAAC-N – Train Advice and Assist Command North: Északi tanácsadói és kiképző parancsnokság (Mazar-i Sharif)

⁴ STEFANCSIK Ferenc: Afganisztán a katonaföldrajz tükrében, <http://www.honvedelem.hu> (Letöltés ideje: 2004.09.11.) Magyar Honvédség Térképész Szolgálat - Afganisztán Katonaföldrajzi Atlasza (II. átdolgozott kiadás, 2006)

1. ábra: Afganisztán földrajzi kiterjedése⁵

„A Türkmenisztánnal közös északi határszakasz részben dombság, részben félsivatagos terület. Az üzbég határszakaszt az Amu-darja folyó medre körül kialakult homokdűne-övezet jellemzi. A Tádzsikisztánnal közös határvonal az Amu-darja folyó által kialakított mélyen bevájt hegyvidéki völgy. A Pakisztánnal közös határ északi szakasza a Hindukus hegység fő gerincét követi, helyenként több mint 7000 méteres tengerszint feletti magasságban (a legmagasabb pont a Nowshak 7485 m). A középső szakaszon a határ alacsonyabb hegyvonulatokon keresztül húzódik, amelyeket a Kabul folyó egy szurdokban tör át. Itt található a legfontosabb közúti kapcsolat Pakisztán és Afganisztán között, a Hajbár-hágón (KhyberPass) keresztül.”⁶

A nagyhatalmak (Oroszország és Nagy-Britannia) által a 19. század végén meghúzott határok számos etnikai csoport lakóterületét szelik keresztül, köztük délkeleten a beludzsokéket (Afganisztán, Irán, Pakisztán), nyugaton a perzsa nyelven beszélő csoportokét, keleten a pastukéket (Afganisztán, Pakisztán), északon pedig a tádzsikokét, az üzbégekét és a türkménekét.

Kínával egy olyan rövid szakaszon határos, ahol területen a Hindukus hegység láncolatai határozzák meg a terepet, a két országot a Wakhán korridor köti össze.

A műveleti környezet biztonsági helyzete

Habár a közel 357.000 főre tehető ANDSF formálisan átvette Afganisztán felett a biztonsági ellenőrzés felelősségét, több okból sincsenek még alkalmas állapotban erre az alaprendeltetésű feladat végrehajtására.

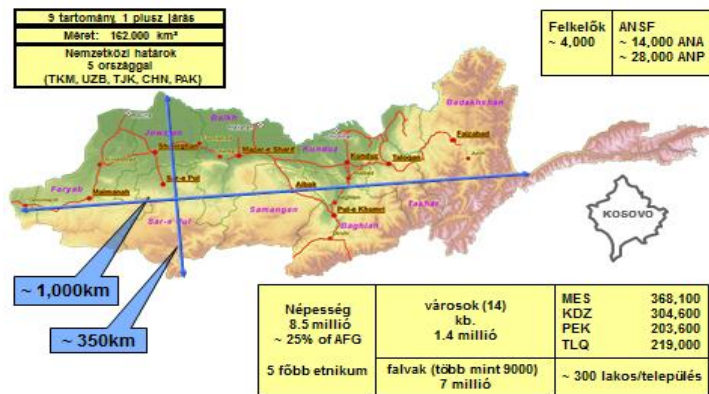
Ez a megállapítás igaz az északi régióra is, amely kilenc tartományt foglal magába. A területen a 209. ANA⁷ hadtest 14.000 és az afgán rendőrség ANP⁸

⁵ Szerk.: Szijj Beáta zls., Forrás: Afghanistan Handbook Edition 4 (U), June 2007, NATO SITCEN Watch Staff Support Branch, 84. o.

⁶ LESKÓ László alezredes: Afganisztán Kézikönyv, az MKFH kiadványa, 2011 BP 14. o.

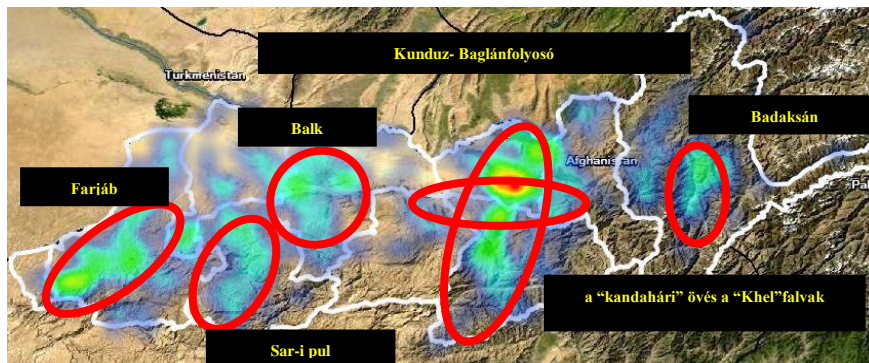
⁷ ANA-Afghan National Army: afgán nemzeti hadsereg

28.000 (+APPF⁹) többé kevésbé kiképzett és felszerelt állománya tartózkodik, tevékenykedik. Különböző források szerint kb. 4000 fegyveres ellenállóval számolhatunk, tehát a biztonsági erők döntő túlerővel rendelkeznek, elvileg. A jelentős társadalmi támogatással bíró, gerillahadviselést végrehajtó szervezetek ellen nem könnyű az ellentevékenység, különösen olyan változatos és átszegdelt terepviszonyok között, amelyről korábban már szó esett.

2. ábra: Az északi régió főbb adatai és az erőviszonyok¹⁰

Azoknak, akiket Kunduz város 2015. szeptember végi elfoglalása váratlan meglepetésként ért ajánlom figyelmébe a következő ábrát. A szemléltetett egy évet felölelő, nyílt forrásból származó támadási statisztikát elemző ábra különböző színekkel jelzi azok előfordulási sűrűségét. A mélyebb tónusú színek a veszélyeztetettebb helyszíneket jelzik.

3. ábra: A biztonsági helyzet az északi régióban
(forrás TAAC-N törzstájékoztató)

⁸ ANP-Afghan National Police: afgán nemzeti rendőrség

⁹ APPF-Afghan Public Protection Force: afgán polgárvédelmi erők

¹⁰ Szerkesztette: Balogh Péter

A Kunduzt Baglánnal összekötő utak és környékének veszélyeztetettsége régmúlta tehető. A magyar tartományi újjáépítési csoport 2006-2013 között többször is megtapasztalta a tartomány pastu többségű járásaiban (Baglani Jadid, Dahane Ghori), a „khel” falvak, az ún. kandahári öv és Kunduz tartomány déli területein észlelt ellenállói, szervezett bűnözői tevékenységből fakadó biztonsági helyzet romlását. Nem hat újdonság erejével Sar-i Pul és Farjáb tartomány déli területein folyó aktív ellenállói tevékenység sem és köztudott volt, hogy ezek a helyszínek az ópiumtermeléshez kötődő térségek is egyben.

A koalíciós erők fokozatos kivonásának megfelelően, az északi régióban már csak Mazar-i Sharifban, a Camp Marmal bázison tevékenykednek nemzetközi erők, számuk a terveknek megfelelően drámaian csökkent kb. 1500 főre. Az RSM mandátumnak megfelelően kiképző, tanácsadói és különleges műveleti tevékenységre koncentrálnak, a városban lévő erők ezen feladatok biztosítására és a saját erők védelmére¹¹ elégségesek csak. Balk tartományban is erősödik az ellenállói tevékenység, amire korábban nem volt példa. Ez, a korábbi nyugodt periódus részben a tartomány erőskezü vezetőjének Mohammad Atta Noornak, részben a Szövetséges erők jelenlétének, aktív tevékenységének volt köszönhető. A 20 halálos áldozattal és kb. 70 sebesüléssel járó 2015. április 9-i komplex támadás Mazar-i Sharif belvárosában, a növekvő támadásszám Chimtal és Sholgara járásokban és az Alborz hegységben a régóta fennálló békés status quot fenyegetik. A szembenálló fél Mazar-i Sharif érezhető közelségében tevékenykedik, holott jelentős ANDSF erők állomásoznak a térségben.

Az elmúlt években, negatív tendenciaként fokozatosan romlott a biztonsági helyzet Badaksán tartományban. Ez részben a koalíciós erők távozását követő hatalmi ürnök, a felerősödő szervezett bűnözői tevékenységnek, illetve a tartomány Jurm és Warduj járásaiban (völgyek) található lapis lazuli bányák körüli tulajdonviszonyok újraosztásának köszönhető. Ezen felül a térségben található azok a nagyfinomságú kábítószer előállítására szakosodott laborok, amelyek többek között a fegyveres ellenállás pénzügyi forrásaként is működnek.

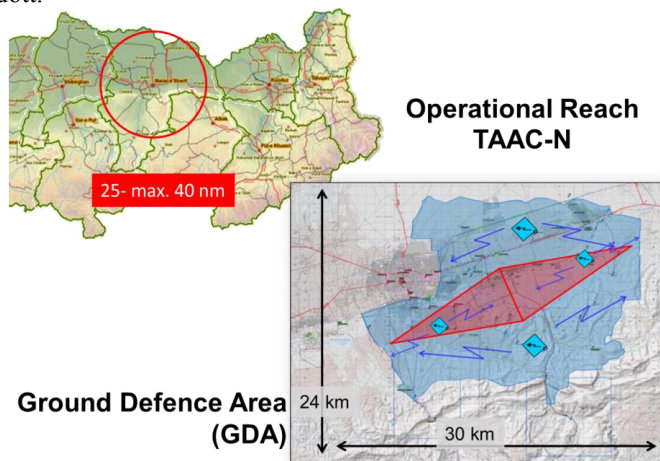
Kína érdekelt a biztonsági helyzet javulásában, hiszen korábban számos üzletet, bányát vásárolt meg, illetve jelentős összegeket fektetett be. A tervek alapján a Wakhán korridoron keresztül (Badaksán tartomány) a kínai kormány utat építene, hogy az érdekeltségi területeit meg tudja közelíteni, de ebben a romló biztonsági helyzet akadályozza meg. Egy háromoldalú akarat (Kína, Tadzsisztán, Afganisztán) alapján életre hívott szerződés szerint a határőr erők közös járőrtevékenységet hajtanak majd végre a térségben és ha kell, átléphetik az államhatárokat, így járulva hozzá a csempésztevékenység csökkentéséhez.

A TAAC-N erők-eszközök, tanácsadói csoportok, magyarok szerepvállalása

Az ISAF misszió végéhez közeledve a Resolute Support misszióra készülve a Koalíciós erők már 2014 év közepén megkezdték a szükséges átalakításokat, a szervezetek felállítását, anyagi készletek átcsoportosítását. Ennek látható jelei a

¹¹ Force Protection

létszám az új CJSOR¹²-nak megfelelő radikális csökkentésében és a feladatok átalakításában öltöttek testet. A szervezet neve e szerint 2014 augusztusában a Regional Command North-ról, Train, Assist and Advice-North-ra változott. A létszám mellett a rendszeresített technikai eszközök területén is jelentős csökkenés volt észlelhető, az átcsoportosításokat az érintett országok 2014 decemberére végrehajtották. A tevékenység természetének megváltozása és az erőforrások rendelkezésére állásának megfelelően újradefiniálásra került a tevékenységi terület. Ennek megfelelően a koalíciós erők kevés kivételtől eltekintve, az ún. GDA-n¹³ belül hajtják végre feladataikat. A MEDEVAC képesség változása miatt a maximális tevékenységi terület egy nagyjából 60-80 km-es sugarú körre koncentrálódott.

4. ábra: A koalíciós erők tevékenységi közege Északon¹⁴

A parancsnokság vezető nemzete továbbra is Németország és az RS HQ-t leszámítva a „legnemzetközibb” műveleti elem. Tizenkét NATO és további tíz szövetséges ország katonája alkotta közösség hajtja végre felelősségteljes munkáját az ANDSF erők képességfejlesztése érdekében. Magyarország tudatosan törekedett, törekszik arra, hogy a számszaki szerepvállalásunk csökkenése ellenére is hozzájáruló tevékenysége látható, érezhető legyen.

A Magyar Honvédség katonai hozzájárulását az TAAC-N felelősségi területére és részben Kabulra koncentrálja.¹⁵

Mazar-i Sharifban két önálló rendőri tanácsadói csoport, egy Különleges Műveleti Kontingens egy nemzeti támogató elem, és számos egyéni beosztású katonánk szolgál az ANA tanácsadó csoportjában, a TAAC-N törzsében és a ROLE-

¹² CJSOR- Combined Joint Statement of Requirements: a műveletekhez szükséges erő és eszközigény (műveleti állománytábla)

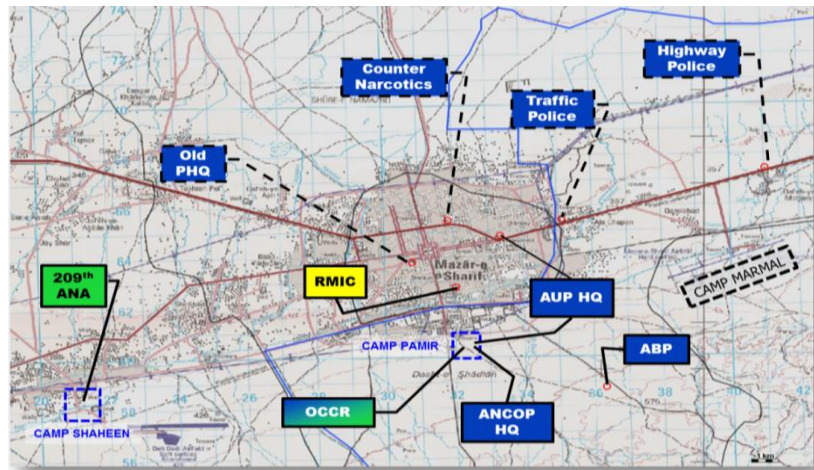
¹³ GDA-Ground Defence Area: szárazföldi védelmi zóna

¹⁴ Forrás TAAC-N törzstájékoztató alapján

¹⁵ 2014.02.28-i állapot szerint Kabulban működött egy Légi Mentor Csoport, a Nemzeti Támogató elem kihelyezett részlege, illetve néhány egyéni beosztásban tevékenykedtek katonáink (NIC, váltásvezetők stb.)

2 kórházban. Magyarország átlagosan 100-110 katonát állomásoztat a közép ázsiai országban.¹⁶

A TAAC-N erőfeszítéseit a kiképző és tanácsadói tevékenységre összpontosítja, hat nemzetközi tanácsadói csoportot működtetve, amelyeket alkalmanként szerződéses, civil szakértők egészítenek ki. A katonai tanácsadók körülbelül 100-an vannak, ami az 1600 fős táborhoz képest elég kevésnek tűnik. Természetesen az információk feldolgozása, a feladatok előkészítése, illetve a Force Protection biztosítása és az egyéb, biztonsággal kapcsolatos tevékenység jelentős létszámot igényel.

5. ábra: A TAAC-N tanácsadói csoportjainak tevékenységi helyszínei a városban és a környékén
(forrás TAAC-N törzstájékoztató)

A tanácsadói csoportok az alábbi összetételben hajtották végre napi feladataikat:

tanácsadói csoportok	vezető nemzet	létszám
ANA 209.hdt	német	54
AUP ¹⁷	török	12
ANCOP ¹⁸	magyar	5
ABP ¹⁹	magyar	5
OCCR ²⁰	svéd	7
RMIC ²¹	német	7

¹⁶ <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/kulonleges-muveleti-katonakkal-is-hozzajarulunk-az-uj-afganisztani-missziohoz> (Letöltés ideje: 2015.10.18.)

¹⁷ AUP-Afghan Uniformed Police: afgán rendőrség. A legnagyobb létszámú, a legtöbb helyszínen jelenlévő „általános” rendőri erő.

¹⁸ ANCOP-Afghan National Civil OrderPolice: afgán készenléti rendőrség.

¹⁹ ABP-Afghan Border Police: afgán határrendőrség.

²⁰ OCCR-Operational Coordination Centre Regional: regionális műveleti koordinációs központ

²¹ RMIC-Regional Media and Information Centre: regionális média és információs központ

Tekintettel a széles feladatkörre, a tanácsadói létszámok kevésnek tűnnek, de ez összefüggésben van a megváltozott környezettel, feladatrendszerrel. Korábban, 2001-2014 között a Szövetségesek az afgán biztonsági erők harcászati felkészítésére koncentráltak és céljaikat az úgynevezett OMLT²²-ken keresztül valósították meg. Ebben a tevékenységben is részt vett Magyarország egy OMLT-vel.

A Magyar Honvédség Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport néven 2009-ben kezdte meg működését Afganisztánban, az MH PRT közelségében a Baglán tartományi Kihlagay bázison.

Az ohioi Nemzeti Gárdával együttműködve, a magyar vezetés alatt működő OMLT segítette az ANA Baglán tartományba települt 209. hadtest 2. dandár 3. zászlóaljának műveleti felkészítését.

Az MH PRT-vel ellentétben – amely egy békefenntartó erő, és főleg fejlesztésekkel, segélyezéssel, rendfenntartó járőrözéssel foglalkozott és offenzív műveletekben nem vehetett részt – az MH OMLT szükség esetén támadó műveletekbe is bevonásra került és az általuk kiképzett afgán alakulatok oldalán gyakran került tűzharcba.²³

Az OMLT által mentorált afgán lövészzászlóalj 2012 nyarán megkapta az ISAF önálló műveletre alkalmas minősítését, így az év végén az OMLT átalakult, és *Katonai Tanácsadó Csoport* (MAT²⁴) név alatt megkezdte a felkészülést új szerepére. Ennek keretében a MAT Mazar-e Sharif közelében új táborba költözött (Camp Spann), feladata pedig a Mazar-i Sharifban lévő afgán nemzeti készenléti rendőrség, illetve az afgán határőrök törzsmunkájának támogatása lett.

A feladatok változásával a MAT, magyar nevén MH Műveleti Tanácsadói Csoport három váltásban teljesített szolgálatot, mint önálló kontingens. 2013-ban az ohioi Nemzeti Gárda kivonta katonáit a feladtból és a csoport is a Camp Marmalba települt át. A Magyar Honvédség szerepvállalása is csökkent, ahogy az ISAF művelet a végéhez közeledett.

A jogszabályi előírásoknak megfelelően a kormány az afganisztáni Eltökélt Támogatás Műveletben történő magyar katonai szerepvállalásról szóló 2014. december 12-ei határozatában engedélyezte a műveletben való magyar katonai részvételt. E szerint a TAAC-N ABP és ANCOP tanácsadói csoportjai, valamint a törzs egyéni beosztású katonái mellett, a Különleges Műveleti Kontingens legfeljebb 50 (váltási időszakban 100) katonával, a Légi kiképzés-támogató csoport legfeljebb 13 (váltási időszakban 26), a Nemzeti Támogató Elem legfeljebb 30 (váltási időszakban 60), a Biztosító Szakasz legfeljebb 30 (váltási időszakban 60) katonával vesz részt a 2015. január elsejével indult afganisztáni műveletben.²⁵

²² Operation Mentoring and Liaison Team: műveleti tanácsadói és összekötő csoport

²³ BOLDIZSÁR Gábor: A komplex műveleti környezet. in: Boldizsár Gábor, Wagner Péter (szerk.): A Magyar Honvédség befejezett szárazföldi műveletei Afganisztánban: Tapasztalatgyűjtemény. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Budapest, 2014.

²⁴ MAT- Mobile Advisory Team: mobil tanácsadói csoport

²⁵ <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/kulonleges-muveleti-katonakkal-is-hozzajarulunk-az-uj-afganisztani-missziohoz> (Letöltés ideje: 2015.10.18.)

A létszámok csökkentésével a feladatok is átgondolásra kerültek és a korábbi harcászati kiképzést, tanácsadást felváltotta a hadműveleti szintű törzsek támogatása mentorálása, tanácsokkal történő segítése. Ez beleillik abba az elképzelésbe, amelyet a szakemberek 2015-2024 között az úgynevezett "átalakítási évtizedként" (transformation decade) aposztrofáltak, amely alatt a nemzetközi közösség támogatásával Afganisztán "a polgári szolgálatában álló, működőképes és fenntartható állam megerősítésével tervezetten megszilárdítja szuverenitását"²⁶

A TAAC-N felállításával a NATO vezette koalíció áttért az ún. hibrid tanácsadásra. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kis létszámú tanácsadói csoportok, önállóan nem képesek lefogni a katonai-rendőri tevékenység teljes spektrumát, a szükséges szakértelmet a törzsbe rendszeresített szakértői csoportokból lehet „lehívni”. Így ha egy CIED²⁷, jogi, mérnöki vagy tüztámogatásban járatos szakemberre volt szükség azt, a prioritásoknak megfelelően biztosította a TAAC-N parancsnoka. Ez papíron remekül működött, de a gyakorlatban ez korántsem volt ilyen egyszerű feladat. Gyakran ezek a helyek nem voltak feltöltve, a beosztásban lévők nemzeti korlátozásai nem engedték meg, hogy elhagyják a laktanyát, vagy csak jelentős egészségügyi biztosítással, vagy éppen a többes igénynek megfelelően jelentős késéssel voltak elérhetők ezek a források.

Magyarország szempontjából ez azt jelentette, hogy az MH Műveleti Tanácsadói Csoport 2014 novemberében, mint önálló kontingens befejezte tevékenységét. A funkcionális tanácsadók a TAAC-N törzsbe tagozódtak be, míg az állomány védelmére szolgáló alegység MH Biztosító szakasz néven egy újonnan felállított többnemzeti Force Protection század Alpha szakaszaként folytatja munkáját.

Az Afgán Nemzeti Biztonsági Erők

Az északi régiót jelentő kilenc tartományban jelenlévő ANDSF erők létszáma 42000 főre tehető. A biztonsági szegmenshez tartozó valamennyi fegyveres szervezet, szolgálat állomásoztat erőket északon.

Afgán nemzeti hadsereg

Az ANA 209 hadtest három dandára (1. Mejmana, 2. Kunduz, 3. Mazar-i Sharif.) könnyű gyalogos magasabb egységnek tekinthető, mintegy 14000 fővel.²⁸ A romló biztonsági helyzet miatt komolyan foglalkoznak egy negyedik dandár felállításával Badaksán tartományban. Az új dandár részben a kunduzi 2. dandárból, illetve a 111. hadosztály erőiből tevődne össze. A hadtest az északi területek meghatározó ereje, felszereltségében, kiképzettségében jelentősen kiemelkedik a biztonsági erők közül. A 2014/2015-ös téli időszak különösen enyhe volt, így a korábbi, megszokott műveleti szünet nem következett be, folyamatosak voltak a harci cselekmények az egész régióban. A fegyveres ellenálló csoportok a tél beköszönte előtt rendszerint elhagyják a területet és pakisztáni törzsi területeken

²⁶ <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/kulonleges-muveleti-katonakkal-is-hozzajarulunk-az-uj-afganisztani-missziohoz> (Letöltés ideje: 2015.10.18.)

²⁷ CIED – Counter Improvised Explosive Device: improvizált robbanó eszköz elleni tevékenység.

²⁸ NATO TAAC-N információ

töltik fel készleteiket, illetve pihentetik a személyi állományt. Ekkor az ANDSF erőknél is van idejük, lehetőségük a felkészülésre. Emellett az üzég származású Dosztum tábornok, korábbi hadúr, aki jelenleg Afganisztán alelnöki tisztét tölti be, is gyakran generált nyugati szemmel műveletileg látszólag kevésbé érthető fegyveres összeütközéseket Farjáb és Sar-iPul tartományban. A folyamatos harci cselekmények során a 209. hadtest készletei kimerültek, a résztvevő állomány belefásult és megnövekedett a szolgálatot elhagyók létszáma. Ezt a hatást erősítette az, hogy a korábbi egy év támadási statisztikái alapján újrarajzolták a veszélyeztetett területek térképeit, ezzel sokszor kedvezőtlenül változtak a hozzátartozó jövedelem pótlékok is. Mivel a biztonsági helyzetben bekövetkezett gyors változásokat a jogszabályi környezet nem tudta időben leképezni, így sokan igazságtalannak érezték az illetmény csökkenéseket. Így 2015 tavaszára a műveleti időszak kezdetére számos kedvezőtlen előjelű esemény következett be. Ehhez hozzájárult a hadtestparancsnok nyugállományba vonulását követő vákuum is, közel két hónapig tartott az új személy beosztásba történő kinevezése.

Mindazonáltal az ANA 209. hadtest törzstisztjei felkészültségében, a feladat végrehajtásban már érezhető az elmúlt évek erőfeszítései és egyes alakulatok, mint a MH KMK által mentorált 5. különleges műveleti zászlóalj, afgánul kommandó kandak, kifejezetten professzionális szinten tevékenykedik. A TAAC-N főerőkifejtését a 209 hadtest mentorálására, segítségére koncentrálni ez kifejeződik a tanácsadói csoport magas létszámában.

Afgán Nemzeti Rendőrség

Az ANP létszámában meghaladja a katonákét. 22.000 AUP, ANCOP, ABP, ALP rendőr kapott felkészítést, felszerelést és beosztást a kilenc tartomány valamelyikében.²⁹ A kihívásokra válaszul Kunduz helyőrséggel felállításra került a 4. ANCOP dandár is és később egy laza, paramilitáris biztonsági erő is megkezdte feladatait Afghan Public Protection Force néven.

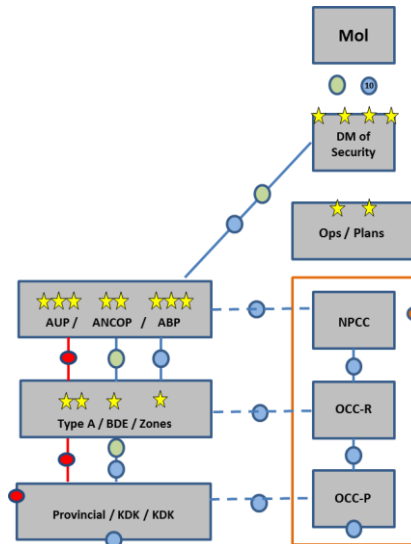
Név ³⁰	magyar elnevezés	létszám
Afghan National Uniformed Police (AUP)	afgán nemzeti rendőrség	16200 fő
3rd Afghan National Civil Ordered Police (ANCOP) Bde (Mazar-e Sharif)	afgán készenléti rendőrség 3. dandárja (Mazar-i Sharif)	2900 fő
4th Afghan National Civil Ordered Police (ANCOP) Bde Kunduz	afgán készenléti rendőrség 4. dandárja (Kunduz)	kb. 2500 fő
806th Zone Afghan Border Police (ABP)	806. afgán határ rendőr zóna	3800
Afghan Local Police (ALP)	afgán helyi rendőrség	5100
Afghan Public Protection Force (APPF)	afgán polgári védelmi erő	n.a.

Habár az ANP rendőri erőként került felállításra, a jelenlegi biztonsági helyzet miatt könnyű katonai alakulatokként hajtanak végre napi feladatokat. Ezt erősíti,

²⁹ NATO TAAC-N információ

³⁰ Szerkesztette: Balogh Péter

hogy szervezetük követi a NATO törzsek struktúráját és elvárják (RSM) tőlük a katonai döntéshozatali metódusokat az MDMP³¹ alkalmazását. A rendőri erők stratégiai irányítását miniszterhelyettes (Deputy Minister of Security) hajtja végre. A rendőri pilléreknek saját szolgálati rendje és irányítása van, a koordináció stratégiai szinten az NPCC³², regionális és tartományi szinten az OCC-R³³-ken, illetve az OCC-P³⁴-ken keresztül kerül megvalósításra. Ezt az irányítási rendszert illusztrálja a következő ábra.

6. ábra: az ANP vezetés irányítási (C2) rendszere³⁵

Az OCC rendszer tipikusan a nyugati szemlélet terméke, 2008-tól jelent meg a koordináció rendszerében. Feladatait tekintve arra szolgál, hogy a biztonsági szektorban érintett valamennyi szereplőt összefogja és az egyeztetés színhelye legyen, akár fegyveres konfliktus, akár természeti katasztrófa esetén van erre szükség. A szervezetet jelenleg az északi régióban egy, kétszillagos ANA tábormok vezeti és a munkában, összekötő tisztek formájában, részt vesznek az ANA, ANP (AUP, ABP, ANCOPI) és az NDS³⁶ képviselői, valamint ha szükséges civil szakértőkkel is kiegészíthető. Az OCC-k nem csak minősített időszakban működnek, a koordináció a közös érdekből végrehajtott olyan feladatokkal kapcsolatban is megtörténik, mint a kiképzés, a hivatásrendek állományába tartozó objektumok, képző intézmények jobb kihasználása érdekében.

³¹ MDMP-Military Decision Making Process: katonai döntéshozatali rendszer

³² NPCC-National Police Coordination Center: Nemzeti rendőr koordinációs központ

³³ OCC-R – Operational Coordination Center-Regional: regionális műveleti koordinációs központ

³⁴ OCC-P – Operational Coordination Center-Provincional: tartományi műveleti koordinációs központ

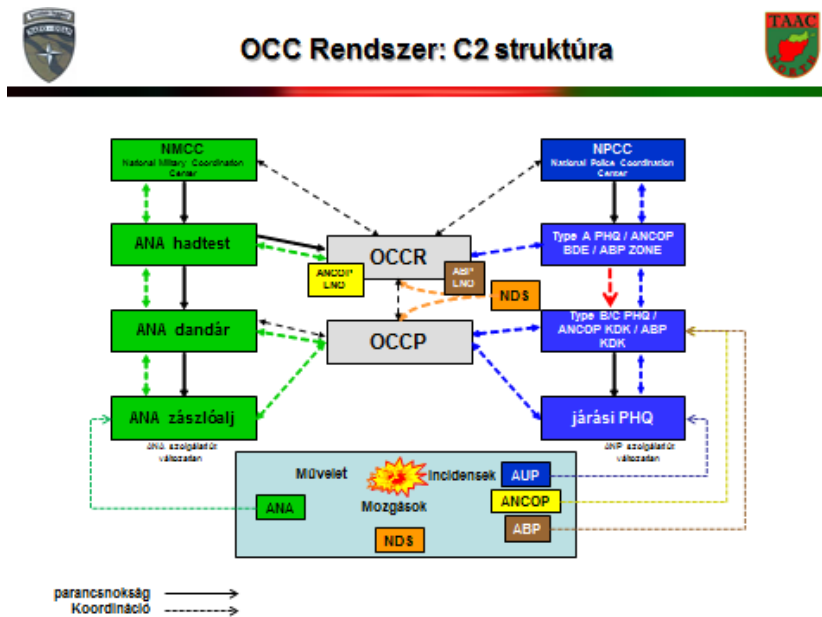
³⁵ Az RS Security Force Assistance Guide 3.0 kiadvány alapján szerkesztette Balogh Péter.

³⁶ NDS-National Directorate of Security: Nemzetbiztonsági Igazgatóság (afgán titkosszolgálat)

Operations Coordination Centerek (OCC) deklarált feladatai:

- átfogó szemléletű koordináció és harmonizált tervezés;
- a felderítési-hírszerző adatok-információk folyamatos megosztása a pontos helyzetmegítélés érdekében (Information exchange and situational awareness);
- az ANDSF erők közreműködésének koordinálása a civil hatóságok megsegítése természeti katasztrófák/csapások alkalmával.

Az OCC rendszer ANA és ANP koordinációját, vezetésének (Command and Control) rendszerét a következő ábra szemlélteti.

7. ábra: OCC vezetés-irányítás rendszere³⁷

Az ábrán az látható, hogy mind az ANA, mind az ANP a saját szolgálati útján keresztül hajtja végre napi feladatai. A koordinációért az ANA 209 hadtest felel, maga az OCC-R szervezet hamarosan a Camp Shaheen laktanyába költözik.³⁸

TAAC-N parancsnok prioritásai

A TAAC-N parancsnok tanácsadói prioritásokat állított fel, hogy az afgán partnerek az ANDSF erők felkészültek legyenek a következő harci szezonra (fighting season) és középtávon elérhessék a megcélzott önfenntartó képességet.

³⁷ Forrás: TAAC-N törzsbemutató alapján, szerkesztette: Balogh Péter

³⁸ Az afgán partnerek jelenleg ismert szándékai alapján az OCC-R, várhatóan az ANA 209 hadtest G3 alá lesz rendelve.

Az ANDSF erők szervezeti fenntarthatósága (önfenntartó képesség) vonatkozásában:

- Helyes eljárások meghonosítása, amelyek lehetővé teszik az ANDSF erők napi feladatainak végrehajtását (pl. személyzeti munka, logisztika, képzés, kiképzés stb.).
- Olyan logisztikai szervezetek kialakítása, amelyek átláthatóan és korrupciómentesen biztosítják a folyamatos ellátást, az önfenntartás érdekében.
- Olyan személyzeti kultúra kialakítása, amely a szervezeti állománytáblában (TASKHIL) megfogalmazott igényeknek megfelelő és kiképzett állományt biztosít a végrehajtó katonai és rendőri erők számára. (AHRIMS rendszer alkalmazása³⁹).
- Az AHRIMS rendszer egy Internetes webalapú alkalmazás, amelynek a feltöltéséért, gondozásáért a személyügyi tisztek, törzsek felelősek. A feltöltés gyakran technikai okokból is akadózott, de előfordult a nyilvántartói munka szándékos lassítása, akadályozása. Korábban a parancsnokok kézpénzben kapták meg az alárendeltjeik fizetését és gyakran megesett, hogy a rendszeresített és a meglévő állomány közötti különbségekhez tartozó pénzek a korrupciós folyamatoknak estek áldozatul. Az AHRIMS többek között éppen ezt hivatott kiküszöbölni, távlati célként az elektronikus illetményfizetési rendszer (Electronic Payment System-EPS) bevezetése, illetve a képzési kiképzési erőfeszítések maximalizálása céljából.

A társhivatásrendek tevékenységének szinkronizációja (Cross-pillar synchronization) vonatkozásában:

- Hatásos és megbízható vezetés-irányítási rendszer kialakítása, ami a társhivatásrendek (rendőr, katona, titkosszolgálat stb.) bevonásával biztosítja a feladatok és képességek egységes kezelését, a műveletek sikeres végrehajtása érdekében. (kutató-felszámoló, stb.)
- Nemzeti eljárási rend⁴⁰ kidolgoztatása és jóváhagyatása, ami biztosítja a nemzeti összhaderőnemi utasításokon⁴¹ alapuló OCC rendszer működését.
- Olyan hosszabbtávú együttműködés kiépítése az ANDSF társhivatásrendek vezetőinek (egyenrangú és a bizalmi elven alapuló) bevonásával, amely biztosítja az OCC rendszer alaprendeltetésű feladatainak végrehajtását az átfogó közös műveleti helyzetkép elérése céljából.⁴²

³⁹ AHRIMS-Afghan Human Resource Information and Management System: az ANDSF erők számára kifejlesztett, a Magyar Honvédség által is alkalmazott KGIR rendszer afgán megfelelője, amely biztosítja a személyi állomány adatainak teljes körű nyilvántartását. A program egy Internetes webalapú alkalmazás, amelynek a feltöltéséért, gondozásáért a személyügyi tisztek, törzsek felelősek. A feltöltés gyakran technikai okokból is akadózott, de előfordult a nyilvántartói munka szándékos lassítása, akadályozása. Korábban a parancsnokok kézpénzben kapták meg az alárendeltjeik fizetését és gyakran megesett, hogy a rendszeresített és a meglévő állomány közötti különbségekhez tartozó pénzek a korrupciós folyamatoknak estek áldozatul. Az AHRIMS többek között éppen ezt hivatott kiküszöbölni, távlati célként az elektronikus illetményfizetési rendszer (Electronic Payment System-EPS) bevezetése, illetve a képzési kiképzési erőfeszítések maximalizálása céljából.

⁴⁰ National Standard Operation Procedure (NSOP)

⁴¹ National Joint Directive (NJD)

⁴² comprehensive Common Operational Picture

- A hivatásrendek képző, kiképző intézményeinek maximális kihasználása, közös kiképzések (rendőr-katona) feltételeinek megteremtése.

Az ANDSF erők műveleti tervezésének fejlesztése (Operational planning) vonatkozásában:

- Fejleszteni az ANDSF erők tervezési eljárásait, hogy az eseményekre való reagálást (event driven), felváltsa a hosszabb távon sikeres, a feladat végrehajtást biztosító felderítő-hírszerző adatokon, információkon alapuló műveleti tevékenység (Intel Driven Operation).
- Olyan műveleti szervezetek kialakítása, felkészítése, amely biztosítja az információcserét és az erők, eszközök legcélszerűbb, leghatékonyabb alkalmazását.
- A rendelkezésre álló valamennyi forrás rugalmas és célszerű kihasználása, a logisztikai feladatok hatékony végrehajtása, hogy még egyes zászlóalj szinten is képesek legyenek az önnfenntartó műveleti tevékenységre (műveleti ciklus), a manőver alapú hadviselés alkalmazására.

A tanácsadói csoportok és az őket támogató TAAC-N törzs ezen hármas feladatrendszeren alapuló napi tevékenységet folytattak.

Tanácsadó tapasztalatok az Észak-afganisztáni régióban

Romló biztonsági környezet

Az RSM művelet mandátum megindítása, a koalíciós erők feladatainak alapvető megváltozásával járt. 2015. január 1-től csakis az ANDSF erők vesznek részt közvetlen harci tevékenységben. A nemzetközi közösség delegált tagjai tanácsadói, kiképzési és különleges műveleti támogató szerepkörben hajtják végre feladataikat. Ez azt is jelenti, hogy működési körzetük leszűkült a TAAC parancsnokságok és közvetlen közelében található ANDSF erők vezetési pontjaira, képző, kiképző helyeire. Az afgán fél, képesség hiányában jelenleg még nem képes a műveletek teljes spektrumában való feladat végrehajtásra, így nincsenek olyan harci repülőeszközei, amik a közvetlen légi támogatást biztosítják. A szembenálló fél oldalán harcoló fegyveres csoportok jelentős térnyerése volt megfigyelhető az elmúlt közel tíz hónapban, a biztonsági helyzet romlott Badaksán, Kunduz, de Balk tartományban is, megfigyelhető a fegyveres csoportok taktikai váltása. A házi készítésű improvizált robbanóeszközökkel végrehajtott rajtaütések mellett megfigyelhetőek a magas fokú koordinációt igénylő, akár nagyobb településeket is megcélzó támadások. (Kunduz, Gázni stb.)

Továbbra is számolni kell a laktanyákon belüli ún. „Green on Blue” cselekményekkel, amikor az afgán partner fordítja fegyverét a koalíciós erők katonái, rendőrei, civil alkalmazottjai ellen.

Az Iszlám Állam erősödő befolyása

Az Iszlám Állam (IÁ) fokozott toborzó tevékenysége észlelhető a térségben, de egyelőre számottevő erőt nem képviselnek. Ez részben annak köszönhető, hogy a Tálib és az IÁ mozgalom céljaiban, ideológiájában alapvető különbségek vannak, több alkalommal kerülnek szembe egymással, akár fegyveres összeütközés

formájában is. Mindenesetre számolni kell jelenlétükkel és több alkalommal megtörtént, hogy egy, jellemzően pénteki imát követően a falu, vagy falvak lakossága fekete zászlót vont fel, lecserélve a tálib mozgalom fehér színű lobogóját.

Elégtelen információcsere

Valamennyi vezetési szinten tetten érhető a társhivatásrendek egymás felé mutatott bizalmatlansága. Az OCC rendszer a nemzeti, regionális és lokális koordináció érdekében került felállításra néhány évvel ezelőtt. Az eltelt időszakban, bár jelentős fejlődés mutatható ki, még mindig van tennivaló. A műveletek, tevékenységek végrehajtását megelőzően az afgán partner már használja ezt a szervezetet a koordinációra, de a bizalmatlanság gátolja a felderítési-hírszerző adatok cseréjét, a megbeszéléseken, tárgyalásokon elhangzottak gyakran illetéktelenekhez szivárognak ki, veszélyeztetve a későbbi feladatok sikerét. A nemzetközi közösség számára elérhető adatok, információk 80 %-a afgán forrásból, ún. Green Reporting származik, megbízhatóságuk sokszor nem éri el a kívánatos szintet. Emellett nehezítik a feladatokat a Szövetséges országok hírszerző elemeinek nemzeti korlátozásai is (National Caveats).

A központi Kormányzat gyengesége, megosztottsága

A 2014-es választásokat követő lassú kormányalakítás, elhúzódozó jogalkotás érezte a hatását az északi területeken is, ahol a korábbi hadurak, kormányzati pozícióba került személyek megerősödtek. Az észak-afganisztáni erőviszonyokat tovább árnyalja, hogy, egymással rivális viszonyban lévő személy, Abdul Rashid Dostum alelnök és Abdullah Abdullah fővégrehajtó (korábbi külügyminiszter) is erős befolyással bír a térségben. A régió régi-új erős embere Mohammed Atta Noor kormányzó, a hírek szerint kormányzati pozíció betöltésére készül. A Spiegel 2014. december 28-i cikke Noor 2010-es koalíciós megítéléséről mélypontra jutatta a nemzetközi erők és a kormányzó viszonyát.⁴³

A kormányzat gyengesége, a kedvezőtlen biztonsági és kereskedelmi folyamatoknak köszönhetően a központi bevételek elmaradnak a tervezettektől. Így Afganisztán működését, beleértve az ANDSF erők kiadásait⁴⁴ továbbra is a donor országok finanszírozzák. A rendelkezésre álló források elmaradása okán a Védelmi és Belügyminisztériumnak át kell gondolnia, hogy képesek e hosszabb távon a jelenleg üzemeltetett infrastruktúrát finanszírozni (investmentstrategy).

Korrupció

A korrupció egy olyan, ösztársadalmat felforgató kedvezőtlen folyamat, amely miatt önálló tapasztalati megfigyelésként is érdemes foglalkozni ezzel. Átszövi a kormányzat, de a mindennapi élet valamennyi szintjét megmérgezve a közhangulatot, megakadályozva a főleg biztonsági helyzet megszilárdításával kapcsolatos törekvéseit. Lehet arra hivatkozni, hogy a korrupció részét képezi a

⁴³ Obama's Lists: A Dubious History of Targeted Killings in Afghanistan, forrás: <http://www.spiegel.de/international/world/secret-docs-reveal-dubious-details-of-targeted-killings-in-afghanistan-a-1010358.html>

⁴⁴ Az ANDSF erők esetében ez a feladat a Combined Security Transition Command – Afghanistan (CSTC-A) szervezeten keresztül valósul meg.

mindennapoknak és a túléléshez szükségesek a több mint harminc éve tartó fegyveres összeütközések után, de a véleményem szerint ez komolyabb probléma, mint a fegyveres ellenállás. Természetesen minden összefügg mindennel és sokszor éppen a korrupciónak köszönhetően jutnak az ellenálló csoportok fegyverhez, lőszerhez és egyéb anyagi javakhoz. A Regionális média és információs központ (RMIC) keresztül a TAAC-N parancsnoka reprezentatív felmérést készített. A felmérés többek között azt tudakolta meg az afgán lakosságtól milyen színű az az üzemanyag, amit a mindennapi használat során a gépjárművükbe tankolnak. A megkérdezettek közel száz százaléka olyan színű hajtóanyagot jelölt meg, amit kizárólag az ANDSF erők használnak. Egyes becslések szerint a biztonsági erőknek szállított üzemanyag 80%-a köt ki a feketepiacon.

Az ANDSF erők alkalmazhatósági korlátai

Az északi régióban aktív ellenállók létszámát 4.000 főre becsülik, az ANDSF 42.000-48.000 katonája és rendőre⁴⁵ számára mégis jelentős kihívást jelent a biztonsági helyzet kezelése. Ennek egyik oka a fegyveres csoportok társadalmi beágyazottsága, a másik oldalon a biztonsági erők korlátozott alkalmassága figyelhető meg. Ehhez hozzájárul az az óriási földrajzi terület, ahol a katonák, rendőrök tevékenykednek. A 806. határőrzőzóna (Mazar-i Sharif) határrendőrei Afganisztán közel 2500 km-es határszakasz őrizetéért felelnek, illetékességi körük az államhatár 50 km-es mélységébe is kiterjed, mégis erre csak 4000 egyenruhás áll rendelkezésre. Néhány határátkelőhely az év nagy részében közúton nehezen megközelíthető. Előfordul olyan szituáció is, amikor a szomszédos Tadzsikisztánon keresztül történik meg a helyőrségek ellátása.

Az elmúlt években számos pozitív lépés javította az ANDSF erők szolgálati és munkakörülményeit, a felszerelésük elégséges, a kiképzettségük jelentős változáson ment keresztül. Vannak laktanyák, elfogadható színvonalú szolgálati helyek, kedvező változások történtek a felkészültségi szintben. Mégis folyamatos a lemorzsolódás, a pályalehagyók száma növekszik (attrition) és nehezen haladnak a közös ANA-ANP műveletek is. Nincs kellő számú afgán légi eszköz a műveletek támogatására. A koalíciós erők 2015. január 1-től visszavont, vagy legalábbis zéró közeli légi támogatása (Close Air Support-CAS) azonnal éreztette a hatását, a fegyveres csoportok kihasználják a kínálkozó lehetőséget.

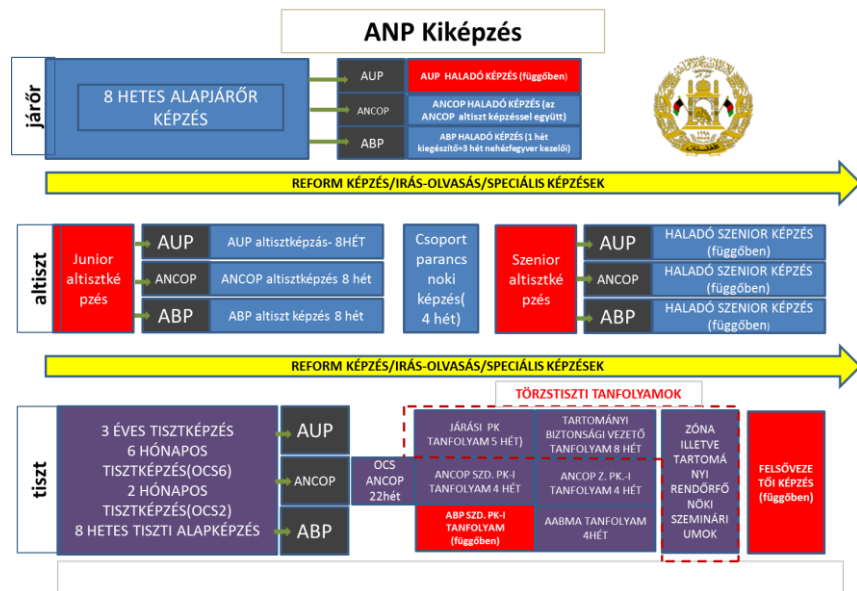
Habár az afgán rendőri erők a Belügyminisztérium állományába tartoznak, katonai felépítéssel rendelkeznek és nyugati mintára kiépített törzsekkel (S-G-J) hajtják végre feladataikat, katonai döntési metódusok alapján. Emiatt a műveletekben kvázi kiegészítő katonai alegységekként kezelik a rendőri erőket is, bár felszerelésük, felkészültségük erre nem alkalmasak. Talán ez okból, de mindenképpen nyugati szemlélettel furcsa módon a rendőri alakulatok állománya nehézfegyverzettel is rendelkezik, a technikai állománytáblában megtalálhatóak a SZPG-9 hátrasiklás nélküli páncéltörő lövegek, a 82 mm-es aknavetők éppúgy, mint a D-30-as ágyútarackok.

⁴⁵ Az ANA 209 hadtest törzsének becslése alapján

Az ANDSF erők jellemző műveleti tevékenysége az általunk csak Check Point hadviselésnek hívott aktivitás. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egy többé-kevésbé sikeres kutató-felzámoló művelet (Cordon and Search, vagy Sweep) statikus fázisában (Hold) ellenőrző átérésztő pontok rendszerét telepítik és üzemeltetik. Ezek jelentékeny ANA és ANP erőket kötnek le, melyek később egy aktív művelet során természetesen hiányoznak. Jellemzője az északon folyó tevékenységnek ez, az erők szétforgácsolását, sokszor értelmetlen lekötését erőltető szemlélet, amelyből nagyon nehéz az afgán partnereket kimozdítani. Az erősen központosított, még mindig meglévő szovjet rendszerű hierarchia keveredik az USA erőltette vezetési kultúrával, ami sokszor generál problémákat.

A rendőri erők képzése kiképzése

Az elmúlt években egy alaposan átgondolt, egymásra épülő képzési, kiképzési rendszert honosítottak meg. Ennek alapja a valamennyi rendőr közös alapkiképzése a nyolchetes járőrképzés. Erre épülnek a szakalapozó, közép és felsővezetői képzések. Köszönhetően a nemzetközi felajánlásoknak az afgán rendőrség kijelölt állománya számos külföldi ország oktatási intézményeiben kap felkészítést (Tadzsiszisztán, Kína, Szaúd Arábia, Törökország, USA stb.). Az ANP kiképzési rendszerét az alábbi ábrán szemléltetem.

8. ábra: Az afgán rendőrség kiképzési rendszere⁴⁶

Az ISAF műveleteket követő erőgenerálási konferencián az a sajátos helyzet állt elő, hogy a Magyar Honvédség két rendőri alakulat a 3. készenléti rendőrdandár és a 806. határőrzőzóna parancsnokság segítségével, tanácsadását vállalta fel. Szigorúan katonai tapasztalatokkal kezdetben nehéz volt, de a műveleti területre vezényelt

⁴⁶ Az RS Security Force Assistance Guide 3.0 kiadvány A 33 oldal Figure A-35 ábrája alapján szerkesztette Balogh Péter

rendőr kiképzőkkel együtt EUPOL⁴⁷, GPPT⁴⁸ sikerült megvalósítani a feladatokat. Ebben a feladatban nyújt segítséget a tadzsikisztáni (Dusanbe) helyszínnel működő EU BOMNAF⁴⁹ szervezet is. Közös koordinációval lecsökkent a különösen a képzésben, kiképzésben fenntartott párhuzamosság, a hatékonyság növekedett.

A képzés és kiképzés volt a tanácsadás vitathatatlanul legsikeresebb területe. A magyar tanácsadók kezdeményezésére jött létre a kiképzési „shúra” (találkozó), amely a társhivatásrendek együttműködésének közös koordinációs helyszínékként működik. Az ANA és ANP közötti bizalmatlanság komoly kihívás a mindennapi munkában, de véleményem szerint egy közös érdekérvényesítő fórum működtetése mindenképpen fontos előrelépés a kiképzési objektumok, lehetőségek kölcsönös és hasznos igénybevitelére.

Összefoglalás

Magyarország 2015. január 1-e után sem hagyta magára Afganisztánt. A Magyar Honvédség alegységei a Resolute Support Mission művelet mandátumának megfelelően kiképző, tanácsadó, biztosító és nemzeti támogató alegységei, valamint egyéni beosztású katonái végzik a napi tevékenységüket dandár, zóna, hadtestszintű alakulatok törzseinek segítségével.

Az RSM művelet megindítását követő tízedik hónapban már kijelenthető, hogy nem tarthatóak azok az ambiciózus tervek, miszerint még 2015-ben befejeződhet a misszió első fázisa és az ezt követő évtől Kabul központtal működtethető a második periódus. Mindenképpen szükséges az RSM első fázisának meghosszabbítása, jelen kell maradni regionális szinten, hogy a tanácsadott, mentorált magasabb egységek képesek legyenek az alaprendeltetési feladatok végrehajtására, Afganisztán szuverenitásának biztosítására és az önfenntartó államigazgatás, és biztonsági rendszer működtetésére.

Felhasznált irodalom:

- STEFANCSIK Ferenc: Afganisztán a katonaföldrajz tükrében, Magyar Honvédség Térképész Szolgálat - Afganisztán Katonaföldrajzi Atlasza (II. átdolgozott kiadás, 2006)
- Afghanistan Handbook Edition 4 (U), June 2007, NATO SITCEN Watch Staff Support Branch.

⁴⁷ EUPOL-European Police: Európai Unió Rendőrsége

⁴⁸ GPPT-German Police Project Team: német rendőrségi tanácsadó csoport. Kabul központtal működő szervezet Afganisztánban, kirendeltséggel rendelkezik Mazar-i Sharifban is. Különösen nagy segítséget nyújtanak a határátkelőhelyek és a repülőterek üzemeltetésével kapcsolatos tapasztalatok átadásában, ehhez köthető képzések végrehajtásában.

⁴⁹ EU BOMNAF: EU Border Management Northern Afghanistan: az EU észak afganisztáni határőrszervezetek segítségével, felkészítésével foglalkozó szervezete. Határátkelőhelyek infrastruktúrájának fejlesztésével, eszközök donációjával és a személyi állomány képzésével foglalkozik.

- LESKÓ László alezredes: Afganisztán Kézikönyv, az MKFH kiadványa, 2011 Budapest
- <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/kulonleges-muveleti-katonakkal-is-hozzajarulunk-az-uj-afganisztani-missziohoz>, (Letöltés ideje: 2015.10.18.
- Der Spiegel:Obama's Lists: A Dubious History of Targeted Killings in Afghanistan,
- RS Security Force Assistance Guide 3.0. A kiadvány szám nélküli és az afganisztáni Resolute Support Mission-ba felkészülők számára kerül kiosztásra lefűzött, illetve CD formátumban.

DR. CSEGE GYULA

**A MAGYARORSZÁGI MIGRÁCIÓS JELENSÉGEK BÜNTETŐ- ÉS
ELJÁRÁSJOGI VETÜLETEI**

**A migrációs folyamatok közigazgatási szempontból a gyakorlati
illetékesség tükrében:**

A magyar és nemzetközi sajtóban, valamint szakértői nyilatkozatokban megjelenő bevándorlási hullám, hazánk felértékelődése, illetve az Európai Unió külső határ szerepe a migrációs változások miatt kiemelt figyelmet érdemel. A bevándorlási létszámnövekedés során az illegális úton, „zöldhatáron”¹ átkelve hazánk területére érkező személyek sok esetben embercsempész segítségével lépik át az államhatárt. A területen lévő látenciában maradó cselekmények száma jelentős lehet, ha alapul vesszük Juhász Judit széleskörű embercsempészettel összefüggő kutatását, az 1990-1998. közötti időszakban felmért adatok szerint igen jelentős az embercsempésztés vagy a segítő szerepe az illegálisan hazánkba érkező személyek vonatkozásában.²

Az államhatáron kívül történtek alapvetően nem tartoznak szorosan a magyar rendvédelmi szervek tevékenységéhez, de a jelenlegi migrációs kihívások, úgymint a biztonsági kihívások az Információs Hivatal³ és közvetve a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat⁴ tevékenységéhez tartoznak az 1995. évi CXXV. törvény, azaz a nemzetbiztonsági törvényben foglalt kötelezettségek szerint.

¹ 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról utalása szerint a határszakasz szabályos átkelésre nem használható része. Alátámasztja ezt a Legfelsőbb Bíróság 2001. május 22. napján kelt Bfv.IV.2856/2000/5. számú határozata (BH 2002.173.I.) határozatában foglalt elkövetési magatartás.

² JUHÁSZ Judit: Migrant trafficking and human smuggling in Hungary 1999. Research report for the international organisation for migration, A Review of the Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine. Laczko, Thompson eds. IOM, 2000. pp 167-232.

³ Az Információs Hivatal a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 4. § felhatalmazása alapján megszerzi, elemzi, értékeli és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzet biztonsága érdekében hasznosítható információkat. http://www.ih.gov.hu/feladatokok_biztonsag.shtml (Letöltés ideje: 2015.04.10.)

⁴ Mint biztonsági kihívás a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat információgyűjtési tevékenységének része, ha számításba vesszük Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának 9. oldalát („A globalizáció kihívásaihoz nehezen alkalmazkodó vagy alkalmazkodni képtelen államok, illetve térségek stabilitása törékeny, az ottani folyamatok kiszámíthatatlan irányt vehetnek. Ez erősítheti a nemzetközi terrorizmus bázisát, valamint a tömeges migráció által keltett veszélyek forrása lehet. Az anarchiába süllyedt, működésképtelenné vált államok fenyegetést jelenthetnek az adott régió stabilitására, továbbá menedéket és kiképző terepet nyújthatnak a globális törekvésekkel bíró terrorista csoportok számára.”)

Tekintettel arra, hogy biztonsági kihívásként szerepel Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában⁵ a 37. § szerinti migrációs kérdéskör.⁶ Magyarország érdekeit a nemzetbiztonsági törvény értelmében külföldön főként az Információs Hivatal képviseli, amihez további rendvédelmi szervek is segítséget nyújthatnak. Megemlíthető, hogy az Alkotmányvédelmi Hivatal⁷ is feladatokkal rendelkezik a migrációs kérdéskörben külföldi és embercsempészési vetületei tekintetében, valamint a KNBSZ felderítő tevékenysége is fontos támaszt nyújt illegális migrációval összefüggő kérdéseket érintően hazánk biztonsági szintjének fenntartásához.

A Magyarország külső schengeni országhatárán jogellenesen átlépő személyek a rendvédelmi szervek országhatáron belül tevékenykedő első vonalával, az általános rendőri szerv⁸ határrendészeti szolgálati ág munkatársaival találkoznak. Alapvetően a határrendészeti szolgálati⁹ ág látja el a magyar államhatár védelmét¹⁰, a legális migrációs folyamatok ellenőrzését, az illegális migráció felderítését és az ezzel összefüggő intézkedéseket.

A határrendészeti szolgálati ág tekintetében, a 2013-óta tartó időszak déli-északi migrációs hullám vizsgálata esetén a legnagyobb igénybevétel szerint a Csongrád megyei rendőr-főkapitányságot érinti. A területi illetékességi szabályok miatt az MRFK szervezetében lévő három határrendészeti kirendeltség látja el a Szerbia felől érkező migrációs hullámok kezelését és első érintkezését a magyar hatóságokkal. A szegedi¹¹, a nagylaki¹², a kiszombori¹³ határrendészeti

⁵ 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat

⁶ A 37/b. pontja alapján: Az illegális migráció elleni hatékony fellépés biztosításával, integrációs stratégia kialakításával elkerülhető a migránsok marginalizálódása, amellyel csökkenthető a szervezett bűnözői csoportok migránsokra gyakorolt befolyása.

⁷ Ellátja az 1995. évi CXXV. törvényben, illetve a 2007. évi I. és II. [migrációs] törvényekben előírt – legális migrációhoz kapcsolódó – feladatokat, azonosítja az illegális migrációs cselekményeket, azok szervezőit, a visszaélésekben részt vevő csoportokat. A Hivatal illegális migrációt érintő felderítő tevékenységének központjában – az európai uniós migrációs irányelvek alapján kialakított – hazai intézményrendszer rendeltetésszerű működését veszélyeztető, a jogszabályok által biztosított törvényes bevándorlási lehetőségek kijátszásban részt vevő személyek és szervezetek tevékenységének azonosítása és elhárítása áll. <http://www.ah.gov.hu/html/idegenrendeszet.html> (Letöltés ideje: 2015.09.10.)

⁸ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 20. §. (2) A rendőrséget az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv, a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv, valamint a terrorizmust elhárító szerv alkotja.

⁹ 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról 61. § szerint az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv a határrendészeti feladatok végrehajtása során biztosítja a határőrizetet, a határforgalom ellenőrzését, végzi az illegális migráció kezelésével összefüggő rendészeti, valamint a határrend fenntartásával kapcsolatos feladatokat.

¹⁰ A határőrség 2008. január 01-jén a Rendőrségbe történő integrációja miatt

¹¹ 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet alapján: Ásotthalom, Domaszék, Mórahalom, Öttömös, Rőszke, Ruzsa, Szeged, Zákányszék, Szeged (Rőszke) közúti határátkelőhely, Ásotthalom közúti határátkelőhely, Szeged (Rőszke) vasúti határátkelőhely, Szeged-Rőszke-Horgos (Horgos) vasútvonal, Szeged kikötő vízi határátkelőhely, Szeged vasútállomás térsége.

¹² 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet alapján: Ambrózfalva, Apátfalva, Csanádalberti, Csanádpalota, Királyhegyes, Kövegy, Magyarcsanak, Nagyér, Nagylak, Pitvaros, Nagylak közúti határátkelőhely térsége.

kirendeltségek földrajzi illetékességgel rendelkeznek, amely területekre osztja tevékenységüket.(1. ábra)

A szegedi és kiszombori Hrk. 5 határrendészeti alosztállyal rendelkezik, valamint nagylak Hrk. 4 határrendészeti alosztály egységgel végzi feladatait a szervezeti és működési szabályzat alapján.

Az állandó, úgynevezett zöldhatár-felügyeletet a járőrök¹⁴ látják el, amely során az illegális úton érkező külföldi személyek észlelése után intézkedés alá vonják az érintetteket. Az intézkedés során a Rendőrségi törvény¹⁵ 30. § alapján ellenőrzik személyazonosságukat és jogszerű Magyarországon tartózkodásukat. Alapvetően a közzé tett rendőrségi adatok tekintetében azok a migránsok a számottevőek, akik menekültkérelmet nyújtanak be a hatóságok felé.

Azok a személyek, akik nem nyújtnak be kérelmet, idegenrendészeti őrizetbe kerülnek, és az államhatáron visszairányításukra, illetve kiutasításukra intézkednek az eljáró hatóságok. A hatósági elrettentő erő ebben az esetben azonban nem nevezhető jelentős visszatartásnak, mivel az úti okmányok nélkül érkező migráns személyek, amennyiben nem mondanak le céljukról, abban az esetben néhány óra vagy nap elteltével ismét hazánk államhatárát átlépve kísérelhetnek meg az Európai Unió területére lépni. Cselekedetükkel a Szabálysértési törvény¹⁶ értelmében tiltott határátlépést¹⁷ valósítanak meg.

Az illegális migráns¹⁸, aki gazdasági, politikai vagy más okból elhagyja hazáját, benyújtja igényét a magyar hatóságoknál a menekültügyi eljárás elkezdésére, annak a tartózkodása jogszerűvé válik a menekültügyi eljárása idejére¹⁹. Nyilvánvalóan ez nem mentesíti a szabálysértési eljárás alól, amely a tiltott határátlépés során került megvalósításra²⁰.

A rendőrségi előállítás időtartama²¹ végén az érintett személyt szabadítják²², amely után azonnal egy másik hatósági eljárásába kerül. A kérelmező, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal idegenrendészeti szakterülete eljárásának

¹³ 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet alapján illetékességi területe a szervezeti és működési szabályzata szerint: Deszk, Ferencszállás, Kiszombor, Klárafalva, Kübekháza, Makó, Maroslele, Tiszasziget, Újszentiván, Kiszombor közúti határátkelőhely, Tiszasziget közúti határátkelőhely, Szőreg közigazgatási területe a Tisza folyó vonaláig.

¹⁴ 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet

¹⁵ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

¹⁶ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény.

¹⁷ 204. § (1) Aki Magyarország államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon lépi át, vagy ezt megkísérli, szabálysértést követ el.

¹⁸ nem elméleti értelmezésben „a foreigner who has entered or resides in a country unlawfully or without the country's authorization”
<http://www.dictionary.reference.com/browse/illegal+immigrant> (Letöltés ideje: 2015.08.10.)

¹⁹ A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény 52. §. 2. pontja szerint: „ha a harmadik országbeli állampolgár menekültügyi eljárás alatt áll, a visszairányítás, illetve a kiutasítás csak a menekültügyi hatóság kérelmet elutasító jogerős és végrehajtható határozata alapján hajtható végre.”

²⁰ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény.

²¹ Az 1994. évi XXXIV. törvény alapján maximálisan 8+4 óra időtartam

²² Szabadítás az elfogás előállítás végét jelentő szakasz, amely után a személyi szabadságát korlátozó intézkedés véget ér.

alá kerül. Ebben az esetben az idegenrendészeti őrizet feltételeinek fennállása esetén²³ két migrációs jogszabály alapozta meg a külföldi személyekkel kapcsolatos őrizet szabályait. Ezek mellett a végrehajtáshoz a Rendőrség jogszabályai is keretérték a külföldi személyekkel kapcsolatos kényszerintézkedéseket. A rendőrségről szóló törvény²⁴ rendelkezései mellett a témában a Rendőrség őrzött szállásainak szabályzatáról szóló utasítás²⁵ is fontos forrás. A fentiekben felsorolásra kerültek a jelenleg is alkalmazott idegenrendészeti őrizet legfontosabb jogforrásai.

Ezek alapján a hazánkba illegális úton érkező külföldi személy, aki Magyarország irányába menekültkérelmet nyújt be, ezeknek a jogszabályoknak a rendelkezései alapján akár őrizetbe is kerülhet az erre kialakított őrzött szállások egyikén.

A jogszabály rendelkezései szerint idegenrendészeti őrizetbe az zárható, aki a kitoloncolás végrehajtásának biztosítása érdekében a hatóság elől elrejtőzött, vagy azt más módon akadályozza, illetve a távozást megtagadja, vagy más alapos ok miatt feltehető, hogy a kiutasítás végrehajtását késlelteti vagy megghiúsítja, illetve szökésének veszélye áll fenn.²⁶ Ennek időtartama fél év, amely meghosszabbítható fél évvel. Ez egy 2010-es törvénymódosítás során emelkedett fél évről a maximalizált egy év jelenlegi határidőre, illetve a beadott jogorvoslati kérelem estén is megszűnt a halasztó hatály.

Az idegenrendészeti őrizetet egy őrzött szálláson kell végrehajtani, amely a jogszabály szerint a személyes szabadságában korlátozott külföldi elhelyezésére szolgáló, az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet céljaira sajátosan kialakított létesítmény.²⁷ Őrzött szállások Magyarországon többek között Budapesten, Győrben, Kiskunhalason és Nyírbátorban találhatóak²⁸.

Az új iránynak tekinthető terület a külföldiekkel kapcsolatos intézkedések sorában a korábbiakban nem létező lehetőség, a 2013-ban kialakított menekültügyi őrizet. A menekültügyi őrizetet a fenti jogszabályokat kiegészítve és jogintézményt alkotva a 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet a menekültügyi őrizet végrehajtásának szabályairól és a menekültügyi óvadékról szóló rendelkezés, amely szerint az

²³ 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról, amely mellett az idegenrendészeti őrizet vonatkozásában a 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól. Idegenrendészeti őrizet fennállásának feltételei a 2007. évi II. 36. § alapján a) a hatóság elől elrejtőzött vagy a kiutasítás végrehajtását más módon akadályozza; vagy b) a távozást megtagadja vagy más alapos ok miatt feltehető, hogy a kiutasítás végrehajtását késlelteti vagy megghiúsítja; vagy c) a kiutasítás hatálya alatt és a kiutazás előtt szabálysértést vagy bűncselekményt követett el; vagy d) a kötelező tartózkodásra kijelölt helyet engedély nélkül, illetve az előírt feltételek hiányában elhagyja.

²⁴ 1994. évi XXXIV. Törvény a Rendőrségről

²⁵ 43/2008. (OT 25.) ORFK utasítás

²⁶ 2007. évi II. 36. § alapján ha a kötelező tartózkodásra kijelölt helyen előírt magatartási szabályokat súlyosan vagy ismételtelen megsértette, a számára előírt hatóság előtti megjelenési kötelezettséget felszólításra sem teljesítette, és ezzel akadályozza az idegenrendészeti eljárás lefolytatását, vagy szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetésből szabadult.

²⁷ Pontos körülményeit a 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet írja elő

²⁸ http://kekroka.hu/?page_id=3286, (Letöltés ideje: 2015.08.10.)

idegenrendészeti őrizethez hasonló kényszerintézkedést elősegítő lehetőség került a migrációs intézményrendszer kezébe. Az őrzés gyakorlati végrehajtását a Rendőrség részéről a 41/2013. (X. 25.) ORFK utasítás és az Országos Rendőr-főkapitányság saját szervezetében létrehozott fegyveres biztonsági őrség tevékenységéről szóló 52/2010. (OT 30.) ORFK utasítás módosításáról szóló szabályzók alkotják.

A menekültügyi őrzött befogadó központok törvényi meghatározás szerint a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal által fenntartott, a menekültügyi őrizet végrehajtására szolgáló intézmények, ezekben az objektumokban külföldi személyek tartását a menekültügyi hatóság rendelheti el. A hatóság akkor él e személyi szabadságjogokat korlátozó lehetőséggel, ha a menedékkérő személyes körülményei alapján feltételezhető, hogy más módon nem biztosítható a kérelmező jelenléte. Továbbá azt is figyelembe veszik, hogy a migráns korábbi eljárások alkalmával ismeretlen helyre távozott, vagy nem működött együtt a hatóságokkal. Az előzőekből adódóan, amennyiben őrizettel biztosítható a menedékkérő jelenléte, a menekültügyi hatóság kijelölt helyen való tartózkodást rendelhet el. A kijelölt tartózkodási hely lehet befogadó állomás vagy magánszállás.

A jogszabály engedményt tesz azonban abban az esetben, ha a menekültügyi hatóság menekültügyi óvadék letételét írja elő a kérelmezőnek. Az óvadék összege 500-5000 euróig terjed, ebben az esetben magánszálláson is elhelyezhető a menekültkérelmét benyújtó személy, személyes körülményei bírálata alapján.²⁹

A menekültügyi őrizetben elhelyezett személyek részére biztosítani kell az épületen belüli szabad mozgás lehetőségét, de azt nem hagyhatják el. A menekültügyi őrizet időtartama 72 óra, amelyet a bíróság háromszor két hónappal meghosszabbíthat, de legfeljebb 6 hónap időtartamra rendelhető el. Fontos körülmény lehet, hogy a menekültügyi őrizet időtartama az idegenrendészeti őrizet időtartamába nem számít bele.

A menekültügyi őrizet végrehajtására gyakorlatilag hasonló objektumokban kerül sor, mint a párhuzamosan alkalmazott idegenrendészeti őrizetnek helyet adó őrzött szállásokon. Ezek szállások Debrecenben, Békéscsabán és Nyírbátorban találhatóak³⁰.

Különbségként emelhető ki, hogy amíg az idegenrendészeti őrzött szállások működését a rendőrség irányítja és biztosítja, addig a menekültügyi őrizet végrehajtására szolgáló létesítményeket a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal üzemelteti. Mindegyik objektumban a rendőrségi hivatásos állomány és a rendőrség által alkalmazott ügynevezett fegyveres biztonsági őrök látnak el szolgálatot. Minderre a biztonsági személyzet jogosultságát a fegyveres biztonsági őrségről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvény, illetve a fegyveres biztonsági őrség Működési és Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet adja.

²⁹ 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet a menekültügyi őrizet végrehajtásának szabályairól és a menekültügyi óvadékról

³⁰ http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=485&Itemid=1227&lang=hu (Letöltés ideje: 2015.04.10.)

Figyelemreméltó anomália, hogy a 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet, azaz a rendőrség szolgálatai szabályzata nem teszi lehetővé a hierarchikus rendszer kiterjesztését a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai által vezetett szállásokon tevékenykedő rendőrök irányítására. A migrációs intézmény vezetői egyik csoporthoz sem tartoznak, lévén közalkalmazotti és köztisztviselői állományba tartoznak, és nem a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. évi törvény hatálya alatt állnak, mint a rendőrség tagjai, hanem a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény irányítja tevékenységüket.

A korábban felsorolt objektumokon kívül a korábbiakban is üzemelő menekülteket befogadó állomások, 2014-től telephely elnevezéssel Bicskén (központi), Debrecenben és Vámosszabadiban találhatóak. 2015-ben Nagyfa területén is megnyitásra került egy létesítmény.

Amennyiben nem indokolt a kérelmező őrizet alatt tartása, abban az esetben a migránsok kérelmének elbírálása érdekében kötelező tartózkodási helyet kell kijelölni. A kijelölt nyílt állomásokra szervezeten szállítják a kérelmezőt. Ha nem szervezett úton történik az utazás, akkor a határozatot követően az ország más pontján lévő befogadóállomásra irányítják, amit önállóan közelít meg.

A menekülteket befogadó állomásokon lévő korlátozások semmilyen tekintetben nem hasonlíthatók a korábbiakban jellemzett és bemutatott szervezeti egységeknél alkalmazott eljárásokhoz. A menekülttáborok működése egyebek mellett a szabad mozgást és a magyar társadalomba történő beilleszkedést is hivatott szolgálni. A közigazgatási eljárások lefolytatására – mint például a menekültügyi kérelmek elbírálásának időszaka – lakhelyet biztosítanak a kérelmezőknek és biztosítják az alapvető létfenntartáshoz szükséges feltételeket. A személyi szabadságjogokat csak akkor korlátozzák ideiglenes mértékben, ha egészségügyi ellátásra szorulnak az érintettek (pl. karantén fertőzőbetegség), vagy ha a közigazgatási eljárás során valamilyen személyes jelenlétet igénylő szakaszba lépnek (pl. az érintett menekültügyi meghallgatása).³¹

A menekülteket befogadó telepek közül a legnagyobb létszám befogadására képes³² a Debreceni Telep elnevezésű objektum, amely a Debrecen Sámsoni út 149. szám alatt található. Az egység egy korábban szovjet laktanyának³³ használt területen helyezkedik el, amely 26,6 hektáron terül el.³⁴ Az objektum Közép-Európa legnagyobb menekülteket ellátó tábora³⁵, évente két- három ezer fő befogadására képes.

³¹ http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=478&Itemid=1226&lang=hu (Letöltés ideje: 2015.02.10.)

³² <http://www.dehir.hu/debrecen/megint-tema-a-debreceni-menekulttabor-ugye/2014/02/11/> (Letöltés ideje: 2015.08.23-án)

³³ KÁDÁR Kriszta–KOZMA Gábor: *Tér és Társadalom / Space and Society* 25. évf., 2. szám, 2011. 164. o

³⁴ Uo. 173. o

³⁵ <http://www.migszol.com/refugee-camps--detention-centers.html>, (Letöltés ideje: 2015. 07. 23.)

Embercsempészési kitekintés

Az egyik legfontosabb büntetőjogi vetülete a migrációnak az embercsempészség. Az előzőekben leírt eljárásjogi terület után néhány gondolatban be kívánom mutatni azt az eseménysort, amely a bűncselekmény elkövetéséhez vezet, kiemelten hazánkban a migrációs körülmények káros kísérőjelenségeként.

Az embercsempészség, mint *sui generis delictum* definíciója a Palermo-i jegyzőkönyv megállapítása szerint: valamely személynek – közvetett vagy közvetlen módon pénzügyi ellenszolgáltatás vagy egyéb vagyoni haszonszerzés végett – valamely olyan részes államba való illegális belépéséhez nyújtott segítség, amely állammal a személy nem állampolgára, vagy ott állandó tartózkodási jogosultsággal nem rendelkezik.³⁶

Magyar jogi irányultságú körülmények, valamint büntetőjogi vetületek vizsgálatához több száz év történelmét lehet feldolgozni. A kutatás során történetileg hazánkba az 1881-es évig szükséges visszanyúlni az első jogforrás adta szabályozás megismeréséhez. Az 1881. évi XXXVIII. Törvénycikk³⁷ már nevesíti a 2.§ szerint, *Aki ily engedély nélkül a kivándorlást közvetíti, mennyiben ezen tette közben a büntetőtörvények súlya alá eső cselekményt nem követett el, kihágást követ el, s annyiszor, amennyiszor, háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel és két hónapig tartható elzárással büntethető.*

A későbbi, 1900-as évek elején megalkotott jogszabályok már nem ennyire nevesítik az embercsempészési tevékenységet, mivel az 1903. évi VIII. törvénycikk³⁸ 1908. évi XXXVI. törvénycikk³⁹ nőcsempészet és tiltott határátlépés alapján utal a jelenlegi embercsempész tevékenységre.

Az 1948. évi XLVIII. törvénycikk⁴⁰ 48.§ (3) bekezdésében a tiltott útlevélhasználathoz és a tiltott határátlépéshez nyújtott segítséget szankcionálja és rendeli büntetni a törvény XII. fejezetében. A törvénycikk alapesete szerint *Vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő, aki más nevére szóló útlevelet vagy a határ átlépésére jogosító egyéb okiratot használ, a saját nevére vagy harmadik személy nevére szóló útlevelet vagy ilyen okiratot másnak használatra*

³⁶ 2006. évi CIII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépésről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről

³⁷ 1881. évi XXXVIII. Törvénycikk a kivándorlási ügynökségekről
<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5995> (Letöltés ideje: 2015.08.23.)

³⁸ 1903. évi VIII. Törvénycikk a határrendőrségről
<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6876> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

³⁹ 1908. évi XXXVI. Törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7036>, (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴⁰ 1948. évi XLVIII. Törvénycikk (alapvetően a Csemegi kódex, az első írott magyar Btk. (1878. évi V. tv) harmadik novellája) a büntetőtörvények egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8330>, (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

átengedi, magáról vagy útítársáról hamis bejelentést tesz, a hatóságot a határ átlépésére való jogosultsága tekintetében egyébként félrevezetni törekszik vagy a határt meg nem engedett módon lépi át. Alapvetően az embercsempész tevékenység egy minősítő körülményként jelenik meg a 3. bekezdésben, amelyben foglaltak szerint *Büntett miatt öt évig terjedhető börtönnel, hivatalvesztéssel és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő, aki másnak az (1) bekezdésben meghatározott valamely cselekmény elkövetésére segítséget nyújt.* Itt jelenik meg a klasszikusan vett embercsempészés a XX. században, amely az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről⁴¹ hatálybalépéséig a legcélrátörőbbnek tekinthető definíciót jeleníti meg.

Az 1948. évi XLVIII. tc. és a 1978. évi IV. tv. közötti időben részleges szabályok jelentek meg a 1957. évi 12. számú törvényerejű rendeletben, és az 1961. évi V. törvény,⁴² a második magyar büntető törvénykönyv az üzletszerű embercsempészés szabályait definiálja és pontosítja.

Az 1978. évi IV. törvény a XV. fejezetben *Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények* közé sorolta, amely II. cím *A Rendészeti Bűncselekmények* közötti 218. §-ban szerepelteti az embercsempészést. Az elkövetési magatartás szerint: *Aki tiltott határátlépéshez vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként vagy megbízásából segítséget nyújt, erre ajánlkozik vagy vállalkozik, büntetett követ el.*

A rendszerváltozás előtti biztonsági doktrínák és politikai irányok komoly intézkedéseket tettek a határátlépés akadályozásához és az ezt elkövetők megbüntetésére érdekében is, amely jelentős változáson ment keresztül az 1989-es politikai változások hatására, ezáltal több más cselekmény mellett dekriminalizálta a tiltott határátlépést is.

A kiegészítések és változtatások között meg kell említeni a büntetési tételek és büntetések változtatására hatályba lépett 1989. évi XXVIII. törvényt⁴³, a 1993. évi XVII. törvényt⁴⁴, az 1997. évi LXXIII. törvényt⁴⁵, valamint a 1998. évi LXXXVII. törvényt⁴⁶.

⁴¹ 1978. évi IV. törvény <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8525> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴² 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8438> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴³ 1989. évi XXVIII. törvény a külföldre utazásról és az útleveletről <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8626> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴⁴ 1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8959> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴⁵ 1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9492> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴⁶ 1998. évi LXXXVII. Törvény a büntető jogszabályok módosításáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9665> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

Jelentős változás a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény⁴⁷ életbe lépése, amely alapján az embercsempészség büntetőjogi tényállásának átalakítását már a nemzetközi, kiemelten az Európai Unió és a schengeni zóna igényeihez igazította a jogalkotó.

A büntetőjogi tényállás változása, hogy az embercsempészség elkövetését már nem csak a Magyar Köztársaság államhatárának átlépéséhez kapcsolja, hanem bármely államhatárnak a jogellenes átlépése elegendő a megvalósuláshoz. Változás továbbá, hogy nem szükséges a 2002. április 01-jei hatálybalépés után az anyagi haszonszerzés célzatként történő megjelenése az elkövetési magatartás során.⁴⁸

Fontos változásnak tekinthető, hogy az embercsempészség elkövetése a 2001. évi CXXI. törvény hatálybalépését követően az embercsempészség bűncselekménynek azt az esetét, amikor az embercsempész az államhatár átlépéséhez több személynek nyújtott segítséget, törvényi egységbe foglalva egy bűncselekménnyé alakította. Ezt megelőzően az embercsempészség annyi rendbeli bűncselekménynek minősült, ahány személynek segítséget nyújtott az elkövető. Ez a változás a statisztikai számokra nagy hatást gyakorolt, jellemzi ezt, hogy a 2001-es év 10.266 embercsempészség elkövetése a 2002-es évben 3639 számra csökkent.⁴⁹

Markáns változás a 2012. évi C. törvény hatálybalépésekor következett be. Az ún. új Btk-ban Köznyugalom elleni bűncselekmények között, a XXIII. fejezet 353. §-ába került embercsempészség egyszerű és letisztult képet mutat, elköveti a cselekményt, „*aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt.*”⁵⁰

A jogalkotói javaslatban és indoklásban az embercsempészség bűncselekménye csak szándékosan követhető el, bárki által. Lefekteti, hogy az embercsempészség elkövetési magatartása fogalmilag bűnsejtelmes, amely sui generis bűncselekményként jelenik meg.⁵¹

Az embercsempészség elkövetési magatartás bizonyításának akadályai gyakorlatban

Az embercsempészség 2015-ben jelentkező magatartását jellemzően az államhatáron illegális úton belépő, hamis vagy hamisított iratokkal utazó személyek alkotják. Az elkövetési magatartáshoz hozzátartozik, hogy a zöld határon érkező

⁴⁷ 2001.évi CXXI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=10062> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴⁸ 2001.évi CXXI. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=10062> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)

⁴⁹ PÓCZIK Szilveszter: Nemzetközi migráció –nemzetközi kockázatok, Magyar Tudomány, 2008/09 1095. o.

⁵⁰ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

⁵¹ dr. HEGEDŰS István - dr. JUHÁSZ Zsuzsanna - dr. KARSAI Krisztina - dr. KATONA Tibor □ dr. MEZŐLAKI Erik - dr. SZOMORA Zsolt - dr. TÖRŐ Sándor: Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz

külföldi migránsok alkotják jelentős részét. Az utazás jogellenességét vagy a határrendészeti rendőrségi szakág ellenőrzésein⁵² fennakadó személyek vonatkozásában két lehetőséget biztosít a jogalkotó.

Az ellenőrzés során szabálysértés elkövetése miatt⁵³ a rendőrség az idegenrendészeti IRM rendelet⁵⁴ értelmében idegenrendészeti őrizetbe⁵⁵ veszi a kiutasításáig a magyarországi jogellenes tartózkodása miatt.

A másik lehetőség szerint a migráns bejelenti szándékát a magyar állam irányába, hogy menekültkénti elismerésére irányuló kérelmet kíván benyújtani. A benyújtott kérelem alapján a 2007. évi II. törvény⁵⁶ értelmében az eljárást a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal folytatja le.

Ha az érintett külföldi személy vonatkozásában menekültügyi eljárást indítanak, akkor a hatóságnak két lehetősége van. Az első szerint menekültügyi őrizet⁵⁷ rendel a kérelmezőnek⁵⁸, a másik lehetőség, hogy a hatóság kötelező tartózkodási helyet jelöl ki a migránsnak, amely az egyik nyitott menekülteket befogadó állomás lesz. A befogadó állomások⁵⁹ az idegenrendészeti őrizet és a menekültügyi őrizettel ellentétben nyitottak, azokban a benne élő külföldiek menekültügyi eljárásuk idejére tartózkodhatnak és ebben az időszakban szabadon közlekedhetnek az állomáson belül és kívül.

⁵² A látenciában lévő illegális határátlépők számára vonatkozó mérvadó becslés nem áll rendelkezésre.

⁵³ 2012. évi C. törvény 204.§ tiltott határátlépés

⁵⁴ 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól

⁵⁵ 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet alapján idegenrendészeti őrizetbe az zárható, aki az idegenrendészeti hatóság a kitoloncolás végrehajtásának biztosítása érdekében idegenrendészeti őrizetbe veheti azt a harmadik országbeli állampolgárt, aki a hatóság elől elrejtőzött, vagy a kitoloncolás végrehajtását más módon akadályozza, illetve a távozást megtagadja, vagy más alapos ok miatt feltehető, hogy a kiutasítás végrehajtását késlelteti vagy megghiúsítja, illetve szökésének veszélye áll fenn, a kötelező tartózkodásra kijelölt helyen előírt magatartási szabályokat súlyosan vagy ismételten megsértette, a számára előírt hatóság előtti megjelenési kötelezettséget felszólításra sem teljesítette, és ezzel akadályozza az idegenrendészeti eljárás lefolytatását, vagy szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetésből szabadult.

⁵⁶ 2007 évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról

⁵⁷ 2013-tól bevezethető lehetőség, keretet a 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet a menekültügyi őrizet végrehajtásának szabályairól és a menekültügyi óvadékról szóló rendelkezés ad a 2007 évi II. törvény mellett

⁵⁸ 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet szerint, ha a menedékkérő személyes körülményei alapján feltételezhető, hogy más módon nem biztosítható a kérelmező jelenléte. Ez alapján figyelembe veszi a hatóság, hogy a migráns korábbi eljárások alkalmával ismeretlen helyre távozott, vagy nem működött együtt a hatóságokkal. Az együttműködést biztosítandó, amennyiben ilyen módon biztosítható a menedékkérő jelenléte, a menekültügyi hatóság kijelölt helyen való tartózkodást rendelhet el. Ennek időtartama 72 óra, amely maximum két havonként összesen fél évig meghosszabbítható. 2015.05.20.

⁵⁹ Debrecen, Bicske és Vámoszabadi ad helyet ilyen táboroknak. www.bmbah.hu (Letöltés ideje: 2015.05.20.)

Az okiratokkal nem rendelkező személyek nyilvántartásba kerülnek és egy ideiglenes igazolványként használható kártyát kapnak. Az úgynevezett Humanitárius Tartózkodási Kártya Magyarországon belül szabad mozgásra ad lehetőséget.⁶⁰

A szabad mozgás során jelentős nehézséget okozhat, hogy a menekültügyi kérelmeket benyújtó személyek, akiknek kötelezően kijelölt helyén folyik az eljárása, milyen tevékenységet végeznek ezen a tartózkodási helyen kívül. Tehát, ha Debrecenben jelölték ki az eljárását és tartózkodási helyét a kérelmezőnek, akkor hogyan dönthető el, hogy Győrbe utazása mire irányul, illegálisan el akarja hagyni Magyarországot vagy csak egy rokonát, ismerősét látogatta meg hazánk belterületén. A belföldön történő szabad mozgás joga és lehetősége a kérelmezőnek. Annak eshetősége, hogy az embercsempészéssel foglalkozó elkövető Magyarország területén szállítja, utaztatja a migránst, követhetlenné válhat.

A külföldi utasnak, tekintettel arra, hogy az embercsempész, mint „segítő” személy utaztatja akár külföldi célja felé nem áll érdekében, hogy a hatóságoknak tudomására hozza a bűncselekményt, míg az embercsempész ezt kihasználva gyakorlatilag bárhová eljuttathatja a migránst hazánk területén. A hatóságok bizonyítási lehetősége ebben az esetben igen nehéz. Az embercsempész gyakorlatilag csak a szállító szerepét tölti be, amennyiben ellenőrzés alá vonják, nem bizonyítható a bűnös szándék, mégpedig az államhatár átlépési törekvés.

A 2015. évi migrációs jelenség, valamint a hivatalos álláspont

Az embercsempészéssel kapcsolatos kitekintés után néhány gondolatban bemutatom a korábban említett migrációs adatokat a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal vezetőinek hivatalos nyilatkozataira támaszkodva, melyek között olyan aktuális statisztikák és körülmények kerültek nyilvánosságra, amelyek nyomtatásban még nem találhatóak meg.

A Debreceni Menekülttábor igazgatója által 2015. február 09-én adott televíziós interjúban⁶¹ elhangzottak alapján továbbra is 4 nyílt rendszerű menekülteket befogadó állomás van ma Magyarországon. A menekülttábor igazgatójának nyilatkozata szerint január hónapban hozzávetőlegesen 1000 fő, valamint február első hetében 665 fő érkezett a debreceni állomásra. A 2015. február 06-i létszámadatok szerint hozzávetőlegesen 600 fő tartózkodott a menekülttáborban és 185 szabad férőhely volt az állomáson.

Az interjúban elhangzott információk szerint 95% az aránya a befogadó táborból illegálisan távozó kérelmezőknek a teljes Debrecenbe érkező külföldi kérelmezőkből.

⁶⁰ http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=405&Itemid=369&lang=hu (Letöltés ideje: 2015.06.20.)

⁶¹ <http://www.dehir.hu/videogaleria/naprol-napra-valtozik-a-debreceni-menekulttabor-letszama/> (Letöltés ideje: 2015.06.20.)

A BÁH főigazgatójának, Dr. Végh Zsuzsannának 2015. január 16-i Lánchíd rádióban adott nyilatkozata⁶² szerint a négy meglévő nyitott rendszerű befogadó állomáson és a migrációs intézményekben összesen 1600 fő migráns van együttvéve, valamint maximum 2000 fő lehet a befogadó kapacitás tekintetében egyszerre Magyarországon. Elmondta továbbá, hogy a BÁH értékelése szerint hazánk nem célország, hanem továbbra is tranzitország. A menekültügyi kérelmezők jelentős része elhagyja az országot Ausztria irányába. A menekültügyi intézményrendszer a hazánk tranzitország-jellegéből és a migránsok rövid idejű tartózkodása miatt képes a kérelmezők nyomását elviselni. További lehetőség lesz, hogy Csongrád megyében sátor-, vagy konténer-tábort állítanak fel a hatóságok a nagy létszámú illegális migráns kezelésére, amely a Nagyfai állomás megvalósítása előtt szintén azon a területen már megtörtént 2013 évben. Megismerhető volt egy BÁH statisztikából származó helyzetkép, amely szerint 24 órán belül a menekültügyi kérelmezők döntő többsége elhagyja Magyarországot. Az illegális távozás során a migránsok egy része már a kijelölt menekült befogadó állomásra sem érkezik meg, de ha megérkezik, akkor rövid tartózkodás után tovább indul Nyugat-Európa felé. Az aktuális BÁH statisztikai adatok szerint 79 országból érkeznek kérelmezők hazánkba, amelynek 89%-a három országból érkezik. Koszovói, afgán és szír menekültek teszik ki a jelentős létszámát a migránsoknak, amelyből a koszovói származásúak (további náció szerinti csoportosítására nem tért ki a nyilatkozat) adják a betervezett menekültügyi kérelmek 50%-át. A további statisztikai adatok szerint 2012-ben 2157 fő, 2013-ban 18.900 fő, valamint 2014-ben 42.777 fő terjesztett be menekültügyi kérelmet Magyarországon.

A migrációs tendenciák hosszú távú következményeinek vizsgálata és értékelése folyamatos a magyar állami szervek részéről, azonban ezzel összefüggésben felmerülhet néhány megemlíthető körülmény. Hazánk tagja az úgynevezett Dublini⁶³ egyezmény részes államainak, amely alapján a schengeni övezetbe érkező menekültkérelmezők tekintetében a belépés országában kell lefolytatni a menekültügyi eljárást (kiskorúakra eltérő szabályok vonatkoznak). Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha a menekültkérelmező illegálisan távozott a magyarországi kötelező tartózkodási helyéről, és az európai hatóságok megállapítják a tartózkodás jogszerűtlenségét, a személyt visszaküldik a schengeni övezet belépési országába, ahol lefolytatják a menekültügyi eljárást.

Amennyiben ez megtörténik, akkor Magyarországnak egy másodlagos migrációs hullámra is fel kell készülni, amely igen jelentős igénybevételt jelenthet a magyar hatóságok részére. A statisztikai adatok szerint 2013-tól napjainkig több

⁶² Lánchíd Rádió: Gyorsan cserélődnek a menekültek Magyarországon, <http://lanchidradio.hu/lanchidradiobelfold/gyorsan-cserelodnek-a-menekultek-magyarorszagon-1268017> (Letöltés ideje: 2015.06.20.)

⁶³ A Bizottság 118/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. január 30.) az egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó szempontok és eljárási szabályok megállapításáról szóló 343/2003/EK tanácsi rendelet részletes alkalmazási szabályainak megállapításáról szóló 1560/2003/EK rendelet módosításáról <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32014R0118> (Letöltés ideje: 2015.04.10.)

mint 400 ezer fő⁶⁴ lett részese a magyar menekültügyi eljárásnak, hatványozottan több mint a rendszerváltástól a 2013. évig együttvéve.

Nyilván ettől árnyaltabb kép áll rendelkezésre a pontos értékeléshez, ha számításba vesszük, hogy ezek migránsok, akik a fent vázolt magas statisztikai számokat mutatják, tranzit országként tekintenek hazánkra, e miatt vélhetően minél több időt kívánnak a célországukban tölteni, így **rövid távon nem kell számolni a további létszükségeik biztosításával**. Ha visszazállításra kerülnek hazánkba, ismét távozni fognak a kötelező tartózkodási helyükről, amely vélhetően ismét egy nyílt befogadó állomás lesz, ahonnan ismételten kivonhatják magukat a hatóság őrizete alól.

Következtetések és javaslatok

Összefoglalva látható, hogy jelentős küzdelem zajlik a menekültügyi eljárásban részt vevő személyek és a hazánkba érkező bevándorlók ellenőrzése során, amely további nehezítő körülménye a jelenlegi tendencia során a napi többezer főt is meghaladó déli-északi irányba tartó migráció, amelynek kontrollálása vagy szűrése nem volt megoldható a létszám és a rövid rendelkezésre álló idő miatt. Fontos kérdés lehet ez a 2015. október 15-én bevezetett migrációs intézkedések tudatában is, hiszen a vándorlási útvonalak mindig a kisebb ellenállás irányába változnak. A korábban jelentős problémákat okozó déli határszakaszt érintő migrációs nyomás még áttevődhet a romániai szakaszra, vagy a későbbiekben is folytatódhat módszerek vagy helyszínek változtatásával.

A jelenlegi helyzet a schengeni tagországokra nézve igen aggasztó lehet, mivel a déli határszakaszon beáramló tömegekhez csatlakozhatnak olyan személyek, akiknek körülményei további vizsgálatot igényelnének a magyar, vagy külföldi rendvédelmi szervek részéről. A Franciaországban 2015. évben elkövetett terrorcselekmények és a 2015. évben érzékelhető emelkedő Európai Unió országokat is érintő fenyegetettség indokolná a biztonsági szint emelését, amely ilyen körülmények között igen jelentős feladat a magyar hatóságok részére is. A megnövekedett szakmai feladatok csak nemzetközi együttműködéssel és a hazai források bővítésével oldhatók meg hatékonyan. Véleményem szerint a tömegesen beáramló migránsok száma nem teszi lehetővé, hogy idegenrendészeti, vagy menekültügyi őrizetbe kerüljenek, hiszen ez jelentős intézményfejlesztést és igen komoly pénzüsszegek ráfordítását követelné meg.

Jelenleg is alkalmazható a menekültügyi őrizet intézménye, de a szabad férőhelyek száma nem teszi lehetővé a jogszabályok szerint a kialakult migrációs nyomás kezelésére alkalmazható lehetőséget. Az idegenrendészeti őrizet, a menekültügyi őrizet és a nyílt menekülttáborok összlétszáma jelenleg hozzávetőlegesen 2000-3000 fő a BÁH főigazgatójának fentebb említett tájékoztatása szerint, amely létszám az illegális migránsok számával összehasonlítva elenyésző, hiszen 2015. évben naponta ennek a felső korlátnak a többszörösével magasabb számot mutatott a déli határszakaszon elfogott személyek létszáma.

⁶⁴ 2013. év: 18.600 fő, 2014. év: 42.777 fő, 2015. év 1-3 negyedév sajtóbecslés szerint: ~357.000 fő <http://www.hirado.hu/2015/10/12/357-ezernel-is-tobb-bevandorlo-erkezett-eddig-magyarorszagra/#> (Letöltés ideje 2015.10.10.)

Megítélésem szerint az úgynevezett kvótarendszerrel is ez lehet a probléma, tekintettel arra, hogy a szabad belső mozgás lehetősége továbbra is segíteni fogja a migránsok Európai Unión belüli vándorlását, ezáltal a kvótarendszerben megállapított lakóhelyének elhagyását is. Így könnyen előfordulhat, hogy pl. a Cseh Köztársaságban befogadott bevándorló, egy rövid idő elteltével újra útra kel és tovább utazik Dániába vagy más, általa kedvezőbbnek ítélt országba. Ez a körülmény ismét jelentős aszimmetriát válthat ki az egyes tagországok tekintetében fennálló bevándorló ellátási szükségletekben. Szintén érdemes megemlíteni, hogy amennyiben a jobb élet reményében egy ilyen, fent vázolt belső migrációs hullám elér egy országot, akkor ott a szociális ellátó és egészségbiztosítási rendszer is túlterhelődhet, mivel az EU-ban legálisan tartózkodó személyt megilleti az ilyen jellegű alapellátás. A kvótarendszer középtávon is felvethet nehézségeket, mivel a letelepedett bevándorlók asszimilációja a társadalomban nem zajlik probléma nélkül. Több tízezer embert integrálni, részükre lakhelyet, munkát vagy ellátást biztosítani komoly feladatot jelent a befogadó ország részéről, amit nehéz teljesíteni. Így a bevándorló csoportok egymással hamarabb és mélyebb kapcsolatot alakítanak ki a közös háttér és kultúra miatt. Amennyiben a részükre biztosított életfeltételekkel elégedetlenek lesznek, úgy ismét útra kelhetnek⁶⁵ – akár szervezett vagy nagy létszámú csoportokban is – és ezáltal egy következő, immár belső migrációs nyomást fejthetnek ki az erre nem felkészült Európai Unió tagállamokra. Véleményem szerint a kvótarendszer-jellegű elosztást csak abban az esetben lehet végrehajtani és kiküszöbölni a fenti kockázatokat, ha jelentős szankciókat épít be ennek féken tartására az ebben a kérdésben az EU döntési jogkörrel felruházott szervezeti rendszere. Az elrettentő erő vélhetően nem a szabadságvesztés büntetés lenne, hanem a kiutasítás kilátásba helyezése, amelyre a tanulmányom megírása óta eltelt időben a gyakorlati törvényalkotói lépések is mutatnak. Ennek hatásai és tapasztalatai későbbiekben jelennek meg a migrációs folyamatok statisztikáiban. A hatóságok számára jelentőséggel bír a migránsok vándorlási útvonalának megismerése, kockázatokat rejtő tevékenységük prognosztizálása.

Fontos kérdés továbbá az ellenőrzöttség is. A fejlődő országokból érkezők sok esetben úti okmány nélkül, tehát egy nyilatkozatuk szerint bejegyzett személyes adatlistájuk alapján rögzített biometrikus⁶⁶ adatokkal kerülnek Európa területére. Nyilvánvalóan, ha egy szélsőséges személy nem kívánja bármilyen okból a hatóságokkal közölni előéletét, esetleges hátsó szándékát, nem valós személyes adatot is közölhet, amely során ezt követően az Európai Unióban ezekkel a személyes adatokkal fog szerepelni.

Technológiai és diplomáciai okokból nevüket és származásukat (más adatukat, biometrikus információikat) ellenőrizni, az elmaradott térségek hatóságaival egyeztetni rendkívül nehézkes. Ez a kérdés olyan védelmi mechanizmust igényel a megnövekedett migránsszám miatt, amely új eljárásokat tesz szükségessé a részt vevő hatóságok részéről. Az 1995. CXXV. törvény és a 295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet értelmében alapvetően ezek a szűrők a szakhatóságok, jelen esetben az

⁶⁵ A szerző véleménye szerint: ha nem tüntetés vagy demonstráció eszközeivel élnék céljaik elérése érdekében.

⁶⁶ Rendészettudományi szöszedet alapján, olyan biológiai jegy, amely nagy mértékben egyedi (minden emberre vonatkozóan más-és más) és alkalmas arra, hogy megfelelő berendezések könnyen gyorsan felismerjék, így egy adott informatikai rendszerben a személyek – felhasználók –személyi azonosítását lehetővé tegye.

Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ⁶⁷. A két szerv törvény általi meghatározott létszáma 3 ezer fő körül mozog az engedélyezett költségvetési adatok alapján következtetve⁶⁸, amely összehasonlítva az egy évben jelenleg 300.000-400.000 fő migráns adataival, elenyésző szám. Arról nem is szólva, hogy a szakhatósági állásfoglalások, vagy ellenőrzések kiadása nyilvánvalóan nem a teljes állományra vonatkozik, így minden tehetséget, és szorgalmat is figyelembe véve sem lehet képes ezekkel a pénzügyi és személyügyi adatokkal olyan ellenőrzési mechanizmust kiépíteni egy, a feladatra kijelölt rendvédelmi szerv, amely elégséges a felelősségteljes kijelentésre, hogy az Európai Unió országai irányába biztonsági szempontból alapellenőrzött migránsok fognak érkezni.

További nehézség lehet a biztonsági kérdéseknél, hogy lehet ellenőrizni egy Magyarországra érkező külföldit, ha csupán igen rövid időt tölt fizikailag hazánkban. A biztonsági ellenőrzés végrehajtása nem olyan, mint az egészségügyi ellátásnál, hogy alapvizsgálatokat viszonylag objektív mércékkel és vizsgálatokkal el lehet végezni. Az illegális úton érkező személyeknek a biztonsági ellenőrzése, a fenti adatokból ítélve 24 óra vagy néhány nap határidővel teljes bizonyossággal igen nehéz feladat lehet. A fenti határidőket változtatni kell. Véleményem szerint nem a BÁH munkatársainak kellene a vizsgálandó migránsok adatait átküldeni a szakhatósági és ellenőrző szervezeteknek, hanem már az illegális migránsokat elfogó szervezetnek, **a rendőrségnek egy külön adatbázisba kellene felvezetni az elfogottak adatait**. Létre kell hozni egy adatbázist, amely azonnal értesíti a migrációban érintettséggel rendelkező szervezetet, valamint kidolgozni, hogy **végpont legyen minden érintett szervnél ennek figyelemmel kíséréséhez**. Igen értékes idő vesz el a migránsok elfogása, vizsgálata, fogdában tartása, szállítási ideje során, amely alatt lehetőség lenne ellenőrizni vagy figyelemmel kísérni a migráns hátterét, személyes tulajdonságait.

Nyilvánvalóan a közös biztonság nem lehet csak egy tagország számára kizárólagos feladat, hiszen egységes célokért igen jelentős együttműködés valósulhat meg. A megoldáshoz pénzügyi eszközök növelése, személyi állomány ezen a területen történő növelése és az ellenőrzési mechanizmusaik fejlesztése, dinamizmusa jelenthet megoldást. Biztos vagyok benne, hogy e felelősségteljes tervezők és irányítók ezeket számításba vették, de további megoldás lehet **egy nemzetközi központi adatbázis létrehozása**, amely minden tagország részére nyitva áll és amelyben **minden migráns adatai, biometrikus azonosítókkal rendelkezésre állnak és ezáltal ezek az ellenőrzések nem kell hogy megálljanak az országhatárnál**, hiszen egy nagy egység részei vagyunk. Ezek alapján minden személy az elsődleges kihallgatása során nyilatkoztatásra kerülne, mely országba szándékozik tovább utazni, tekintettel arra, hogy el kell fogadnunk tranzit ország jellegünket. Ezt követően azt az országot indokolt értesíteni, amelybe a migráns utazni szándékozott, hogy hosszabb-rövidebb idő múlva a megadott biometrikus paraméterekkel egy személy fog megjelenni földrajzi területén. A biztonsági interjú által felfedett esetleges kockázatok, vagy tisztázásra váró kérdések esetén minimális

⁶⁷ 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról 97. § Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ szakhatósági eljárása

⁶⁸ 2013. évi CCXXX. törvény Magyarország 2014. évi központi költségvetéséről

ideig végrehajtható lenne a bevándorló személyek feltartóztatása, amely elkülönült rész lehetne az idegenrendészeti, menekültügyi őrizet eszközeitől. Ennek a „**biztonsági karantén**nak” azonban jelenleg sem intézményi sem pedig jogszabályi alapja nem áll megbízhatóan és teljesen szükség szerinti szinten a rendelkezésre.

Alapvetően így szűkülne a kör, amelyben a tovább utazók tekintetében célországba meg nem érkezett, valahol illegálisan lévő személyek vannak, akik további figyelemre méltóak lehetnek. A statisztikai felmérés során további előnyökre tehetnek szert, akik diaszpóra vizsgálatokat és egyéb felméréseket, prognózisokat értékelnek és alkotnak.

Jogi szempontból szintén érdemes lehet **a menekültügyi őrizet kiemelt figyelmet érdemlő érintettjeinek és időtartamának kiterjesztése**, amely miatt elrettentő erő jelentkezhetsz a migránsoknál. Azonban ennek a szűrése, az érintettek körének meghatározása nagyon fontos kérdés lehet. Az előre láthatóan később nagyobb figyelmet érdemlő személyek őrizete lehetne a legfontosabb, mivel az igazi gazdasági menekültek létszáma és veszélyforrása biztonságpolitikai aspektusban jelentős, azonban terrorszempontról nem kiemelkedően magas. A menekültügyi őrizet, illetve az idegenerdészeti őrizet kiterjesztésénél azonban számolni kell a fizikai és pénzügyi feltételek megteremtése mellett a nemzetközi irányelvekkel ellentétes tevékenységgel. Alapvetően, ha nem közbiztonsági, nemzetbiztonsági, vagy egészségügyi körülmények miatt kerül egy menekültügyi kérelmező őrizetbe, joggal vethetik fel a kérdést, hogy nem lehet senkit megfosztani a szabadságától, ha ortalomért, segítségért folyamodik egy, a Genfi Egyezményt⁶⁹ aláíró országhoz.

A fenti adatok és folyamatok értelmezéséből megítélés szerint több következtetés vonható le. A jelenlegi humanitárius irányelvek, s európai uniós rendeletek alapján feltartóztatni jogszerűen az ilyen nagyságrendű illegális migránst nem lehet. Ezek a létszámadatok, amelyek az elmúlt években, és még az elmúlt hónapokban és hetekben is növekedtek, a továbbiakban is nőni fognak. Fontos lehet, hogy ezeket a migránsokat kezeljük, amennyire lehet, mégpedig azzal az eszközzel, hogy felmérjük, statisztikát készítünk róluk, hiszen ezek a személyek még visszatérhetnek. Magyarországon még a későbbiekben is lehet menekültügyi eljárásuk, amely eredményétől függetlenül jelentős közigazgatási eszköz- és pénzbefektetést fog igényelni a résztvevő szakterületek terhelésével együtt.

Fontos leszögezni, hogy a biztonsági körülmények is igen fontosak az Európai Unió belső biztonsága tekintetében. Nem tehetünk eleget a schengeni határ országhoz ránk háruló feladatoknak, ha a migránsokat nem tudjuk bizonyos szinten kontrollálni, vagy lehetőség szerint ellenőrizni. Ehhez eszköz és pénz szükséges, valamint át kell alakítani az ellenőrzési rendszert, amely fel tud zárkózni egy ekkora igénybevételre és közép, valamint hosszútávra vonatkozóan eredményeket tud elérni. Fontos azzal is tisztába lenni, hogy **el fogunk érni egy végső migráns számot**. El fog jönni az az elrettentő vagy elriasztó erő, hogy a migrációs útvonalak megváltozzanak, hiszen a kommunikáció és a szervezethez jelentős a jelenleg

⁶⁹ 1951. július 28-án egy különleges ENSZ-konferencia résztvevői elfogadták a menekültek jogállásáról szóló egyezményt, amelyet Magyarország 1989. évi 15. törvényerejű rendelettel vett át.

bevándorolni szándékozók között⁷⁰. A fenti körülmény miatt a schengeni zónán belül rendelkezünk kell egy olyan nyilvántartással, amelyben kereshető, vagy később meghatározható egyes személyek tartózkodási helye és tevékenysége. Ehhez együttműködés, valamint eszköz és anyagi befektetés szükséges.

A pénzügyi kérdéseken kívül a migrációs adatbázis kezelésének együttműködésen kell alapulni. Az együttműködő szervek adataikat egy közös rendszerbe kell, hogy elhelyezzék, és ezt hozzáférhetővé kell tenni a nemzetközi szinten is. A személyes adatok kezelésének jogi és etikai alapja csak abban az esetben lehet, ha megfelelő célhoz kötjük azt, és ennek kezelői közép és hosszú távú migrációs megoldás érdekében használják ezt.

A törvény módosítás kérdéskörével kapcsolatban megállapítható továbbá, hogy az úgynevezett „gazdasági menekültek” eddig sem voltak menekültügyi, vagy más nemzetközi oltalomra jogosultak hazánkban, hiszen nem lehet indíték menekültügyi kérelemre, ha valaki szegényen él, vagy nincs elég munka a hazájában. E személyek tekintetében a koszovói, vagy a közel-keleti térség indulási területét és az érkezési számukat értékelve hozzávetőlegesen, európai vonatkozásban több százezres vagy akár milliós nagyságrendű is lehet a migrációs folyamat. Fel kell készülni, hogy Magyarország vagy az Európai Unió irányába még több százezer személy fog útra kelni, akik abban reménykednek, hogy a téli hónapokban ellátásban fognak részesülni. A gazdasági menekültek nyilván lehet az is cél, hogy néhány hónapig, vagy esetleg egy évig egészségügyi és egyéb ellátást kap és nem a hazájában, szerény körülmények között él. Ezen személyeket az elzárás sem fogja megállítani, hanem csak a határozott fellépés. Ez talán túlmutat a nemzeti döntésen, ehhez egy Európai Uniói lehetőséget adó **közös európai álláspontot tükröző, a helyzetre készített irányelv, vagy egy kerethatározat szükséges**. De amíg ez elkészül, addig ezeket a migránsokat kezelni kell, tekintettel a növekvő tendenciákra. Nem lehet a továbbiakban elfogadni olyan általános érvényű irányelveket, amelyek mindenkori menekültügyi kérdésekre vonatkoznak. Jelenleg, véleményem szerint biztonsági kihívásként kellene kezelni a kialakult helyzetet, azaz határozott eszközökkel kell megállítani a migrációs hullámot, és a bevándorlási lehetőséget csak a hazáját menekültügyi okokból elhagyni kényszerülők részére engedő migrációs politikát folytatni.

Felhasznált irodalom:

- BLASKÓ Béla – MIKLÓS Irén – PALLAGI Anikó– SCHUBAUER László– ZENTAI Ágnes: Büntetőjog Különös Rész, átdolgozott kiadás, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004.
- GUBICZA József: A Határórség menekültügyi feladatai, doktori (PhD) értekezés, ZMNE, 2000.

⁷⁰ Látható volt a biztonsági határzár vagy a befogadási politika változásának hírére hogyan emelkedtek vagy oszdtak el a migrációs csoportok a határok vagy az útvonalak között a 2015-ös évben.

- dr. HEGEDŰS István - dr. JUHÁSZ Zsuzsanna - dr. KARSAI Krisztina - dr. KATONA Tibor – dr. MEZŐLAKI Erik - dr. SZOMORA Zsolt - dr. TÖRŐ Sándor
Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz
- JUHÁSZ Judit: Migrant trafficking and human smuggling in Hungary 1999. Research report for the international organisation for migration, A Review of the Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine. Laczko, Thompson eds. IOM, 2000.
- PÓCZIK Szilveszter: Nemzetközi migráció –nemzetközi kockázatok, Magyar Tudomány, 2008/09.
- Statisztikai Tükör 2013/91. szám.
- VERHÓCZKI János: Az embercsempészás a mai magyar büntetőjogban, Magyar Rendészet 2000/5-6.

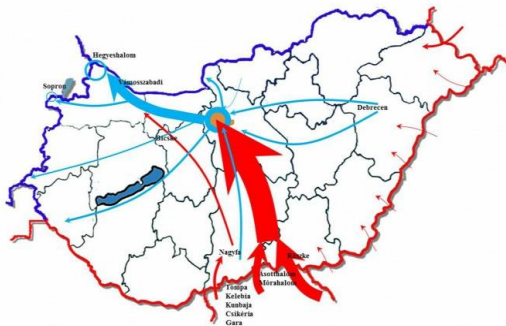
Felhasznált jogszabályok

- 1881. évi XXXVIII. törvénycikk
- 1903. évi VIII. törvénycikk
- 1908. évi XXXVI. törvénycikk
- 1948. évi XLVIII. törvénycikk
- 1978. évi IV. törvény
- 1961. évi V. törvény
- 1989. évi XXVIII. törvény
- 1993. évi XVII. törvény
- 1994. évi XXXIV. törvény
- 1997. évi LXXIII. törvény
- 1998. évi LXXXVII. törvény 2015.05.20.
- 2001. évi CXXI. törvény 2015.05.20.
- 2001. évi CXXI. törvény 2015.05.20.
- 2006. évi CIII. törvény 2015.05.20.
- 2007. évi II. törvény 2015.05.20.
- 2009. évi CLV. törvény 2015.05.20.
- 2012. évi II. törvény
- 2012. évi C. törvény
- 2013. évi CCXXX. törvény
- 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet
- 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet
- 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet
- 29/2013. (VI. 28.) BM rendelet
- 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet
- 1035/2012. (II. 21.) Kormány határozata 2015.05.20.
- 21/2008. (OT 11.) ORFK utasítás

Felhasznált internetes portálok-adatbázisok:

- <http://www.migszol.com/refugee-camps--detention-centers.html> (Letöltés ideje: 2015.04.10.)
- <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32014R0118> (Letöltés ideje: 2015.04.10.)
- http://www.kekroka.hu/?page_id=3286 (Letöltés ideje: 2015.04.10.)
- http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=485&Itemid=1227&lang=hu (Letöltés ideje: 2015.04.10.)
- http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=478&Itemid=1226&lang=hu (Letöltés ideje: 2015.02.10.)
- <http://www.dehir.hu/debrecen/megint-tema-a-debreceni-menekulttabor-ugye/2014/02/11/> (Letöltés ideje: 2015.07.23.)
- KÁDÁR Kriszta–KOZMA Gábor: Tér és Társadalom / Space and Society 25. évf., 2. szám, 2011. 164. o. (Letöltés ideje: 2015.07.23.)
- KÁDÁR Kriszta–KOZMA Gábor: Tér és Társadalom / Space and Society 25. évf., 2. szám, 2011. 173. o. (Letöltés ideje: 2015.07.23.)
- <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/hatarrendeszet/migracio-grafikonnal-0> (Letöltés ideje: 2015.02.10.)
- http://www.ih.gov.hu/feladatkorok_biztonsag.shtml (Letöltés ideje: 2015.04.10.)
- <http://ah.gov.hu/html/idegenrendeszet.html> (Letöltés ideje: 2015.04.10.)
- www.bmbah.hu (Letöltés ideje: 2015.04.10.)
- www.ksh.hu (Letöltés ideje: 2015.04.10.)

Melléklet:

1. ábra: migrációs útvonalak

Forrás: <http://www.origo.hu/itthon/20150212-a-koszovoi-menekultek-80-szazaleka-eltunik-magyarorszagrol.html> (Letöltés ideje: 2015.05.20.)

A PÁRIZSI TERRORTÁMADÁSSAL KAPCSOLATOS JOGI KÖVETKEZTETÉSEK

Az elmúlt hetekben súlyos terrortámadás érte Párizst, Európa egyik legnagyobb lélekszámú városát. Egy olyan ország fővárosát, amelyben a multikulturalizmus már generációk óta jelen van és minden kormányzati törekvés ellenére időről-időre felszínre törnek az ebből adódó problémák. Franciaország politikai, gazdasági és katonai súlya miatt egyértelmű alakítója az európai politikai diskurzusnak. Legyen szó a közös kül- és biztonságpolitikáról vagy éppen a közös érdekek tagállamok irányába történő érvényesítéséről. Mindennek ellenére 2015-ben már másodszorra hajtottak végre sikeres, emberéletet követelő terrorakciót nagyrészt civilek sérelmére. Az elkövetők közvetlen, károkozásra irányuló szándéka mellett egyértelműen kitűnik a közvetett politikai indíték is, amely a francia társadalom és a politika befolyásolását célozza. A destabilizáció tüneti jelenség, a vérengzést követően csupán rövid távon jelentkezik. Ennél sokkal mélyrehatóbb eredményre törekszenek: a meglévő, lappangó társadalmi ellentéteket kívánják felerősítve a felszínre hozni, miközben a hatóságok és végső soron az állam iránti bizalom és lojalitás tűnik tova. Általános bizalmatlanság, gyűlölködés, félelem és bosszú – egytől-egyig olyan emberi tulajdonságok, amelyek a váratlan sokk hatására ösztönszerűen dominálnak a racionalitás helyett a hirtelen döntéshozatal során. Amellett, hogy ezek az egyes embereknél eltérő erővel, időben és mélységében is lényeges különbségeket mutatva jelentkeznek, össztársadalmi hatásuk is számottevő és sokrétű. A központi közigazgatás racionalitása is megkérdőjelezhető, ha a zűrzavar mértéke kezelhetetlen méreteket ölt.¹ A válságstábok és kabinetülések elsősorban a közrend és közbiztonság helyreállításáért dolgoznak, közjogi mandátumuk terjedelme² egyéb megfontolást nem tesz lehetővé. A gyakorlatban azonban elmondható, hogy egy-egy ilyen kihívást jelentő időszakban egyszerre, szinte egymással versengve jelentkeznek különböző érdekek és értékek, amelyek sokszor azonos elnevezés ellenére is mást jelentenek, vagy éppen az eltérő megjelenés ellenére is azonos tartalommal bírnak.³

¹ Az Egyesült Államok kormánya döbbenet nézte végig az ikerterrorok összeomlását. Az első érdemleges sajtótájékoztatóra és kormányzati intézkedésre órákat kellett várni, illetve ezután is inkább a sokk hatása és a bosszúért kiáltás jelent meg vezető politikusok részéről. Ehhez képest a francia kormányzat és államigazgatás lélekjelenléte és szakmaisága egyértelműen jobban teljesített.

² Szemléltető példaként vizsgáljuk a magyar közjogi rendszert. Az Alaptörvény 18. cikke értelmében a miniszterelnök meghatározza a Kormány általános politikáját, míg a miniszterek feladata az alárendeltségükbe tartozó államigazgatási ágazatok irányítása. Az 54. cikk értelmében a különleges jogrendet az annak bevezetésére jogosult szerv megszünteti, ha annak feltételei már nem állnak fenn. Vagyis minden kivételes hatalmi jogosítvány, a rendes közhatalmi jogosítványokhoz hasonlóan, csak célhoz kötötten és átmenetileg gyakorolható. Ezért ugyanakkor nem pusztán a hatalom gyakorlója felel, hanem – eltérő mértékben ugyan, de – osztozik a felelősségben a jogállamiság egyéb garanciális szerveivel, úgy mint az Országgyűlés és az Alkotmánybíróság.

³ Az állami intézmény rendszer iránti bizalom sokszor megegyezik a kormányba vetett bizalommal, ahogyan a közrend és a közbiztonság is látszólagos azonosságot mutathat egy homogén társadalom képével.

Az állam és a polgár (*citoyen*) közötti kapcsolatot leginkább a Hobbes⁴ által új tartalommal megtöltött ókori *protego ergo obligo* elv foglalja össze. Az emberek életét és biztonságát szavatoló állam, valamennyi közjogi szerepfelfogás magja és kiindulópontja. Ez persze közel sem azonos az élet minden szegmensét meghatározni kívánó paternalista felfogással. Többnyire ez diktatórikus rendszerekben képzelhető el, mivel teljes tartalmában csak olyan politikai szerkezetben tud kiteljesedni, ahol az államigazgatás mellett további, független hatalmi centrum nem létezik.⁵ Krízishelyzetben mind közül ez a legfontosabb relációja a kormányzati szerepkörnek, azonban ezzel együtt további szempontok is szerepet játszanak a döntéshozatal során. A kormányzati minőség alapja egyfelől az objektív, alkotmányos szinten megjelenő, az államszervezetet, s az államszervezettel végső soron az államot működtető hatalmi centrum képe. Ugyanakkor nem felejthetjük el, hogy a Kormány tagjai személyükben politikusok, akik mandátumukat határozott időre kapják és azt a választói támogatás fenntartásával hosszabbíthatják meg időről-időre. Ez tehát a kormányzás legitím céljai közül az egyik. A kormányzás legitímációjának megőrzése alapvető és az egyes személyektől egészen az ideológiák szintjéig meghatározó tényezőnek számít, s ez távolról sem tekinthető egyfajta machiavellista hatalmi racionalizmusnak. A kormányzati megbízatást a választásokon nyertes párt vagy jelölt kapja, vagyis az általa képviselt értékrenddel azonosítható a választók többsége.⁶ Naiv, de még inkább álszent volna, ha a kormányzat és a polgár kapcsolatát egy olyan egyoldalú viszonyra silányítanánk le, ahol a technokrata kormány, mint a végrehajtó hatalom csúcsa az emberektől, a társadalmi igényektől teljesen elrugaszkodva jelölné ki a közpolitika kereteit. Vagyis a kormányzati döntéshozatal során, legyen szó akár egy krízishelyzetről vagy éppen a vadgazdálkodás jövőjéről, nem elhanyagolható szerepet játszik a (bel)politika.⁷ Ebben az esetben ezalatt a (választó)polgár és a választott kormány közötti folyamatos és visszacsatolós kapcsolatáról beszélünk, amely végső soron maga a legitímáció kérdése. Ettől egyértelműen megkülönböztethetjük az államközi kapcsolatokat, amelyben a kormányzatnak is értelemszerűen más szerepkörben kell fellépnie, vagyis mint az állami-, nemzeti érdekek képviselője és kizárólagos érdekvégyesítője.⁸ Ugyanakkor el kell ismernünk, hogy a nemzetközi kapcsolatok terén nem elhanyagolható szempont a politikai identitás kérdése. Ez különösen a közös európai politikák kidolgozása során látványos, hiszen ennek ad intézményesített keretet az Európai Parlament és a pártszövetségek. Elfogadhatjuk tehát, hogy a kormány belpolitikai kötöttségével

⁴ vö. HOBBS, Thomas: *Leviatán*. Polis. Kolozsvár. 2001. pp. 159-160.

⁵ vö. GLAESER, Edward L.: *Paternalism and Psychology*. In: *University of Chicago Law Review*. Vol. 73. No. 1. Winter 2006. 8.p.

⁶ vö. WEBER, Max: *A tudomány és a politika mint hivatás*. Kossuth Kiadó 1995. pp. 53-138.

⁷ Ebben a vonatkozásban a plurális pártdemokráciát tekintjük a belpolitikai közéleti diskurzus alapvető színterének, amelyben a kormány-ellenzék dichotómiája a meghatározó. Bővebben ld. DUVERGER, Maurice: *Állam és kormányzat*. In: *Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*. (szerk.: TAKÁCS Péter.) Szent István Társulat. Budapest. 2003. (A továbbiakban: *Államtan*) pp. 434-439.

⁸ vö. az ENSZ Alapokmánya az államot tekinti a nemzetközi közjog alapvető alanyának és alakítójának.

egyidejűleg, azzal párhuzamosan érvényesül az ország külpolitikai dimenziója.⁹ A fent ismertetett szempontok folyamatosan hatnak egymásra és ez a kölcsönhatás adja a kormányzás politikai dinamikáját.

A végrehajtó hatalom nem csupán a szűken értelmezett – tehát a Kormányra redukált – (párt)politikai érdekei mentén cselekszik, hanem lehetősége van élni az adminisztratív döntéshozatal számára egyébként biztosított szabad mérlegeléssel.¹⁰ A mérlegelési jogkör ugyanis az egész közigazgatásra jellemző,¹¹ vagyis a kormányzati szinten meghozott döntésekben is kaphat hangsúlyt olyan közpolitikai érdek, amely egyébként nincs szó szerint írásba foglalva, és nem is feltétlenül származik a Kormányt adó párt politikai programjából. Vagyis az empirikusan egyébként nem megismerhető szempontok is fontos szerepet játszhatnak a kormány által alkalmazott politikai fogalmak megalkotásában, a célkitűzések meghatározásában. Nem beszélve a *karizmatikus*, vagy más dimenzióban *népvezér* politikusok véleményformáló képességeiről,¹² amely gyakorlatilag az egyén személyes kvalitásainak függvényévé teheti egy komoly társadalmi kérdés sorsát. Ettől függetlenül általánosan elmondható, hogy az ország területének és lakosságának mérete, gazdasági teljesítőképessége és katonai potenciálja determinálja a kormányok lehetőségeit is. A kis államok elsősorban a multilaterális döntéshozatal során, különösen az egyhangúság előírásával tudják környezetüket is befolyásoló szerepüket növelni. A szupranacionális szervek döntéshozatali eljárása jellemzően ilyen lehetőséget jelenthet. Az intézményesített kereteken túl az *ad hoc* kapcsolatok jelenthetnek még kiugrást a kisállamoknak, mint például a nemzetközi kapcsolatokban hangsúlyos mediátor szerepe. Ez a szerepkör ugyanis minden prekonceptióval ellentétben nem az ököldiplomáciához asszisztálva igazán hatásos. Mondhatnánk úgy is, kompromisszumok esetében nem a méret a lényeg. Éppen ellenkezőleg. Az időnként nehezen elérhető kompromisszum kidolgozása hozza a valódi eredményt, így ezzel a közvetítőként eljáró – kis – államok a nemzetközi politikákra valóban is hatást gyakorolhatnak.¹³ Elmondható továbbá, hogy a kis államok méretük, lehetőségeik miatt jobban idomulnak a világpolitikai változásokhoz,¹⁴ és így végső soron a belső joguk, a belpolitikai viszonyrendszerük és társadalmi (köz)gondolkodása érzékenyebben reagál a külső hatásokra. Ez azonban nem tévesztendő össze a jellegtelen nemzeti karakter alaptalan vádjával. A kisebb államok rugalmas szerepfelfogása egyszerűen józan reálpolitikai helyzetértékelésről tanúskodik, amely az illékony diplomáciai kapcsolatok helyett

⁹ Az állam védelmi funkciójának külső és belső irányáról ld. bővebben: FLEINER-GERSTER, Thomas: Az állam és a társadalom céljai és feladatai. In: Államtan. pp. 446-451.

¹⁰ Hasonlóan a hatósági eljárásban alkalmazott, a döntés alapjául szolgáló szabad mérlegeléshez.

¹¹ (Prof.) GIMÉNEZ, Andrés Molina: Administrative Law I. Cases and Materials Law Degree A.R.A. Group. University of Alicante. Spain. 2013 7.p.

¹² POKOL Béla: Politikaelmélet. Társadalomtudományi trilógia III. Századvég Kiadó. Budapest 2006. 167.p.

¹³ Szemléltető példaként szolgálhat a megválasztott ENSZ főtítkárok nemzetiségi sora, amely visszafelé haladva a következő: dél-koreai, ghánai, egyiptomi kopt, perui, osztrák, burmai, svéd és norvég. A Palesztin Felszabadítási Szervezet létrejötte pedig nem elhanyagolhatóan a norvég diplomáciai közvetítésnek volt köszönhető.

¹⁴ A finn diplomácia és biztonságpolitika részletes bemutatására lásd: KIRCH, Anna-Lena: The End of Neutrality and Non-Alignment? Finland is Seeking Stronger Nordic and Regional Cooperation in its Foreign and Security Policy. In: Konrad Adenauer Stiftung. International Reports. 10/2015.

inkább a sokat mondó egyoldalú kötelezettségvállalásokban és a belső jog stratégiai jellegű dokumentumaiban érhető tetten. Utóbbira szemléltető példa egy ország nemzetbiztonsági stratégiája, amely egyszerre tartalmazza az ország szerepfelfogását, önértékelését és küldetését.¹⁵

A párizsi terrortámadásokat követő politikusi nyilatkozatok, különösen a hivatalos állam- és kormányfői kommunikáció értékelése bizonyítja, hogy a közéleti személyiségek véleményformáló szerepe még hangsúlyosabbá válik krízishelyzetben. Mindenekelőtt FRANCOIS HOLLAND terrortámadást követő, a francia parlament alsóházában (*Assemblée nationale*) tett bejelentését érdemes összevetni GEORGE W. BUSH 2001. szeptember 11-ét követő nemzetközi fellépést sürgető felhívásával. Ugyanis míg utóbbi esetben Washington a NATO Szerződés 5. Cikkének¹⁶ életbe léptetésével reagált,¹⁷ addig Franciaország elnöke látványosan kerülte azt. Francois Holland ugyanis az Európai Unióról szóló Szerződés 42. cikkének (7) bekezdését hivatkozta meg:

EUSZ 42(7) A tagállamok valamelyikének területe elleni fegyveres támadás esetén a többi tagállam – az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikkével összhangban – köteles minden rendelkezésére álló segítséget és támogatást megadni ennek az államnak. Ez nem érinti az egyes tagállamok biztonság- és védelempolitikájának egyedi jellegét.

Az e területen vállalt kötelezettségeknek és együttműködésnek összhangban kell lenniük az Észak- atlanti Szerződés Szervezetének keretein belül tett kötelezettségvállalásokkal, amely szervezet az abban részes államok számára továbbra is a kollektív védelem alapját képezi, és annak végrehajtási fóruma marad.

Ez voltaképpen üzenetértékű, hiszen az EU tagállamainak összetartozása és a közös intézményrendszer promotálása mellett továbbra is lehetővé teszi Moszkva aktív közreműködését a terrorizmus elleni harcban. Az említett diplomáciai dimenzió mellett persze van egy ideologikus belpolitikai dimenziója is, amely alapvetően a társadalomnak szóló üzenet. Ez pedig – a kemény katonai hatalom helyett – a civil intézményekbe, az EU-ba és az európai szolidaritásba vetett bizalom erősítése, fenntartása.¹⁸ Ugyanakkor az EUSZ 222. cikkének¹⁹ életbe léptetésétől

¹⁵ vö. Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat. Míg a korábbi dokumentumok időben visszafelé haladva a következők: a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló 2073/2004. (IV. 15.) Korm. határozat (2004-2012), a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló 2144/2002. (V. 6.) Korm. határozat (2002-2004), a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat (1998-2002).

¹⁶ A NATO tagállamainak kollektív védekezésre vonatkozó rendelkezése.

¹⁷ Ld. Lord Robertson NATO főtitkár (1999-2003) 2001. szeptember 11-én Brüsszelben tett nyilatkozatát.

¹⁸ HILLION, Christophe & BLOCKMANS, Steven: Europe's self-defence: Tous pour un et un pour tous? In: CEPS Commentary. 2015. november 20., 2.p.

¹⁹ EUSZ 222. Cikk (1) Ha egy tagállamot terrortámadás ér, illetve ha természeti vagy ember okozta katasztrófa áldozatává válik, az Unió és tagállamai a szolidaritás szellemében

való tartózkodás sokat mondó a francia kormány részéről. Az ún. Szolidaritási klauzula szerint ugyanis, ha egy tagállamot terrortámadás ér az Unió és tagállamai a szolidaritás jegyében együttesen lépnek fel. Ez kiváló lehetőséget jelentett volna az Unió *sui generis* eljárására a katonapolitika terén. Életbe léptetésével ugyanis az EU szerepe – a fenntartások mellett is – nem a pusztán koordinációban merült volna ki, hanem tevékeny szereplője, alakítója lett volna a folyamatoknak. Elmaradása okai között minden bizonnyal szerepet játszott a tagállamok eltérő szerepvállalása a terrorizmus elleni nemzetközi harcban és az aktív közreműködésre való politikai hajlandóságuk. Ugyanakkor vitatható, hogy az Unió képes lenne-e (már?) a tagállamok nélkül, illetve azok mellett érdemben úgy fellépni, hogy megőrizhesse önállóságát. Végül pedig a 42. cikk (7) bekezdése mellett szól, hogy így Franciaország, mint megtámadott nemzet a válaszlépés élére tud állni, garantálva egyfelől saját, másfelől a többi résztvevő tagállam szuverenitását, vagyis a kormányzat belpolitikai érdekei ismét megjeljenek.

Érdemes továbbá összehasonlítani az év eleji CHARLIE HEBDO elleni támadás utáni reakciókat a mostanival. Akkor a szólásszabadságról, a vélemény és a vallás szabad megválasztásának európai alapértékéről szólt valamennyi közéleti diskurzus. Most ugyanakkor a migráció és a bevándorlás politika került a célkeresztbe – különösen miután kiderült, a terroristák közül többen rendelkeztek hamis szíriai okmányokkal, illetve többüket regisztrálták a bevándorlókkal együtt, visszatérőben Európába. Februárban egyöntetű volt a politikusok felszólalása Európa-szerte annak érdekében, hogy a szerkesztőséget ért támadás utáni társadalmi reakció ne váljon muszlimellenes erőszakhullámmá. A Charlie Hebdo és a zsidó közösségek elleni támadások pozitív eszmék köré tudták egy tömbbe hozni az európaiak sokaságát, a demonstrálókat és a döntéshozókat egyaránt. A november 13-ai párizsi merényletek azonban az elemi pusztítást célozták. A látszólag találmányra kiválasztott helyszínek

-
- együttesen lépnek fel. Az Unió minden rendelkezésére álló eszközt, ideértve a tagállamok által rendelkezésre bocsátott katonai erőforrásokat is, mozgósít annak érdekében, hogy:
- a) - megelőzze a terrorista fenyegetést a tagállamok területén,
- megvédje a demokratikus intézményeket és a polgári lakosságot egy esetleges terrortámadástól,
- terrortámadás esetén egy tagállamnak, politikai vezetése kérésére, a területén segítséget nyújtson;
 - b) természeti vagy ember okozta katasztrófa esetén egy tagállamnak, politikai vezetése kérésére, a területén segítséget nyújtson.
- (2) Amennyiben egy tagállamot terrortámadás ér, illetve ha természeti vagy ember okozta katasztrófa áldozatává válik, e tagállam politikai vezetésének kérésére a többi tagállam segítséget nyújt számára. E célból a tagállamok a Tanács keretében egyeztetnek egymással.
- (3) E szolidaritási klauzulának az Unió általi végrehajtására vonatkozó részletes szabályokat – a Bizottság és az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének együttes javaslata alapján – a Tanács határozatban állapítja meg. Ha ennek a határozatnak védelmi vonatkozásai vannak, a Tanács az Európai Unióról szóló szerződés 31. cikk (1) bekezdése szerint határoz. Erről az Európai Parlamentet tájékoztatni kell.
E bekezdés alkalmazása során és a 240. cikk sérelme nélkül a Tanácsot a Politikai és Biztonsági Bizottság – a közös biztonság- és védelempolitika keretében kialakított struktúrákra támaszkodva –, valamint a 71. cikkben említett bizottság segíti, amelyek szükség esetén együttes véleményt terjesztenek elő számára.
- (4) Az Unió és tagállamai eredményes fellépésének biztosítása érdekében az Európai Tanács rendszeresen értékeli az Uniót fenyegető veszélyeket.

egy-től-egy-ig tipikusan franciák által kedvelt és látogatott szórakozóhelyek voltak. A célpontban a nyugati életforma tipikus megnyilvánulásai voltak: sport, szórakozás, zene. Az egyik leglátványosabb retorikai hangsúlyváltást a CSU elnöke HORST SEEHOFER részéről figyelhetjük meg. Míg februárban a közös európai kánont hangoztatta, addig most a „dzsihadisták miatt” szigorúbb határellenőrzésre szólít fel²⁰ Európa külső és belső határain egyaránt. A bajor pénzügyminiszter szerint „Párizs mindent megváltoztatott.”²¹ A közös európai politikai dimenzió belpolitikai interpretálása és a félelem plántálása a közgondolkodásba meghatározóak lehetnek egy állam életében. Erre példaként szolgálhat a legutóbbi lengyel választás, amelyben egyértelműen döntő szerepet kapott az indulók migrációval kapcsolatos állásfoglalása. Az új lengyel Európa-ügyi miniszter azt írta²² először, hogy nem lát politikai esélyt arra, hogy a tagállamok újra osszák a menekülteket, illetve hozzátette: Lengyelországnak újra teljes körűen biztosítania kell a határait, illetve a menekültügyi és bevándorláspolitikájának az önállóságát. Erre egy német parlamenti képviselő úgy reagált,²³ ha mindenki így gondolkodna, akkor falat építhetnének Németország és Lengyelország közé az autótolvajok ellen.

A radikális politikai megnyilatkozások nem a véletlen művei, hiszen egy szélsőségesen polarizált társadalmi diskurzus könnyebben célt ér. Egyrészt azért, mert a különféle nyilatkozatok közötti éles különbségek megkönnyítik a választó dolgát, amikor azonosítani szeretné a politikusokat, illetve a politikusnak is könnyebb önmagukat vetélytársaikhoz képest pozicionálni. Másrészt, az egyszerű, egyértelmű üzenetek, még ha olykor vállalhatatlanok is, gyorsabban jutnak el a választókhoz és tartósabbnak bizonyulnak. Harmadrészt, megfigyelhető egyfajta kommunikációs különbség – a kormánypártok-ellenzék dichotómiáján felül – az állami vezetők és a kisebb felelősséggel nyilatkozó politikusok között. A fentebb említett lengyel kormánytag nyilatkozatával például nem értett egyet az újonnan hivatalba lépett lengyel miniszterelnök, amelynek hatására előbbi finomította álláspontját: Lengyelország tudna támogatni egy közös kvótarendszert, ha ahhoz meghatározott biztonsági feltételek is társulnának.²⁴ Talán már meglepődnünk sem érdemes azon, hogy Csehország legnépszerűbb politikusa, a médiamilliárdos pénzügyminiszter szükségesnek tartaná a schengeni övezet határainak lezárását.²⁵ Mindemellett a magyar sajtóban úgy jött le, mintha cseh belügyminiszter egy interjúban éppen hogy elmarasztalta volna Magyarországot a határok lezárása

²⁰ <https://www.tagesschau.de/inland/integrationsgipfel-109.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²¹ <http://www.welt.de/politik/deutschland/article148851433/Angela-Merkel-soll-Fehler-einraeumen.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²² <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/poland-plans-to-backtrack-on-migrant-commitment-following-attacks-in-paris-a6734521.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²³ <http://natemat.pl/161857,to-wybudujmy-mur-przeciw-polskim-zlodziejom-europa-reaguje-na-zapowiedz-pis-ze-nie-przyjmujemy-zadnego-uchodzcy> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²⁴ <http://uk.reuters.com/article/2015/11/14/uk-france-shooting-poland-reaction-idUKKCN0T30P920151114> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²⁵ <http://www.novinky.cz/domaci/386512-pokud-neuzavreme-hranice-schengen-se-rozpadne-tvrdi-babis.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

miatt.²⁶ A cseh köztársasági elnök korábban aggodalmát fejezte ki, hogy a szíriai bevándorlók megkövezik majd a hűtlen nőket, hogy a *saria* törvényeket érvényesíthessék, illetve mindezeket a támadásokat az európai civilizáció jövője ellen folytatott háború részének tekinti.²⁷ A szlovák miniszterelnök ismét figyelmeztette az európai vezetőket a rendkívüli biztonsági kockázatot hordozó migrációs áradatra, illetve kifejezte abbéli reményét, hogy most már többen kinyitják a szemüket.²⁸ Az előbbi megszólalások esetében a regionális politikai dimenzió mellett azonos arányban kapott szerepet a belpolitikai, amely egyben szemlélteti az adott társadalmak preferenciáit. Azonban ahogy egy méretében nagyobb, a világpolitikai folyamatok valós alakítójaként számon tartott ország vezetőjét figyeljük, máris hangsúlyosabbá válik a külpolitikai dimenzió. Az orosz elnök a gazdasági elszigetelés megszüntetése érdekében a terror elleni nemzetközi fellépésre szólított fel.²⁹ A török államfő pedig elítélte a szerinte fennálló kettős mércét, amellyel a nyugat különbséget tesz terrorista szervezetek között.³⁰ Ankara szerint ugyanis a kurd széparatizmusért harcoló Kurdisztáni Munkáspárthoz hasonlóan az Iszlám Állam elleni harcokban tevékeny Kurd Népvédelmi Egységek is egy terrorista szervezet, a nyugat azonban utóbbit szövetséges³¹ fegyveres erőként tartja számon.

A politikai kommunikáció lényeges befolyást gyakorolhat a közgondolkodásra, azonban a bizonytalanság és félelem által módosított jogi valóság sokkal nagyobb veszélyeket hordoz magában, mint gondolnánk. Az emberek biztonságérzetének hiánya számos okból fakadhat, hatása ebben az esetben viszont legfeljebb az egyén közvetlen környezetére korlátozódik, míg a nagyobb csoportok, társadalmi rétegek veszélyérzete további kockázatot hordoz. Nem csupán egy öngerjesztő folyamatot indíthat el, de egyúttal a politikai kommunikációra is hatással van: egyszerűsíti, polarizálja és radikalizálja azt. Valójában ebben az esetben is egy folyamatos kölcsönhatásról van szó, amely a politikai kommunikáció esetében egy kilengő ígára hasonlít, azonban ennek normatív következményeit egy spirállal írhatjuk le. A félelemnek beszélhetünk belső és külső eredetű kiváltó okairól, amelyek egytől-egyig károsak a demokráciára. A félelem azonban exportálható. Vagyis ilyenkor lokálisan értelmezett valós indíték nélkül alakulnak ki a negatív folyamatok. Elsősorban a szövetséges országok, valamint az azonos kultúrával, hagyományokkal rendelkező országok lakossága lehet érintett ebben. Ugyanakkor nem egy esetben politikusok-pártok öncélú belpolitikai érdekei is hozzájárulhatnak ehhez. Üzenetüket

²⁶ <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/chovanec-priliv-uprchliku-se-zastavil-mozna-i-diky-nasemu-tv/r~0c41e84c7e6d11e599c80025900fea04/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²⁷ http://zpravy.idnes.cz/islamsti-uprchlici-zeman-pravo-saria-dw1-/domaci.aspx?c=A151016_154427_domaci_hro (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²⁸ <http://www.aktuality.sk/clanok/308253/fico-za-utokmi-v-parizi-mozu-byt-ludia-z-is-infiltrivani-medzi-migrantov/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

²⁹ <http://tass.ru/en/politics/836894> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

³⁰ A török államfő úgy fogalmazott: A terrorizmus nemzetiségtől és vallástól függetlenül létezik. Minden terrorizmus rossz, fel kell hagynunk a különbségtétellel, miszerint a mi terroristánk rossz, a ti terroristátok pedig jó. <http://uk.reuters.com/article/2015/11/15/uk-france-shooting-turkey-idUKKCN0T30XE20151115> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

³¹ A nemzetként történő elismerést az első világháborúban alkalmazták először, amellyel a hadifoglyok soraiból toboroztak harcoló alakulatokat *jogszerűen*. Akkor alapvetően a csehszlovák és délszláv nemzetiségűeket érintette a törekvés. A kurdok nemzetként történő elismerése még nem történt meg, nagyrészt Ankara határozott ellenállásának köszönhetően, hiszen jelentős kurd kisebbség él Törökország délkeleti területein.

hatalmi helyzetük határozza meg: az ellenzék mindig a biztonság hiányát hangoztatja, a kormány pedig az intézkedések szükségességét és eredményességét hangsúlyozza. Azonban a félelem rövid távon mindig az állami szerepkör erősödésével jár, vagyis a kormánynak hozhat politikai tökélet. Jelentős és igen káros társadalmi hatásai lehetnek az ilyen témák mesterséges napirenden tartásának, ugyanakkor mindez csupán kommunikáció.

A félelem kodifikálása, vagyis normatív erővel történő felruházása viszont már hosszú távon is meghatározza egy állam, egy társadalom életét. Alapvetően három hatást fejthet ki: az első, amikor a korábban kodifikált különleges szabály zsinórmértékké válik. Ebben az esetben a korábban speciálisnak szánt szabály – azzal, hogy a normál jog részévé válik – valójában maga lesz valamennyi későbbi szabály megalkotásakor a viszonyítási pont, vagyis a biztonság minimuma. A fent ismertetett spirális hatás elsősorban ebben a folyamatban mutatkozik meg leginkább. A második, az egyes jogágak közötti áttétekben érhető tetten. A kivételes szabályok többnyire a büntetőjogban,³² mint az állami fellépés és érdekérvényesítés leghatékonyabb eszközében jelennek meg, azonban idővel a közigazgatási jogban³³ és a magánjogban is feltűnnek a biztonsági témájú módosítások. Elsőbbséget egyedül akkor élvezhetnek ezek a puhább eszközök, ha a közvetlen veszély elmúlt, de ekkor sem beszélhetünk törvényszerűségről. Végül, a transzformálás,³⁵ mint a jogalkotás technikai folyamata figyelhető meg. Ennek során módosíthatnak olyan szabályokat is, amelyek csupán közvetetten³⁶ kapcsolódnak az elérni kívánt jogpolitikai célhoz. Klónozhatnak továbbá jogterületi szempontból testidegen jogtechnikai megoldásokat, szófordulatokat, amelyeket egyébként kilökné³⁷ magából a jogrendszer. A legérdekesebb jelenség azonban akkor figyelhető meg, amikor – igen sokszor anakronisztikusan – a veszélyre hivatkozva kezdeményeznek módosításokat olyan ágazatok esetében, amelyek egyébként még közvetetten sem kapcsolódnak a biztonsághoz. Ilyenkor valójában *sui generis* módosításokról

³² Ld. A belga miniszterelnök börtönbe zártná a visszatérő dzsihádistákat. <http://www.ft.com/cms/s/0/4c6dbaf2-8e9b-11e5-8be4-3506bf20cc2b.html#axzz3sOu2qEe9> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

³³ Ld. A francia pénzügyminiszter bejelentette, hogy 600 millió eurót szánunk rövidtávon a rendfenntartó erők létszámának növelésére (+8500 fő), illetve nem csökkentik tovább a hadsereg létszámát. <http://www.lefigaro.fr/conjoncture/2015/11/19/20002-20151119ARTFIG00147-police-douanes-justice-les-8500-nouveaux-postes-couteront-600-millions-d-euros-en-2016.php> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

³⁴ Ld. továbbá a magyar Kormány bejelentését a belbiztonsági szervek munkájának összehangolására létrehozandó terrorellenes koordinációs központ felállításáról. <http://www.kormany.hu/hu/hirek/terrorellenes-koordinacios-kozpont-jon-letre> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

³⁵ Laura K. Donohue amerikai alkotmányjogász által használt fogalom. Ld. DONOHUE, Laura K.: *Transplantation*. In: *Global Anti-Terrorism Law and Policy*. Second Edition. Ed. By RAMRAJ, Victor V.–HOR, Michael–ROACH, Kent–WILLIAMS, George. Cambridge University Press. 2012. pp. 67-87.

³⁶ A közvetlen kapcsolódást nem vitatva meg kell említenünk Jean-Claude Juncker közös európai fegyver-szabályozásra irányuló kezdeményezését – amely az Európai Bizottság szövívőjének interpretálásában hangzott el –, és amely szándékoltan együtt járna egyfajta hatáskör-bővítéssel is.

³⁷ Ebben azért többnyire szükség van a jogrendszer integritásáért felelős bíróságok és különösen az alkotmánybíróság hathatós munkájára.

beszelnénk, azonban a biztonság hangsúlyozása politikai immunitást jelenthet másként érdektelen vagy népszerűtlen döntések támogatásakor. Persze mindig találunk ellenpéldát, amikor az ország diplomáciai vagy gazdasági érdeke úgy kívánja, hogy a biztonságért szükséges módosításokat ne kezdeményezze a kormányzat. Utólag azonban ezek a megfontolások kivétel nélkül hamisnak bizonyulnak.³⁸

Közvetlen veszély esetén szinte magától értetődő a központi hatalom szerepének erősödése. Hiszen hatáskörileg egyértelműen, de sokszor személyében (intézményében) is megkülönböztethetjük egymástól a normális jogalkotót és a „parlamentáris demokrácia legalitásrendszerét szétzúzó” jogalkotót, amely *ratione temporis ac situationis*.³⁹ Ennek során kivételes helyzetben az alkotmány módosításától sem riadnak vissza a képviselők. Ez történt Franciaországban is, ahol az alkotmány módosítását⁴⁰ követően 2016 februárjáig maradhat hatályban a különleges jogrend, az *état d'urgence*. További jelentős jogkorlátozásról számolhatunk be a bevezetett különleges jogrend értelmében a bírói határozatot nélkülöző belügyminisztériumi döntéssel elrendelhető lakhelyelhagyási tilalom esetében. A terrortámadás óta 2015. november 18-ig 118 embernek rendelték el, s egy törvénykezdeményezés értelmében az érintettek kapcsolattartását is jelentősen korlátoznák.⁴¹ Hasonlóan erős jogkorlátozásnak mondható, hogy a belügyminisztérium egyes honlapokat és közösségi médiaprofilokat, amelyeken keresztül a terrorizmust hirdetik, vagy arra felbujtanak, külső engedélyezést nem igénylő eljárás keretében letilthatja. Ugyanakkor közvetlen, valódi jogalkotással együtt nem járó, ún. *soft szabályalkotással* is szembesülhettünk, amely eszköztárát és stílusát tekintve megtevesztően közel áll a politikai kommunikációhoz. Nyilvánvaló példája a francia rendőrség azon kezdeményezése, hogy a tömegrendezvények megrendezésére vonatkozó tiltást megszüntetik, azonban kéri az ezer főnél nagyobb befogadóképességű színházakat, koncerttermeteket, hogy szigorítsanak a biztonsági intézkedéseiken és vezessék be a belépők teljes átvizsgálását.⁴² Hasonlóan nélkülözi a kötelező jogi erőt a brit kormány azon kérése,⁴³ hogy a Franciaországba tervezett iskolai kirándulásokat lehetőség szerint napolják el az oktatási intézmények. Ez egyébként megfelel a francia kormány azonos tartalmú korábbi felhívásának, amelyet egyszerre intézett a hazai és a külföldi iskoláknak egyaránt, vagyis a félelem határon átnyúló hatásairól beszélhetünk ebben az esetben is. Mindkét *jótanács* figyelmen kívül hagyása nagy eséllyel magával hozhatja a rendkívül negatív társadalmi megítélést, amely –

³⁸ vö. NAPOLEONI, Loretta: *Modern Jihad. Tracing the Dollars Behind the Terror Networks*. Pluto Press. London. 2003. pp. 26-27. Az Egyesült Államok szakhatóságai által évekkel korábban feltárt sikeres terrortámadás során kihasznált kiskaput nem zártak be, amelyet aztán évekkel később a 2001. szeptember 11-ei merényletet elkövetők is kihasználtak az országba való beutazáskor.

³⁹ SCHMITT, Carl: *Legalitás és legitimitás. Attraktor*. Máriabesnyő-Gödöllő. 2006. 85.p.

⁴⁰ A francia Nemzetgyűlés 2015. november 16-án szavazta meg az alkotmány vonatkozó módosítását.

⁴¹ http://www.lexpress.fr/actualites/1/societe/etat-d-urgence-118-perquisitions-dans-la-nuit-118-assignations-a-residence-depuis-les-attentats_1737149.html (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

⁴² http://www.ma.hu/kulfold/266542/A_francia_rendorok_szolgalaton_kivul_is_viselhetik_fegyveruket_meghosszabbítottak_a_gyulekezési_tilalmat (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

⁴³ ld. <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/19/uk-schools-advised-against-france-trips> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

lényegében a viktoriánus kor erkölcsitéleteinek következményeihez hasonlóan – társadalmi és így idővel gazdasági ellehetetlenüléshez vezethet, de közvetlen jogi konzekvenciát normatív tartalom híján nem hordoz.

A téma feldolgozását le nem zárva, de e helyütt berekesztve összességében elmondható, hogy a jelenlegi helyzetben egy rendkívül képlékeny és beláthatatlan kimenetelű folyamatnak nézünk elébe. Nem pusztán a – jelenleg – szükséges és indokolt hatalomkoncentráció fog később fejtörést okozni, hanem a kommunikációban történt fordulat áhított visszarendeződése is, a közgondolkodásban bekövetkezett járulékos tendenciákról nem is szólva. A közvetlen veszély elmúltával célszerű számot vetni a bevezetett intézkedések szükségességét és hatékonyságát illetően, azonban sem a politikai korrektség delíriumának, sem a félelem bilincsének nem engedhetünk teret a későbbiekben. Ez egyértelműen a politika feladata, de a szakmaiság határozott képviselését a biztonsági ágazatnak kell megteremtenie.

Felhasznált irodalom:

- FLEINER-GERSTER, Thomas: Az állam és a társadalom céljai és feladatai. In: Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. (szerk.: TAKÁCS Péter.) Szent István Társulat. Budapest. 2003.
- DUVERGER, Maurice: Állam és kormányzat. In: Államtan. Írások a XX. századi általános államtudomány köréből. (szerk.: TAKÁCS Péter.) Szent István Társulat. Budapest. 2003.
- DONOHUE, Laura K.: Transplantation. In: Global Anti-Terrorism Law and Policy. Second Edition. Ed. By RAMRAJ, Victor V. – HOR, Michael – ROACH, Kent – WILLIAMS, George. Cambridge University Press. 2012.
- GIMÉNEZ, Andrés Molina: Administrative Law I. Cases and Materials Law Degree A.R.A. Group. University of Alicante. Spain. 2013
- GLAESER, Edward L.: Paternalism and Psychology. In: University of Chicago Law Review. Vol. 73. No. 1. Winter 2006.
- HILLION, Christophe & BLOCKMANS, Steven: Europe's self-defence: Tous pour un et un pour tous? In: CEPS Commentary. 2015. november 20.
- HOBBS, Thomas: Leviatán. Polis. Kolozsvár. 2001.
- KIRCH, Anna-Lena: The End of Neutrality and Non-Alignment? Finland is Seeking Stronger Nordic and Regional Cooperation in its Foreign and Security Policy. In: Konrad Adenauer Stiftung. International Reports. 10/2015.
- WEBER, Max: A tudomány és a politika mint hivatás. Kossuth Kiadó 1995.
- NAPOLEONI, Loretta: Modern Jihad. Tracing the Dollars Behind the Terror Networks. Pluto Press. London. 2003.

- POKOL Béla: Politikaelmélet. Társadalomtudományi trilógia III. Századvég Kiadó. Budapest 2006.
- SCHMITT, Carl: Legalitás és legitimitás. Attraktor. Máriabesnyő-Gödöllő. 2006.

Internetes hivatkozások:

- http://www.lexpress.fr/actualites/1/societe/etat-d-urgence-118-perquisitions-dans-la-nuit-118-assignments-a-residence-depuis-les-attentats_1737149.html (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- http://www.ma.hu/kulfold/266542/A_francia_rendorok_szolgalaton_kivul_is_viselhetik_fegyveruket_meghosszabbítottak_a_gyulekezesi_tilalmat (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/19/uk-schools-advised-against-france-trips> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://www.kormany.hu/hu/hirek/terrorellenes-koordinacios-kozpont-jon-letre> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://www.lefigaro.fr/conjoncture/2015/11/19/20002-20151119ARTFIG00147-police-douanes-justice-les-8500-nouveaux-postes-couteront-600-millions-d-euros-en-2016.php> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://www.ft.com/cms/s/0/4c6dbaf2-8e9b-11e5-8be4-3506bf20cc2b.html#axzz3sOu2qEe9> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://uk.reuters.com/article/2015/11/15/uk-france-shooting-turkey-idUKKCN0T30XE20151115> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://tass.ru/en/politics/836894> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://www.aktuality.sk/clanok/308253/fico-za-utokmi-v-parizi-mozu-byt-ludia-z-is-infiltrovani-medzi-migrantov/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- http://zpravy.idnes.cz/islamsti-uprchlici-zeman-pravo-saria-dw1-/domaci.aspx?c=A151016_154427_domaci_hro (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <https://www.tagesschau.de/inland/integrationsgipfel-109.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://www.welt.de/politik/deutschland/article148851433/Angela-Merkel-soll-Fehler-einraeumen.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/poland-plans-to-backtrack-on-migrant-commitment-following-attacks-in-paris-a6734521.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://natemat.pl/161857,to-wybudujmy-mur-przeciw-polskim-zlodziejom-europa-reaguje-na-zapowiedz-pis-ze-nie-przyjmujemy-zadnego-uchodzczy> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://uk.reuters.com/article/2015/11/14/uk-france-shooting-poland-reaction-idUKKCN0T30P920151114> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

- <http://www.novinky.cz/domaci/386512-pokud-neuzavreme-hranice-schengen-se-rozpadne-tvrdi-babis.html> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)
- <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/chovanec-priliv-uprchliku-se-zastavil-mozna-i-diky-nasemu-tv/r~0c41e84c7e6d11e599c80025900fea04/> (Letöltés ideje: 2015. 11. 19.)

BÁNYÁSZ PÉTER

KÉMEK KRÉMJE - RECENZÍÓ

Aki akár egy kicsit is járatos a magyar blogszférában, annak vélhetően ismerősen cseng Tiboru neve. Tiboru azon kevés blogger közé tartozik, aki nem csupán polgári nevét vállalta fel a nagyközönség előtt, de szakmai múltjának egy jelentős részéről is nyíltan beszélt – legalábbis amiről beszélhetett.

Tóth Tibor okleveles biztonság- és védelempolitikai szakértő, leszerelt rendőrtiszt, akihez nem csak a konteó, vagyis konspirációs teóriák szöösszetétel köznyelvben való meghonosodását köthetjük, hanem többek között a Magyar Tanúvédelmi Szolgálat egykori vezetőjét is köszönhetjük személyében. Tiboru lassan 10 éve vezet különböző tematikus blogokat utazás, gasztronómia, katonatörténetek, had- és rendvédelem, valamint összeesküvés-elméletek témakörökben. Olvasmányos, már-már Rejtő Jenőhöz hasonló könnyed, szórakoztató stílusa hamar ismertté tette a magyar blogszférában, de az igazi nagy „offline” áttörést a konteókönyvek hozták meg számára.

Valamikor 2009 környékén, amikor a népszerűbb blogok szerzői közül sokan egy merészet léptek, és nyomtatott könyv formátumban megjelentették írásaikat, sokan szkeptikusak voltak – köztük magam is – a vállalkozás rentabilitását illetően, hiszen egy egyébként ingyenesen hozzáférhető szellemi produktumért miért fizetnének olyan számban, hogy megérje kiadni. Az idő, és persze az emberi természet azonban őket igazolta, hiszen bár hiába olvashatjuk – ingyen – több platformon, egyetlen képernyő sem tudja megközelíteni a könyv semmihez nem hasonlítható hangulatát.

Tiboru harmadik könyve a hírszeréstörténet klasszikaival foglalkozik. Maga a cím, Kémek krémje paradoxonnak tűnhet, mert bár valóban nagy hatású, a történelem alakulását jelentősen befolyásoló kémek életét, munkásságát dolgozza fel, mégis csak olyan hírszerzők tevékenységét mutatja be, akik az által váltak ismertté, hogy dekonspirálódtak. Egyet kell azonban érteni a szerzővel, amennyiben "létezik a hírszerzésnek tortája, minden bizonnyal ők jelentik a habot rajta".

A kiadvány kiindulópontja annak vizsgálata, létezik-e valamilyen általános személyiségtípus, valamilyen közös jellemző, amivel a mesterkémek egyaránt bírnak. Ennek eszközéül a kiválasztott hírszerzők életrajzának bemutatását választja a szerző, de a következtetés levonását és a kérdés megválaszolását az olvasóra bizza. Az, hogy különböző nemzetbiztonsági szolgálatok rendre a világ élvonalába tartoznak, nem meglepő. Bár a szerző igyekezett egyensúlyt tartani az egyes nemzetek híres hírszerzői közt, azonban a könyvben pl. a szovjet hírszerzés több „nagy nevet” sorakoztatott fel, mint amerikai ellenfeleik. Ez pedig felveti a kérdést: a szovjetek valóban ennyivel mesteribbek riválisaiknál? A kvázi folyamatosan „szegényebb” anyagi és technikai felszereltség kényszerítette rá őket az olyan megoldások alkalmazására, amivel képesek voltak kompenzálni az egyéb területen

jelentkező lemaradásukat? Netán azért ismertebbek a szovjetek sikerei – már amennyiben lebukott hírszerzők esetében beszélhetünk sikerességről -, mert az amerikai, brit, izraeli stb. elhárítók magasabb színvonalon működnek, és egy idő után mégis leleplezik az ellenséges hírszerzői tevékenységet? Ezzel szemben a szovjetek nem képesek kiszűrni azokat a személyeket, akiket az amerikaiak, britek, izraeliek stb. foglalkoztatnak? Kérdések, amikre sajnos nem hogy a könyvből, de nagy valószínűséggel az életben sem fogunk választ kapni. Így nem marad más hátra, mint hátradőlni, és élvezettel elolvasni, visszatérően, a kiadványban szereplő kémek kalandos életét.

Felmerül azonban egy másik kérdés is, nevezetesen, az egyes adatgyűjtő eljárások hogyan viszonyulnak egymáshoz, illetve mi ezek helye és szerepe a hírszerzésben. A társadalom szerkezetének folyamatos átalakulásához a hírszerzők is alkalmazkodtak, kiterjesztve műveleteiket minden területre- gondoljunk csak az „első cserkészre”, Robert Stephenson Smyth Baden-Powellre. A társadalmi fejlődése mellett a technológiai innováció is számos változást indukált. Egyes hírszerző szervezetek, különösen az Egyesült Államokban, egyre nagyobb mértékben támaszkodtak a rádióelektronikai felderítésre (SIGINT), sok esetben háttérbe szorítva az emberi erővel folytatott hírszerzést (HUMINT). Sokan fogalmazták meg kritikaként az Egyesült Államokkal szemben, hogy a HUMINT-et háttérbe szorítja a SIGINT ellenében.¹ Mindez értelmezésük szerint a Közel-Keleten tapasztalt kudarcok egyik okaként is jelentkeznek. A HUMINT szerepének leértékelődésében rejlik veszélyeket a 2015 januárjában, illetve novemberében Párizsban végrehajtott terrortámadások is alátámasztják. A kiadvány, mesterkémek életét feldolgozva természetesen a HUMINT jelentőségére hívja fel a figyelmet, amellyel azt gondolom, csak egyetérteni lehet. Bár rendkívül fontos a SIGINT, de azt hiszem, a kötetben bemutatott életpályák igazolják, nem hanyagolható el az emberi erővel folytatott eljárás. Már csak azért sem, mert az eltérő erőforrással rendelkező hírszerző/elhárító szolgálatok kénytelenek a költségvetési hiányokat kreatívabb módszerekkel pótolni. Nem tisztem annak eldöntése, hogy az egyes hírszerző eljárások tekintetében mi lehet a megfelelő arány, különösen egy olyan kiadvány ismertetője során nem, ami az emberi erővel folytatott hírszerzés történettel foglalkozik, de azt gondolom, nem csak bennem fogják kiváltani a kötet olvasása közben ezeket a rendkívül izgalmas kérdéseket.

A kötetben közel húsz életrajz kapott helyet, Napóleon mesterkémétől, Karl Schulmeister-től kezdve olyan nagyságokon keresztül, mint Sorge doktor, Otto Skorzeny, Kim Philby, Eli Cohen, a kubai „Los Cinco” csoportig bezárólag, de helyet kapott hazánk szülöttje, az igazi Trebitch is. Az egyéni szereplők mellett négy neves szolgálat (CIA, MI-6, Moszad, SZVR) bemutatását is elvégzi a szerző, s a kötet végén egy szelektív irodalomjegyzék is található azok számára, akik mélyebben szeretnének elmélyülni a témában.

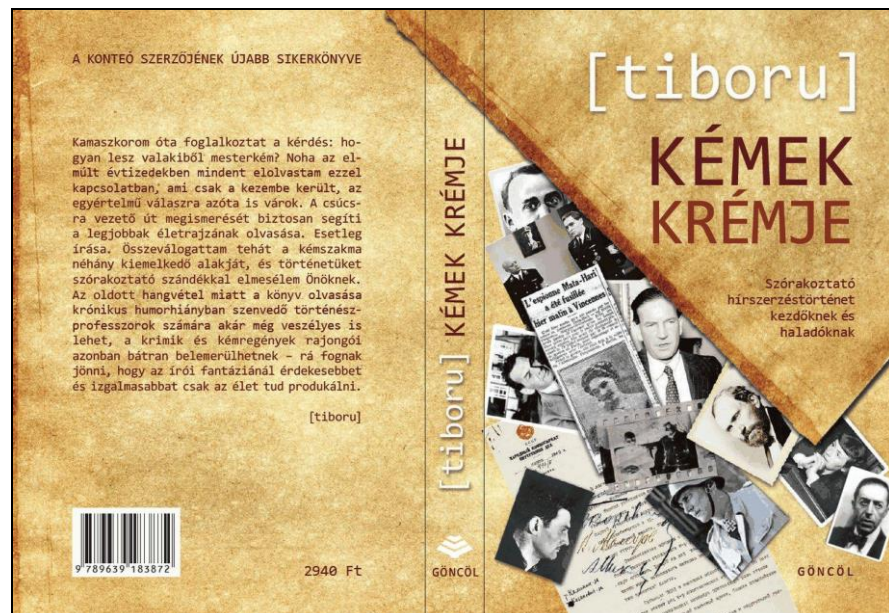
Tiboru bevallottan könnyed stílusban fogalmaz, számos esetben humorral egészíti ki azokat a területeket, amelyekről nincsenek pontos ismereteink. Az egyes

¹ Ezek közé sorolható többek között John Keegan véleménye, ami szerint az USA-ban a britekkel szemben nem tulajdonítottak kellő relevanciát a térségükben lévő jelentős HUMINT tevékenységüknek.

életrajzok mögött rendkívül komoly kutatás áll, mondanivalóját szándékoltnan – megkockáztatom, provokációból – komolytalan formában tálalja, szerencsénkre. Bár az egyes írásokat számtalanszor olvastam korábban blogposztok formájában, mégis többször figyeltem meg magamon, olyan harsány nevetésbe törtem ki a különböző szófordulatokon, mintha először találkoztam volna velük. A Lemilblog, amelyen eredetileg megjelentek az írások önmeghatározása szerint "had- és rendvédelem történet szórakoztatóan", egy közösség, amire (a blog mottója szerint) "Clausewitz is ide írta". Nem véletlen, hogy egykori "zrínyis" hallgatóktól oly sokszor hallottam, számos esetben a blogon feldolgozott anyagokat is használták a vizsgára való készüléskor.

A valós személyek életrajzain felül egy bónusz írással is kedveskedik a szerző, egy bibliai történet átdolgozásával, a hírszerzés kontextusába helyezve, ami a téma iránt érdeklődőknek egészen biztosan sok vidám percet fog okozni.

A kiadvány a Göncöl Kiadó gondozásában jelent meg 2015 októberében, puhakötésben, 336 oldal terjedelemben. Megvásárolható a nagyobb könyvesboltokban, illetve azok webshopjaiban 2940 Ft-os áron.

**„A NYÍLT INFORMÁCIÓGYŰJTÉS FEJLŐDŐ TERÜLETEI”
BUDAPEST, 2015.
KONFERENCIA BESZÁMOLO**

**„A nyílt információgyűjtés fejlődő
területei”
Budapest, 2015.**

A fenti címmel **2015. november 3-4.** között bonyolította le a Belügyminisztérium nemzetközi tudományos konferenciáját a BM Duna Palotában. A rendezvényen az állami biztonsági szektor és a biztonságipar szereplői, a kutatás-fejlesztésben érintett kutatóhelyek, továbbá nemzetközi szervezetek képviselői is megjelentek, szakterületük vonatkozásában előadásokat tartottak. A két napos konferencia a plenáris ülést követően három szekcióra bontotta munkáját, amely három témakör köré csoportosította előadásait. Az első szekcióban „**Az OSINT¹-módszer felhasználási területei**” cím köré épült előadásokat halhatunk, a másodikban „**Az UAV-k alkalmazási spektrumai**” a harmadikban pedig „**Kormányzati célú OSINT- és UAV-felhasználás**” kapcsán zajlott diskurzus. Utóbbi szekció zárt körülmények között zajlott a Belügyminisztérium, Külügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és ezek igazgatása alatt működő szervezetek, továbbá a Nemzetgazdasági Minisztérium irányítása alatt lévő Nemzeti Adó- és Vámhivatal szakértői részvételével.

Amennyiben a szakmai konferencia alapvető célját próbáljuk körülírni olyan gondolatok köré kell csoportosítanunk nézőpontunkat, mind a magánszemélyek, vállalatok és kormányzati szervek nyílt információszerzés irányába történő súlyponti elmozdulása az információhoz jutás, döntés előkészítés érdekében. Valamint az ilyen információszerző tevékenység eszközrendszerének, módszereinek és lehetőségeinek fejlődése, tekintettel az információtechnológia robbanásszerű fejlődésére a világ globalizációs folyamataira és az ennek következtében folyamatosan bővülő információdömpingre. Különös jelentőséggel bír a felhasználók szempontjából a növekvő adatmennyiség keletkezésének azonosítása, beszerzése, tárolása és elemzése, ami újabb és újabb mennyiségi, és ennek következtében minőségi szinteket ér el.

A konferencia programfüzetének célmeghatározása szerint az összejövetelt azért hívták életre, hogy számba vegye a nyílt információgyűjtés területén elért eredményeket, megismerjék a szakértők vízióit, a várható fejlesztési tendenciákat. Előzetesen szeretném leszögezni, hogy ennek a céljának eleget is tett a színvonalas előadásaival, az előadók sokoldalú téma megközelítései által.

¹ OSINT: Open Source INTelligence, Nyílt forrású információszerzés

A rendezvényt Pintér Sándor belügyminiszter nyitotta meg. Gondolatai szerint a nyílt információszerzés rendszere hatékony és olcsó, az alkalmazói nincsenek veszélyben például akkor, ha egy bűnöző csoportot térképeznek fel. Hatékonysága akkor is utolérhető, ha kutatóprogramokban felkészült szakemberek alkalmazzák. Előnyének a gyorsaságot nevezte, amelyet ha ki tudnak használni, a rendészeti szervek bűncselekményeket tudnak megelőzni. (Nyugodtan kiterjeszthetjük ezt a kijelentést az állami biztonsági szektor valamennyi érintett szervezetére.) A felhasználásukról pedig úgy nyilatkozott, hogy a rendészeti politikai körön kívül kiemelkedik az üzleti- és a társadalomtudomány területén történő felhasználási gyakoriság. Felhívta ugyanakkor a figyelmet arra, hogy nem lehet minden esetben eredményes munkát végezni a mások által előállított információk alapján, szükség van a közvetlen információszerzésre, illetve a már rendelkezésre álló információk pontosítására, igazolására. A konferencia másik témájával, a drónokkal összefüggésben azt mondta: Magyarország eddig az illegális migráció során (az illegális bevándorlók vándorlásának dokumentálása) használta legeredményesebben a robotrepülőgépeket. Azok felvételeit közvetítették a fővárosba telepített vezetési pontra, így a szakemberek minden percben láthatták a bevándorlók hol próbálják áttörni a határt, vagy hol lépik át a zöldhatárt. Mindemellett a robotrepülőgépek arra is alkalmasak voltak, hogy dokumentálják a történeteket, hiszen bármikor visszanezézhetőek, kiértékelhetőek a felvételek. Hangsúlyozta azonban, hogy a drónokat csak törvényes keretek között szabad használni. A bűnözői körök is felismerték az eszközök „hasznát”: alkalmazzák terroristák, csempészek és más bűnözői csoportok is. Ezért megítélése szerint szükséges ennek a technikai vívmánynak a megfelelő jogi keretek közé szorítása többek között a repülésbiztonság és a magánélet védelme érdekében is.

Az információgyűjtés legfiatalabb területe a pilóta nélküli légi járművekkel, drónokkal szerzett adatok felhalmozása, amely számtalan, korábban nem ismert problémát vetett fel, amelyek megvitatására kiemelt figyelmet fordítottak a szakemberek. Ezek közül említést érdemel, hogy Magyarországon pillanatnyilag nincs a drónokra vonatkozó külön jogszabály, de a törvényi szabályozás előkészítése már elkezdődött. A törvény hatálybalépéséig a drónok használata csak egyedi engedély alapján lehetséges, amelyet a Nemzeti Közlekedési Hatóság Légügyi Hivatala ad ki. A közlekedési hatóság alapos, minden részletre kiterjedő szabályozást lát szükségesnek a témakörben.

A továbbiakban szeretnék kiemelni néhány előadást a **plenáris** ülésről, amelyek témájuk és tartalmuk miatt komoly hozzáadott értékkel bírtak a témakör megtárgyalásához, ugyanazon kérdésköröket más-más nézőpontból világítottak meg számunkra, továbbá elősegítették a részletek értelmezését, egyúttal feltártak problémákat és válaszokat kutattak a megoldás érdekében.

Dr. Parker Douglas PhD (USA, Utah legfőbb ügyész helyettese) „**OSINT használata a történelem során és értéke ma**” című előadásában a korai időktől kezdődően bemutatta a nyílt információszerzés fejlődési útját, annak fontosabb lépcsőfokait, az ezekhez társítható fogalmi keretek változását.

Arno Reuser (Hollandia, Reuser's Information Services, vezérigazgató) „**Nyílt információgyűjtés, mint költséghatékony multiplikátor erőforrás**” címmel elhangzott előadása rávilágított arra, hogy piaci környezetben milyen volument

képviselhet egy nyílt forrásokból megfelelő technikával összegyűjtött adatvagyon. Az előadó rendkívül szemléletes, gyakorlatorientált előadást tartott. Ugyanezt mondhatjuk a másnap bemutatott „**Google+Newspaper+Radio=Osint**” című előadására is, amelynek alkalmával gyakorlati információkutatási példán keresztül mutatta be, milyen módon (logikai úton) tudja leszűkíteni a keresési feltételeket és jut megoldásra. Gondolkodásának van néhány sarokpontja: előre tisztázni kell a fogalmakat, pontosan megfogalmazott kérdéseket kell feltenni, nem szükséges minden esetben a Google használata. Utóbbi megbízhatatlanságát demonstrálta is az előadás során.

Győri Gyula a Nemzeti Közlekedési Hatóság elnöke „**Megválaszolatlan kérdések a drónok alkalmazásában**” címmel tartotta meg előadását. Legfőbb üzenetét a repülésbiztonság megteremtése, fenntartása és szavatolása érdekében fogalmazta meg. Mint mondta, pillanatnyilag elkülönített légtérben repülhet a drón, de ez átmeneti állapot, a cél, hogy beillesszék a légiforgalomba. Megjegyezte, hogy az „egyszerű eszközöket egyszerű szabályokkal kell koordinálni, különben a polgári felhasználók nem fogják betartani a szabályokat.” Elismerte, hogy nincs könnyű dolguk a szabályozás kialakításakor, hiszen a globalizáció egyik legspeciálisabb kihívásával állnak szemben. A jogi szabályozás kialakításának egyik fontos előfeltételeként a drón fogalmának meghatározását tartotta. A definíció megalkotásának nehézségét érzékeltetve megjegyezte, hogy szinte végtelen számú pontosítást lehet tenni, mert különféle érvrendszer mellett mindegyik kiegészítés indokolt lehet. „Olyan szerteágazó technikai spektrumról beszélünk, hogy szinte lehetetlen mindent lefedő szabályozást alkotni.” A közlekedési hatóság évek óta igyekszik minden segítséget megadni a szabályos felhasználóknak, illetve a területet törvénnyel szabályozni kívánó törvényalkotónak. A tapasztalható nehézségek ellenére alapos, minden részletre kiterjedő szabályozást lát szükségesnek a jövőben.

A témakör kibontása során szólt a hobbi és hivatásos felhasználók közti különbségről is. Fontos, hogy a katonai, rendészeti vagy épp ipari felhasználók a szabályokhoz, parancsokhoz tartják magukat a feladat végrehajtásakor. Mindez a civil felhasználókra már nem igaz, ugyanis a felhasználók döntő többségnek semmilyen előképzettsége nincs a drónreptetéshez. A polgári felhasználás a kérdések sokaságát veti fel, például egyelőre azt sem tudjuk pontosan, hogy egy civilnek vajon mennyi tanulási időre van szüksége ahhoz, hogy biztonságosan tudjon irányítani egy ilyen szerkezetet. Jelenleg az általános légtérhasználati szabályozás vonatkozik az ilyen felhasználókra.

Hasonló érveket sorakoztatott fel **Szepessy Kornél**, a HungaroControl Zrt. vezérigazgatója is, aki az „**RPAS felhasználás és szabályozás a polgári légiforgalmi irányítás szemszögéből**” című előadásában elmondta: a légtérirányítás tapasztalatai szerint a katonai, ipari felhasználók magatartása sokkal tudatosabb az egyszerű hobbi repülőknél. Véleménye szerint a civil drónok robbanásszerű elszaporodása már repülésbiztonsági kockázatokat vet fel, aminek érzékeltetésére bemutatta a Budapest Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren történt incidensről készített fényképfelvételt². Elmondta, hogy a hobbi drónkezelők igazán nem is tartják magukat a légiközlekedés szereplőinek, legtöbbjük meghosszabbított

² 2015 nyarán egy lengyel gép veszélyes közelségbe került egy drón.

„szelfibotként” tekint a drónra. Mivel nincs világos szabályozás, ezért nem egyértelmű hogy hol repülhetnek, ráadásul az ismeretek a képzés hiánya miatt nem teljesek. „Azonnali szabályozás szükséges!” – erősítette meg Szepessy Kornél. Javasatai szerint a gyors szabályozás mellett a drónrepülés liberalizációja is elengedhetetlen, mert ha nem jelölnék ki „légi grundokat”, ahol szabadon repülhetnek a hobbifelhasználók, akkor nehézkes őket átirányítani a tiltott területekről. Ezen túl egy területet szabályzó szövetség felállítását is szükségesnek látja a jövőben.

A **szekcióülések** számtalan, különféle részterületeket érintő előadása közül csupán kettőt szeretnék felidézni az olvasó számára. Ezekből vélhetően érzékelhetővé válik majd a nyílt információk jelenősége, a kiaknázásukban rejlő lehetőségek, illetve az ehhez kapcsolódó fejlesztési irányok, a technológiai megoldások kutatása. Végso soron az információk megszerzéséért folytatott technológiai verseny.

Dr. Benczúr András PhD a Magyar Tudományos Akadémia SZTAKI „Big Data” Lendület kutatócsoport vezetője előadását a **„Big Data” Analytics** témakör köré építette. Elmondta, hogy kutatását Volker Markl berlini kutatóval közösen végzi. Két fontos területet különített el az adat menedzsment és az adat analízis témakörét. A „Deep Analytics” igényét és lehetőségeit szemléltette Twitter kutatásból származó példán keresztül. Bemutatta melyek voltak az elemzői kihívások a kutatás során. Ezek között megemlítette, hogy 1 milliárd Tweet gyűjteményt (kb. 100GB) készítettek, rengeteg ad hoc lekérdezést végeztek hatalmas találati mennyiséggel, és keresték az elemzői támogatást biztosító gyors válaszadás lehetőségeit. A megoldások között olyan lehetőségeket sorolt fel, mint az In Memory adatbázisok (SAP, HANA), vagy a testreszabott közelítő adatstruktúrák (Bloom filters, MinHash fingerprints) alkalmazása.

Szólt még a hálózati elemzésről, mint az adatok mélyebb elemzési lehetőségéről, a diffúziós hálózati modellről. A hálózati jellemzők felhasználásával történő, jövőben bekövetkező események előrejelzésének lehetőségéről. Erre példát is bemutatott a magyar biztosítóknak végzett szolgáltatás kapcsán. Demonstrálta, hogy a kutatás során figyelmet fordítottak az adatok valós időben történő elemzésére és megjelenítésére is.

A „Deep Analytics” és a „Big Data” kutatás kapcsán felrajzolta az adatok tudományos mágikus háromszögét, ami a következőkből tevődik össze: 1) Alkalmazás, 2) Skálázható adatkezelés, 3) Gépi tanulás, statisztika, adatok elemzése. A folyamatban lévő kutatás termékéről az „Apache Flink” szoftverről elmondta, hogy „ez lehet Európa ütőkártyája a Big Data versenyben az amerikai fejlesztésekkel szemben”. Az előrejelzés minősége tekintetében sokkal megbízhatóbb, mint a hasonló szolgáltatást nyújtó programok.

Baranyi Szabolcs az IBM Magyarország vezető adatechnológiai szakértője a **„Big Data elemző technológiák felhasználása nemzetvédelmi célokra”** címmel megtartott előadása során a számítástechnika-technológia fejlődési korszakait bemutatva vezette fel előadását. Ezt követően az adat-érték hierarchia összefüggéseiről, annak értelmezéséről beszélt az analitika szempontjából. Ismertette az általuk – Watson szuper-számítógépes környezetben – használt

kognitív megközelítés hasznát, ami minőségi változást jelent az adatok felderítésében, a hipotézis-bizonyítás alapú elemzésben és a belső összefüggések feltárásában (tanuló rendszer). Bemutatta a különféle kormányzati (védelmi) szektor szereplői részére megcélózható területeket és a számukra megjelenő képfelismerés és video analitikai, open source analitikai szolgáltatásokat. A nem strukturált adatok feldolgozása kapcsán az e-mail kategorizálás, hanganalitika, tartalomelemzés, hálózatelemzés, entity resolution, illetve az információkinyerés szöveges dokumentumokból témakörökben elvégezhető tevékenységeket érintette. Szemléltette a különféle keresési módokat, köztük az IBM Big Data kereső lényegi felépítését, az adatfelderítés különféle típusait (pl. idősorok, kapcsolatok, dokumentumelemzés). Bemutatott egy példát a Twitter adataiból a szíriai események kapcsán készített hálózati ábra formájában, azonosítva a főbb érdemi entitásokat „véleményvezéreket”.

Baranyi úr végső soron egy integrált rendszert mutatott be előadásában, amelynek fejlesztése folyamatos. Mindennek értékes részét képezi egy nyomozati platform kidolgozása, amelyen belül az ügymenetkezeléstől kezdve a személyazonosításon és dokumentumtároláson át a vizuális analitikáig számtalan modul megtalálható. Automata kapcsolatkeresést és jelzést tud szolgáltatni a rendszer, továbbá meghatározható az is, hogy annak épp melyik modulját érdemes alkalmazni a szakmai feladat során.

Végezetül röviden bemutatta a nyílt forrású adatok kognitív erőforrás elemzése céljából indított OSCAR Projekt legfontosabb elemeit, amelyek a publikus adatok értékes tudássá alakításában segítenek. A felhasználási területeket a gyanúsítottak azonosítása, követése, határvédelem, kiberbűnözés és hálózatelemzés témakörökben jelölte meg számunkra. A Watson alapokon nyugvó rendszerről összességében elmondhatjuk, hogy működése során adatokat összevet, felold, kontextusba helyez és hipotézishez bizonyítékot gyűjt.

A harmadik szekcióban a szakértők saját szűkebb szakterületük vonatkozásában vitatták meg többek között a nyílt információk felhasználásának lehetőségeit a nyomozások, a titkosszolgálati tevékenység során kiemelve olyan problematikus területeket, mint a terrorizmus egyes megjelenési formái, vagy a polgári- és katonai válságkezelő missziók műveleti tevékenysége. Természetesen a témakörökhöz kapcsolódva és önálló előadásokban is előtérbe kerültek az elemzés-értékelés kérdéskörei és problematikái, illetve a technológiai lehetőségek és korlátok. Ezek közül kiemelésre érdemes a közösségi hálózatok monitorozása, az Internet nyújtotta lehetőségek kihasználása vagy az utasadat információk³ megelőző-védelmi lehetőségei témakörök. Természetesen szó eset a pilóta nélküli repülőeszközök védelmi szektorban történő alkalmazási lehetőségeiről és a kutatás-fejlesztés irányairól is.

A zárt szekció látogatottságáról is elmondható, hogy a védelmi szektorban érintett állami szervek képviselőinek jelentős szakmai érdeklődése mellett zajlott.

³ Utasadat-nyilvántartás (Passenger Name Record: PNR) A terrorizmus, a súlyos bűncselekmények és a szervezett bűnözés megelőzése, valamint a velük szemben folytatott küzdelem hatékonyságának növelése érdekében létrehozott nyilvántartás.

**GLOBÁLIS MIGRÁCIÓS FOLYAMATOK ÉS MAGYARORSZÁG –
KIHÍVÁSOK ÉS VÁLASZOK
KONFERENCIA BESZÁMOLÓ**

A Magyar Tudomány Ünnepe keretében a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete 2015. november 16-17. között Globális migrációs folyamatok és Magyarország – Kihívások és válaszok címmel nemzetközi tudományos konferenciát rendezett. A konferencia szervezői felhívásukban Magyarországot és az Európai Uniót jelentős, de nem szélsőségesen érintett szereplőjeként határozták meg a migrációs folyamatoknak. A tagállamokat a vándorlási dinamika szempontjából három típusba sorolják: Egyrészt vannak országok, amelyek igen alacsony elvándorlás mellett jelentős bevándorlással rendelkeznek; másrészt vannak országok, amelyek bevándorlói többlettel bírnak, miközben jelentősebb elvándorlást nem mutatnak. Harmadrészt pedig vannak országok, és térségünket többnyire ilyenek alkotják, amelyek alacsony bevándorlással és növekvő elvándorlással számolhatnak. Magyarország aktuális migrációs helyzetét nagyrészt az határozza meg, hogy az Európai Unió (egy gazdag, belül nyitott, kifelé részben zárt politikai és gazdasági tömörülés) perifériáján található. Ennek következtében az elvándorlás magas szintjére hosszabb távon is számítani lehet, miközben a bevándorlás változó, de inkább alacsony intenzitású marad.

A konferencia célja a szervezők meghatározása alapján, hogy e migrációs folyamatok népesedési, társadalmi, gazdasági és politikai okaival és hatásaival foglalkozzon helyi, regionális és globális szinten. A konferencia támpontokat kíván nyújtani a migrációval kapcsolatos társadalompolitikai döntések tudományos megalapozásához is.

A konferencia két napos volt, amelyből az első napot teljes egészében kitöltötte a plenáris ülés. Ennek helyszínéül az MTA Széchenyi téri székháza szolgált. Körösnéyi András, az MTA TK főigazgatója köszöntötte a konferenciát: szóban is megerősítette a felhívásban már megjelenő célkitűzést, kiemelte azt a paradox helyzetet, hogy a kora tavaszi szervező munkák óta nyáron bekövetkezett tömeges bevándorlás egy nem várt aktualitást és reflektorfényt kölcsönzött az eseménynek, végül pedig egyperces néma tiszteletadással emlékezett a november 13-ai párizsi terrortámadás áldozataira. A plenáris ülésen alapvetően a téma nemzetközi és hazai szakértői, köztük több külföldön kutató oktató kapott felszólalási lehetőséget. A plenáris ülés célja ennek megfelelően a téma átfogó, több oldali megközelítése, valamint a széleskörű érdeklődésre leginkább számot tartó, ismert kutatók előadásainak, és nem utolsósorban a hallgatóság létszámának egyaránt optimális helyszínválasztás voltak. A három szekcióülésből álló napot az

előadókkal szervezett panelbeszélgetés zárta, amely kiváló lehetőséget nyújtott a hallgatóságnak a sokféle értelmezési és megközelítési mód meghallgatása után arra, hogy a felmerülő további, vagy esetleg megválaszolatlan kérdéseikre válaszokat kaphassanak. Nem beszélve arról a konferenciákon kevésbé elterjedt lehetőségéről, amellyel az előadók is reflektálhattak egymás előadásaira.

A másnapi szekcióülések öt helyszínen zajlottak, mindegyik az MTA TK Kisebbségkutató Intézetben, a Budai Várban. A reggeltől késő délutánig tartó második ülésnapon szoros egymásutánban következett az összesen 20 szekció munkája. Kialakításuk során alapvetően az előadások tematikus közelítésének elve dominált, illetve a nyárvégi és ősszel lezajlott bevándorlási-boomra reflektálva a korábban kiadott felhívás szekciófelosztását is feladták a szervezők. Ez mindenképpen egy szerencsés választásnak tűnik, főleg, ha részleteiben vizsgáljuk az előadók és előadásaik jellegét. A teljesség igénye nélkül általánosan megállapíthatjuk, hogy a hazai és külföldi migrációs folyamatok retrospektív értékelése mellett, számos naprakész elemzéssel gazdagodhatott a résztvevő. A szociológia, a kisebbségkutatás, a nyelvészet mellett szerepet kapott a politológia, a jog- és rendszertudomány is. Emellett a kulturális antropológia, a nemzetközi kapcsolatok és a közgazdaságtan is értékelési szempont volt a mai folyamatok megközelítése során. Tekintettel a szekcióülések külföldi résztvevőire, több magyar előadó is angol nyelven tartotta meg prezentációját.

A biztonságpolitika önálló szekcióban is szerepelt, ugyanakkor több, tematikusan összetartó előadás került hely- vagy időhiányában különböző szekciókba. A legkevésbé homogén Poszter-szekció, azonban két előadóval is köthető a katonai nemzetbiztonsághoz. Dr. Vida Csaba alezredes, a KNBSZ Tudományos Tanácsa képviselőjében beszélt. Előadásának címe: Napjaink illegális migrációs hullámának biztonsági kihívásai. Beszélt továbbá Dr. Kaiser Ferenc, az NKE Nemzetbiztonsági Intézet Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékének vezetője, a túlnépesedés migrációs összefüggéseiről. A Poszter-szekció lényege, hogy a konferencia vendégei tanulmányozhatják a posztereken bemutatott kutatási munkákat és egy szekcióülés keretében meghallgathatják az előadók téziseit, majd kérdéseket intézhetnek hozzájuk. Az előadóknak a kutatások bemutatására hozzávetőlegesen 20 perc állt rendelkezésére, akiknek az előadást követően közvetlenül, illetve a szekcióülés végén kérdéseket tehettek fel a hallgatóság soraiból.

Elmondhatjuk, hogy a konferencia összességében elérte a felhívásban kitűzött célokat, illetve a világban lezajlott folyamatokra is érdemben tudott reagálni. Bár rengeteg előadó volt, akik számos tudományterületet képviseltek, azt azonban nagyon sajnáljuk, hogy a *discussiót* nem követte egy tanulmánykötet, amely az elhangzott és megalapozott tudományos véleményeket szerkesztve, egységesen az érdeklődők rendelkezésére bocsátaná. Reméljük, hogy az MTA TK Kisebbségkutató Intézet által szervezett interdiszciplináris és messzemenőig időszerű véleménycserére nem kell sokat várnunk. Több hasonló sikeres konferenciát!

**AFRIKA: KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK
KONFERENCIA BESZÁMOLÓ**

A Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely a Pécsi Tudományegyetem Afrika Kutatóközpont, valamint a hongkongi Alfred Nobel Open Business School támogatásával 2015. november 12-én Afrikát górcső alá vevő nemzetközi tudományos konferenciát rendezett a Stefánia Palotában.

Az Afrika: kihívások és lehetőségek című szakmai fórum megrendezését több tényező is indokolta. Déli kontinentális szomszédunk helyzete rendkívül összetett, számos aspektusban közvetlenül is hatást gyakorol Európára, így hazánkra is. Az afrikai kontinens országai függetlenségük elnyerését követően csak minimális mértékben tudtak kiépíteni működőképessé és fenntartható államszervezetet, így a fiatal államoknak számos, és egyre súlyosbodó problémával kellett szembenéznük. A társadalmi problémák, a növekvő szegénység és a kilátástalanság, valamint a központi hatalom hiánya számos országban kedvező terepet adott a nemzetközi szervezett bűnözésnek és a terroriszervezetek tevékenységének. Ebből a helyzetből fakadóan, egyes államok stabilitásának megingása destabilizáló tényezőként negatív hatást gyakorolhat a régió többi országára is, mely egyfajta továbbgyűrűző hatásmechanizmust indíthat be. A gyenge államok nem képesek önállóan és hatékony módon fellépni a terrorizmus ellen, így egyes területek biztonságos háttérbiztosítást, kiképzési és pénzkereseti lehetőséget jelenthetnek egy-egy terrorista csoport számára, melyek akár távolabbi országokban is hatékonyabban fejthetik ki hatásukat. A kilátástalan és embertelen körülmények – a terrortevékenység erősödése mellett – egyre nagyobb mértékben járulnak hozzá az országon belüli, majd az ország, végül a kontinens határain túlnyúló migráció erősödéséhez is.

A szervezők célja az volt, hogy a hazai és nemzetközi tudományos élet, valamint az érintett szakterületek képviselőinek tolmácsolásában átfogó képet adjanak a korábban említett problémakörök gyökeréről, a jelenlegi helyzetről, valamint a várható tendenciákról, illetve, hogy az előadások során a hallgatóság első kézből kaphasson információt a magyar szerepvállalásokról a különböző típusú missziókban, valamint hazánk egyéb lehetőségeiről a térségben.

A szimpóziumra a témában érintett minisztériumok mellett a Magyar Honvédség, valamint a Magyarországon akkreditált külképviseletek, felsőoktatási intézmények, kutatóhelyek, illetve régióban tevékenységet folytató nemzetközi szervezetek és nem-kormányzati szervezetek is meghívást kaptak.

A második alkalommal – immár nemzetközi szintű – tudományos konferenciát szervező „éppen szárnyait bontogató” Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely – ahogy a megnyitót tartó Dr. Orosz Zoltán altábornagy, Honvéd Vezérkar főnök-helyettes fogalmazott – rendkívül nagy fába vágta fejszóját, hiszen a szűkebb védelmi szféra civil és egyenruhás képviselői mellett, nemcsak kormányzati és oktatási intézmények szakértőit szólaltatta meg, hanem a nem-kormányzati szervezetek képviselőit is, hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt.

Ahogy Orosz altábornagy beszédében kiemelte, a téma és egyben a régió fontosságát nem is tükrözi jobban semmi, minthogy a mindössze tavaly májusban megalakult Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely tevékenysége során már több ízben is foglalkozott a kontinenssel. Említsük akár az idén februárban megjelent Közép-afrikai Köztársaságról szóló országismertetőt, mely az akkor még EU és ENSZ, most már csak ez utóbbi szervezet égisze alatt működő, magyar szerepvállalással zajló misszióban résztvevő katonákat hivatott segíteni. Számos cikk és tanulmány mellett nemzetközi szinten is egyedülálló komplexitással rendelkezik az idén ősszel bemutatott *Afrikai terrorista- és szakadárszervezetek* című könyv is. A kötet a maga nemében szintén unicumnak számít, hiszen a 64 legmeghatározóbb szervezetet elemezve nincs hasonló mű nemcsak a hazai, de a nemzetközi szakirodalomban sem.

A konferencia témakörének komplexitását tükrözi, hogy a szervezők már a címben is utalni kívántak arra, hogy bár rendkívül összetett és szerteágazó problémákkal kell megküzdeni a kontinensen, az éremnek szerencsére ebben az esetben is két oldala van. Az érem másik oldala pedig a páratlan gazdagság, az őshonos flórában és faunában, kulturális értékekben és nem utolsósorban természetesen ásványkincsekben és erőforrásokban.

Az egynapos konferencia három szekciójának közel 30 előadása során ezt a fajta kettősséget, a kihívások és a lehetőségek témakörét járták körbe az előadók a törzsi, vallási, vagy a nyersanyagok és erőforrások birtoklása érdekében indított fegyveres konfliktusok és a terrorizmus bemutatásától, Magyarország katonai és civil szerepvállalásain keresztül egészen a jövőben rejlő lehetőségek ismertetéséig.

A plenáris ülés előadásai során többek között Dr. habil. Boda József nb. vezérőrnagytól, az NKE Rendészettudományi Kar dékánjától és Prof. Dr. Emmanuel Kamdem, a Pan African Institute for Development főtákarától kaphattak átfogó képet az érdeklődők hazánk és a kontinens kapcsolódási pontjairól, valamint a legnagyobb kihívások természetéről mintegy bevezetve az ezt követő szekciók témaköreit. A tematikusan szétválasztott szekcióülések egy-egy panelje az arab tavasz és a terrorizmus hatásait vizsgálta többek között olyan neves előadók tolmácsolásában, mint Virginia Comolli, a londoni International Institute for Strategic Studies Boko Haram-szakértője és Dr. Marsai Viktor, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatója. Természetesen elhagyhatatlan témaként több szakértő is foglalkozott a vallási-ideológiai háttérrel, így mások mellett Dr. Besenyő János ezredes, a Kutatóhely vezetője is, aki Afrika és a kereszténység kapcsolatát vizsgálta történelmi perspektívában. A hazai vonatkozásokat a Magyar Honvédség katonai szerepvállalásait bemutató, korábban missziókban résztvevő katonatisztek előadásai, a magyar gazdasági lehetőségeket bemutató prezentációk, valamint a hazai NGO-k régióbeli tevékenységéről szóló beszámolók adták, melyek során a népes hallgatóság átfogó képet kaphatott Afrika magyar relációjáról is.

**ÁTFOGÓ VÉDELMI INDEX
KONFERENCIA BESZÁMOLÓ**

„Amit nem tudsz megmérni, azt nem is tudod menedzselni.”

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem konferenciáinak sorában, november 19-én az Átfogó Védelmi Index került a tudomány porondjára. Dr. Boldizsár Gábor ezredes az NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának dékánja szerint a magyar katonai védelmi képesség

aktuális állapotát az Átfogó Védelmi Index újszerű megközelítésben mutatja be, ahol a honvédelem mérésének lehetséges megoldásairól, ezen belül hangsúlyosan a humán erőforrásokkal kapcsolatos kérdésekről is fontos beszélni.

Miközben az előadásokat hallgattam, eszembe jutott egy – 1996-ban, az Egyesült Államokban megjelent „*Balanced ScoreCard*” menedzsment bestsellerből – gyakran idézett mondat, ami Robert Samuel Kaplan, amerikai akadémikus és David P. Norton üzletember szerzőpárostól eredeztethető: „*Amit nem tudsz megmérni, azt nem is tudod menedzselni.*”

A *Balanced ScoreCard* egy stratégiai vezetési eszköz (keretrendszer), magyarra fordítva kiegyensúlyozott stratégiai mutatószám-rendszer. Jelentősége a stratégiai irányítás és a kontroll összekapcsolásában áll. Az eszköz egyszerűsége, áttekinthetősége miatt vált kimagaslóan népszerűvé. Ennek a filozófiának kezdetben csak Amerikában és az üzleti életben vették hasznát, de szépen lassan kiterjedt a fejlett világ minden szegmensére és természetesen belopódzott az állam irányítása alá vont szektorokba is. Joggal merülhet fel a kérdés az olvasóban, hogy miért kellett közel húsz évnél tovább eltelnie ahhoz, hogy ez a fajta filozófia, ez a szemlélet Magyarországon is alkalmazható legyen.

Nem mást mondott Dr. Kaiser Tamás, az egyetem Államtudományi Intézetének tudományos igazgatója sem, miközben a Jó Állam koncepciójáról – mint a védelem egyik aspektusáról – beszélt. Véleménye szerint szükséges a nemzeti értékelési keretrendszer, ami különböző indikátorok révén adna számszerűsíthető, könnyen értelmezhető adatokat. Ezek az adatok a döntéshozók számára is fontosak, de a védelmi szektor minden szegmensére kihatással lehetnek.

Gondoljunk csak bele, hogy a védelmi szektor bizonyos szempontból része a munka világának, ahol a mérhetőség jelentősége valóban fontos. Egy munkavállaló – akár a szolgáltató, akár a termelő szektorban dolgozik – valamiféle értéket állít elő. Az érték ellentételezése a pénz, ami a munkaadó és a munkavállaló kapcsolatában kiemelkedő tényező. Még egy ilyen – relatív – kis munkaerőpiacon is, mint a magyar, hatalmas különbségek mutatkoznak a munkaadók fizetési és a munkavállalók munkavállalási hajlandósága között. A munkaerőpiac iratlan

szabályai rendkívül kegyetlenek. Mint minden önszabályzó mechanizmus, ez is kiszorítja a nem oda illő elemeket. Az a munkaadó, aki nem hajlandó megfizetni a minőségi munkaerőt, annak nem is lesz, és a piacon elfoglalt helyét is ez a filozófia fogja meghatározni. Az a munkavállaló viszont, aki nem méri fel helyesen a munkája értékét, vagy nem követi nyomon a munkaerő-piaci folyamatokat, az könnyen elképzelhető, hogy kiszorul a munkaerőpiacról, vagy jóval kevesebb pénzt könyvelhet el a munkája ellentételezése gyanánt, mint amennyit a piac más szegmense biztosítana számára.

A Magyar Honvédség humánerőforrásai is a munkaerőpiacról származnak és adott esetben oda is kerülnek vissza. Aki azt gondolja, hogy csak azért, mert nagyjából harmincezer munkavállaló számára képes munkát adni egy szervezet, már diktálhat is a munkaerőpiacon, az téved. A Magyar Honvédség a munkaerőpiac része, és nem az a része, ami iránt a munkavállalók kiemelt érdeklődést mutatnának. Sajnos ez a folyamat nem új keletű. A visszafogott jelentkezési szándék már hosszú évek óta problémát jelent a Magyar Honvédség számára, ami mellett a kiáramlás mértéke is jelentős, és még a 2015-ös illetményfejlesztés hatásai sem mutatnak egyértelmű jeleket arra vonatkozólag, hogy ez a folyamat a visszájára fordul. Az sem biztos egyéb tekintetben, hogy az illetmény fejlesztése önmagában elégséges arra, hogy konszolidálódjon a fluktuáció.

Amikor egy álláskereső munkát keres, az illetmény mellett számtalan tényezőt figyelembe kell, hogy vegyen. Jelenleg egy szerződéses legénységi állományú katonai illetménye egy átlagos kétműszakos munkarendben dolgozó betanított munkás bérével egyenértékű. Az alkalmasság vizsgálat, az elhatározástól számított munkába állás időtartama, a felvétellel kapcsolatos költségek azonban jelentős eltéréseket mutatnak, amely eltérés, más tekintetben a tényleges munkavállalást követően is fennáll. Elég, ha csak Dr. Boldizsár Gábor ezredes szavait idézem, miszerint „a katonai az élete kockáztatásával látja el a feladatát”, míg egy betanított munkástól csupán a legjobb tudásának megfelelő munkavégzés várható el.

Kissé meg is lepődtem Bokros Tünde Ibolya előadásán, ami azt taglalta milyen katonára van ma szüksége a Magyar Honvédségnek. Bizonyára fontos a szaktudás, a tapasztalatszerzés, a nyelvtudás és különböző szakmai továbbképzések rendszerének bemutatása is, de ez sokkal inkább az előmeneteli rendszer része, és azok számára fontos, akik hosszú távú lehetőséget látnak a Magyar Honvédségbe. De mi van azokkal, akik kiválnak, vagy be sem jönnek? Sokkal szívesebben hallgattam volna arról előadást, hogy a munkaerőpiacról milyen munkavállaló jut ma a Magyar Honvédségnek, illetve mely munkavállalóit képes megtartani, és akik kiválnak, miért hagyják el a Magyar Honvédség szervezetét. Mindezt természetesen annak tükrében indokolt vizsgálni, hogy milyen katonára van ma szüksége a Magyar Honvédségnek.

A konferencia előadóit követően Vanyur Tibor mk. ezredes, a Magyar Honvédség Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság parancsnoka reményét fejezte ki, a tekintetben, hogy a tudomány és a való élet között nem lesz túl nagy a távolság. A parancsnok szavai valóban megszívlelendők, hiszen a Magyar Honvédség munkavállalóinak nagy része az általa irányított szervezeten belül jutott el első beosztásáig. Ismeri a humánerőforrás megszerzésével, megtartásával kapcsolatos gyakorlati problémákat, és azok megoldásán munkálkodik a

hadkiegészítés rendszerében dolgozó szakemberek bevonásával nap, mint nap. Az önkéntes haderőre történő áttérés óta a szakma már többször megkongatta a vészharangot, mikor a humán erőforrások tekintetében olyan hiányok mutatkoztak, amire a jogszabályok alkotta keretek között nehéz lett volna megoldást találni. Reméljük, hogy az Átfogó Védelmi Index eredményei erre is felhívják majd a döntéshozók figyelmét!

Az előadók közül is többen kiemelték a Magyar Honvédséghez kapcsolható humán erőforrás jelentőségét úgy, mint a honvédelmi oktatásban részt vevő fiatalok, vagy a krediteket gyűjtő felsőoktatásban tanulót, az álláskeresőt, aki a munkaerőpiacon keresi a számára leginkább megfelelő munkalehetőséget, és a tartalékos katonát, aki akár tanulmányai, akár a munkája mellett, esetleg járadékosként szenteli idejének egy részét a haza szolgálatára.

Az Átfogó Védelmi Index olyasfajta átláthatóságot is megkíván a Magyar Honvédség egészétől, amiben a nemzetgazdaság és a haderő viszonyának pénzügyi aspektusai is megjelennek. Kiss Dávid doktorandusz, a nemzetgazdaság honvédelmi kiadásainak azon részéről beszélt, amely információk rendkívül érzékenyek. Ezen információk helyén kezelése nem csupán a magyar, de minden állam számára létfontosságú. Itt nem az a kérdés, hogy a nemzetgazdaság által biztosított pénzeszközök átláthatatlansága lehetővé tenné-e a rossz gazdálkodást vagy sem, hiszen annak ellenőrzése több oldalról is biztosított, sokkal inkább az Átfogó Védelmi Index nyílt elemzésének korlátozásáról, vagy különböző szakterületekbe történő beágyazásáról van szó. Gondoljunk csak bele, hogy Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat tevékenységének jelentős része ezt a kategóriát erősíti. Itt azonban visszakanyarodnék a Jó Állam koncepció lényegére. Nincs olyan index, ami önmagáért való. Az információ a kormánynak a döntések támogatására, annak elfogadtatására, az állampolgároknak pedig a kormányzati döntések megértésére, elfogadására szolgál. Nem tudom, hogy érdemes-e egy félig-meddig megoldásba energiákat fektetni, hiszen ezeket az indexeket nem lehet nyilvánosságra hozni, a kormányzat azon tagjai pedig, akik jogosultak az információ felhasználására, sokkal részletesebben kell hogy ismerjék a szakterület helyzetét ahhoz, hogy döntéseket hozzanak. Mellesleg ez az út jelenleg járható, kipróbált és biztonságos. Az index e területet érintő sorsa tehát látszólag determinált. A nemzetbiztonsági célok elérése érdekében vagy egy végtelenül leegyszerűsített, épphogy csak valamit sejtető index válik láthatóvá mindenki számára, vagy az érzékeny információk elemzése kiegészül az Átfogó Védelmi Index formai és tartalmi követelményeivel, de továbbra is csak egy szűk döntéshozói kör számára lesz elérhető. A fent említett megoldások bármelyikének alkalmazásával a Jó Állam koncepció sérülne, vagyis a kör bezárulni látszik e téren.

Az Átfogó Védelmi Index honvédelmi mérésének lehetőségei kapcsán arról sem szabad megfeledkezni, hogy a szakterületek, a katonai szervezetek, maga a teljesítmény, a technika és humán erőforrás mérésének eredménye nem csupán a döntéshozók számára jelent információt, de a feladatot végrehajtó katonák számára is. Az index eredménye változást kell, hogy generáljon évről-évre, máskülönben a katonák „öntudatra ébredése” további kiáramlást eredményezhet.

Végezetül visszatérnék a Balanced ScoreCard egyik alap gondolatára, ami képzeletbeli folytatása is lehetne a főcímmek: ***Ha már megmérted, menedzselj is!***

Sajtóközlemény

KÖZÉPÜLETEK KIEMELT JELENTŐSÉGŰ ÉPÜLETENERGETIKAI FEJLESZTÉSE

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat a KEOP-2015-5.7.0 kódszámú, „Környezet és Energia Operatív Program” című konstrukció keretében pályázatot nyújtott be. A KEOP 5.7.0/15-2015-0281 azonosító számmal regisztrált, a „Középületek kiemelt jelentőségű épületenergetikai fejlesztése” című pályázatot a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Programokért Felelős Helyettes Államtitkársága 128.089.476 Ft összegű támogatásra érdemesnek minősítette.

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat 2015. augusztus végén pályázatot nyújtott be a KEOP-2015-5.7.0 kódszámú, „Környezet és Energia Operatív Program” című pályázati felhívás szerint. A KEOP 5.7.0/15-2015-0281 azonosító számmal regisztrált, „Középületek kiemelt jelentőségű épületenergetikai fejlesztése” című pályázatot a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Programokért Felelős Helyettes Államtitkársága 2015. október 12-én 128.089.476 Ft összegű, egyszeri, vissza nem térítendő, 100 %-os támogatásra érdemesnek ítélte.

A projekt során a szolgálat 1021 Budapest, Budakeszi út 99-101. számú objektumában két épület energetikai célú felújítása valósul meg, amelynek célja az energetikai fogyasztás csökkentése. A „C” jelű épületben elkészül a homlokzat utólagos hőszigetelése 16 cm vastagságban, pincefödém és lapostető szigetelés, valamint az épület valamennyi nyílászárójának cseréje. A „15” jelű épületben a homlokzat utólagos hőszigetelése 16 cm vastagságban, pincefödém és lapostető szigetelés, valamint az épület bejárati ajtójának cseréje. A projekttel 1106 GJ energiamegtakarítás érhető el, amellyel hozzávetőlegesen 3,5 M Ft fűtési energiaköltség takarítható meg éves szinten. Továbbá csökken az épületekből kiáramló, üvegházhatású gázok kibocsátása, hozzájárulva ezzel a környezetvédelemhez, a levegő relatív tisztaságának megőrzéséhez.

A projekt keretében az épületek energetikai felújításának kivitelezési munkálatai 2015 novemberében megkezdődtek és várhatóan 2015. december 15-ig befejeződnek.

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN

A FRANCIA SZOLGÁLATOK ÁTSZERVEZÉSÉRŐL ÉS JELENLEGI HELYZETÉRŐL

A tanulmány bemutatja a francia szolgálatoknak az új védelmi fehér könyveken alapuló átszervezését Nicolas Sarkozy és François Holland elnöksége idején. A tanulmány összefoglalja, hogyan jutottak el a francia szolgálatok a reformok szükségességéig, milyen elemeket hoztak az új reformok a biztonság területén. Bemutatja, hogyan fonódnak össze a katonai és a civil hírszerzés szálai az új struktúrában, valamint áttekinti a reformok már kézzelfogható eredményeit az elmúlt időszakban.

Kulcsszavak: DGSE, DGSI, DRM, DPSD, TRACFIN, DNRED

DR. BÉRES JÁNOS

MUSZLIM TEORETIKUSOK HATÁSA AZ ISZLÁM VALLÁS RADIKÁLIS IRÁNYZATAINAK KIALAKULÁSÁRA

A jelenlegi muszlim terrorszervezeteket vezérlő iszlám szélsőséges ideológia nem légtüres térben és nem az utóbbi években alakult ki, hanem muszlim teoretikusok munkáinak hatására egy hosszú történelmi folyamat eredményeként. Írásomban ennek a történelmi útnak a főbb szakaszait és meghatározó személyiségeit igyekszem azonosítani és azt kívánom bebizonyítani, hogy a keresztény világ ellen terrorisztikus eszközöket alkalmazó radikális muszlim csoportok lépésről lépésre jutottak el arra a meggyőződésre, hogy az iszlám vallás régi, dicsőséges fényének és befolyásának a helyreállítása csak az iszlámon kívüli világ elpusztításával valósítható meg. Ezen létét fenyegető kihívás ellen a Nyugatnak az eddigieknél sokkal nagyobb határozottsággal és erővel kell fellépnie, ellenkező esetben mind a mérsékelt muszlim közösségek, mind a keresztény világ fejlődése, életformája, békéje és nem utolsósorban békés egymás mellett élése veszélybe kerülhet.

Kulcsszavak: terrorszervezetek, iszlám, muszlim teoretikusok, fundamentalizmus, neofundamentalizmus, szalafizmus, vahabizmus, dzsihadizmus, Al-Kaida, Iszlám Állam, ISIL/DAESH

CONTENTS

DR. ANDRÁS ISTVÁN TÜRKE

THE REORGANISATION OF THE FRENCH INTELLIGENCE AGENCIES

This paper focuses on the reorganization of the French intelligence agencies during the presidency of Nicolas Sarkozy and François Hollande. This study is explaining the reasons of reorganization of the French agencies and what is the latest evolution in the field of security., This paper explains how the civilian and military intelligence services operate together in the new structure. The study is going through the results of the reforms of the intelligence services.

Keywords: DGSE, DGSI, DRM, DPSD, TRACFIN, DNRED

DR. JÁNOS BÉRES

MUSLIM THEORETICIANS' INFLUENCE ON THE DEVELOPEMENT OF THE ISLAMIC FUNDAMENTALISM

The present Islamic extreme ideology embraced by Muslim terrorist organizations was not born recently, but developed as a result of a long historical process inspired by Muslim theoreticians' writings. In my essay I am trying to identify the milestones and the most charismatic personalities of this historic path. In addition, I wish to prove that the radical Muslim groups using terror against the Christian world step by step reached the conviction that the restoration of the glorious light of the Islamic religion and its influence can only be set up if the non-Muslim world is destroyed.

The West has to come up with more determination and strength against this challenge that is threatening the lifestyle, the peace and the very existence of both the Christian culture and the moderate Muslim communities.

Keywords: terrorist organizations, Islam, Muslim theoreticians, fundamentalism, neofundamentalism, salafism, wahhabism, jihadism, al-Qaida, Islamic State, ISIL/DAESH.

SZENTIRMAI PÉTER

A 2011-ES LÍBIAI LÉGI INTERVENCIÓ ÉS TAPASZTALATAINAK FELHASZNÁLHATÓSÁGA

Dolgozatomban feldolgozom a NATO líbiai intervencióját. Ennek előzményeként megvizsgálom a nemzetközi politikai környezetet, amely a beavatkozásra hatással lehetett. Részletesen ismertetem a NATO-tagországok beavatkozásának okait és céljait. Bemutatom a konfliktus Európa nemzetbiztonságára gyakorolt hatását. Feltárom az olajinfrastruktúra és a gazdaság szerepét a harcokban. A légvédelemre, illetve a légierőre fókuszálva ismertetem annak felszerelését, alakulatait, támaszpontjait. Bemutatom napi szinten lebontva a légi harctevékenységet, az alkalmazott fegyvereket és a légi célpontokat. A műveleten keresztül bemutatom a NATO ROE direktíváit, a SEAD feladatkörre fókuszálva. Elemzem a veszteségek és elért eredmények tükrében a műveletet, valamint a NATO jelenlegi légi műveleti képességeit, annak erősségeit, hiányosságait, feltételezéseim bizonyítását. A Líbiában kiújuló polgárháború társadalmi, nemzetbiztonsági aspektusain keresztül bemutatom a térségben a hírszerzés szerepét, illetve összefoglalóan ismertetem a titkosszolgálatok, illetve a terrorszervezetek tevékenységét. Ezeket értékelve végső következtetesképp kijelölöm a NATO jövőbeni légi képességfejlesztési feladatait, amely egy biztos, kiszámítható, hatékonyabb és ütőképesebb európai légierőt vizionál, amely önállóan sikerrel képes szavatolni Európa biztonságpolitikáját.

Kulcsszavak: légi műveleti képességek, haderőfejlesztés, terrorizmus, politika, hírszerzés, nemzetbiztonság

DR. MAGYAR SÁNDOR – MOLNÁR PÉTER

VÁLLALATI MOBILTELEFONOK VÉDELMÉNEK LEHETŐSÉGE MDM MEGOLDÁSSAL

A növekvő számú mobiltelefon előfizetések egyrészt profitot jelentenek a készülék gyártóknak és a mobil szolgáltatóknak, azonban az azokon tárolt, forgalmazott adatok miatt támadások célpontjaivá válnak. Ezek miatt fokozott figyelmet szükséges fordítani a mobil eszközök biztonságára a teljes életciklusuk alatt. A különböző támadások, illetve a felhasználói hibák elleni védekezésre hatékony megoldás az MDM, amely érvényesíti a vállalati biztonsági szabályokat a mobiltelefonok használata közben.

Kulcsszavak: mobil biztonság, MDM, mobiltelefon védelem

PÉTER SZENTIRMAI

THE 2011 LIBYAN AERIAL INTERVENTION AND THE USABILITY OF IS EXPERIENCES

In this study I am examining NATO's Libyan intervention. I am going through the international political environment, which might have inspired the intervention,. I outline the reasons of the NATO member states' intervention and its aims in detail. This study points out the effect of the conflict on Europe's national security. I am trying to find out how oil infrastructure and the economy influenced the operations.

I am explaining the equipment of the air and air defence forces and I am presenting the locations of the different air force bases.

I am introducing the different air operations and explain what weapons they used and what were the aerial targets.

I am presenting the NATO ROE directives focusing on SEAD. I am analysing the operation based on what we have learnt so far. This study is trying to analyse NATO's current air operation capabilities.

I am analysing how the intelligence services influenced the society and the national security in Libya during the the civil war. I am explaining the activity of the security services and the terrorist organizations.

As a conclusion I am trying to vision more efficient air capabilities for NATO in the future that would assure the European security alone.

Keywords: air operation, air capabilities, military development, terrorism, intelligence, national security

DR. SÁNDOR MAGYAR– PÉTER MOLNÁR

A POSSIBLE PROTECTION OF INDUSTRIAL MOBILE NETWORKS

The growing number of mobile phone subscriptions results in big profits for the manufacturers and mobile network operators however mobile devices become targets for those who realize the value of the data stored on those mobile appliances. This explains why these mobile devices need special attention in terms of security throughout their lifetime. The Mobile Device Management could be an effective solution against all variety of attacks or user faults, which enforces the corporate security guidelines.

Keywords: mobile security, MDM, protecting mobiles, mobile networks

PROF. DR. RAJNAI ZOLTÁN – NYIKES ZOLTÁN

A BIG DATA ALKALMAZÁSA A NEMZETI DIGITÁLIS KÖZMŰBEN

A publikációban a Big Data és a kritikus infrastruktúra kapcsolata kerül bemutatásra. Az elmúlt időszakban a Big Data megjelenése és alkalmazása nagy hangsúlyt kapott. A publikáció bemutatja a Big Data jelenséget, fogalmi és gyakorlati szinten. Bemutatásra kerül a Big Data története. Megvizsgálásra kerül az alkalmazásának feltételei és lehetőségei, mely az elkövetkezendő időszak gazdasági növekedését fogja szolgálni. Bemutatásra kerül a Digitális Nemzeti Fejlesztési Program, ami Magyarország kormányzata és az Európai Unió finanszírozásában létrejövő fejlesztés, amely a magyar társadalom jólétét növelő beruházás, melynek alkalmazásával a Big Data mindenki számára könnyebben elérhető digitális szolgáltatás lehet. Megvizsgálásra kerül Big Data kockázati a biztonsági tényezői, melyek elengedhetetlenek a kritikus infrastruktúra védelemének, és a személyes adatok védelmének hatékony biztosításához.

Kulcsszavak: Big Data, adatfelhalmozás, adatvagyon-gazdálkodás, smart city, Digitális Nemzeti Fejlesztési Program, digitális kompetencia

BALOGH PÉTER

A MAGYAR HONVÉDSÉG TANÁCSADÓI TAPASZTALATAI ÉSZAK-AFGANISZTÁNBAN

Közel tizennégy év után a NATO befejezte az afganisztáni ISAF¹ műveletet és Resolute Support Mission névvel újat indított 2015. január elsején. A jövőben a harci műveletek helyett a NATO a biztonsági erők képzésére, kiképzésére, felkészítésére és a különleges műveletek végrehajtására fókuszál. Az első fázisban a regionális központokkal, az ún. Kiképző és Tanácsadói parancsnokságokkal, később kabuli helyszínnel folytatja a munkát. Az elérendő cél az afgán nemzeti védelmi biztonsági erők felkészítése az önálló, öfenntartó tevékenységre, Afganisztán biztonságának szavatolása érdekében.

Kulcsszavak: Resolute Support Mission, kiképzés, különleges műveletek, tanácsadás

¹ ISAF- International Security Assistance Forces: Nemzetközi biztonsági közreműködő erők
188

PROF. DR. ZOLTÁN RAJNAI – ZOLTÁN NYIKES

THE BIG DATA APPLICATION TO THE HUNGARIAN NATIONAL DIGITAL INFRASTRUCTURE

The present publication shows the relationship between the Hungarian National Digital Infrastructure and Big Data. The emergence and use of Big Data have been greatly emphasized in recent years. This publication presents the Big Data phenomenon on the conceptual and practical level. It also presents the Digital National Development Program funded by the Government of Hungary and the European Union to increase the welfare of the Hungarian society and to make Big Data a digital service that is easier to access for everyone. The history of Big Data is also discussed, as well as the conditions and possibilities of its applications, which will serve the economic growth of the near future. Furthermore, this study examines the security and risk factors of Big Data, which is essential to ensure effectively the protection of the Hungarian National Digital Infrastructure and personal data.

Keywords: Big Data, data accumulation, data asset management, smart city, Digital National Development Program, digital competence

PÉTER BALOGH

WHAT THE HDF'S ADVISORS LEARNT IN NORTHERN AFGHANISTAN

After almost fourteen years NATO ended the ISAF operation and started the Resolute Support Mission on 1 January 2015. Instead of direct combat operations NATO is focusing on education, training and special operations. In the first phase the Alliance carries out its job via regional centers so called Train, Assist and Advice Commands and continues the work in Kabul. The desired endstate for Afghanistan is to become a stable country and to make Afghan National Defence Security Forces (ANDSF) able to achieve self-sustainability.

Keywords: Resolute Support Mission, training, special operations, military advising

DR. CSEGE GYULA

A MAGYARORSZÁGI MIGRÁCIÓS JELENSÉGEK BÜNTETŐ- ÉS ELJÁRÁSJOGI VETÜLETEI

A 2015. évben nyilvánosságra került statisztikai adatok, valamint a sajtóban megjelent hivatalos közlemények jelentős migrációs nyomást közvetítenek Magyarország és a schengeni övezet² tekintetében. A tanulmány megírásának kezdetén Magyarországra érkező külföldi személyek száma néhány hét alatt magasabb értéket mutatott³, mint a 2013-as évet megelőző években mért bevándorlási adatok összesen. A vizsgálati munkám során megkísérlem elemezni a kialakult helyzetet, illetve a magyar intézményrendszeri hatásokat és tevékenységi lehetőséget kutatom a funkció és szerep szempontjából.

Betekintést kívánok nyújtani az illegális migráció kezelésének jelenlegi folyamatába, fizikai kötelezettségek és lehetőségek vizsgálatával. Komplex elemzésre töreksem a Magyarországon hatályos jogszabályokra és objektív statisztikai adatokra támaszkodva. Fontos célom a tanulmány írása során, hogy a migrációval összefüggésbe hozható jogsértéseket, bűncselekményeket is feldolgozzam.

A tanulmány elkészítésekor az elméleti adatszerzés mellett a gyakorlati alkalmazás vizsgálatát is célokként tűztem ki, amely során a jogszabályban foglalt elkövetési magatartás tettenérése a törvénykönyv klasszikus esetein kívül mennyire használható 2015-ben. Az általam alapvető nehézségeknek ítélt területek részeit volt alkalmam gyakorlatban tevékenykedő rendvédelmi, úgynevezett „szakvonalas” szakembereknek bemutatni és a nemzeti minősített adatról szóló törvény⁴ kereteit szem előtt tartva, visszaigazoltatni megállapításaim helyes irányát.

Kulcsszavak: migráció, jogszabályok, közigazgatás, rendvédelem, embercsempészet

² A luxemburgi Schengenben 1985. június 14-én aláírt egyezmény, amely szerint a személyazonossági okmányok bemutatása megszűnt mindazok számára, akik az Európai Unió belső határállomásain kelnek át – legyenek az EU állampolgárai, akár más ország lakói. Magyarország vonatkozásában 2007. december 21-étől él.

³ 2015.02.06.- 1696 fő., 2015.02.07.- 1441 fő., 2015.02.08. -1263 fő.
<http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/hatarrendeszet/migracio-grafikonnal-0> 2015.02.10.

⁴ 2009. évi CLV. törvény - a minősített adat védelméről

DR. GYULA CSEGE

CRIMINAL AND PROCEDURAL ASPECTS OF THE MIGRATION EFFECTS IN HUNGARY

Statistical data published in 2015 and official announcements in the press show significant stress on Hungary and the Schengen zone in terms of migration. At the start of the writing of this study, the number of foreign people arriving to Hungary showed a higher value during the course of a few weeks than the total immigration data recorded in the years preceding 2013. In my study, I will try to analyse the emerging situation, the effects on the Hungarian institutional system and the possible actions from the viewpoint of functions and roles.

I will try to provide insight in the current process of management of illegal migration by observing physical obligations and possibilities. I will seek a complex analysis supported by the current Hungary laws and objective statistical data. An important aim during the writing of the study is to process infringements of law and crimes that can be connected to migration.

Another important aim is to examine the practical application besides theoretical data collection, and how the catching in the act of criminal behaviour determined in the law is applicable in 2015 besides the classical cases outlined in the code. I had the opportunity to show the fundamental difficulties I had found to professionals working in law enforcement, and in line with the national act on qualified data, the correctness of my conclusions were justified.

Keywords: immigration, public administration, law enforcement, human trafficking

DR. SABJANICS ISTVÁN

**A PÁRIZSI TERRORTÁMADÁSSAL KAPCSOLATOS JOGI
KÖVETKEZTETÉSEK**

A 2015. év második sikeres és egyben az elmúlt 10 év leghalálosabb terrortámadása érte Európát, Párizst. Az események egyszerre jelentenek fordulópontot a rend visszaállításán és a biztonság megteremtésén dolgozó államigazgatásnak, valamint a támadásokat elszenvedő társadalomnak. Ebben azonban nem csupán a közvetlenül érintett francia nemzet játszik szerepet. Érdeemes ezért megvizsgálni, hogy Európa kompetens vezetői milyen megoldásokat preferálnak, Franciaország milyen utat választott, illetve hogyan értékelhetőek az eddigi események. A folyamatnak az elején vagyunk, ezért mindenképpen érdemes visszacsatolni a későbbiekben. A cikk tehát röviden a november 13-át követő két hét eseményein alapszik, értékeli és foglalja rendszerbe az egyes intézkedéseket.

Kulcsszavak: terrortámadás, kormányzati intézkedések, biztonsági rendszabályok, félelem,

DR. ISTVÁN SABJANICS

THE PARIS TERRORIST ATTACK AND ITS POSSIBLE CONSEQUENCES

The November 13th Paris terrorist attack has been the second most successful and the deadliest one in this decade in Europe in 2015,. This proved to be an actual turning point for the administration working in the field of security and for the whole French society. It is worth analysing and comparing how European leaders and the member states reacted to the attacks and the continuous threat, and what are their preferred solutions. We are still at the beginning of the process, therefore this is going to be discussed later. This short essay goes through the events of the first two weeks after the attacks of November 13th, while analysing the actions taken.

Keywords: Paris terrorism, administrative action, security measures, fear

SZERZŐINK

Dr. Béres János	vezérőrnagy, PhD, a KNBSZ munkatársa, egyetemi magántanár
Dr. Türke András István	PhD, NKE SVKK főmunkatársa
Szentirmai Péter	okl. biztonsági és védelempolitikai szakreferens
Dr. Magyar Sándor	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, adjunktus a KNBSZ munkatársa
Molnár Péter	főhadnagy, a KNBSZ munkatársa
Prof. Dr. Rajnai Zoltán	PhD, az Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Kar dékánja
Nyikes Zoltán	MH 54. Veszprém Radarezred Információvédelmi Központ parancsnoka, Óbuda Egyetem BDI, doktorandusz
Balogh Péter	ezredes, NKE HHK Vezérkari Tanfolyamának parancsnoka
Dr. Csege Gyula	Debreceni Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Dr. Sabjanics István	főhadnagy, a KNBSZ munkatársa, PPKE JAK, doktorandusz
Bányász Péter	NKE Tudományos Ügyek Irodája, kapcsolati és fejlesztési referens NKE Katonai Műszaki Doktori Iskola, doktorandusz
Dr. Kenedli Tamás	alezredes, PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, tanársegéd a KNBSZ munkatársa
Dr. Vogel Dávid	főhadnagy, PhD, HM Kiképzési és Doktrinális Központ munkatársa
Devecseri Gábor	őrnagy, a KNBSZ munkatársa

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

- Dr. Vida Csaba** alezredes, PhD, NKE NBI
Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék,
egyetemi adjunktus, a KNBSZ munkatársa,
MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa
- Dr. habil. Kis-Benedek József** nyá. ezredes, PhD, NKE, c. egyetemi tanár
- Dr. Fürjes János Norbert** alezredes, PhD, NKE NBI Katonai
Nemzetbiztonsági Tanszék, tanársegéd
a KNBSZ munkatársa
- Dr. Kaiser Ferenc** PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági
Tanszék, tanszékvezető
- Dr. habil. Resperger István** ezredes, PhD, NKE Nemzetbiztonsági Intézet,
igazgató
- Dr. habil. Gál István László** PhD, NKE NBI Katonai Nemzetbiztonsági
Tanszék, egyetemi docens
PTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területetkémáit, anyagait – jelentejük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelenítésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézetek jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

Példák:

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.
KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.
J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.
PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*
BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

MELLÉKLET

DR. TÜRKE ANDRÁS ISTVÁN: A FRANCIA SZOLGÁLATOK ÁTSZERVEZÉSÉRŐL ÉS JELENLEGI HELYZETÉRŐL
CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ

